

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ  
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ  
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова  
праця на правах рукопису

**ШТАНЬКО ВЯЧЕСЛАВ АНАТОЛІЙОВИЧ**

УДК 343.5:347.77+004.9

**ДИСЕРТАЦІЯ**  
**ЕФЕКТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**  
**ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**  
**В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

081 Право

08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело  
\_\_\_\_\_ / В.А. Штанько

Наукові керівники: **Карчевський Микола Віталійович**, д.ю.н., професор  
**Газдайка-Василишин Ірина Богданівна**, к.ю.н., професор

Львів – 2025

## АНОТАЦІЯ

*Штанько Вячеслав Анатолійович.* Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Львів, 2025.

Дисертацію присвячено ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації.

Досліджено процес становлення сфери інтелектуальної власності в Україні. Історична ретроспектива дозволяє стверджувати, що вперше національна система охорони інтелектуальної власності в Україні набула інституційних ознак ще у 1918 році. Сучасні дослідження, нормативні акти, програмні та стратегічні документи органів влади оперують формулюванням «сфера інтелектуальної власності», яку запропоновано визначати як сукупність суспільних відносин щодо набуття, розпорядження, охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності за результатами творчої діяльності, що характеризуються постійним пошуком і підтриманням балансу приватних і публічних інтересів.

Підкреслено, що сфера інтелектуальної власності в сучасному її розумінні виникла та розвивається завдяки міжнародним договорам, перші з яких були підписані ще наприкінці XIX століття. За поодинокими винятками, майже всі країни ООН або є учасниками цих договорів, або імплементували їх положення у національне законодавство, забезпечивши уніфікацію галузевих класифікацій, підходів до експертизи у процесі набуття прав інтелектуальної власності. Так само й законодавчі підходи до боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності ґрунтуються на міжнародних договорах і зобов'язаннях країн-учасниць. Деталізація та специфіка локальних підходів, як правило, виявляється вже на рівні національного

законодавства кожної окремої країни. Міжнародні договори у сфері ІВ мусять ставати більш гнучкими задля врахування особливостей (передусім економічних і культурних) різних країн та оперативного реагування на стрімкі зміни у світі.

З'ясовано, що досвід зарубіжних країн у кримінально-правовому регулюванні сфери інтелектуальної власності є достатньо неоднорідним і залежить не лише від юрисдикції, а й від виду предмета посягання. Судові спори щодо патентних прав є очевидно більш складними з точки зору встановлення обсягу прав власника та документування факту незаконного використання патенту, ймовірно, саме цим можна пояснити активне застосування цивільного судочинства як в європейських країнах, так і в США. Стосовно торговельних марок і авторських прав, кримінально-правове регулювання має іншу специфіку, що полягає в державному реагуванні на відносно прості та очевидні факти порушень закону, такі як тиражування копій творів або виробництво та/або продаж контрафактних товарів у комерційних масштабах. В обох випадках комерційна мета, як правило, доводиться прибутком від продажу або фактом рекламування товарів, що порушують права ІВ.

Констатовано, що кримінально-правова характеристика складів кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності дозволяє стверджувати що їх окремі об'єктивні та суб'єктивні ознаки мають спільні риси, що справедливо відзначено у вже проведених наукових дослідженнях. Проаналізовані психологічні аспекти хоча й не мають критичного впливу на кваліфікацію, яскраво ілюструють вплив цифрової трансформації на сучасні мотиви вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень. Поширена думка щодо видового об'єкта посягання та виокремлення окремого розділу різними авторами трактується неодноково. На думку автора, найкращим вирішенням багаторічної дискусії може стати прийняття нового КК України на основі розробленого законопроекту, який повністю враховує бланкетність чинних норм КК та пропонує врахувати цей факт шляхом поєднання в один розділ усіх передбачених чинним КК кримінальних правопорушень у сфері ІВ, що зважає на специфіку їх кваліфікації та потребує мінімальної кількості змін до поточної редакції.

Доведено, що кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності має свою специфіку, що дозволяє виокремлювати її за видовими ознаками. На тлі посилення протиріч між процесами глобалізації та регіоналізації (антиглобалізації), злочинність у сфері ІВ має спільні для багатьох країн характеристики: профіль особи злочинця, основні детермінанти та схоже бачення розв’язання проблем запобігання та протидії.

Встановлено, що відповідно до даних офіційної статистики кримінальної юстиції за період 2013–2024 років частка всіх кримінальних правопорушень у сфері ІВ не перевищує 0,001 % від їх загальної кількості в частині скерованих до суду. Динаміка обліку кримінальних правопорушень демонструє неоднорідність показників як залежно від статті КК, так і від даних конкретного року. Показники обліку кримінальних правопорушень у сфері ІВ як разом, так і кожен окремо не корелюють, за поодинокими винятками, із загальними показниками обліку злочинності, що є додатковим аргументом на користь неможливості лінійної екстраполяції загальних статистичних даних на показники злочинності у сфері ІВ. Регіональний розподіл облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері ІВ за весь період аналізу демонструє, що в м. Києві обліковується найбільша кількість кримінальних правопорушень у сфері ІВ за всіма досліджуваними статтями КК, що майже не корелює з кількістю скерованих до суду кримінальних проваджень. Загалом по країні переважна більшість кримінальних правопорушень скерована до суду в прикордонних з ЄС областях, портовій Одесі та традиційно промислових регіонах центру та сходу України, що підтверджує гіпотезу щодо кореляції між промисловістю, міжнародною торгівлею та кількістю кримінальних правопорушень у сфері ІВ.

Аргументовано, що в умовах цифрової трансформації об’єктивно підсилюються вже існуючі суспільні тренди прискорення інформаційного обміну, прагнення до анонімності на тлі існуючих проблем уніфікації законодавства різних країн і взаємного визнання юрисдикцій. Ми вже бачимо потенціал розвитку ІШ, хоча ще не до кінця усвідомлюємо його реальні можливості. Якщо поява Інтернету та домашніх

комп'ютерів докорінно змінила уявлення про швидкість копіювання та поширення даних, ІІІ демонструє появу небаченої до сьогодні кількості «нових» даних, у тому числі згенерованих із порушенням прав ІВ. Описане явно ускладнює кримінально-правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності та висуває нові вимоги як до якості законодавства, так і до швидкості та адекватності його застосування.

Наголошено на необхідності визначення меж застосування ефективності кримінально-правового регулювання, що визначається якістю норм кримінального закону, обумовлюється адекватним і компетентним правозастосуванням правоохоронними органами та судом і залежить від умов, в яких суспільство перебуває в конкретний момент свого розвитку. На відміну від ефективності кримінально-правової політики, на думку автора, ефективність кримінально-правового регулювання не має оперувати економічними показниками.

Запропоновано авторську формалізовану модель, яка відображає взаємозалежність трьох ключових чинників ефективності кримінально-правового регулювання: якості правової норми (І), релевантності правозастосовної практики (С) та інтегрального впливу поточних умов (U), що оцінюється як різниця між сприятливими ( $U^+$ ) та заважаючими ( $U^-$ ) факторами. Модель дозволяє не лише кількісно визначити ступінь досягнення мети кримінально-правового регулювання, а й виявити ситуації «негативної» ефективності — коли правове втручання не забезпечує очікуваний результат або прямо йому суперечить. Практична цінність моделі полягає у можливості її використання для оцінювання регуляторної спроможності держави у сфері інтелектуальної власності, виявлення пріоритетних напрямів реформування як на рівні законодавства, так і коригування практики його застосування.

Визначено, що основними напрямками підвищення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності мають бути уніфікація загального законодавства (з урахуванням того, що досліджувані норми

кримінального закону є бланкетними), підвищення якості норм кримінального закону, міжнародний обмін досвідом правоохоронними та судовими органами та напрацювання спільних підходів до збору доказів, їх фіксації, визначення майнової шкоди, встановлення наявності умислу, підготовка рекомендацій щодо організації та проведення судових експертиз, а також активне використання узагальнень судової практики притягнення до кримінальної відповідальності та підвищення правової визначеності шляхом уніфікації підходів до розгляду справ і винесення судових рішень.

Встановлено, що цифрова трансформація безпосередньо впливає на ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Вплив на ефективність кримінально-правового регулювання характеризується скоріше позитивними прогнозами використання всіх переваг сучасного аналізу великих масивів інформації та можливості в перспективі перейти до прийняття рішень, що ґрунтуються на даних. Це дозволить значно покращити судову практику і якість досудового розслідування.

**Ключові слова:** ефективність правового регулювання, кримінально-правове регулювання, кримінальна відповідальність, психологічний аспект, кримінально-правова політика, інтелектуальна власність, цифрова трансформація.

## ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

### 1. Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

#### 1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України

1. Штанько В. А. Сучасні проблеми дотримання балансу приватних і публічних інтересів: реалізація авторського права в умовах цифрової трансформації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових праць. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. 2024. Вип. № 64. С. 139–146.

2. Штанько В. А. Ефективність кримінально-правового регулювання відносин інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. Вип. № 8. С. 595–599.

3. Штанько В. А. Кримінально-правове регулювання відносин інтелектуальної власності: аналіз статистичних даних та судової практики. *Право і суспільство*. 2024. Вип. № 4. С. 537–546.

#### 2. Оpubліковані праці апробаційного характеру

4. Штанько В. А. Кримінально-правове регулювання відносин інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали X (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції*. (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2024. С. 263–268.

5. Карчевський М. В., Штанько В. А., ChatGPT. Правове регулювання штучного інтелекту: ризик-орієнтований підхід у європейській дискусії. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин: Збірник наукових статей*. Кропивницький: ЦРРоЛ, 2023. С. 20–29 (*Особистий внесок автора: проаналізовано окремі аспекти правового регулювання штучного інтелекту в контексті авторського права*).

## SUMMARY

*Shtanko Viacheslav Anatoliiovych. The Effectiveness of Criminal Law Regulation of Relations in the Intellectual Property Field under the Conditions of Digital Transformation.*

– Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the scientific degree of Doctor of Philosophy in speciality 081 – Law.  
– Lviv State University of Internal Affairs of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2025.

The dissertation is devoted to the effectiveness of criminal law regulation of relations in the field of intellectual property under the conditions of digital transformation.

The process of formation of the intellectual property sphere in Ukraine is studied. A historical retrospective allows us to assert that for the first time the national system of intellectual property protection in Ukraine acquired modern features back in 1918. Modern research, regulatory acts, program and strategic documents of government bodies operate with the formulation "intellectual property sphere", which is proposed to be defined as a set of social relations regarding the acquisition, disposal, protection and defense of rights to intellectual property objects based on the results of creative activity, characterized by the constant search and maintenance of a balance of private and public interests.

It is emphasized that the sphere of intellectual property in its modern understanding arose and is developing thanks to international treaties, the first of which were signed at the end of the 19th century. With a few exceptions, almost all UN countries are either parties to these treaties or have implemented their provisions into national legislation, ensuring the unification of industry classifications and approaches to examination in the process of acquiring intellectual property rights. Similarly, legislative approaches to combating violations in the field of intellectual property are based on international treaties and the obligations of the participating countries stipulated by them. The detailing and specificity of local approaches, as a rule, is already manifested at the level of national legislation of each individual country. International treaties in the field of IP should become more flexible in

order to take into account the peculiarities (primarily economic and cultural) of different countries and to promptly regulate rapid changes in the world.

It was found that the experience of foreign countries in criminal law regulation of the field of intellectual property is quite heterogeneous and depends not only on the jurisdiction, but also on the type of object of infringement. Litigation regarding patent rights is obviously more complex in terms of establishing the scope of the owner's rights and documenting the fact of illegal use of the patent, which is probably why civil litigation is so actively used in both European countries and the USA. With regard to trademarks and copyrights, criminal law regulation has a different specificity, consisting in the state's response to relatively simple and obvious facts of violations of the law, such as the reproduction of copies of works or the production and/or sale of counterfeit goods on a commercial scale. In both cases, the commercial purpose is usually proven by the profit from the sale or the fact of advertising goods that infringe IP rights.

It has been established that the criminal law characteristics of crimes in the field of intellectual property allow us to state similar, and sometimes identical, objective and subjective features, which has been rightly noted in previous scientific studies. The analyzed psychological aspects, although they do not have a critical impact on qualifications, clearly illustrate the impact of digital transformation on the modern motives for committing the criminal offenses under study. The widespread opinion regarding the specific object of encroachment and the allocation of a separate section is interpreted differently by different authors. And in the author's opinion, the best solution to the long-standing discussion may be the adoption of a new Criminal Code of Ukraine based on the developed draft law, which fully takes into account the blanket nature of the current norms of the Criminal Code and proposes to take this fact into account by combining into one article all the violations of IP provided for by the current Criminal Code.

It has been proven that the criminological characteristics of crime in the field of intellectual property have their own specifics, which allow us to separate them by specific features. Against the background of increasing contradictions between the processes of

globalization and regionalization (anti-globalization), crime in the field of IP has characteristics common to many countries: the profile of the criminal, the main determinants and a similar vision of solving the problems of prevention and counteraction.

It has been established that, according to the official criminal justice statistics for 2013-2024, the share of all criminal offenses in the field of IP does not exceed 0.001% of their total number in terms of those referred to court. The dynamics of accounting for criminal offenses show the indicators' heterogeneity, depending on the article of the Criminal Code and on the data of a given year. The indicators of the registration of IP offenses, both together and separately, with rare exceptions, do not correlate with the general indicators of the registration of crime, which is an additional argument in favor of the impossibility of linear extrapolation from general statistical data to indicators of IP crime. The regional distribution of IP crimes recorded and referred to court for the entire period of analysis demonstrates that the largest number of IP crimes under all articles of the Criminal Code under study is recorded in Kyiv, which almost does not correlate with the number of criminal proceedings referred to court. In general, the vast majority of criminal offenses in the country are brought to court in the regions bordering the EU, the port of Odesa, and the traditionally industrial regions of central and eastern Ukraine, which confirms the hypothesis of a correlation between industry, international trade and the number of criminal offenses in the field of IP.

It is argued that in the conditions of digital transformation, the already existing social trends of accelerating information exchange, the desire for anonymity are objectively strengthened against the background of existing problems of unification of legislation of different countries and mutual recognition of jurisdictions. We already see the potential of AI development, although we do not yet fully realize its real possibilities. If the emergence of the Internet and home computers has radically changed the idea of the speed of copying and distribution of data, AI demonstrates the emergence of an unprecedented amount of "new" data, including those generated in violation of IP rights. The described clearly complicates the criminal-legal regulation of relations in the field of intellectual property and

puts forward new requirements for both the quality of legislation and the speed and adequacy of its application.

The need to determine the limits of application of the effectiveness of criminal law regulation is emphasized, which is determined by the quality of the norms of criminal law, is conditioned by adequate and competent law enforcement by law enforcement agencies and the court, and depends on the conditions in which society is at a specific moment of its development. In contrast to the effectiveness of criminal law policy, in the author's opinion, the effectiveness of criminal law regulation should not operate on economic indicators.

The author proposes a formalised model that reflects the interdependence of three key factors in the effectiveness of criminal law regulation: the quality of the legal norm (I), the relevance of law enforcement practice (C), and the integral influence of current conditions (U). The latter is estimated as the difference between favourable ( $U^+$ ) and hindering ( $U^-$ ) factors. The model enables the quantitative determination of the degree to which the goal of criminal law regulation has been achieved, as well as the identification of situations of 'negative' effectiveness, whereby legal intervention does not provide the expected result or directly contradicts it. The model's practical value lies in its potential application to assess the regulatory capacity of the state in the field of intellectual property and to identify priority areas for reform, both legislative and practical.

It was determined that the main directions for increasing the efficiency of criminal-legal regulation of relations in the field of intellectual property should be the unification of general legislation (since the criminal law norms under study are blanket), improving the quality of criminal law norms, international exchange of experience by law enforcement and judicial bodies and the development of common approaches to the admissibility of evidence, its fixation, determining property damage, establishing the presence of intent, developing recommendations for organizing and conducting forensic examinations, as well as involves actively using generalisations of judicial practice in criminal responsibility and increasing legal certainty by unifying approaches to case consideration and court decisions.

It was established that digital transformation directly affects the efficiency of criminal-legal regulation of relations in the field of intellectual property. The impact on the efficiency of criminal-legal regulation is characterized by rather positive forecasts of using all the advantages of modern analysis of large amounts of information and the possibility of moving to data-based decision-making in the future, which will significantly improve judicial practice and the quality of pre-trial investigation.

**Keywords:** Effectiveness of Law Regulation, Criminal Law Regulation, Criminal Responsibility, Psychological Aspect, Criminal Law Policy Intellectual Property, Digital Transformation.

## LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION

1. Scientific works in which the main results of the dissertation are published
  - 1.2. Publications in scientific professional publications of Ukraine

1. Shtanko V. Modern problems of maintaining the balance between private and public interests: exercising the copyright in the conditions of digital transformation. *Actual problems of improving of current legislation of Ukraine. Collection of scientific works. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2024. № 64. P. 139–146.

2. Shtanko V. Efficiency of criminal legal regulation of the intellectual property relations in the conditions of digital transformation. *Juridical scientific and electronic journal*. 2024. № 8. P. 595–599.

3. Shtanko V. The criminal legal regulation of the intellectual property relations: analysis of statistical data and judicial practice. *Law and Society*. 2024. № 4. P. 537–546.

### 2. Published works of an approbatory nature

4. Shtanko V. Criminal law regulation of intellectual property relations under martial law. *Ukrainian Criminal Justice in Post/War Paradigm. Materials of X (XXIII) Lviv Criminal Justice Forum*. (Lviv, 19–20 September, 2024.) / compiler I. Hazdayka-Vasylyshyn. Lviv: LvSUIA, 2024. P. 263–268.

5. Karchevsky M., Shtanko V., ChatGPT. Legal regulation of artificial intelligence: a risk-based approach in the European discussions. *Current issues of law and socio-economic relations. Scientific Journal*. Kropyvnytskyi: Central-Ukrainian Institute of Human Development, 2023. P. 20–29 (Author's personal contribution: some aspects of the legal regulation of artificial intelligence in the context of copyright are analyzed).

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                             |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....                                                                                                                                              | 16  |
| ВСТУП.....                                                                                                                                                                  | 17  |
| РОЗДІЛ 1 КАТЕГОРІАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ<br>КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ<br>ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ .....                            | 26  |
| 1.1. Становлення сфери інтелектуальної власності в Україні.....                                                                                                             | 26  |
| 1.2. Роль і місце міжнародних договорів і практики ЄСПЛ у правовому<br>регулюванні сфери інтелектуальної власності .....                                                    | 35  |
| 1.3. Досвід кримінально-правового регулювання сфери інтелектуальної<br>власності за законодавством зарубіжних країн .....                                                   | 60  |
| Висновки до Розділу 1 .....                                                                                                                                                 | 87  |
| РОЗДІЛ 2 КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДІВ<br>КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ І КРИМІНОЛОГІЧНА<br>ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ<br>..... | 90  |
| 2.1. Об’єктивні ознаки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної<br>власності.....                                                                                 | 90  |
| 2.2. Суб’єктивні ознаки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної<br>власності.....                                                                                | 113 |
| 2.3. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної<br>власності.....                                                                                    | 122 |
| Висновки до Розділу 2 .....                                                                                                                                                 | 134 |
| РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-<br>ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ<br>ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....           | 137 |

|                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 3.1. Ефективність кримінально-правового регулювання, зміст і межі застосування .....                                   | 137 |
| 3.2. Напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності..... | 145 |
| 3.3. Вплив цифрової трансформації суспільства на кримінально-правове регулювання.....                                  | 163 |
| Висновки до Розділу 3 .....                                                                                            | 176 |
| ВИСНОВКИ.....                                                                                                          | 178 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....                                                                                        | 183 |
| ДОДАТКИ.....                                                                                                           | 217 |

## ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

|                    |                                                                                                                                                                                                                                    |
|--------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| КК                 | Кримінальний кодекс України                                                                                                                                                                                                        |
| Проект КК          | Проект нового Кримінального кодексу України, підготовлений робочою групою з питань розвитку кримінального права відповідно до Указу Президента України від 7 серпня 2019 р. № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи» |
| КПК                | Кримінальний процесуальний кодекс України                                                                                                                                                                                          |
| ЦК                 | Цивільний кодекс України                                                                                                                                                                                                           |
| КУпАП              | Кодекс України про адміністративні правопорушення                                                                                                                                                                                  |
| ВОІВ               | Всесвітня Організація Інтелектуальної Власності                                                                                                                                                                                    |
| ОПВ                | Об'єкт(и) права інтелектуальної власності                                                                                                                                                                                          |
| ПВ                 | Права(о) інтелектуальної власності                                                                                                                                                                                                 |
| ІВ                 | Інтелектуальна власність                                                                                                                                                                                                           |
| Угода ТРІПС        | Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності                                                                                                                                                                       |
| ІІ                 | Штучний інтелект                                                                                                                                                                                                                   |
| УКРНОІВІ           | Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій                                                                                                                                                               |
| Бернська конвенція | Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів                                                                                                                                                                      |
| Паризька конвенція | Паризька конвенція про охорону промислової власності                                                                                                                                                                               |
| ЄКПЛ               | Європейська конвенція з прав людини (повна назва – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод)                                                                                                                       |
| Протокол № 1       | Протокол № 1 до ЄКПЛ (Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод)                                                                                                                                                    |
| ЄСПЛ               | Європейський суд з прав людини                                                                                                                                                                                                     |
| ЄПВ                | Європейське патентне відомство                                                                                                                                                                                                     |

## ВСТУП

**Обґрунтування вибору теми дослідження.** У період глобальних історичних процесів, зміни пріоритетів в економічних і політичних взаємовідносинах між країнами, стрімкого поширення інструментів на базі штучного інтелекту, наша держава робить усе можливе для посилення власних позицій на світовій арені та утвердження власної суб'єктності. Правове регулювання сфери інтелектуальної власності набуває значення реального аргументу в світовій конкуренції у її сучасному вигляді. На сьогодні очевидно, що промисловість, видобувна галузь, сільське господарство та військово-промисловий комплекс, поряд з ІТ-індустрією, можуть і мають стати флагманськими секторами економіки України. Зазначене можливе лише за умови якісного регулювання відносин, пов'язаних зі створенням, оформленням і розпорядженням результатами інноваційних розробок, а також охороною й захистом прав на них. Саме тому відносини у сфері інтелектуальної власності набувають особливо принципового значення, а їх кримінально-правове регулювання має забезпечити збалансовану охорону та належний захист прав від протиправних посягань.

Статтями 41, 54 Конституції України гарантовано, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, *результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності*, а громадянам *гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності*. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [188].

Останні 15 років Україна постійно згадується в щорічних звітах Торгового представника США щодо так званого «Списку 301», іноді навіть потрапляючи до

«списку особливого пріоритету» через «мінімальний прогрес» та «кроки у зворотному напрямку» у сфері захисту прав інтелектуальної власності [73]. Однак перш ніж робити невтішні висновки, необхідно зазначити таке: Всесвітня Організація Інтелектуальної Власності використовує власну методологію розробки національних стратегій у сфері інтелектуальної власності. Цікавим для цілей нашого дослідження є розділ 2 Захист прав інтелектуальної власності. ВОІВ прямо зазначає, що в захисті ПІВ завжди зацікавлені як правовласники, так і користувачі. І якщо для правовласників пріоритетними є належний рівень державної підтримки боротьби з порушеннями, адекватність покарань та надійний правовий захист, то користувачів набагато більше хвилює потенційне переслідування з боку правоохоронних органів і надмірне використання повноважень правовласниками для захисту своїх прав (*особливо іноземними*). На думку ВОІВ, це може підірвати сприйняття суспільством переваг та легітимності сфери ІВ, як такої [57, с. 36]. Отже, ВОІВ припускає, що інтереси правовласників і користувачів не завжди збігаються, тому необхідно докладати зусиль для пошуку їх балансу. При цьому зусилля окремих держав, спрямовані на захист інтересів національних правовласників, мають бути не меншими, ніж у випадку з іноземними.

Теоретичною основою дослідження стали праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Дослідженню окремих аспектів кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності присвячено праці П. С. Берзіна, О. О. Дудорова, О. Е. Радутного, І. М. Романюка, А. С. Нерсесяна, Р. С. Філя, В. Б. Харченка та ін. Кримінологічну частину дослідження виконано з урахуванням напрацювань В. В. Костюка, А. А. Ломакіної, О. В. Новікова, В. В. Топчія та ін. Значний внесок у дослідження окремих питань кримінального права та ефективності кримінально-правового регулювання зробили О. В. Авраменко, Ю. В. Баулін, І. Б. Газдайка-Василишин, Н. О. Гуторова, М. В. Карчевський, І. В. Козич, І. В. Красницький, О. В. Кришевич та ін. Суміжні питання правового

регулювання сфери інтелектуальної власності досліджували Н. В. Бочарова, Г. В. Довгань, О. П. Орлюк, М. Ю. Потоцький, О. І. Чепис та ін.

Удосконалення правового регулювання сфери інтелектуальної власності, зокрема її кримінально-правового регулювання, має ґрунтуватися на підвищенні ефективності, що не слід ототожнювати з посиленням кримінальної відповідальності за відповідні правопорушення. Так само укладання міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності (як і в будь-якій іншій сфері) має здійснюватися з урахуванням прагматичних інтересів України та реальних можливостей забезпечити рівноправну участь нарівні з іншими державами-учасницями.

Поступове усвідомлення можливостей і перспектив майбутнього застосування штучного інтелекту урядами більшості країн світу призводить до спроб його правового регулювання «на випередження», оскільки зростання його потенціалу та темп, з яким це відбувається, не викликають сумнівів. Тому умови цифрової трансформації, як прояв інформатизації суспільства [177, с. 48], також зумовлюють необхідність належної кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності з урахуванням їхніх особливостей. Неможливо ігнорувати появу нового законодавства, що регулює сферу ІІІ як на міжнародному, так і на національному рівні, та водночас очікувати, що кримінально-правове регулювання зможе задовольнити сучасні суспільні потреби, не зазнавши змін та уточнень. Це, своєю чергою, актуалізує питання наукового аналізу впливу умов цифрової трансформації на ефективність кримінально-правового регулювання.

Необхідно зазначити, що чинна редакція Кримінального кодексу України суттєво відрізняється від положень, які раніше ставали об'єктом дисертаційного дослідження. Водночас контрольний текст проєкту нового Кримінального кодексу України відкриває можливості для переосмислення кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності на основі сучасних концептуальних засад.

Усе зазначене підкреслює своєчасність і необхідність проведення дисертаційного дослідження та зумовлює актуальність теми ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації.

**Мета і завдання дослідження.** Метою дослідження є комплексне наукове осмислення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації та формулювання обґрунтованих пропозицій щодо внесення змін до законодавства, а також рекомендацій щодо його належного застосування.

Враховуючи мету дисертаційного дослідження, були сформульовані такі *завдання*:

- дослідити правове регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності на національному та міжнародному рівнях;
- вивчити досвід кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності за законодавством зарубіжних країн;
- дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
- надати кримінологічну характеристику злочинності у сфері інтелектуальної власності;
- дослідити ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності;
- запропонувати напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності;
- визначити вплив цифрової трансформації на ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення відповідних положень кримінального законодавства.

*Об'єктом дослідження є кримінально-правове регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності.*

*Предметом дослідження є ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації.*

**Методи дослідження.** Вибір методів дослідження визначався його об'єктом і предметом, а також був зумовлений поставленою метою та завданнями. *Історико-правовий метод* застосовано для виявлення тенденцій і закономірностей становлення законодавства у сфері інтелектуальної власності (підрозділ 1.1). *Метод системно-структурного аналізу* дав змогу виявити особливості побудови норм кримінального закону, що регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, а також сформулювати цілісне бачення ролі та місця міжнародних договорів у відповідному правовому регулюванні (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2). *Компаративістський метод* використано для аналізу досвіду зарубіжних країн щодо кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності (підрозділ 1.3). *Статистичний метод* використано для дослідження кримінологічної характеристики злочинності у сфері інтелектуальної власності, а також для обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності кримінально-правового регулювання (підрозділи 2.3, 3.2). *Діалектичний метод* забезпечив комплексний підхід до вивчення позитивних і негативних тенденцій цифрової трансформації, її впливу на кримінально-правове регулювання та його ефективність (підрозділ 3.3). *Методи аналізу та синтезу* застосовано для уточнення змісту поняття ефективності кримінально-правового регулювання та визначення меж його застосування (підрозділ 3.1).

**Наукова новизна отриманих результатів.** Дисертаційне дослідження є завершеною самостійною науковою працею, присвяченою аналізу ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. У результаті проведеного дослідження вперше

сформульовано положення, що мають теоретичне значення, підтверджене практикою, і виносяться на захист:

*вперше:*

- запропоновано формалізовану модель ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. Вона дозволяє оцінити ступінь досягнення мети кримінально-правового регулювання шляхом врахування трьох ключових взаємопов'язаних складових: *якості правової норми як Інструменту досягнення мети (I)*, значення якої варіюється в межах від 0 (абсолютна неефективність) до 1 (максимальна потенційна ефективність); *ступені релевантності правозастосовної практики як Способу досягнення мети (C)* від повної відповідності меті (прямує до 1) до абсолютно нерелевантного застосування інструменту (*I*), що може призвести до зворотного результату (прямує до  $-1$ ); *інтегральний вплив поточних Умов (U)*, які можуть одночасно як сприяти, так і перешкоджати досягненню мети, при цьому або практично не завдаючи безпосереднього впливу (прямує до 0), або впливаючи визначально (прямує до 1).

Ефективність кримінально-правового регулювання визначається за формулою:

$$E = I \cdot C \cdot (U^+ - U^-), \quad \text{де } I \in [0; 1]; C \in [-1; 1]; U^+, U^- \in [0; 1]$$

- обґрунтовано, що стрімкий розвиток штучного інтелекту, зумовлений процесами цифрової трансформації, вимагає належного кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. У зв'язку з цим запропоновано доповнити диспозицію норми, передбаченої ч. 1 ст. 176 КК новим предметом кримінального правопорушення — «*права особливого роду (sui generis) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою*»;

- обґрунтовано необхідність законодавчого виокремлення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених статтями 231 та 232 КК України, «*в інтересах будь-яких осіб інших держав*» — незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків;

*удосконалено:*

- визначення злочинності у сфері інтелектуальної власності;
- підходи до визначення майнової шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності;
- підходи до вирішення долі речових доказів під час винесення судового рішення у справах про кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності;

*дістали подальшого розвитку:*

- аналіз досвіду зарубіжних країн щодо кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності;
- положення щодо необхідності внесення змін до Кримінального кодексу України шляхом гармонізації термінології назв та диспозицій статей 176, 177, 229, 231, 232 КК з положеннями цивільного законодавства;
- пропозиції щодо внесення змін до контрольного тексту проекту КК шляхом узгодження диспозицій статей Розділу 6.2 з положеннями цивільного законодавства.

**Особистий внесок здобувача.** Дисертаційне дослідження є самостійною, завершеною науковою працею автора. Висновки, узагальнення, рекомендації та пропозиції сформульовано здобувачем на основі власного наукового аналізу.

У тезах наукової статті «Правове регулювання штучного інтелекту: ризик-орієнтований підхід у європейській дискусії», опублікованій у співавторстві з М. В. Карчевським, здобувачем особисто досліджено та висвітлено окремі аспекти правового регулювання штучного інтелекту в контексті авторського права.

**Апробація матеріалів дисертації.** Основні положення дисертації були обговорені на кафедрі кримінального права та кримінології факультету № 1 з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Львівського державного університету внутрішніх справ. Результати дослідження оприлюднено на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції з

міжнародною участю «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності» (м. Київ, 25 квітня 2025 р.), X (XXIII) Львівському форумі кримінальної юстиції: «Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі» (м. Львів, 19–20 вересня 2024 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання права та соціально-економічних відносин» (м. Кропивницький, 23 листопада 2023 р.).

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 321 сторінку, з яких основний текст займає 166 сторінок. Список використаних джерел налічує 281 позицію і викладений на 34 сторінках.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.** Дисертаційна робота виконана на кафедрі кримінального права та кримінології факультету № 1 з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Львівського державного університету внутрішніх справ у рамках науково-дослідної роботи «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (державний реєстраційний № 0121U113930), відповідно до тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454 та відповідає Пріоритетним напрямам фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі права Національної академії правових наук України.

**Практичне значення отриманих результатів.** Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

- у науково-дослідній діяльності – під час подальших досліджень проблем ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності;

- *у правотворчій діяльності* – для підготовки та внесення змін до КК, подальшого доопрацювання проєкту КК, а також удосконалення законодавчих і підзаконних актів у сфері інтелектуальної власності (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 11 квітня 2025 р. № 225, видана Національною асоціацією патентних повірених України – Додаток В);

- *у правозастосовній діяльності* – з метою підвищення ефективності роботи правоохоронних і судових органів, а також адвокатів, які спеціалізуються на захисті прав у справах, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності (Акт впровадження та використання результатів дисертаційного дослідження від 28 лютого 2025 р. № АП-02.25-05-01, виданий Адвокатським об'єднанням «ASTEELEX» – Додаток Г);

- *у навчальному процесі* – під час викладання дисциплін «Кримінальне право. Особлива частина», «Практика кваліфікації злочинів у сфері господарської та службової діяльності», «Юридична аргументація та доказування: практикум», а також «Методологічні проблеми кримінально-правових досліджень» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 7 травня 2025 р., виданий Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» – Додаток Б).

# **РОЗДІЛ 1**

## **КАТЕГОРІАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

### **1.1. Становлення сфери інтелектуальної власності в Україні**

Еволюцію сфери інтелектуальної власності в Україні можна охарактеризувати властивостями, притаманними більшості країн світу, але одночасно існують унікальні особливості, обумовлені перебуванням різних частин території сучасної України в юрисдикції інших тогочасних держав. Історично обумовлені зміни соціально-політичних, економічних та культурних умов у яких перебувала наша країна часом призводили до протилежних напрямів реформування сфери інтелектуальної власності та не завжди сприяли її гармонійному розвитку.

Для цілей нашого дослідження використаємо підхід, запропонований Г. В. Довгань, яка виділяє такі етапи історії права інтелектуальної власності в Україні: середньовічний, новий, радянський та новітній [161, с. 190].

Середньовічний етап розвитку права інтелектуальної власності, який бере свій початок від давньоруських часів і триває до XVIII сторіччя, можна охарактеризувати примітивними уявленнями про цю сферу, відсутністю державного контролю та систематизованих правових норм, які б регулювали відносини, пов'язані з інтелектуальною діяльністю та її результатами. У цей період плоди творчості, особливо у сфері літератури та мистецтва, сприймалися як загальне надбання, що належить всьому суспільству. Значна роль церкви в тогочасному суспільному житті сприяла розвитку книжкової традиції, мистецтва й ремісництва, одночасно з тим абсолютна більшість творів того часу здебільшого створювалися духовенством, що лише посилювало їх сприйняття, як спільної власності усієї релігійної громади.

Поступово формувалася свобода творчості, яка впливала на світогляд, правосвідомість і культурний рівень населення. Таким чином, навіть за умов відсутності чітких правових норм, цей період можна розглядати як початок становлення права інтелектуальної власності в Україні, коли починали формуватися соціальні, економічні, релігійні та етичні передумови для його подальшого розвитку.

Паралельно з тим у період від XIV до XVI століть на сучасній території України розквітає цехова організація практично всіх видів ремісництва. Закритість цехів для сторонніх осіб закономірно породжувала стримуючі механізми для творчості поза межами цеху, що своєю чергою призвело до появи прототипів сучасних патентів – привілеїв, які фактично були відповіддю на монополію творчої діяльності цехів та дали дорогу подальшому розвитку сфери. У середині ж цехів зароджувалися прототипи інших сучасних об'єктів інтелектуальної власності. Їх тогочасні статuti вже містили заборону розголошення цехових секретів – сьогодні б ми вели мову про комерційну таємницю. Цехи також захищали своє монопольне право на використання цехових зображень (клейм), що передувало появі сучасних торговельних марок. Ймовірно, такий поступовий темп розвитку зберігався б ще довгі століття, але у середині XV ст. Іоанн Гутенберг винайшов книгодрукарський верстат. Це призводить до революції у літературі, мистецтві та науці – кількість книжок збільшується на порядки, а отже й кількість читачів, що їх купують. Вперше з'являється новий суб'єкт права інтелектуальної власності – видавці, які окрім релігійних поступово починають видавати оригінальні авторські світські твори [210, с. 25]. Система привілеїв видавців хоча й не гарантувала виключність їх прав у сучасному розумінні, усе ж таки поширилася на територію Європи, включно з сучасними територіями України. Автори практично лишалися поза цими правовідносинами держави та видавця, у тому числі через те, що держава в першу чергу використовувала систему привілеїв для цензурування, а поза участі видавця автори державу мало цікавили. Це своєю чергою призвело до копіювання літературних творів, гравюр і мап без згоди автора (особливо коли мова йшла про

територію іншої держави, де місцевий видавець друкував копії творів, які опинилися у його розпорядженні). Врешті це призвело до появи на території сучасної України законодавства, що формувалося під впливом європейської доктрини авторського права та права промислової власності.

У XIX столітті Австро-Угорщина (до складу якої тоді входила західна частина України) прийняла революційне та прогресивне на той час законодавство щодо виключних прав володільця патенту, вперше була сформульована концепція «права попереднього використання», але немайнові права не підлягали охороні [161, с. 192].

Одночасно, східна та південна частини України, на які тоді поширювалося російське законодавство, відставали через те, що сфера інтелектуальної власності була врегульована законодавством, де все ще згадувалися привілеї, як єдиний дієвий інструмент захисту прав. Це призводило до того, що шкоду від порушень прав ІВ неможливо було підвести під жодну з форм тогочасного законодавства [254, с. 2]. Права щодо літературної, художньої та музичної власності містилися в ст.ст. 135–138 Цензурного Статуту від 22 квітня 1828 р., що навіть на думку тогочасних дослідників свідчило про те, що вони розглядаються перш за все з «поліцейської точки зору» [267, с. 3].

Проголосивши УНР, урядова комісія взялася за підготовку проєкту Конституції Української держави, який серед іншого передбачав державну охорону інтелектуальної праці та її витворів (ст. 40). Параграф 36 проєкту Конституції ЗУНР передбачає, що для інтелектуальної власності існує особливе авторське і винахідницьке право [161, с. 194].

Доба Гетьманату хоча й була недовгою, але залишила більше документальних відомостей про досліджувану сферу. Офіційний прийом заяв про видачу патентів на винаходи, фабричні малюнки, моделі та реєстрацію товарних знаків розпочали 15 червня 1918 р. у відділі винаходів Технічного департаменту Міністерства торгу і промисловості Української Держави. Видавалися Реєстраційні свідоцтва для заявників з Києва, Одеси, Вінниці, Харкова та ін. За часів Директорії УНР питанням

інтелектуальної власності опікувалася Техніко-Промислова рада, створена при Міністерстві народного господарства [268, с. 12, 17, 32].

Архівними документами підтверджується факт того, що перші спроби створення сучасної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні необхідно датувати 1918 роком.

Радянський період характеризується відокремленістю від світових тенденцій розвитку сфери інтелектуальної власності, які активно критикувалися. Творча діяльність регулювалася загальносоюзним законодавством: авторським і винахідницьким. Головною характеристикою цього періоду, важливою для нашого дослідження, є відсутність майнових прав авторів і винахідників. Це дуже суттєво впливало на роль і місце держави, яка по суті виступала і регулятором суспільних відносин, і одночасно фактичним власником усіх результатів творчої діяльності. Авторська винагорода, що фактично сприймалася як додаткова премія від держави, хоча й була значною для того часу, навряд чи може вважатися справедливою. Найбільша вада цієї системи проявляється у наступному історичному періоді. Проголошення незалежності України призвело до появи сучасного законодавства у сфері інтелектуальної власності та ратифікації більшості міжнародних договорів. Одночасно з цим, необхідно визнати, що суспільство успадкувало від попередніх поколінь низьку правову культуру та відверту неповагу до інтелектуальної власності. На нашу думку, це цілком логічний наслідок радянського періоду життя країни, який окрім загального сприйняття суспільством власності, як «загальної», повністю нівелював сприйняття майнових прав та поваги до особистого внеску автора (винахідника) до результатів творчої діяльності. Навпаки, на законодавчому рівні закріплювало можливість використання результатів творчої праці громадян в інтересах держави та суспільства [195, с. 23].

Революція гідності стала точкою неповернення у зміні загальносуспільних трендів до більшого самоусвідомлення, поваги до внеску інших. Українці поступово приходять до відчуття себе як політичної нації, самоповаги та поваги до інших. Попри

воєнний стан в країні, постійно зростає кількість користувачів легальних сервісів доступу до контенту (наприклад, кількість підписників Netflix в Україні: 2022 приблизно 200 тис., 2023 – 340-400 тис.) [153]. Приблизно така сама динаміка спостерігається у випадку з платними підписками на Spotify Premium, YouTube Music тощо. Навряд чи таку картину можна пояснити лише легкістю доступу до контенту та комфортом для користувачів. На нашу думку, це наочна демонстрація свідомого бажання українців відповідально споживати медіаконтент та готовності сплачувати за це.

Зазвичай, коли намагаються сформулювати адекватне тлумачення визначення інтелектуальної власності, то звертаються до Конвенції про заснування Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності, яка хоча й не містить визначення, однак перелічує основні складові частини, до того ж визначаючи найважливішу мету у преамбулі – «заохочення творчої діяльності». Пункт (viii) ст. 2 Конвенції зазначає, що «інтелектуальна власність» включає права, що стосуються: літературних, художніх і наукових творів; виконавської діяльності артистів, звукозаписів, радіо- і телевізійних передач; винаходів у всіх галузях людської діяльності; наукових відкриттів; промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень; захисту від недобросовісної конкуренції, а також усіх інших прав, що стосуються інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, літературній і художній сферах» [23].

О. В. Новіков зазначає, що сферою інтелектуальної власності є сукупність суспільних відносин, що виникають з приводу створення, володіння, використання та розпорядження об'єктами інтелектуальної власності. Відповідно, злочинність у цій сфері є сукупністю злочинних посягань на встановлений порядок існування перелічених суспільних відносин, наслідком чого є значна шкода конкретним володільцям прав. На нашу думку, в цьому визначенні не вистачає «набуття», яке є досить поширеною формою початку існування суб'єктивних прав інтелектуальної власності. Але в цілому можна погодитися з автором і в тому, що специфічною

ознакою злочинності у сфері інтелектуальної власності є те, що межами її існування та відтворення є сфера інтелектуальної власності [212, с. 18, 22].

Визначення «злочину у сфері інтелектуальної власності» запропонував В. В. Топчій, який розуміє під ним «суспільно-небезпечне, протиправне, винне, кримінально-каране діяння, об'єктом якого виступає сукупність визначених законом майнових і немайнових особистих прав інтелектуальної власності, яке нерідко набуває форми організованої і транснаціональної злочинності, й завдає збитки не тільки власникам прав інтелектуальної власності, а й спричиняє значні негативні наслідки соціального, економічного та міжнародно-політичного характеру» [261, с. 23].

Погоджуючись з раціональним підходом автора, можна прийняти його зауваження щодо негативних наслідків не тільки для правовласників, а й для суспільства, держави, людства загалом.

В. В. Костюк пропонує розуміти під «злочинністю у сфері інтелектуальної власності» історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, що являє собою цілісну сукупність усіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [190, с. 3]. Дане визначення, окрім застосування класичної тріади права власності до сфери виключних прав (що не відповідає реальній правовій природі явища), також містить уточнення щодо «громадян», що, на нашу думку, не охоплює весь перелік потерпілих та не відповідає правозастосовній практиці.

Окремі науковці, хоча прямо не зазначають «сферу інтелектуальної власності», досліджують «злочини, що посягають на інтелектуальну власність» [249, с. 20–21] або їх частину – «злочини проти прав на об'єкти промислової власності» [269, с. 3].

Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) відповідно до п. 3.1. Статуту «здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності» [255]. 16 грудня 2019 року під час парламентських слухань

на тему «Побудова ефективної системи охорони інтелектуальної власності в Україні» була обговорена Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 років [208]. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, також оперує визначенням «сфера інтелектуальної власності» [257, с. 25].

О. П. Орлюк, аналізуючи сферу інтелектуальної власності як предмет правового регулювання, зазначає, що ця сфера творчої діяльності характеризується перетинанням приватних і публічних інтересів та є комплексною галуззю законодавства, оскільки регулюється багатьма різними галузями права (цивільне, адміністративне, кримінальне, митне та ін.), що разом системно регулюють суспільні відносини як щодо правової охорони, так і захисту прав і законних інтересів на об'єкти інтелектуальної власності [214, с. 25, 28].

А. П. Закалюк зазначає, що «результати аналізу видової реалізації загальних теоретичних положень надаються, як правило, у вигляді кримінологічної характеристики відповідного виду злочинів» [173, с. 5]. У його фундаментальній праці, присвяченій окремим видам злочинності, широко використовується конструкт «злочинність у сфері ...» для опису видових характеристик злочинності. Вважаємо визначення «злочинність у сфері інтелектуальної власності» теоретично обґрунтованим, а також — що не менш важливо — практично застосовуваним у нашій країні, що повністю відображає складний, комплексний характер суспільних відносин.

Еволюція суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності зумовлює перманентне відхилення від точки балансу приватних і публічних інтересів. Як ми зазначали вище, лише радянський період не можна охарактеризувати таким чином, бо проблема балансу інтересів не стояла як така. Виключні права авторів визначати долю своїх творів і винаходів вважалися проявами буржуазної ідеології, а тому не допускалися. Розвиток сфери інтелектуальної власності в сучасному її розумінні сприймався лише як черговий доказ надмірного збагачення у капіталістичному світі.

Але історичні факти дозволяють стверджувати, що видатні творці були здатні заперечити таке спрощене сприйняття. Так, винахідник пеніциліну відмовився від виключних патентних прав (фактично монополії), вважаючи, що його «відкриття принесе користь усьому людству» [38]. А винахідник вакцини від поліомієліту свідомо не запатентував її, бо хотів, щоб вона використовувалася якомога ширше: «Це мій подарунок усім дітям світу» [62, с. 745]. І це не єдині подібні приклади, але одні з найяскравіших.

Як бачимо, врахування публічних інтересів може відбуватися не лише внаслідок правового регулювання, державного примусу або ідеологічної визначеності. Цілком достатньо особистих поглядів і переконань творця.

Та винятки лише підтверджують правила — подібні випадки поодинокі, а суспільство дуже часто не може чекати доброї волі індивіда. Саме тому публічний інтерес доволі часто переважає. Відтак навіть найпрогресивніші країни світу мають у своєму законодавстві інститут примусового ліцензування (державного дозволу на використання результату науково-технічної діяльності без погодження з автором), що покликаний відновити баланс інтересів виключно у передбачених законом випадках [25, с. 13]. Таким чином, баланс публічних і приватних інтересів не є статичним і перебуває у процесі постійних змін, напрям і темп яких визначає черговий етап розвитку суспільства.

Сама можливість відчуження майнових прав інтелектуальної власності (ст. 424 Цивільного кодексу України [274], ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [225], ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [234] та ін.) породжує реальність, у якій майнові права інтелектуальної власності можуть бути не лише предметом ринкових відносин і змінювати власника, як і будь-який інший актив. Часто вони, за аналогією з фондовим ринком, є частиною економіки, що лише частково перетинається з реальним сектором. У такому випадку права ІВ не «стимулюють інноваційний розвиток» — вони виконують роль засобу збільшення прибутку внаслідок самого факту існування. Дуже часто провести межу

між легальним ліцензуванням та «патентним тролінгом» доволі важко [183, с. 3]. Але якщо перше є безсумнівним благом для суспільства, то друге — у кращому випадку — є ілюстрацією зловживання правом.

В. В. Луць зазначав, що одночасно із підвищенням ролі принципу свободи волевиявлення сторін договору спостерігається і певний зворотний рух, а саме запровадження низки законодавчих обмежень, метою яких є «захист прав слабкої сторони» та забезпечення «збалансованого розвитку майнового обороту» [196, с. 54]. Через 15 років можемо лише переконатися у правильності цих думок, які набувають ще більшої актуальності. І як влучно зазначає О. І. Чепис, баланс не означає повної гармонії, стабільності та відсутності протиріч, а лише характеризує стан певної тимчасової стабілізації та стійкості [275, с. 224].

У періоди загострення економічної ситуації в країні питання пошуку балансу одразу опиняються в зоні уваги законодавця. Бажаючи спростити умови ведення бізнесу та підвищити інвестиційну привабливість країни, у 2020 році парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів», який, окрім іншого, в п. 51 встановлює, що положення законів України «Про Антимонопольний комітет України» і «Про захист економічної конкуренції» не підлягають застосуванню до об'єктів права інтелектуальної власності та/або здійснення діяльності, пов'язаної з їх використанням, а також до правовідносин, що виникають у процесі будь-якого використання об'єктів права інтелектуальної власності [228].

Сутність виключних майнових прав полягає у монопольному праві використовувати об'єкти ІВ самостійно, а також дозволяти або забороняти третім особам їх використання. Тому суспільство буде постійно стикатися із необхідністю змін регулювання відносин у сфері ІВ, то виводячи їх з-під дії антимонопольного законодавства, то повертаючи назад.

Якщо монопольне володіння окремим патентом не виглядає загрозливим для суспільства, то збільшення їх кількості до 1 000 або 10 000 (особливо коли всі вони стосуються однієї вузької сфери) вже викликає певні занепокоєння. Але володіння патентами — це не те саме, що й володіння часткою у статутному капіталі або доля ринку, визначена антимонопольними органами. Виключні майнові права ІВ — це можливість впливу, який при досягненні певного критичного кількісного значення може бути визначальним як для окремих сегментів ринку, так і для суспільства загалом.

Ураховуючи викладене вище, у межах нашого дослідження ми будемо розуміти під *сферою інтелектуальної власності* — сукупність суспільних відносин щодо набуття, розпорядження, охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності за результатами творчої діяльності, що характеризуються постійним пошуком і підтриманням балансу приватних і публічних інтересів задля сталого інноваційного розвитку людства.

## **1.2. Роль і місце міжнародних договорів і практики ЄСПЛ у правовому регулюванні сфери інтелектуальної власності**

**Міжнародні договори** відіграють ключову роль у формуванні та уніфікації правових стандартів у сфері інтелектуальної власності, сприяючи гармонізації національного законодавства різних країн. Вони створюють спільні правові рамки для захисту авторських прав, винаходів, торговельних марок та інших об'єктів інтелектуальної власності, забезпечуючи правову визначеність і передбачуваність у міжнародних правовідносинах. Завдяки такій уніфікації забезпечується ефективне регулювання транскордонних аспектів інтелектуальної власності, що особливо важливо в умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій. У цьому підрозділі

розглядаються правові засади та практичне значення міжнародних договорів як інструментів регулювання у зазначеній сфері.

Сфера інтелектуальної власності загально визнано є однією з найбільш уніфікованих у світі. Міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою, відповідно до ст. 9 Конституції України, є частиною нашого національного законодавства. Національне законодавство різних країн має дуже багато спільного саме в наслідок того, що останні 200 років розвитку людства, держави докладали значних зусиль для запровадження спільної термінології, принципів та засад регулювання, які б поширювалися як на національних, так і на іноземних заявників.

Вся історія людства демонструє, що торгівля є одним із головних завдань будь-якої спільноти, а для держави її місце в міжнародній торгівлі є практично визначальним. Саме тому показники експорту (як кількісні, так і якісні) підлягають системному обліку та аналізу в усіх цивілізованих країнах світу. Торгівля, своєю чергою, передбачає конкуренцію, яка природним чином породжує необхідність взаємного визнання та охорони прав іноземців на рівні з вітчизняними виробниками. Інакше одразу включаються взаємні дискримінаційні фінансово-правові механізми, що нівелюють усі попередні успіхи й практично унеможливлюють міжнародну торгівлю. Саме ця взаємна зацікавленість у збагаченні за рахунок експорту призвела до формування сучасного ринку світової торгівлі, невід'ємною частиною якого є інтелектуальна власність. Усі учасники ринку, які здійснюють експорт, зацікавлені у визнанні, належній охороні та ефективному захисті своїх прав ІВ нарівні з місцевими виробниками. Окрім того, провідні виробники та їх об'єднання зацікавлені в мінімізації трансакційних витрат і максимальній уніфікації стандартних дій, необхідних для належної охорони їхніх прав ІВ у всьому світі. Описана логіка розвитку торгівлі й призвела до сучасного регулювання сфери ІВ за допомогою міжнародних договорів.

Участь будь-якої держави в таких договорах є невід'ємною частиною реального визнання її суверенітету іншими державами. Саме тому вітчизняні історики патентної

справи з сумом зазначають, що, на жаль, у період короткочасної державності УНР, на відміну від Польщі, Україна не встигла приєднатися до Паризької конвенції з промислової власності у 1918 році [268, с. 38].

Станом на сьогодні уся сфера ІВ пронизана міжнародними нормами. Патентна класифікація [204], класифікація товарів і послуг [201], класифікація промислових зразків [200] — усі вони є міжнародними, уніфікованими та підлягають обов'язковому застосуванню державами на національному рівні. Тобто навіть у питаннях, які стосуються взаємодії місцевого заявника з його державою, процес набуття прав інтелектуальної власності відбувається згідно з міжнародно визнаними стандартами, що призводить до правової визначеності та формування міцного підґрунтя для виходу національних заявників на міжнародний рівень без потреби додаткової адаптації їхніх прав ІВ (переклад на інші мови у цьому разі до уваги не беремо).

Цього не могло б бути без такої кількості різних міжнародних договорів, що регулюють майже всі напрями сфери ІВ на різних рівнях. Основоположними для всієї сфери ІВ безперечно були й залишаються Паризька конвенція від 20 березня 1883 р. [216] та Бернська конвенція від 9 вересня 1886 р. [97]. Роки їх прийняття не випадкові: саме науково-технічна революція дозволила людству перейти до глобальної торгівлі в сучасному розумінні. Парові двигуни, залізниці, телеграф, друкарство — все це ставало рентабельним саме завдяки відстаням — точніше, раніше невідомим можливостям їх подолання. Саме тоді й виникає потреба і об'єктивна необхідність закріпити технічні здобутки людства не лише на географічних, а й на політичних мапах. Далі, без загальної уніфікації та напрацювання загальновизнаних правил, людство рухатися вже не могло. Процеси колоніалізму того часу також сприяли цьому, адже стабільне поширення продукції промисловців було можливим лише в регіони з відповідним рівнем освіти та культури. Копіювання експонатів іноземними конкурентами під час проведення міжнародних виставок продемонструвало наявну правову прогалину. Усе це підвело уряди розвинених країн до спільного усвідомлення нагальної необхідності врегулювання означених питань на міжнародному рівні.

Необхідно відзначити, що станом на сьогодні, попри роки прийняття згаданих вище конвенцій, вони активно використовуються під час вирішення судових спорів у сфері інтелектуальної власності. Так, ст. 6 *septies* Паризької конвенції врегульовує одне з найпоширеніших комерційних питань міжнародної дистрибуції товарів — реєстрацію агентом чи представником власника (виробника товару) його торговельної марки в країні дистрибуції без дозволу останнього [216]. А ст. 11 Бернської конвенції використовується як додаткове обґрунтування факту публічного виконання твору, адже прямо зазначає, що публічне програвання (виконання) музичних творів з комерційною метою за допомогою радіо або через Інтернет повністю охоплюється викладеним там положенням «здійснювані будь-якими засобами і способами» [97].

Окрім використання положень конвенцій як норм прямої дії, більшість із них мають більш опосередкований, але не менш важливий вплив на національне законодавство: деякі уніфікують класифікації та запроваджують стандарти, деякі визначають максимально допустимі строки процедур і процесів, окремі — визначають міжнародно визнані поняття для однакового розуміння та застосування всіма країнами-учасниками. Внаслідок цього національне законодавство окремих країн (у тому числі й на підзаконному рівні) у сфері ІВ є дуже схожим, що дозволяє фахівцям з різних країн легко орієнтуватися в правовому регулюванні однакових питань як у межах власної юрисдикції, так і при вчиненні юридично значущих дій на території іншої країни в статусі нерезидента.

Так, наприклад, Договір про патентне право [165], містить вкрай важливі положення щодо послаблення строків (ст. 11), дійсності та анулювання патенту (ст. 10). Військова агресія російської федерації у 2022 році продемонструвала, що ці положення є вкрай необхідними, хоча й застосовуються нечасто. Саме на підставі цього договору ВОІВ та УКРНОІВІ продовжили розгляд патентних заявок, що стосувалися України, навіть за умови пропущення передбачених строків для вчинення певних дій.

Стаття 10 Конвенції про кіберзлочинність [186] містить зобов'язання для всіх Сторін вживати законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності за порушення авторських прав, як це визначено законодавством такої Сторони відповідно до її зобов'язань за Паризьким Актом щодо Бернської Конвенції, Угодою ТРІПС і Договором ВОІВ про авторське право — у випадку, коли такі дії вчинені свідомо, у комерційних розмірах і за допомогою комп'ютерних систем. Окрім того, у Конвенції також міститься зобов'язання Сторін щодо вжиття законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності відповідно до внутрішнього законодавства за порушення суміжних прав, як це визначено законодавством такої Сторони відповідно до її зобов'язань за Міжнародною Конвенцією про захист виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, Угодою ТРІПС та Угодою ВОІВ про виконання і фонограми — у випадку, коли такі дії вчинені свідомо, у комерційних розмірах і за допомогою комп'ютерних систем. Одночасно з цим кожна Сторона може залишити за собою право не встановлювати кримінальну відповідальність за порушення авторських і суміжних прав за умови існування інших ефективних засобів впливу, і за умови того, що таке застереження не порушує міжнародних зобов'язань Сторони відповідно до міжнародних документів.

Стаття 2 Паризького акту до Бернської конвенції врегульовує питання правової охорони малюнків і зразків, які в різних країнах можуть охоронятися не однаково. Так, деякі країни надають їм правову охорону лише як творам, що охороняються авторським правом, а в деяких використовується охорона патентами (свідоцтвами) на промислові зразки. Відповідно до Акта, у разі відсутності спеціальної правової охорони малюнку чи зразку в конкретній країні, такі твори будуть охоронятися авторським правом як художні твори.

Стаття 14 Договору ВОІВ про авторське право [162] передбачає, що договірні Сторони зобов'язуються відповідно до своїх правових систем вжити заходів, необхідних для забезпечення застосування цього Договору. Вони мають передбачити

у їхніх законах заходи щодо забезпечення прав, які дозволяють ефективно протидіяти будь-яким актам порушення прав, передбачених цим Договором, включаючи термінові заходи для запобігання порушенням та заходи як стримувальний засіб від подальших порушень.

Стаття 10 Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення закріплює право виробників фонограм дозволяти або забороняти пряме чи опосередковане відтворення своїх фонограм [203].

Стаття 23 Договору ВОІВ про виконання і фонограми містить положення про зобов'язання Сторін забезпечити наявність законодавчо передбачених заходів щодо забезпечення суміжних прав, які дозволяють ефективно протидіяти будь-яким актам їх порушення, включаючи термінові заходи для запобігання порушенням та заходи як стримувальний засіб від подальших порушень [163].

Договір про патентну кооперацію (РСТ) певною мірою здійснив революцію, змінивши підходи до патентування винаходів (корисних моделей) [166]. Основною новацією для заявників є поява можливості подавати одну міжнародну заявку, отримати доступ до технічної інформації, а також пройти міжнародну фазу мовою подання міжнародної заявки. Головною перевагою для бізнесу стала можливість виходу за межі 12 місяців конвенційного пріоритету за новизною, що дозволяє встигнути знайти іноземних партнерів і визначитися з пріоритетними ринками для розповсюдження запатентованої продукції у межах 30 місяців із збереженням дати пріоритету [77].

Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію на сьогодні є одним із фундаментальних міжнародних договорів у сфері патентування. Ґрунтовна праця щодо багаторівневої класифікації всіх наявних у людства технічних знань дозволяє ефективно орієнтуватися серед 70 тисяч можливих категорій винаходів. Саме це забезпечує уніфікацію патентних документів різних країн і дозволяє відносно легко готувати патентні заявки для охорони винаходів в іноземних юрисдикціях [256].

Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків започаткувала сучасну міжнародну систему правової охорони торговельних марок, дозволяючи охопити однією заявкою потрібну кількість країн-учасниць за умови наявності діючого свідоцтва на торговельну марку в країні походження [197].

Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків був прийнятий значно пізніше й доповнив Мадридську систему вкрай важливими положеннями. Наприклад, він передбачає можливість подання міжнародної заявки, не чекаючи реєстрації в країні походження, на основі однієї лише національної заявки; серед мов діловодства була додана англійська; з'явилася можливість реєстрації не лише в конкретних країнах, а й у міжурядових організаціях, наприклад, у Європейському Союзі [247].

Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків є основним (хоч і добровільним для використання різними країнами) документом щодо визначення товарів і послуг, для яких заявник просить правову охорону під час реєстрації торговельної марки. Це універсальна класифікація, яка поділяє всі існуючі товари та послуги на 45 класів. Однією з основних переваг цієї класифікації є її щорічне оновлення та актуалізація, що дозволяє не відставати від реалій сучасності (наприклад, редакція 2025 року містить зазначення чотирьох товарів і двох послуг, пов'язаних зі штучним інтелектом). Також важливо зазначити, що саме ця класифікація використовується під час міжнародних процедур, передбачених Мадридською Угодою та Протоколом до неї [211].

Віденська угода про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків формує багаторівневу систему класифікації зображувальних елементів, що дозволяє країнам застосовувати однакові підходи щодо визначення виду зображення та його віднесення до певної категорії. Зазначення категорій і секцій у бібліографічних даних матеріалів заявок на реєстрацію торговельної марки дозволяє легко порівнювати останні між собою під час проведення експертизи та значно полегшує завдання пошуку за національними й міжнародними реєстрами [146].

Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків є основоположним документом міжнародної системи охорони промислового дизайну [150]. Станом на сьогодні Гаазька система є надзвичайно гнучкою та адаптивною. Вона дозволяє країнам-учасникам встановлювати національні вимоги щодо єдності об'єкта, процедури проведення експертизи, наявності/відсутності опису промислового зразка тощо, одночасно зберігаючи при цьому цілісність міжнародної процедури. Женевський акт до Гаазької угоди дозволив включати до системи не лише конкретні країни, а й міжурядові організації, що є особливо актуальним для ЄС. Можливість використання більшої кількості мов, зокрема англійської, значно розширила можливості використання Гаазької системи різними країнами. Опція включення до 100 промислових зразків в одну заявку значно знижує фінансові витрати заявників і стимулює поширення правової охорони промислового дизайну на міжнародному рівні.

Різноманіття можливих промислових зразків упорядковано у 32 класах Локарнської угоди про заснування їх Міжнародної класифікації [194]. Класифікація допомагає застосовувати однакові підходи всіма країнами-учасниками як на національному, так і на міжнародному рівні. Правова охорона надається промисловим зразкам у межах предмета, зазначеного в заявці, а також обраного класу (класів). Наприклад, під час патентування промислового дизайну автомобіля, у заявці обов'язково буде зазначено 12 клас — «Транспортні або підіймальні засоби». Однак, якщо в заявці не буде зазначено 21 клас — «Ігри, іграшки, намети та спортивні товари», правова охорона не поширюватиметься на той самий промисловий дизайн, реалізований у дитячій іграшці. Ці положення набули особливого практичного значення для України в умовах збройної агресії РФ. Тренувальні центри використовують точні «іграшкові» макети стрілецької зброї для підготовки особового складу, а реалістичні макети важкої техніки та літаків дозволяють вводити ворога в оману. Саме тому останніми роками заявники приділяють особливу увагу

правильному зазначенню класів у заявці, докладаючи всіх можливих зусиль для передбачення майбутнього використання дизайну в інших об'єктах.

Розвиток інноваційного сільського господарства забезпечується, зокрема, завдяки Міжнародній конвенції з охорони нових сортів рослин, яка становить основу правового регулювання, спрямованого на балансування інтересів селекціонерів, фермерів і суспільства. Конвенція визначає виключне право селекціонера на комерційне використання сорту, одночасно з привілеєм фермера щодо зберігання насіння для власного використання. Сорти рослин не можна віднести до об'єктів промислової власності або авторського права і суміжних прав —це окремий вид, що вимагає спеціальної правової охорони. Специфіка об'єкта обумовлює особливі критерії правової охорони, а саме: новизна, однорідність, стабільність і відмінність (ст. 5). Строки правової охорони також відрізняються й становлять, залежно від виду рослин, від 20 до 30 років. Специфіка самого процесу селекції, а також нюанси проведення експертизи вимагають спеціальних знань і навичок, що виділяє цей об'єкт в окрему категорію. У багатьох країнах світу, поряд з Україною, питанням охорони сортів рослин займаються спеціальні органи, а не національні патентні офіси [202]. Те саме можна стверджувати і про міжнародний рівень регулювання: на відміну від інших об'єктів ПІВ, питаннями сортів рослин займається не ВОІВ, а Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин [205].

Всесвітня конвенція про авторське право є своєрідною альтернативою Бернській конвенції для країн, які не могли, або не бажали доєднатися до неї. Крім того, вона передбачає можливість збереження національних формальностей для підтвердження авторських прав у разі виникнення спору (наприклад, реєстрація чи депонування, що також є актуальним для України). Важливо, що Конвенція окрім охорони та захисту авторських прав, прямо декларує мету — поширення творів задля культурного обміну та взаємопорозуміння [149].

Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм [187] була відповіддю на стрімке поширення

звукозаписувальної техніки, яка дозволяла відносно легко створювати велику кількість копій музичних творів, зафіксованих у фонограмах. Ця Конвенція вперше приділила безпосередню увагу виробникам фонограм, зобов'язавши держави-учасниці запровадити правові механізми боротьби з незаконним відтворенням (копіюванням) фонограм, що загалом сприяло більшій інституціоналізації змісту суміжних прав.

Договір про закони щодо товарних знаків регулює на міжнародному рівні візуальні торговельні марки та не поширюється, зокрема, на звукові та нюхові (ст. 2). Окрім того, Договір оперує важливим визначенням похідних торговельних марок (ст. 21) [164]. Це питання дуже часто виникає на практиці під час виконання комерційних договорів, однак і досі не є достатньо визначеним термінологічно. Наприклад, заявка на державну реєстрацію торговельної марки «Mernaya, the taste of success» від 20.02.2025 [175] є похідною від торговельної марки «MERNAYA» [251].

Сінгапурський договір про право товарних знаків уніфікував стандарти щодо змісту даних у заявці на реєстрацію торговельної марки, порядку внесення змін до них, питань представництва, виправлення помилок, а також поновлення строків у разі їх ненавмисного порушення [253].

Стаття 3 Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури передбачає, що договірні держави, котрі дозволяють чи вимагають депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури, визнають для такої мети депонування мікроорганізмів у будь-якому міжнародному органі з депонування, у тому числі з визнанням факту та дати такого депонування [102].

Стаття 1 Найробського договору про охорону олімпійського символу передбачає зобов'язання сторін відмовляти в реєстрації або визнавати недійсною реєстрацію у якості торговельної марки будь-якого позначення, що складається з олімпійського символу або містить цей символ, за винятком випадків, коли заявник має дозвіл від Міжнародного олімпійського комітету [207].

Окрему увагу варто приділити міжнародним договорам, які, хоча й не набули чинності для України, але суттєво вплинули на зміст положень нашого національного законодавства. Так, Вашингтонський договір про інтелектуальну власність щодо інтегральних схем від 26 травня 1989 р. [81] визначив формулювання цілої низки положень Закону України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [236]. Лісабонська угода про найменування місць походження та їх міжнародну реєстрацію від 31 жовтня 1958 р. [51] визначає підхід, що покладено в основу Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» [240].

Ми проаналізували лише ті міжнародні угоди, що прямо регулюють сферу інтелектуальної власності з метою економічного, науково-технічного та культурного взаємообміну між країнами і активно використовуються в правозастосовній практиці [101, с. 152]. Загалом відмінною особливістю міжнародного регулювання сфери ІВ, окрім уніфікації, є практичність: мова йде не лише про загальні принципи та підходи — дуже часто міжнародні угоди містять норми прямої дії, які не завжди мають аналог у національному законодавстві.

Досліджені міжнародні договори мають як опосередкований вплив на кримінально-правове регулювання відносин у сфері ІВ, так і безпосередньо впливають на криміналізацію окремих правопорушень унаслідок міжнародних зобов'язань за Угодою ТРІПС, Конвенцією про кіберзлочинність.

**Практика Європейського суду з прав людини у правовому регулюванні сфери інтелектуальної власності.** Рішення ЄСПЛ як джерело тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [185] значно полегшує застосування права в момент теоретичних ускладнень. Це особливо важливо у випадках, коли не має можливості застосувати аналогію закону, але є потреба в якісному юридичному обґрунтуванні певної правової позиції.

Н. Є. Блажівська присвятила свою докторську дисертацію теоретико-методологічним та прикладним засадам застосування практики ЄСПЛ при захисті

майнових прав. На її думку, рішення ЄСПЛ мають основні ознаки джерела цивільного права, зокрема загальний і обов'язковий характер, а також юридичну силу [99, с. 279].

Важливим для розуміння правової природи сфери інтелектуальної власності є з'ясування точки зору ЄСПЛ щодо різних аспектів правовідносин, врегульованих Конвенцією. Так, наприклад, рішення у справі «*Smith Kline and French Laboratories Ltd v. the Netherlands*» поставило крапку в дискусії щодо визнання патентів майном [71]. Суд дійшов висновку, що патентом можна володіти та розпоряджатися, у тому числі комерційно, а також передавати; патент має економічну цінність і становить актив компанії. Таким чином, патентні права підпадають під поняття «майно» у значенні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції [246]. У справі «*British-American Tobacco Company Ltd v. the Netherlands*» Суд утримався від прямої оцінки того, чи є патентна заявка об'єктом майна, звернувши увагу, що заявник мав можливість звернутися до суду Нідерландів щодо оскарження відмови у видачі патенту [16]. Цікавим є рішення у справі «*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal*», де Суд наголосив, що поняття «майно» у ст. 1 Протоколу № 1 не є обмежується фізичними об'єктами за національним законодавством і має автономне значення. Майном можуть вважатися також права та інтереси, що мають економічну цінність. Заявка на торговельну марку, на думку Суду, може бути визнана активом у зв'язку з наявністю фінансових інтересів і прав. Суд звернув увагу на те, що заявка на торговельну марку була визнана в португальському праві об'єктом, що породжує певні права (пріоритет, позов про відшкодування збитків за незаконне використання тощо). Зокрема, у рішенні Лісабонського апеляційного суду від 10 травня 2001 р. за заявником визнавалось право на «легітимну надію» — тобто на обґрунтоване очікування справедливого й передбачуваного розгляду відповідно до чинного на той момент законодавства. Хоча обсяг прав, що випливають із заявки, прямо залежить від її остаточної реєстрації, Суд визнав, що заявник має захищений законом «набір майнових прав». Отже, ст. 1 Протоколу № 1 може поширюватися і на заявку на торговельну марку як об'єкт, що має майновий характер. Окремі суди висловили незгоду, вважаючи, що заявка через

свій умовний характер не може вважатися «майном». Інші ж підтримали позицію щодо визнання її принаймні «легітимною надією», і побачили порушення в ретроактивному застосуванні двосторонньої угоди, що призвело до втрату пріоритету без будь-якої компенсації. Таким чином, попри наявність окремих думок суддів, можна констатувати загальне визнання того, що заявка на торговельну марку хоча й не є майном у класичному розумінні, все ж має майновий характер, достатній для застосування до неї ст. 1 Протоколу № 1 [10].

Рішення у справі «*Lenzing AG v. the United Kingdom*» додатково підтвердило позицію, що патент становить майно в контексті статті 1 Протоколу № 1, оскільки він має економічну цінність, надає власникові виключні права та має «потенційно важливу грошову природу», оскільки забезпечує комерційну перевагу над конкурентами. Практичну цінність цьому рішенню додає роз'яснення того факту, що патент виданий Європейським патентним відомством [33] є юридичним документом, що виданий міжурядовою організацією, діяльність якої не підпадає під юрисдикцію ЄСПЛ. Тобто заявник, діючи свідомо та бажаючи економії власного часу та коштів, обирає не юрисдикції окремих країн, а подання заявки через ЄПВ, що одночасно означає прийняття заявником обмежень та ризиків, як то неможливість перегляду рішень ЄПВ національними судами [50].

Рішення у справі «*Pressos Compania Naviera S.A. v. Belgium*» ще раз стверджує підхід ЄСПЛ до тлумачення визначення «майно» з урахуванням реальної правової та економічної природи, а не лише формальних ознак. Суд зазначив, що ст. 1 Протоколу № 1 охоплює не лише фізичне майно чи остаточно визнані права, але й юридичні претензії чи права, які мають достатню правову основу та пов'язані з розумними очікуваннями їх реалізації (у контексті даної справи мова йде про концепцію «легітимних очікувань» щодо розгляду спору в національній юрисдикції відповідно до закону та практики загального права деліктної відповідальності, відповідно до якої претензія на відшкодування збитків виникає в момент заподіяння шкоди, а судові рішення лише підтверджує її існування та визначає суму). Суд визнав, що незалежно

від факту визнання судовим рішенням, така претензія «становить актив», а отже є «майном» у розумінні статті 1 Протоколу № 1 [64].

Рішення у справі «*Dima v. Romania*» хоча й має відношення до авторського права та часто згадується у дослідженнях на цю тему, необхідно зазначити, що ЄСПЛ основний акцент розгляду скарги зробив на процесуальних правах скаржника, не вирішуючи питань авторського права в контексті статті 1 Протоколу № 1 [30].

У справі «*Melnychuk v. Ukraine*» ЄСПЛ підтвердив, що права інтелектуальної власності, зокрема авторські права, підпадають під дію статті 1 Протоколу № 1. Рішення наголошує на тому, що захист прав автора на мирне володіння своєю інтелектуальною власністю не гарантує захист від критики чи комерційних невдач, які можуть бути спричинені такою критикою, а саме ця скарга фокусувалася на питаннях захисту часті та гідності, а також свободи вираження поглядів, зокрема з боку ЗМІ, а тому скарга щодо порушення авторських прав була визнана явно необґрунтованою через відсутність доказів того, що критичні статті в ЗМІ якимось чином обмежили права скаржника на його інтелектуальну власність чи завдали їй шкоди в контексті Конвенції [56].

Одним із найважливіших для сфери інтелектуальної власності було рішення ЄСПЛ «*Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden*». Справа розглядалася за скаргою операторів The Pirate Bay – найбільшої у світі торрент-платформи свого часу. Важливість цього рішення з нашої точки зору полягає не стільки в масштабах порушень авторських прав, скільки у невдалій спробі підміни понять – свобода обміну інформацією позиціонувалася як безсумнівне благо, що є альтернативою тотальному контролю з боку транснаціональних корпорацій не лише за інформаційними потоками, а й за самою можливістю вільної творчості [52]. Мова в даному випадку не йшла про академічні диспути чи публічні обговорення. Це політичний рух з представництвом (хоча й малочисельним) в Європейському парламенті у 2009 році [32].

Фредрік Ней та Петер Сунде Колмісоппі стверджували, що їхнє засудження порушило право на свободу вираження поглядів, передбачене ст. 10 ЄКПЛ. Їхня аргументація базувалася на тому, що вони лише надавали технічну платформу для обміну інформацією між користувачами, і що ст. 10 захищає право надавати автоматичний сервіс для передачі матеріалів (навіть якщо він може використовуватися як для законних, так і для незаконних цілей), а Інтернет побудований на принципі вільного обміну інформацією, в якому в разі порушень авторських прав, відповідальність має нести порушник – тобто той користувач, який порушив своїми безпосередніми діями права третіх осіб.

Суд визнав, що засудження заявників за співучасть у порушенні авторських прав було втручанням у їхнє право на свободу вираження та акцентував увагу на тому, що ст. 10 ЄКПЛ застосовується не лише до змісту інформації, а й до засобів її передачі. Однак, на думку суду, таке втручання з боку держави було виправданим, оскільки воно здійснювалося для досягнення передбаченої законом мети та є необхідним у демократичному суспільстві.

Це рішення суду стало дуже важливим для регулювання сфери інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації, оскільки воно заклало обґрунтування відповідальності операторів онлайн-платформ, що не можуть посилатися на свободу вираження поглядів, якщо діяльність платформи свідомо порушує права третіх осіб. Наступні принципи мають братися до уваги при вирішенні будь-яких спорів щодо дотримання чи порушення балансу публічних і приватних інтересів у сфері інтелектуальної власності:

- свобода вираження не є абсолютною і може бути обмежена для захисту інших прав;
- суть інформації має значення, тому політично значущі висловлювання мають більше значення, ніж комерційні твори в контексті ст. 10 ЄКПЛ;

- позиція операторів онлайн-платформ має значення: активна діяльність щодо видалення контенту, що порушує права третіх осіб, якісно відрізняється від ігнорування таких запитів і невжиття жодних заходів щодо цього [60].

У справі «*Ashby Donald and Others v. France*» скаржниками були фотографи, що були запрошені на показ мод, які передали зроблені ними фотографії третій компанії, яка опублікувала їх в мережі Інтернет і пропонували їх для перегляду або завантаження за оплату. Скаржники стверджували, що їх засудження порушило право на свободу вираження, оскільки публікація фотографій не створювала додаткових ризиків для авторських прав, адже подібні фотографії також публікувалися акредитованими виданнями.

Суд визнав, що засудження скаржників за порушення авторських прав дійсно становило втручання у їх право на свободу вираження, однак це втручання було законним (базувалося на положеннях Кодексу інтелектуальної власності Франції), переслідувало легітимну мету (захист прав модних домів Франції), і було необхідним у демократичному суспільстві. Свобода вираження поглядів скаржників не підтверджувалося використанням їх фотографій у будь-якій суспільній дискусії, журналістських розслідуваннях чи іншому втіленні суспільного інтересу. Натомість суд звернув увагу на комерційну мету скаржників, яка досягалася продажем або платним переглядом зроблених ними фотографій [14].

Справа «*Österreichisch Schutzgemeinschaft für Nichtraucher and Robert Rockenbauer v. Austria*» також розглядалася через призму балансу інтересів. Конфлікт виник навколо захисту прав на торговельну марку в соціальній рекламі. Австрійська асоціація захисту прав некурців в межах антитютюнової кампанії використовувала карикатуру скелета верблюда, яка була явною алюзією на тютюнову торговельну марку «*Camel*», власник якої вимагав заборонити таке використання, обґрунтовуючи це шкодою діловій репутації. Асоціація захисту прав некурців, якій заборонили подальше використання словесної торговельної марки «*Camel*», вважала, що було

порушено її права на свободу вираження поглядів і право на справедливий судовий розгляд, передбачені ст.ст. 6, 10 ЄКПЛ.

Скаржник зазначав, що їхня реклама є частиною суспільно важливої дискусії про шкоду куріння, а сатиричний підхід (карикатура та слоган) є законним способом привернення уваги громадськості.

Комісія підкреслила, що скаржники не просто інформували про шкоду куріння, а використали сатиру, яка прямо асоціювалася з конкретним брендом, що могло ввести громадськість в оману щодо особливих характеристик сигарет під торговельною маркою «*Camel*». Таким чином, обмеження їхньої свободи вираження, що включало право на сатиру та іронію, яку тютюнова індустрія має терпіти через реальний ризик для здоров'я курців, було пропорційним і не порушувало ст. 10 ЄКПЛ через безпідставне спрямовування критики проти конкретного бренду, що ніяк не було пов'язано з конкретними оманливими рекламними практиками цього бренду (наприклад, використанням символів здоров'я в рекламі сигарет).

Свобода вираження, включно зі свободою рекламувати ідеї (наприклад, антитютюнові меседжі), захищена ст. 10 ЄКПЛ, але не є абсолютною. Скаржники могли критикувати тютюнову індустрію загалом без прив'язки до конкретного бренду. Використання словесної торговельної марки «*Camel*» не обумовлено «суспільною необхідністю», бо не розкриває оманливих практик тютюнового бренду. Рішення стверджує позицію, що свобода вираження не дозволяє безпідставно використовувати торговельні марки третіх осіб для власних цілей, навіть якщо ці цілі мають суспільне значення та користь [63].

Справа «*Muller and Others V. Switzerland*» присвячена підтриманню балансу між свободою творчості та захистом суспільної моралі. Йшлося про картини художника Йозефа Фелікса Мюллера, які він створив і виставив у рамках виставки у Фрібурзі в 1981 році. Ці картини зображали сексуальні сцени у відвертій формі, що призвело до накладання штрафу на художника та організаторів виставки за поширення непристойних матеріалів. Стаття 10 ЄКПЛ охоплює свободу художнього вираження

як частину права на обмін інформацією та ідеями, що є важливим для демократичного суспільства. Однак свобода вираження може бути обмежена, якщо це передбачено законом, має законну мету (наприклад, захист моралі) та є необхідним у демократичному суспільстві.

Суд дослідив необхідність та доцільність конфіскації картин та вирішив, що вона позбавила художника можливості розпоряджатися своїми творами чи виставляти їх там, де моральні стандарти могли бути менш суворими. В той же час, в цьому конкретному випадку суд визнав це допустимим, через дотримання вимог пропорційності та наявної можливості оскарження [59].

Рішення у справі *«Vorsina and Vogralik v. Russia»* стосувалося поваги до приватного і сімейного життя, гарантованої ст. 8 Конвенції. Скаржниці стверджували, що використання імені та портрета їхнього прадіда у якості торговельної марки для пива, що застосовувалась у рекламі та етикетках пляшок, порушило їх право на повагу до приватного та сімейного життя та завдало дискомфорту та емоційного стресу.

Суд з'ясував, що скаржниці самі передали копію портрета їхнього прадіда до місцевого музею краєзнавства, що було однозначно трактовано як добровільна згода на те, щоб портрет став доступним для публіки. Прадід насправді був засновником пивоваріння в регіоні, а тому використання його портрету скоріше вшановувало його пам'ять, аніж було образливим чи принизливим. Віддалений родинний зв'язок між особою на портреті та скаржницями свідчив про неможливість завдати шкоди їх сімейним почуттям, а тим більше унеможлиблював кваліфікацію описаних дій як таких, що є втручанням у приватне чи сімейне життя.

Оскарження даної торговельної марки за таких обставин неможливе, оскільки скаржниці не є спадкоємцями ні за законом, ні за заповітом, а отже, не мають права контролювати використання імені чи портрета. Окрім того, інформація про прадіда включно з портретом на час розгляду справи вже перейшли до суспільного надбання [83].

Під час розгляду справи «*Chappell v. the United Kingdom*» ЄСПЛ вирішував конфлікт між правом на повагу до приватного життя та житла, передбаченого ст. 8 ЄКПЛ та захистом авторських прав під час проведення обшуку та вилучення творів, що порушують права з комерційного приміщення, що одночасно є житлом скаржника.

Мета запобігання знищенню доказів порушення авторського права та забезпечення можливості ефективно захищати законні інтереси в суді була визнана необхідною у демократичному суспільстві, а дотримання передбачених законодавством процедур як під час отримання судового дозволу на проведення обшуку, так і в ході його безпосереднього проведення стало достатнім обґрунтуванням законності та необхідності втручання до житла [21].

Справа «*SC Parmalat Spa and SC Parmalat Romania SA v. Romania*» стосувалася торговельних марок. Скаржник вважав, що державою було порушено його право на майно, гарантоване ст. 1 Протоколу № 1. Суд визнав, що торговельна марка підпадає під захист ст. 1 Протоколу № 1, і що заходи, вжиті румунською владою, порушили права заявника.

Ексклюзивне право SC Parmalat Spa на торгову марку «*Santal*» та пов'язані з ним судові рішення (зокрема присуджена компенсація) вважалися «майном». Скасування остаточного рішення призвело до позбавлення цього майна без належного обґрунтування.

Місцеві суди першої та другої інстанції прийняли рішення на користь скаржника, визнали факт недобросовісної конкуренції з боку заявника на торговельну марку «*Santé*» та заборонили її використання, присудивши 500 тис. доларів США моральної компенсації. Після чого Верховний суд на підставі позову генерального прокурора скасував попередні рішення, визнав, що торговельна марка «*Santé*» була законно зареєстрована, а її схожість з торговельною маркою «*Santal*» не створює ризику змішування.

ЄСПЛ визнав, що рішення Верховного суду за позовом прокурора порушило принцип правової визначеності. Остаточні судові рішення, які стосуються

торговельних марок, не можуть бути скасовані без поважних підстав, особливо через втручання державних органів (наприклад, прокурора), якщо це порушує справедливість процедури. Торговельні марки, як майно, захищається ЄКПЛ, а тому держави не можуть довільно позбавляти власників їхніх прав через судові чи адміністративні дії [69].

Рішення у справі «*Hiro Balani v. Spain*» стосувалося конфлікту між японською компанією «Orient Watch Co. Ltd» і Ритою Хіро Балан, власницею торговельної марки «Orient H.W. Balani Málaga», зареєстрованої раніше її чоловіком для всіх типів годинників. Японська компанія стверджувала, що має пріоритетне право на охорону своєї назви країнах Паризької конвенції, а тому дана торговельна марка має бути визнана недійсною.

Позиція скаржниці будувалася на наступних аргументах: пропуск трирічного терміну оскарження рішення про реєстрацію торговельної марки, пропуск строку давності, наявність у неї іншої торговельної марки «Creacions Orient», зареєстрованої за 15 років до реєстрації назви японської компанії.

Верховний суд Іспанії визнав реєстрацію марки скаржниці недійсною через порушення пріоритету японської торговельної назви та відхилив аргументи про строк давності та неавтентичність назви позивача, але взагалі не розглянув питання пріоритету марки «Creacions Orient».

ЄСПЛ погодився з доводами скаржниці та визнав порушення права на справедливий судовий розгляд, передбаченого ст. 6 ЄКПЛ, зазначивши, що Верховний суд був зобов'язаний розглянути всі суттєві аргументи, подані в ході провадження, особливо якщо вони могли вплинути на результат справи. Відсутність позиції Верховного суду щодо пріоритету торговельної марки «Creacions Orient» не можна вважати неявним відхиленням, оскільки це питання вимагало чіткої та конкретної відповіді, а це у свою чергу унеможливлює розуміння того, чи суд просто проігнорував цей аргумент, чи відхилив його з певних причин. ЄСПЛ зазначив, що

суди повинні надавати достатні підстави для своїх рішень, особливо коли йдеться про ключові питання справи, хоча ст. 6 Конвенції цього прямо не вимагає [45].

Рішення у справі «Denev v. Sweden» часто згадується в скаргах на дії (бездіяльність) національних патентних відомств. Мартін Денев подав заявку на реєстрацію дизайну до Шведського патентного відомства, яке відхилило його заявку, вважаючи, що дизайн не відповідає вимогам щодо суттєвої відмінності від вже відомих зразків. М. Денев оскаржив це рішення, але через процедурні недоліки (невідповідність вимогам щодо підпису апеляційної скарги) його апеляція була відхилена. Пізніше Верховний адміністративний суд відмовив у наданні дозволу на апеляцію. Суть звернення до ЄСПЛ полягала в тому, що загальна тривалість провадження становила 3 роки і 10 місяців, а передбачений термін охорони зареєстрованого дизайну становить 5 років, які вже майже минули. Цим обґрунтовувалось порушене право на розгляд справи протягом розумного строку, гарантоване ст. 6 ЄКПЛ.

Рішенням у справі визнано, що тривалість провадження порушила ст. 6 ЄКПЛ та не відповідає вимозі «розумного строку». Рішення підкреслює майновий характер прав інтелектуальної власності, а також звертає увагу на обмежений строк їх дії. Саме це надає особливого значення зобов'язанню держави забезпечити швидкий судовий розгляд для захисту таких прав [28].

Рішення «*I. D. v. Romania*» стосується конфлікту щодо виплати винагороди (роялті) за використання патенту. Компанія-ліценціат хоча й визнавала наявність патентних прав, відмовлялася від виплати. Судовий розгляд тривав 15 років та завершився рішенням на користь володільця патенту. Однак компанія все одно не виплатила присуджену винагороду.

ЄСПЛ вирішив, що румунські суди та виконавчі органи не забезпечили ефективного стягнення заборгованості, що в свою чергу призвело до порушення права скаржника на мирне володіння своїм майном, гарантоване ст. 1 Протоколу № 1 та права на справедливий судовий розгляд в контексті ст. 6 ЄКПЛ. Судовий процес був

визнаний таким, що не відповідає вимозі «розумного строку», що поширюється як на сам судовий розгляд, так і на стадію виконання судового рішення, що безпосередньо вплинуло на реалізацію права скаржника на мирне володіння майном, зокрема мова йде про право на отримання винагороди за використання патенту [46].

Справа «*Societe Nationale De Programmes France 2 v. France*» стосується позову представників спадкоємців художника про порушення майнових авторських прав на фрески внаслідок трансляції телерепортажу каналом France 2. Суд першої інстанції відмовив у позові, визнавши показ фресок у репортажі «короткими цитатами» в інформаційних цілях, що є правомірним використанням твору і дозволяється без згоди автора. Апеляційна інстанція скасувала це рішення, зазначивши, що фрески були показані повністю, а не окремі фрагменти, що не можна вважати «короткими цитатами», репортаж був присвячений театральній постановці та головній актрисі, а не реставрації театру, де знаходилися фрески, тому їх показ не може бути виправданий інформаційною метою. Касаційний суд погодився з апеляційним судом та зазначив, що повне відтворення твору, незалежно від його тривалості чи форми, не може вважатися «короткою цитатою».

France 2 подаючи скаргу, стверджувало порушення свого права на свободу вираження поглядів, гарантоване ст. 10 ЄКПЛ. В результаті розгляду було вирішено, що обмеження вираження поглядів базувалося на законі, який чітко регулює авторські права, переслідувалася легітимна мета, а саме захист авторських прав, та було пропорційним і необхідним у демократичному суспільстві, а тому France 2 не довела, що її дії були необхідними для реалізації права на свободу інформації [72].

Справа «*Aral, Tekin and Aral v. Turkey*» присвячена правам карикатуристів, які створили персонажів для журналів, і продовжили їх використання після звільнення з роботи. Новий власник журналів звернувся до суду з вимогою заборонити подальше використання персонажів, майнові права на яких карикатуристи передали журналу. Суд визнав, що майнові права на персонажів належать новому власнику журналів, але

дозволив їх авторам використовувати тих самих персонажів в інших виданнях за умови створення нових сюжетів і тем.

Автори персонажів звернулися до ЄСПЛ, вважаючи, що були порушені ст. 6 ЄКПЛ – рішення суду було несправедливим, а тривалість провадження (4 роки і 4 місяці) надмірною, ст. 9 ЄКПЛ – рішення суду порушило їхнє право на свободу думки, ст. 10 ЄКПЛ – рішення суду обмежило використання ними персонажів, що є порушенням права на свободу вираження. Порушення ст. 1 Протоколу № 1 полягало в тому, що передача майнових прав на створені ними персонажі журналу порушує їх право на інтелектуальну власність.

Комісія підтвердила свою попередню практику, що інтелектуальна власність, зокрема авторські права, підпадає під захист ст. 1 Протоколу № 1. На її думку рішення національного суду щодо передачі прав базувалося на тлумаченні національного законодавства та умов контракту, а тому Комісія не виявила ознак свавільного чи необґрунтованого підходу з боку суду.

Комісія дійшла висновку, що обмеження прав заявників на використання певних матеріалів не було свавільним чи непропорційним. Турецький суд збалансував права авторів і майнові права журналу, що впливали з договору. Враховуючи складність справи, тривалість судового розгляду у 4 роки і 4 місяці не перевищувала розумних строків, а судовий процес не був свавільним.

Також Комісія зазначила, що обмеження використання матеріалів є виправданим втручанням у свободу вираження, оскільки обумовлене необхідністю захисту майнових авторських прав нового власника журналу, а тому необхідне у демократичному суспільстві. Комісія відхилила скаргу щодо свободи думки, оскільки справа не стосувалася особистих чи релігійних переконань заявників [12].

Справа «*Safarov v. Azerbaijan*» є однією з останніх справ ЄСПЛ, що безпосередньо стосується відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. Скаржник – автор книги звернувся до національного суду з позовом щодо компенсації за незаконне (без його дозволу) відтворення та подальшу

публікацію книги у цифровому форматі на сайті відповідача, але суд відмовив у задоволенні позовних вимог.

Місцеві суди посилалися на винятки, які передбачені Законом про авторське право, що дозволяють відтворення книги без згоди автора, проте ЄСПЛ встановив, що суди не надали для цього належного обґрунтування. Оскільки національне законодавство передбачає наступні виключення: *особисте використання* – не застосовувалася, оскільки відповідач є юридичною особою, а книга була доступна онлайн для необмеженої аудиторії; *репрографічне відтворення бібліотеками* – не було належно обґрунтовано, оскільки відповідач не є бібліотекою; *вичерпання права на поширення* – стосується фізичних копій твору (книг), а не цифрового відтворення. Саме відсутність чіткого пояснення підстав для застосування цих винятків призвело до висновку, що судові рішення були необґрунтованими та довільними.

Суд підтвердив, що авторське право підпадає під дію ст. 1 Протоколу № 1. У цій справі права на книгу вважаються «майном», а її несанкціоноване відтворення та поширення вплинули на його право на мирне володіння цим майном.

ЄСПЛ посилався на ст. 9 Бернської конвенції [97] та Договір ВОІВ про авторське право [162], які гарантують авторам виключне право на відтворення та поширення їх творів. Винятки з цих прав допускаються лише в особливих випадках, які не шкодять нормальній експлуатації твору та законним інтересам автора. У цій справі національні суди не довели наявності підстав для таких винятків.

Особливий інтерес для цілей даного дослідження становить акцент ЄСПЛ на позитивному обов'язку держави захищати права власності, включаючи інтелектуальну власність, навіть у спорах між приватними сторонами, що має передбачати створення належної правової бази та забезпечення ефективних судових засобів для захисту таких прав [68].

А. Ю. Бадида та В. В. Лемак, розкриваючи зміст позитивних зобов'язань держави, висвітлюють своє бачення, з яким можна погодитися. Тож позитивні зобов'язання полягають у створенні належного законодавства; усуненні правових

перешкод у законодавчому регулюванні; підтриманні інфраструктури правопорядку; здійсненні державою конкретних адміністративних заходів; вирішенні структурних проблем, визначених ЄСПЛ.

ЄСПЛ гарантує не теоретичні або ілюзорні права, а права, які є ефективними на практиці, тому здійсненні державою конкретних адміністративних заходів має передбачати: заходи необхідні для припинення порушення прав людини; реальне відновлення порушеного права людини (включно зі справедливою сатисфакцією); реальне та своєчасне виконання остаточного судового рішення; забезпечення ефективного розслідування порушення прав людини; застосування інших заходів для запобігання порушенням гарантованих прав людини [93, с. 44–45].

Проведений огляд рішень суду дозволяє стверджувати, що ЄСПЛ відносить інтелектуальну власність загалом та зокрема патенти, авторські права, зареєстрований дизайн і торговельні марки до майна та поширює на них дію ст. 1 Протоколу № 1, про що прямо зазначає у своїх рішеннях. Більшість оглянутих рішень стосуються пошуку балансу приватних і публічних інтересів під час узгодження між собою права на свободу вираження поглядів і права мирного володіння своїм майном. Складна структура правовідносин у сфері інтелектуальної власності нерідко призводить до значного терміну судового розгляду спорів, а також до судових рішень, що не можуть бути визнані обґрунтованими, що є порушенням права на справедливий суд.

### 1.3. Досвід кримінально-правового регулювання сфери інтелектуальної власності за законодавством зарубіжних країн

Аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн дозволяє констатувати, що переважна більшість країн, як правило, криміналізує порушення прав ІВ на так звані традиційні об'єкти: торговельні марки, патенти, авторські права, комерційну таємницю та зазвичай враховує передбачені Угодою ТРІПС способи використання (контрафакція або піратське копіювання в комерційних масштабах). Враховуючи мету дослідження нас цікавить у першу чергу досвід країн відмінною ознакою яких є значний внесок інновацій у ВВП, а також значний попит серед іноземних компаній на використання їх юрисдикцій для розміщення головних офісів – що є додатковим критерієм якості їх системи правового регулювання та ознакою ефективності їх юрисдикцій, яка доведена практикою. Зосередимося на Сполучених Штатах Америки, Нідерландах, Китайській Народній Республіці, Швейцарії та Великій Британії. Строкате різноманіття досвіду країн, що належать до різних правових систем та законодавчих підходів, мають суттєві культурні відмінності, об'єднує головне – результат. Результат полягає в створенні найпривабливіших у світі правових умов для розвитку інновацій, що дозволяє цим країнам залишатися в лідерах на верхніх щаблях світових рейтингів за кількістю поданих заявок на ОПВ, інноваційним індексом, долею інновацій у ВВП країни, що підтверджується дієвим бажанням бізнесу з інших країн відкривати представництва та головні офіси саме в цих юрисдикціях. Наведений нижче аналіз їх законодавства демонструє дуже різні підходи до кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Цей досвід може має стати в нагоді нашій країні під час післявоєнного відновлення України з фокусом на інноваційній складовій будь-якого сектору нашої економіки.

**Досвід Сполучених Штатів Америки.** Законодавство США захищає *авторські права на твори* відповідно до 17 USC § 506 та передбачає відповідальність за будь-яке навмисне порушення авторського права з метою отримання комерційної вигоди

або приватної фінансової вигоди [3]. Відповідальність за таке порушення настає відповідно до 18 USC § 2319, який передбачає до 5 років позбавлення волі та/або штраф до 250 000 доларів США за відтворення або розповсюдження від 10 копій твору протягом 180-денного терміну загальною вартістю понад 2500 доларів США. Повторне вчинення порушення авторського права передбачає відповідальність до 10 років позбавлення волі. У разі меншої загальної вартості чи кількості копій твору порушення вважається проступком, що може передбачати покарання до 100 000 доларів США [5].

Звинувачення у кримінальному правопорушенні має ґрунтуватися на тому, що авторське право є чинним, а безпосередньо обвинувачений порушив його навмисно з метою комерційної вигоди або приватної фінансової вигоди. Необхідно враховувати специфіку законодавства США, яке передбачає, що для порушення будь-якого позову за порушення, включно з кримінальними діями, мають бути виконані формальні вимоги щодо реєстрації авторського права [2]. Така реєстрація має бути проведена до першої публікації твору або протягом 5 років після неї. Важливо зазначити, що за умисне неправдиве подання на реєстрацію твору, законодавством передбачена відповідальність у вигляді штрафу до 2 500 доларів США.

Враховуючи концепцію виключних авторських прав, порушенням вважається будь-яке несанкціоноване використання захищеного твору. Наявність умисного порушення визначається діями порушника, що були вчинені з усвідомленням порушення закону. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення має доводитися стороною обвинувачення відповідними доказами, що мають унеможливити виправдання через незнання закону чи нерозуміння протиправності порушником своїх дій.

Мета комерційної вигоди або приватної фінансової вигоди передбачає обов'язок сторони обвинувачення доводити саме мету, а не результат, незалежно від фактичного прибутку, отриманого злочинним шляхом. Доказування наявності цієї

мети зумовлене лише тим, щоб виключити випадки умисного порушення авторського права виключно для особистого використання твору.

Відповідальність за торгівлю контрафактними товарами або послугами передбачена 18 USC § 2320. Порушенням визнається умисний продаж товарів або послуг зі свідомо *використаною підробленою торговельною маркою* на таких товарах чи послугах або у зв'язку з ними. Окремий склад порушення становить торгівля етикетками, нашивками, наклейками, обгортками, значками, емблемами, медальйонами, оберегами, коробками, контейнерами, консервними банками, футлярами, бірками, документацією чи упаковкою будь-якого типу чи характеру, знаючи, що на них було застосовано підроблену торговельну марку, використання якої може викликати змішування, спричинити помилку або ввести в оману, карається позбавленням волі до 10 років та/або штрафом до 2 000 000 доларів США для фізичної особи або до 5 000 000 доларів США для юридичної особи.

Кваліфіковані склади кримінального правопорушення утворюють торгівля товарами чи послугами, знаючи, що такі товари чи послуги є підробленими військовими товарами чи послугами, використання, несправність чи збій яких може призвести до тяжких тілесних ушкоджень або смерті, розголошення секретної інформації, погіршення бойових дій чи іншої значної шкоди бойовій операції, члену Збройних Сил чи національній безпеці, або продаж наркотиків поєднаний зі свідомим використанням підробленої торговельної марки на або у зв'язку з таким препаратом, або замах або змова з метою такого порушення, караються позбавленням волі до 20 років та/або штрафом до 5 000 000 доларів США для фізичної особи або до 15 000 000 доларів США для юридичної особи.

У разі настання смерті внаслідок такого порушення, передбачається позбавлення волі на будь-який строк або довічно та/або штраф до 5 000 000 доларів США для фізичної особи або до 15 000 000 доларів США для юридичної особи.

Повторне порушення прав на торговельну марку карається позбавленням волі до 30 років та/або штрафом до 15 000 000 доларів США для фізичної особи або до 30 000 000 доларів США для юридичної особи.

Щодо контрафактних товарів передбачена конфіскація та знищення за рішенням суду як додатковий вид покарання до позбавлення волі та штрафу.

Сфера дії закону обмежується комерційною діяльністю, тому не вважається кримінальним правопорушенням свідоме придбання особою товарів із підробленими торговельними марками, якщо ця покупка призначена для особистого використання.

Закон визначає, що термін «підроблена торговельна марка» використовується у значенні фіктивний знак або знак який є ідентичним або суттєво не відрізняється від зареєстрованої торговельної марки і який використовується, незалежно від того, чи знав обвинувачений про таку реєстрацію або знак, що застосовується до або використовується як маркування для споріднених товарів або послуг, що розроблені, продаються чи іншим чином призначені для використання на або у зв'язку з товарами чи послугами, для яких зареєстровано знак в Управлінні патентів і товарних знаків США і використання яких може призвести до змішування, помилки чи обману. Термін «фінансова вигода» включає отримання або очікуване отримання будь-чого цінного [7].

Відповідно до 15 U.S.C. § 1117 (b) суд, у разі відсутності пом'якшувальних обставин, може винести рішення про стягнення потрібного розміру збитків або прибутків, а також компенсацію суми гонорару адвоката [1].

*Порушення патентних прав* визначено в 35 U.S.C. § 271. — будь-яка особа, яка, без належних повноважень виготовляє, використовує, пропонує до продажу або реалізовує будь-який запатентований винахід у США або імпортує до США будь-який запатентований винахід протягом терміну дії патенту на нього, порушує патент. Будь-хто, хто активно підбурює до порушення патенту, несе відповідальність як порушник.

Будь-яка особа, яка пропонує до продажу або реалізовує в межах США або імпортує до США компонент запатентованого пристрою або матеріал чи пристрій для

використання запатентованого процесу, що становить суттєву частину винаходу, усвідомлюючи, що вони спеціально виготовлені чи спеціально адаптовані для використання, що порушує патент, а не є основним виробом чи товаром торгівлі, несе відповідальність як порушник. У разі порушення патенту, судом можуть бути надані лише цивільно-правові засоби захисту, а також може бути присуджено гонорар адвокату [8].

Станом на сьогодні в США існують судові прецеденти застосування кримінально-правової концепції «навмисна сліпота», коли особа навмисно не враховує наслідки своєї поведінки, до розгляду цивільних справ але це стосується лише стандартів цивільної відповідальності, а не криміналізації порушення патентних прав [47, с. 5]. Тому в юридичній спільноті США тільки набуває актуальності дискусія щодо того, чи дійшла їх патентна сфера до того, щоб визнавати окремі порушення патентів кримінальними правопорушеннями. Дослідники пояснюють відсутність кримінальної відповідальності за порушення патентних прав тим, що більшість випадків порушень розглядають судами в корпоративних спорах, а тому такі порушення не завдають шкоди публічним інтересам. У свою чергу патентовласники мають у своєму розпорядженні стільки варіантів отримання належних засобів правового захисту, що федеральному уряду немає потреби кримінально карати порушників. У разі відсутності ефективного цивільно-правового захисту патентних прав в умовах цифрової трансформації, компанії можуть все частіше відмовлятися від патентного захисту та покладатися на інститут комерційної таємниці, що у свою чергу не буде стимулювати інноваційний процес [17].

Професор Д. Каштедт загалом не поділяючи юридичні підходи щодо застосування концепції «навмисної сліпоти» до цивільно-правових відносин, звертав особливу увагу на економічний фокус патентного права. Дискусії про можливість введення кримінальних санкцій за навмисні порушення як правило ґрунтуються на випадках, коли виготовлений з порушенням патенту продукт є значно нижчої якості, що не очевидно на момент придбання або є небезпечним для оточуючих. Також він

застерігав від того, що спроби запозичення підходів кримінального судочинства не посилять відповідальність за порушення, а навпаки ускладнять патентовласникам доказування позовних вимог в цивільному судочинстві [48, с. 938, 961, 969].

*Комерційна таємниця* має кримінально-правову охорону в США, відповідно до 18 U.S.C. § 1832 кримінально караним правопорушенням вважаються дії особи, що має намір перетворити комерційну таємницю, пов'язану з продуктом чи послугою, яка використовується або призначена для використання в міждержавній чи зовнішній торгівлі, для економічної вигоди будь-кого, крім її власника, і маючи намір або знаючи, що злочин спричинить шкоду будь-якому власнику такої комерційної таємниці, свідомо викрадає або без дозволу привласнює, бере, виносить або приховує, або шляхом шахрайства, хитрощів чи обману отримує таку інформацію або без дозволу копіює, дублює, малює, креслить, фотографує, завантажує, змінює, знищує, фотокопіює, копіює, передає, доставляє, надсилає, надсилає поштою або передає таку інформацію або отримує, купує або володіє такою інформацією, знаючи, що її було викрадено або привласнено, отримано чи перетворено без дозволу карається штрафом до 250 000 доларів США та/або позбавленням волі на строк до 10 років.

Якщо злочин вчинено юридичною особою, штраф складає до 5 000 000 доларів США або 3-кратну вартість викраденої комерційної таємниці для організації, включаючи витрати на дослідження, проектування та відтворення комерційної таємниці, яких порушник таким чином уникнув [4].

На жаль, дані щорічного звіту Генерального прокурора Конгресу США, який відповідно до законодавства має містити вичерпний перелік відомостей про результати боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності не є публічно доступними. Але все ж таки деякі дані за 2023 рік опубліковані. У січні 2024 року компанія Cyberhaven за запитом отримала від Національного координаційного центру з прав інтелектуальної власності США та опублікувала на своєму сайті деякі показники.

Загалом за 2023 рік кількість справ у сфері інтелектуальної власності зросла на 21%, застосування арештів зросло на 39%, випадки конфіскації зменшилися на 9%. Загальна вартість збитків в юрисдикції США становить 1,12 мільярда доларів США, що на 36% більше у порівнянні з попереднім роком [78].

**Досвід Нідерландів.** *Стаття 337 Кримінального кодексу Нідерландів* передбачає відповідальність за умисно вчинені підроблення або незаконне виготовлення торговельної марки, позначення товарів або упаковки торговельною назвою іншої особи або торговельною маркою, на яку має право інша особа, неправдиве зазначення назви конкретного місця разом із вигаданою торговою назвою товарів з метою зазначення походження товару, імітація чужих торговельних назв або торговельних марок, навіть із незначним відхиленням, або імітація дизайну чи моделі, на які має права інша особа, або які відрізняються від них лише незначними відмінностями, імпорт, перевезення, продаж, пропонування до продажу, доставка, розповсюдження або зберігання, карається позбавленням волі на строк до 1 року або штрафом п'ятої категорії (82 000,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Відповідно до ч. 2 ст. 337 КК Нідерландів зберігання товарів, їх частини або торговельних марок виключно для особистого використання не є кримінально караним.

Частина 3 цієї ж статті містить кваліфікований склад злочину для професійних злочинців і тих, хто вчиняє передбачені злочини в комерційних масштабах «як бізнес», передбачаючи покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 4 років або штрафу п'ятої категорії (82 000,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Імовірність настання тяжких наслідків у вигляді загальної небезпеки для людей або майна внаслідок вчинення передбаченого злочину, відповідно до ч. 4 ст. 337 карається позбавленням волі на строк до 4 років або штрафом п'ятої категорії (82 000,00 євро – уточнено Штанько В.А.) [84].

Окрім того ст. 33 Закону про авторське право Нідерландів прямо зазначає, що діяння, передбачені статтями 31, 31а, 31b, 32 та 32а є злочинами [15].

Стаття 31 зазначає, що навмисне порушення авторського права іншої особи, карається позбавленням волі на строк до 6 місяців або штрафом четвертої категорії (20 500,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Навмисне використання предметів, у яких втілено твір, з порушенням авторського права іншої особи, а саме відкрите пропонування до розповсюдження, надання доступу для відтворення або розповсюдження, імпорт, використання або зберігання з метою отримання прибутку, відповідно до ст. 31а караються позбавленням волі на строк до 1 року або штрафом п'ятої категорії (82 000,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Стаття 31b містить ознаки кваліфікованого складу злочину для діянь, передбачених ст.ст. 31, 31а – професійне вчинення зазначених злочинів (український відповідник — рецидив) або їх вчинення як бізнесу, карається позбавленням волі на строк до 4 років або штрафом п'ятої категорії (82 000,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Відкрите пропонування до розповсюдження, надання доступу для відтворення або розповсюдження, імпорт, використання або зберігання з метою отримання прибутку предмету за наявності обґрунтованих підстав вважати, що у предметі втілений твір з порушенням авторського права іншої особи, відповідно до ст. 32 карається штрафом третьої категорії (8 200,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Стаття 32а передбачає, що навмисне використання засобів, призначених виключно для полегшення видалення або обходу технічного заходу для захисту твору, без згоди автора або його правонаступника, а саме відкрите пропонування до розповсюдження, надання доступу для розповсюдження, імпорт, використання або зберігання з метою отримання прибутку, карається позбавленням волі на строк до 6 місяців або штрафом четвертої категорії (20 500,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Окрім того, навмисне внесення незаконних змін до назви будь-якого твору, що охороняється авторським правом, або до найменування його виробника, або будь-яке інше завдання шкоди твору, що може завдати шкоди честі чи імені виробника або його

цінності в цій якості – є злочином, і відповідно до ст. 34 карається позбавленням волі на строк до 6 місяців або штрафом четвертої категорії (20 500,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Стаття 272 КК Нідерландів містить загальну заборону щодо порушення будь-якої таємниці, а ст. 273 передбачає відповідальність за умисне розкриття відомостей про комерційне, промислове або інше підприємство, в якому особа працює або працювала, і які вона повинна була зберігати в таємниці, карається позбавленням волі на строк до 6 місяців або штрафом четвертої категорії (20 500,00 євро – уточнено Штанько В.А.).

Важливо, що максимальні суми кожної категорії штрафів, відповідно до законодавства Нідерландів, уточнюються кожні 2 роки.

На основі доступної інформації, боротьба з кримінальними правопорушеннями у сфері ІВ в Нідерландах включає активну діяльність митних служб, що пояснюється географічним розташуванням та об'ємом товарів, що проходять через порти цієї країни. Нідерланди входять у 10 країн ЄС за кількістю затриманого підробленого товару [31].

Порушення патентних прав переважно вирішується у цивільному судочинстві, в тому числі, як зазначають нідерландські дослідники через те, що положення кримінального законодавства для патентів визначені нечітко [9].

**Досвід Китайської Народної Республіки.** § 7 Кримінального кодексу КНР містить перелік статей, що передбачають відповідальність за порушення прав на торговельну марку (статті 213-215), порушення прав на патент (ст. 216), порушення авторських прав (ст. 217), порушення прав на комерційну таємницю (ст. 219) [280].

Відмінністю КК КНР є прямо передбачена ст. 213 відповідальність за використання *тотожної* торговельної марки для однотипних товарів (український відповідник – споріднені товари). Для розуміння п. 17. Правил складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та

проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну, затверджених наказом Міністерства економіки України від 6 серпня 2024 р. № 19889, товари і/або послуги *вважаються спорідненими, якщо* вони пов'язані між собою призначенням, способом використання, мають однакове коло споживачів, умови та канали збуту, є взаємодоповнюючими та/або подібні за своєю природою (рід (вид) товарів і вид матеріалу, з якого товари виготовлені), і використання щодо таких товарів і/або послуг тотожних чи схожих торговельних марок імовірно може викликати у певному секторі споживачів асоціації щодо єдиного джерела їх походження [224]. Також законодавець КНР розрізняє умисний продаж підроблених торговельних марок (ст. 214) та виготовлення підроблених торговельних марок або несанкціоноване виготовлення без дозволу (ст. 215), тобто на законодавчому рівні фактично передбачена кримінальна відповідальність не лише за підробку чужих торговельних марок, а й за порушення умов ліцензійних договорів, зокрема у разі несанкціонованого виготовлення (наприклад, перевищення передбаченого договором кількості продукції або після припинення дії ліцензійного договору тощо).

Порушення патентних прав (ст. 216) передбачає лише «підробляння» патенту іншої особи. Звісно мова йде не про виготовлення продукту з порушенням патентних прав, а не підробку патентного документа.

Кримінально караним порушенням авторських і суміжних прав (ст. 217) вважається відтворення та розповсюдження письмового твору, музики, фільму, теле- чи відео-твору, комп'ютерного програмного забезпечення чи іншого твору без дозволу власника авторського права; видання книг, на які інші мають виключні права на публікацію; відтворення або розповсюдження звукозапису чи відеозапису, зробленого виробником, без його дозволу (*суміжні права видавців – уточнено Штанько В.А.*); виробництво або продаж творів мистецтва, які фальшиво підписані іншими особами.

Цікавим нюансом є об'єднання в межах однієї норми відповідальності за порушення авторських прав та підробку творів мистецтва. Стаття 218 передбачає окремий склад злочину за свідомий продаж копій творів, передбачених у ст. 217.

Порушення прав на комерційну таємницю (ст. 219) розрізняє отримання комерційної таємниці правовласника шляхом крадіжки, спонукання, примусу чи іншими неправомірними способами; розкриття, використання або надання іншим особам можливості використовувати комерційну таємницю правовласника, отриману за допомогою засобів, зазначених у попередньому абзаці; порушення угоди або вимоги правовласника зберігати комерційну таємницю конфіденційною шляхом розкриття, використання або дозволу іншим використовувати комерційну таємницю, якою вони володіють.

Законодавець КНР у більшості випадків § 7 КК КНР передбачив покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 3 років або арешт та штраф, а за умови настання особливо тяжких наслідків – штраф та позбавлення волі на строк від 3 до 7 років. Винятком є ст. 213 максимальна санкція – позбавлення волі від 3 років і штраф; ст. 216 – позбавлення волі до 3 років або кримінальний арешт і штраф або одноосібний штраф; 218 – позбавлення волі до 3 років або арешт і штраф, або лише штраф.

Стаття 220 додатково уточнює, що за всі злочини § 7 обвинувачений підлягає покаранню у вигляді штрафу, а його безпосередньо відповідальні керівники чи інші прирівняні особи караються окремо відповідно до правил, встановлених цим кодексом. Стаття 31 КК КНР передбачає, що у разі вчинення злочину юридичною особою, остання має бути засуджена до штрафу, а безпосередньо відповідальний керівник чи інші прирівняні особи повинні бути притягнуті до кримінальної відповідальності.

Будь-яких офіційних даних щодо протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності КНР не публікує, але у 2024 році Верховна народна прокуратура (надалі – ВНП) КНР вперше видала «Білу книгу судового переслідування злочинів проти

інтелектуальної власності (2021-2023)» [281]. З цього джерела відомо, що наприкінці 2020 року ВВП створила Офіс прокуратури з питань інтелектуальної власності, що свідчить про зміну пріоритетів уряду країни та запровадження реальних заходів протидії кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Судове переслідування порушень у сфері інтелектуальної власності прагне відігравати активну роль у стимулюванні інновацій і творчості всього суспільства, підтримці справедливого порядку на ринку конкуренції та сприянні культурному процвітанню та розвитку.

Згідно з опублікованими даними від 2021 року до 2023 року органами прокуратури по всій країні прийнято до розгляду 18 071 справ про злочини проти інтелектуальної власності, притягнуто до відповідальності 72 887 осіб. За результатами розгляду справ погоджено арешт для 17 547 осіб. Не притягнуто до відповідальності 9 378 осіб.

Загалом за останні роки кількість кримінальних справ про порушення прав інтелектуальної власності зросла, і прокуратура продовжує нарощувати заходи протидії. У порівнянні з 2021 роком дані 2023 року показують приріст у відносних показниках на 40–72%. Таке аномальне зростання кількості справ і притягнених до відповідальності осіб не можна пояснити просто погіршенням криміногенної ситуації. Це — наслідок свідомої та цілеспрямованої державної політики щодо протидії кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Досліджені дані демонструють, що левову долю кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності КНР становлять порушення прав на торговельні марки – майже 90%. Хоча укладачі Білої книги одночасно зазначають дуже значне зростання у 2023 році кількості порушень авторського права – у півтори рази та комерційної таємниці – майже у 2 рази (в порівнянні з попереднім роком).

Опубліковані дані регіонального розподілу порушень у сфері інтелектуальної власності свідчать про наявність прямої кореляції між рівнем економічного і соціального розвитку та кількістю досліджуваних порушень.

Цікавим для нас є прямо передбачені в керівних документах прокуратури доктринальні принципи розгляду порушень у сфері інтелектуальної власності – м'якість за потреби та суворість за необхідності. Кількість непритягнених до відповідальності осіб у 2023 році зросла на 19% у порівнянні з минулим роком.

Органи прокуратури також активно сприяють підвищенню ефективності цивільно-правових заходів захисту прав і законних інтересів правовласників. Кількість цивільних позовів заявлених в рамках кримінальних проваджень у 2023 році зросла у 22 рази в порівнянні з попереднім роком. Звісно не маючи точних даних щодо результативності стягнення заподіяної шкоди, важко об'єктивно давати оцінку такому значному зростанню, але заперечувати явну зміну державної політики за наявності таких даних неможливо.

Важливим досягненням органів прокуратури КНР є налагодження механізму притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в разі відмови в порушенні кримінальної справи. Майже у 56% осіб, яких не притягнули до кримінальної відповідальності за результатами розслідування, були притягнені до адміністративної відповідальності за результатами направлення прокурорських висновків до адміністративних органів.

Наріжним каменем оновленого комплексного підходу прокуратури всіх рівнів є запровадження принципу «одна справа – чотири розслідування». Під час розслідування кожної справи одночасно перевіряються підстави для притягнення до кримінальної, цивільної, адміністративної відповідальності, а також доказів щодо вчинення інших можливих порушень, що передбачають публічне обвинувачення.

Цікавими та безумовно дискусійними з точки зору українських реалій є:

- інформування правовласників щодо порушення їх прав;
- свідоме збільшення кількості цивільних позовів у рамках кримінальних справ з метою «зменшити вартість захисту прав для правовласників»;
- посилення координації між правоохоронними органами та запровадження єдиної наскрізної статистики щодо загальної кількості звернень, кількості

кримінальних справ, кількості адміністративних правопорушень, відсотка цивільних позовів, що фактично обумовлює проходження кожної заяви через єдину умовну воронку, яка повністю контролюється органами прокуратури.

На думку укладачів Білої книги саме це дозволило запровадити систему подвійної звітності, що майже унеможливорює помилки. У свою чергу це призвело до скорочення періоду розслідування, запровадження окремої спеціалізації правоохоронних органів та поглибленої співпраці всіх задіяних структур.

Треба відзначити, що окрім потужних організаційних заходів загальнодержавного масштабу, важливим для безпосереднього практичного використання на місцях є наявність регулярно оновлюваних внутрішніх керівних документів: «Висновки щодо інтегрованого розгляду справ про інтелектуальну власність», «План реалізації нагляду за справами про інтелектуальну власність», «Інструкції щодо доказів у кримінальних справах про порушення інтелектуальної власності» та «Інструкції щодо перегляду доказів у справах державного обвинувачення щодо кримінальних справ про порушення інтелектуальної власності».

**Досвід Швейцарії.** Кримінально-правове регулювання сфери інтелектуальної власності у Швейцарії базується на кількох законах. Так, кримінально-правові норми, що регулюють відносини, пов'язані з порушенням авторських прав, передбачені статтями 67-73 Федерального закону про авторське право і суміжні права (CopA).

Примітно, що порушення авторських і суміжних прав розмежовані в різні норми з достатньо ретельною деталізацією об'єктивної сторони порушення, одночасно підкреслюючи, що порушник має діяти свідомо, а обов'язковою вихідною умовою відкриття провадження є наявність скарги особи, права якої порушуються.

Санкції досліджених статей передбачають відносно незначний можливий строк позбавлення волі – до 1 року для простих порушень та до 5 років для кваліфікованих складів. Альтернативним покаранням виступає штраф.

Так ст. 67 зазначає, що *за скаргою особи, чії права були порушені, будь-яка особа, яка навмисно і протиправно вчиняє будь-яку з таких дій: використовує твір під*

неправдивим позначенням або позначенням, відмінним від вирішеного автором; видає твір; змінює твір; використовує твір для створення похідного твору; виготовляє копії твору будь-яким способом; пропонує, передає або іншим чином поширює копії твору; декламує, виконує або представляє твір або робить твір сприйнятим десь в іншому місці безпосередньо або за допомогою будь-якого виду носія; робить твір доступним через будь-яке середовище таким чином, щоб люди могли отримати доступ до нього з місця та в час, що обрані ними особисто; транслює твір по радіо, телебаченню або аналогічним способом, у тому числі по проводах, або ретранслює твір, що транслюється, за допомогою технічного обладнання, оператором якого не є первісна організація мовлення; робить доступним твір, твір, що транслюється в ефірі, або твір, що ретранслюється, доступним для сприйняття; відмовляється повідомити відповідний орган про походження та кількість предметів, які були незаконно виготовлені або розміщені на ринку, а також назвати одержувачів і розкрити обсяг будь-якого розповсюдження комерційним і промисловим споживачам; здає комп'ютерну програму в оренду, підлягає позбавленню волі на строк до 1 року або штрафу.

У разі якщо порушення вчинено з метою одержання комерційної вигоди, порушник підлягає судовому переслідуванню за посадою. Санкція статті передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років або штраф.

Стаття 68 передбачає відповідальність за порушення немайнових авторських прав, що полягає у незазначенні джерела. Будь-яка особа, яка навмисно не зазначає використане джерело, якщо це вимагається законом, і де в ньому вказано ім'я автора, підлягає штрафу за скаргою особи, чії права були порушені.

Окрема норма, яка передбачає відповідальність за порушення немайнового права автора є нетиповою для кримінального законодавства, що ще раз підкреслює суспільну цінність доброчесного зазначення ім'я автора для правової культури Швейцарії.

Порушення суміжних прав передбачено окремою статтею (ст. 69). Конструкція статті також підкреслює приватний характер обвинувачення. Кримінальне провадження відкривається лише за скаргою особи, чії права були порушені. Порушником визнається будь-яка особа, яка навмисно і протиправно вчиняє будь-яку з таких дій: транслює виконання твору по радіо, телебаченню або іншими засобами, у тому числі по проводах; фіксує виконання твору на чистих носіях; пропонує, передає або іншим чином поширює копії виконання твору; ретранслює трансльоване виконання твору за допомогою технічного обладнання, оператором якого не є вихідна організація мовлення; робить доступним виконання твору, виконання твору в ефірі або ретрансльоване виконання твору для сприйняття; використовує виконання твору під фальшивим іменем або під іменем, відмінним від імені артиста, вказаного виконавцем; робить виконання твору, фонограми чи аудіовізуального запису чи трансляції доступним через будь-який носій таким чином, щоб особи мали доступ до них з місця та в час, обраних ними; відтворює фонограму або аудіовізуальний запис і пропонує, передає або іншим чином поширює відтворення; ретранслює передачу; фіксує трансляцію на чистих носіях; відтворює передачу, зафіксовану на чистих носіях, або розповсюджує копії таких відтворень; відмовляється повідомити відповідний державний орган про походження та кількість носіїв виконання, які знаходяться у його власності та які були незаконно виготовлені чи розміщені на ринку, або назвати одержувачів і розкрити обсяг будь-якого розповсюдження комерційним і промисловим споживачам, підлягає позбавленню волі на строк до 1 року або штрафу.

У разі якщо порушення вчинено з метою одержання комерційної вигоди, порушник підлягає судовому переслідуванню за посадою. Санкція статті передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років або штрафу.

Нетиповими для законодавства більшості країн є склад порушення, пов'язаний з приватним використанням об'єктів авторського права і суміжних прав – «фіксація трансляції на чисті носії», а також зацікавленість держави в отриманні інформації про

кінцевих споживачів та одержувачів як і про первинних розповсюджувачів носіїв, що порушують авторські і суміжні права. Ймовірно така увага на законодавчому рівні дозволяє правоохоронним органам Швейцарії більш цілісно розслідувати всі взаємозв'язки порушників та ефективніше протидіяти наявним порушенням і запобігати майбутнім.

Стаття 69 Порушення, пов'язані із заходами технічного захисту та інформацією про управління правами передбачає, що за скаргою особи, захист якої було порушено, порушник, який навмисно і протиправно обходить ефективні технологічні заходи з наміром незаконного використання творів або інших охоронюваних об'єктів, або будь-яким чином робить доступними для сприйняття захищені твори, щодо яких було видалено чи змінено інформацію про управління електронними правами, підлягає штрафу.

У разі якщо порушення вчинено з метою одержання комерційної вигоди, порушник підлягає судовому переслідуванню за посадою. Санкція статті передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 1 років або штраф.

Окремий інтерес представляє ст. 70 Несанкціоноване відстоювання прав. Ця норма передбачена для притягнення до відповідальності недобросовісних представників правовласників (агентів), які без необхідного дозволу заявляють про авторське право або суміжні права, Санкція статті передбачає штраф [34].

Кримінальна відповідальність за порушення прав на торговельні марки та географічні зазначення передбачена у статтях 61-69 Федерального закону про охорону товарних знаків і зазначення походження (ТmРА)

Стаття 61 закону передбачає кримінальну відповідальність за навмисне порушення прав на торговельну марку, що може виражатися у підробці, імітації або привласненні торговельної марки іншої особи, а також розміщення її на товарі, імпорту, експорту, перевезення, зберігання з метою введення в цивільний обіг, а також рекламування, карається позбавленням волі на строк до 1 року або штрафом.

Важливо, що диспозиція статті прямо зазначає, що притягнення відповідальності можливе лише за скаргою потерпілої сторони. Цікаво, що ч. 1 даної статті не містить будь-яких вказівок щодо завданої шкоди або масштабів порушення.

Також особливістю конструкції більшості норм є передбачення окремого формального складу кримінального правопорушення, що полягає у відмові надати інформацію про джерело походження, обсяг продукції, яка порушує права потерпілої особи, покупців і комерційних клієнтів, за що передбачено такий самий штраф. Це кримінальне правопорушення також розслідується у формі приватного обвинувачення – за скаргою потерпілої сторони.

Частина 3 передбачає кваліфікований склад кримінального правопорушення – кримінальне переслідування посадової особи у разі порушення з метою отримання комерційної вигоди. В такому разі законом передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років або штраф.

Стаття 62 передбачає відповідальність за шахрайське використання торгових марок. Тобто незаконне маркування товарів або послуг торговельною маркою іншої особи з метою введення в оману споживачів та створення враження, що товари або послуги є оригінальними, або пропозиція до продажу чи реалізації товарів або надання послуг, як оригінальних.

Справа порушується лише за скаргою потерпілої сторони, склад кримінального правопорушення також формальний. Передбачена законом відповідальність передбачена у вигляді позбавлення волі на строк до 1 року або штраф. У разі якщо правопорушник діє з метою отримання комерційної вигоди та підлягає кримінальному переслідуванню за посадою, передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі до 5 років або штраф.

Стаття 63 передбачає відповідальність за незаконне використання колективної торговельної марки з такими самим особливостями. Відкриття провадження можливе лише за скаргою потерпілої сторони, склад кримінального правопорушення формальний, окремо передбачена відповідальність за відмову надати інформацію про

джерело походження, обсяг продукції, яка порушує права потерпілої особи, покупців і комерційних клієнтів.

Відповідальність за незаконне використання географічних зазначень передбачена ст. 64 Закону. Навмисне використання невідповідного географічного зазначення або використання найменування, яке можна сплутати з іншим географічним зазначенням або створення ризику введення в оману споживачів шляхом використання імені, назви компанії, адреси або торговельної марки, пов'язаної з товарами чи послугами іншого походження, карається позбавленням волі на строк до 1 року або штрафом. У разі, якщо метою є отримання комерційної вигоди, такі дії караються позбавленням волі на строк до 5 років або штрафом.

Стаття 65 Закону передбачає відповідальність у вигляді штрафу до 20 000 швейцарських франків за будь-яке порушення прав власника ідентифікаційного знаку «*Roignon de maître*». Його зазвичай використовують у годинниковому та ювелірному виробництві для позначення предметів розкоші. За загальним правилом головна функція торговельної марки – це забезпечення можливості відрізнити товари та послуги одного виробника від товарів і послуг іншого. У цьому випадку мова йде про додаткову охорону прав виробника, тому ідентифікаційний знак служить скоріше доказом автентичності, ідентифікуючи виробника та підтверджуючи оригінальність виробу.

Особливістю швейцарського законодавства є можливість призупинення кримінального провадження, передбачена ст. 66 Закону, в разі подання підозрюваним цивільного позову про визнання недійсною реєстрації торговельної марки потерпілої особи. При цьому строк давності притягнення до кримінальної відповідальності також призупиняється на весь час призупинення провадження у справі.

Стаття 68 надає суду право конфіскувати незаконно марковані торговельною маркою потерпілої особи предмети в повному обсязі [37].

Охорону патентних прав забезпечує Федеральний закон про патенти на винаходи (PatA) [35]. Так, ст. 66 передбачає можливість притягнення до цивільної та

кримінальної відповідальності за незаконне використання запатентованого винаходу. Як і ТmРА, цим законом передбачена відповідальність за відмову надати інформацію про джерело походження, обсяг продукції, яка незаконно виготовлена, покупців і комерційних клієнтів. Окремий склад порушення утворює видалення попереджувального маркування про патентні права з продукції або її упаковки.

Відповідальність за порушення ст. 66 у вигляді позбавлення волі до 1 року або штрафу, або до 5 років позбавлення волі або штрафу (якщо правопорушник діяв з метою отримання комерційної вигоди і підлягає кримінальному переслідуванню за посадою), передбачена ст. 81 Федерального закону. Справа порушується за скаргою потерпілої сторони. Право подання скарги обмежено шестимісячним строком від дати коли потерпілій стороні стало відомо про особу правопорушника.

Стаття 68 передбачає зобов'язання для сторін щодо захисту виробничих або комерційних секретів, а також обмежує доступ до такої інформації обсягом, сумісним із збереженням таємниці.

Швейцарія активно охороняє репутацію країни щодо якості своїх товарів, тому неправдиве зазначення швейцарського походження товарів чи послуг додатково карається штрафом до 100 000 швейцарських франків з обов'язком оприлюднення судового рішення у ЗМІ.

Окрім того швейцарський законодавець, розуміючи, що патентна охорона продукту часто підвищує його цінність в уяві споживача через очікування певних переваг та/або рівня якості, передбачає штраф за пропозицію до продажу або розповсюдження товарів, що можуть бути помилково сприйняті як «запатентовані», внаслідок реклами чи інших повідомлень (ст. 82).

Стаття 83 Федерального закону виключає можливість конкуренції його норм з положеннями Кримінального кодексу, зазначаючи, що Кримінальний кодекс Швейцарії застосовується лише у випадку, якщо цей Закон не передбачає інше.

Промислові зразки отримали правову охорону в Швейцарії внаслідок прийняття Федерального закону про охорону дизайнів (DesA).

Стаття 41 передбачає, що за скаргою правовласника будь-яка особа, яка навмисно порушує право на дизайн іншої особи, підлягає позбавленню волі на строк до 1 року або штрафу, якщо вона неправомірно використовує дизайн або бере участь, заохочує або сприяє такому несанкціонованому використанню, або відмовляється надати компетентному органу інформацію про походження та обсяги незаконно виготовлених предметів, які знаходяться у його власності, а також назвати одержувачів і розкрити обсяг будь-якого розповсюдження комерційним клієнтам.

У разі якщо правопорушник діє з метою отримання комерційної вигоди, він підлягає кримінальному переслідуванню за посадою, а його дії караються позбавленням волі на строк до 5 років або штрафом [36].

Так само, як Федеральний закон ТмРА, цей закон також передбачає можливість призупинення кримінального провадження, якщо особа, яка перебуває під слідством, стверджує, що право на промисловий зразок є недійсним або не було порушене. Суд може встановити їй відповідний строк для пред'явлення своїх вимог у цивільному судочинстві. При цьому строк давності притягнення до кримінальної відповідальності також призупиняється на весь час призупинення провадження у справі (ст. 43).

Відповідно до ст. 44 закону DesA суд може винести рішення про конфіскацію та реалізацію чи знищення незаконно виготовлених речей або обладнання, пристроїв та інших засобів, які в основному служать для їх виготовлення, навіть у разі винесення виправдувального вироку.

Кримінально-правова охорона комерційної таємниці забезпечується статтями 162, 273 Кримінального кодексу Швейцарії. Стаття 162 передбачає, що розголошення комерційної таємниці, як і використання для себе, особою, яка була зобов'язана не розголошувати її відповідно до договору чи статуту, карається позбавленням волі на строк до 3 років або штрафом [75].

Так само як і в США, у Швейцарії передбачена кримінальна відповідальність за промислове шпигунство. Стаття 273 передбачає покарання у вигляді до 3 років позбавлення волі та штрафу, а у тяжких випадках – позбавленням волі від 1 року.

Таким чином держава захищає права і законні інтереси свого бізнесу від іноземних офіційних агентств, організації, приватного бізнесу чи його агентів.

Швейцарське законодавство має розвинену систему правових заходів, спрямованих на охорону інтересів власного бізнесу. Досліджені законодавчі норми ілюструють намір держави до економічної інженерії та протекціонізму національного виробництва. Досліджені санкції за порушення у сфері інтелектуальної власності передбачають порівняно невеликі терміни позбавлення волі (більшість до 1 року). Найбільші санкції передбачені за порушення прав на комерційну таємницю. Кваліфіковані склади, основною ознакою яких є комерційна мета, передбачають до 3 років позбавлення волі. Всі досліджені склади правопорушень є формальними за своєю конструкцією, а тому передбачають відповідальність незважаючи на реальні наслідки злочинних дій.

За даними Швейцарського федерального інституту інтелектуальної власності, який замовив у 2021 році Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) проведення дослідження впливу контрафактної продукції та піратства на швейцарську економіку, Швейцарія є особливо вразливою до піратства і контрафакції саме внаслідок того, що країна є інноваційною та експортно-орієнтованою, яка декларує високі стандарти охорони прав інтелектуальної власності.

Наведено окремі дані цього дослідження, що становлять особливий інтерес для нас. Хоча частка контрафактних товарів у 2018 році становила лише 2,3 % від усього швейцарського експорту, це призвело до 4,45 мільярда швейцарських франків збитків для швейцарського бізнесу включно з 157,5 мільйона швейцарських франків для уряду у вигляді несплачених податків.

Більше половини (54%) контрафактних товарів, що порушують швейцарські права, купуються кінцевими споживачами, які усвідомлюють, що це підробка.

Найбільше страждає швейцарський бізнес, що працює в галузі годинникової промисловості, машинобудування, виробництва товарів швидкого вжитку та

фармацевтики. Більшість контрафактних товарів походить з Китаю, Туреччини та Близького Сходу. Основні ринки збуту – це США та ЄС [26].

**Досвід Великої Британії.** Розділ 92 Закону про торговельні марки від 31 жовтня 1994 р. передбачає відповідальність за несанкціоноване (без згоди власника) використання торгової марки, а саме застосування до товарів або їхньої упаковки знаку, ідентичного зареєстрованій торговельній марці або такого, що може бути прийнятий за неї, або продаж, надання в оренду, пропозиція або виставлення на продаж або оренду або розповсюдження товарів, які мають або на упаковці яких розміщена така торговельна марка, або володіння, зберігання, розпорядження в ході господарської діяльності будь-якими подібними товарами з метою вчинення будь-якої дії, ним самим чи іншою особою з метою отримання вигоди для себе чи іншої особи або з наміром заподіяти збитки іншій особі [79].

Також порушенням закону є застосування позначення з метою отримання вигоди для себе чи іншої особи або з наміром заподіяти шкоду іншій особі, ідентичного зареєстрованій торговельній марці без згоди власника або яке, ймовірно, буде помилково прийняте за зареєстровану торговельну марку, до матеріалу, призначеного для використання для маркування або пакування товарів, як діловий папір щодо товарів, або для реклами товарів, або використання під час ділової діяльності матеріалів із таким позначенням для маркування або пакування товарів, ділових паперів щодо товарів або для реклами товарів, або володіння, зберігання або розпорядження під час господарської діяльності будь-яких подібних матеріалів з метою здійснення будь-яких дій, ним самим чи іншою особою.

Порушенням також визнається володіння, зберігання або розпорядження таким предметом під час ведення бізнесу особою, яка знає або має підстави вважати, що він використовувався або буде використовуватися для виробництва товарів або матеріалів для маркування чи пакування товарів, як ділових паперів щодо товарів або для реклами товарів з метою отримання вигоди для себе чи іншої особи або з наміром заподіяти шкоду іншій особі і без згоди власника.

*Розділами 107, 110 Закону про авторське право, промислові зразки та патенти від 15 листопада 1988 р.* передбачена кримінальна відповідальність за виготовлення для продажу чи оренди або їх пропозицію, імпорт не для приватного використання, володіння предметами під час господарської діяльності з метою вчинення будь-яких дій, що порушують авторські права, особою, що знає або має підстави вважати, що твір захищений авторським правом. Окремим складом правопорушення виділено виготовлення виробу, що спеціально розроблено або адаптовано для створення копій конкретного твору, захищеного авторським правом, або його зберігання особою, що знає або має підстави вважати, що цей виріб буде використаний для створення неліцензійних копій для продажу, прокату або іншого використання в бізнесі [24].

Закон передбачає, що прибуток і збиток це будь-який тимчасовий або постійний прибуток або збиток. Шкода включає втрату через неотримання того, що можна отримати. Також порушенням авторського права є повідомлення для громадськості шляхом публічного виконання літературного, драматичного чи музичного твору, або шляхом відтворення або публічного показу звукозапису чи фільму особою, що знала або мала підстави вважати, що авторське право буде порушено.

Якщо буде доведено, що правопорушення вчинене юридичною особою, та було вчинене за згодою або потуранням директора, керівника чи іншої подібної посадової особи органу або особи, яка має намір діяти в будь-якій такій якості, то він, а також юридична особа є винними у вчиненні правопорушення та підлягають переслідуванню та відповідному покаранню.

*Закон про зареєстровані промислові зразки від 16 грудня 1949 р.* Розділ 35Z передбачає відповідальність за несанкціоноване копіювання зареєстрованого дизайну під час господарської діяльності для виготовлення продукту з таким самим дизайном, або таким, що відрізняється лише несуттєвими деталями, особою, що знала або мала підстави вважати про відсутність згоди власника зареєстрованого зразка [65].

Порушенням вважається пропозиція продажу, випуск на ринок, імпорт, експорт, використання або зберігання продукту з метою однієї з перелічених цілей.

*Порушення Закону про відеозаписи від 21 січня 2010 р. передбачені Розділами 9–15.* В контексті нашого дослідження цікавими є відповідальність за постачання або пропозицію надати відеозапис або будь-який носій з ним, що не відповідає будь-яким вимогам, встановленим законом [82].

*Статті 2, 6, 7 Закону про шахрайство від 8 листопада 2006 р* передбачають кримінальну відповідальність за виготовлення, зберігання, постачання або пропозицію постачання предмету, знаючи, що він розроблений або адаптований для використання під час або у зв'язку з шахрайством. Під шахрайством закон розуміє неправдиве або таке, що вводить в оману, подання будь-яким способом інформації щодо факту чи права з метою отримання вигоди для себе чи іншої особи, або завдання збитків іншій особі або ймовірності ризику таких збитків [39].

*Розділ 5 Закону про захист споживачів від недобросовісної торгівлі від 26 травня 2008 р.* Цей нормативний акт прямо передбачає право споживача на добросовісну комерційну практику, яка, серед іншого, не містить неправдивої інформації щодо «прав промислової, комерційної чи інтелектуальної власності» і будь-яким чином вводить або може ввести в оману пересічного споживача і змушує або може змусити останнього прийняти транзакційне рішення, яке він би інакше не прийняв [76].

Вчинення більшості з описаних вище порушень у сфері інтелектуальної власності передбачає настання санкцій у вигляді позбавлення волі до 6 місяців та/або штрафу до 5 тис. фунтів стерлінгів за незначні порушення та до 10 років позбавлення волі та/або штрафу без обмеження максимальної суми за вчинення кримінальних правопорушень. Помітне виключення становлять порушення прав на відеозаписи, санкції за які передбачають до 20 тис. фунтів стерлінгів за незначні порушення

Публічно доступні дані щорічних звітів щодо боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності за 2016-2020 роки [11]. Загалом дані свідчать про поступове зменшення загальних показників у 2016-2019 роках. 2021 рік показує незначне зростання після плато 2020 року, яке пояснюється дослідниками

пандемією COVID-19. Звіти також свідчать про поступове, але неухильне зростання частки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності в онлайн-середовищі.

Щорічна статистика демонструє явне домінування порушень прав на торговельні марки в порівнянні з авторськими та патентними правами. Враховуючи той факт, що законодавство Великої Британії поєднує авторські та патентні права одним актом, це впливає на загальну статистику щодо притягнення до відповідальності за порушення конкретного акту без уточнень предмету посягань. Але навіть у такому разі кількість порушень, пов'язаних з торговельними марками, на порядки (іноді в 10 разів) перевищує загальну кількість порушень авторських і патентних прав. У 2016 році 443 проти 47 засуджених, 2017: 398 проти 47, 2018: 461 проти 25 та 2019: 401 проти 25. Важливо відзначити, що загальне притягнення до відповідальності значно відстає від кількості загальних звернень щодо порушення прав ІВ: 2017 – 4629, 20178– 4580, 2019 – 4489, 2020 – 4354. У 2021 році також спостерігається тенденція щодо зростання кількості – 4528. Варто звернути увагу на значне збільшення частки звернень щодо порушень прав ІВ в онлайн-середовищі. У 2021 році їх кількість зросла на 43% порівняно з 2020 роком.

Також є публічно доступні дані щорічного опитування працівників підрозділів з боротьби з порушеннями прав ІВ за 2021-2024 роки, які дозволяють скласти загальне уявлення про стан проблеми та динаміку основних показників [80]. Можна стверджувати, що найбільш поширеними серед контрафактних товарів є одяг і тютюнові вироби. Водночас зростає обсяг контрафактної вейпової продукції. До останнього сегменту належать парфуми, взуття, електротовари, годинники та іграшки. Звертає на себе увагу й той факт, що, окрім вже звичних порушень авторських прав щодо контенту в мережі Інтернет, все більшої поширеності набувають порушення, пов'язані з розповсюдженням контрафактних товарів у соціальних мережах.

Досліджені дані також свідчать про те, що в разі комерційних масштабів діяльності порушників, мова, майже завжди йде про організовану злочинну діяльність та відмивання грошей.

## Висновки до Розділу 1

1. Сфера інтелектуальної власності – це сукупність суспільних відносин щодо набуття, розпорядження, охорони та захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності за результатами творчої діяльності, що характеризуються постійним пошуком і підтриманням балансу приватних і публічних інтересів задля сталого інноваційного розвитку людства.

2. Злочинність у сфері інтелектуальної власності – це сукупність кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, які порушують баланс приватних і публічних інтересів.

3. Міжнародні договори у сфері інтелектуальної власності відіграють ключову роль у формуванні та уніфікації правових стандартів, сприяючи гармонізації національного законодавства різних країн. Вони створюють спільні правові рамки для охорони та захисту прав інтелектуальної власності, забезпечуючи правову визначеність та передбачуваність у міжнародних правовідносинах, що особливо важливо в період прискорення глобальних процесів цифрової трансформації світу.

4. Практика розгляду справ у сфері інтелектуальної власності ЄСПЛ однозначно відносить інтелектуальну власність до майна, а точніше, права, що впливають з ІВ, прирівнює або прямо визнає майном чи майновими правами. Більшість досліджених рішень безпосередньо пов’язані з пошуком балансу приватних і публічних інтересів під час узгодження між собою права на свободу вираження поглядів і права мирного володіння своїм майном. Також значна частина розглянутих справ була ініційована внаслідок порушення права на справедливий суд. Вирішуючи питання протиставлення приватного і публічного інтересів у сфері ІВ, ЄСПЛ звертає увагу, що без наявності доведеного «суспільного інтересу» у обмеженні прав ІВ задля свободи вираження поглядів, підтримання ведення суспільно значущої дискусії, висвітлення результатів журналістських розслідувань тощо, таке протиставлення інтересів

фактично відсутнє, і насправді мова йде про протиставлення двох приватних інтересів – власника прав ІВ і особи, що їх порушує.

5. Зарубіжний досвід кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності найбільш затребуваних бізнесом юрисдикцій, дозволяє зробити наступні висновки:

1) США, КНР, Нідерланди, Велика Британія та Швейцарія, незважаючи на дуже різне національне законодавство, достатньо ефективно протидіють злочинності у сфері інтелектуальної власності завдяки якісним правовим нормам, що охоплюють всі найпоширеніші порушення прав ІВ;

2) диспозиції досліджуваних статей відрізняються за ступенем деталізації та зазначення конкретних об'єктів ІВ, а також способів їх незаконного використання від загальної згадки до вичерпного переліку. Найбільшою деталізацією відрізняються порушення прав твори та торговельні марки, найменшою винаходи та корисні моделі;

3) відповідальність за порушення патентних прав, хоча й передбачена кримінальним законодавством досліджуваних країн, однак має або пряме (зазначене у законі), або опосередковане (підтверджується правозастосовною практикою і статистикою), або відсилає до цивільно-правового регулювання даного виду правопорушень, що пояснюється складністю процедури доказування через неочевидність суті предмету та, очевидно, вимагає значного проміжку часу від відкриття справи до винесення остаточного судового рішення;

4) норми кримінального законодавства у сфері інтелектуальної власності досліджуваних країн, як правило, не містять вказівок на нетрадиційні об'єкти ІВ, що можна пояснити сталістю їх законодавчої традиції та відсутністю потреби у криміналізації непоширених видів порушень прав ІВ;

5) санкції досліджуваних норм містять альтернативні види покарань, такі як позбавлення волі, арешт, штраф. Примітно, що кваліфіковані та привілейовані склади кримінального правопорушення, як правило, передбачають або реальні терміни позбавлення волі, або значний штраф;

6) окрім передбаченого кримінальним законодавством досліджуваних країн покарання, порушник, як правило, зобов'язаний сплатити потерпілій стороні суму цивільного позову, що може розглядатися в межах судового слухання кримінального провадження;

7) активізація дій уряду КНР щодо покращення кримінально-правового регулювання сфери ІВ має свої результати у стрімкому зростанні основних показників за 2021-2023 роки, що свідчить про необхідність зробити більш привабливою і конкурентоспроможною юрисдикцію КНР поряд з США, Нідерландами та Швейцарією, за рахунок широкого запровадження механізму «одна справа – чотири розслідування», коли органи прокуратури одночасно перевіряють наявність ознак кримінальних правопорушень, цивільних правопорушень, адміністративних правопорушень та доказів публічних справ.

## РОЗДІЛ 2

### КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ І КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

#### 2.1. Об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності

Кримінально-правові та кримінологічні дослідження у сфері інтелектуальної власності не можуть оминати проблематику визначення родового об'єкту кримінального правопорушення і саме щодо нього існує найбільше наукових дискусій. Найпоширенішими є питання визначення точного переліку статей КК України, доцільності / недоцільності їх об'єднання в окремий розділ, необхідність / відсутності необхідності зазначення визначених статей у диспозиції ст. 96<sup>3</sup> КК України з метою застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Так, І. М. Романюк пропонує відносити до даного переліку ст.ст. 176, 177, 229 КК [249, с. 22] С. В. Лісунов вважає правильним доповнити його також ст. 231 КК [193, с. 65]. П. С. Берзін у своїй кандидатській дисертації пропонує за родовим об'єктом виділити в окремий Розділ «Злочини, що посягають на право інтелектуальної власності» ст.ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК України [96, с. 192]. Л. М. Демидова пропонує виключити ст.ст. 176, 177 КК, замінивши їх ст. 192<sup>1</sup> «Порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності», залишивши при цьому ст.ст. 229, 231, 232 КК як спеціальні по відношенню до неї норми, для кваліфікації відповідних порушень у сфері господарської діяльності [157, с. 218].

Інтелектуальна власність, як правовий інститут, є єдиним напрацьованим на сьогодні у світі механізмом захисту інновацій, що забезпечує технологічну перевагу в світовій економічній конкуренції як окремих компаній, так і цілих країн. Ми не поділяємо формального підходу до поділу прав ІВ на права людини (авторство і винахідництво) та права у сфері господарської діяльності (засоби індивідуалізації та комерційна таємниця). Окрім того, що це не відображає суті правових відносин, які, хоча формально і передбачають задоволення особистих прав людини, реально втілюються в її підприємницькій активності, метою якої є отримання прибутку. Окрім того, такий штучний поділ не враховує той факт, що в Україні і світі заявником і власником торговельної марки може бути як юридична, так і фізична особа. Захист майнових прав, не пов'язаних з економічною вигодою, є теоретичним виключенням, що насправді майже не зустрічається у реальній правовій практиці.

Також ми не поділяємо бачення порушень у сфері інтелектуальної власності, як посягань на відносини економічної конкуренції. Практика не підтверджує правильність такого підходу, що залишає поза зоною своєї уваги порушення поза конкурентними відносинами. Відносини економічної конкуренції, як і відносини у сфері захисту прав споживачів, є факультативними об'єктами досліджуваних кримінальних правопорушень.

Ми вбачаємо пропозиції П. С. Берзіна, викладені 20 років тому, щодо окремого розділу КК такими, що не втратили своєї актуальності й сьогодні. Такої ж позиції дотримуються автори проєкту нового КК. Дослідження кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності демонструє, що під час первинного формулювання норм, як і їх розміщення в розділах КК, відбувалося без урахуванням законодавцем сфери інтелектуальної власності як такої. Саме тому настільки неоднорідно сформульовані диспозиції норм, що мали б мати більше спільного в конструкції складів кримінальних правопорушень.

Професор В. І. Борисов, розділяючи нормативіський та ненормативний підходи для визначення складу кримінального правопорушення, звертає увагу на те, що

кримінальний закон визначає кримінальне правопорушення, а не склад кримінального правопорушення. Саме цим професор пояснює формулювання законодавцем диспозиції КК, не беручи до уваги її відповідність теоретичним вимогам до складу кримінального правопорушення [100, с. 254–255].

Як пише Г. М. Самілик, законодавець зазначає лише найбільш типові ознаки певного виду кримінального правопорушення, спираючись на правозастосовну практику та наукові напрацювання щодо формулювання конкретного складу кримінального правопорушення [250, с. 161]. Необхідно визнати, що запропонований підхід, хоча й видається дуже правильним, однак не відображає реального стану речей, що з одного боку він не враховує міжнародних зобов'язань України щодо криміналізації певних порушень, а з іншого недооцінює ступінь впливу корпорацій та лобістів їхніх інтересів.

В. О. Навроцький зазначає, що склад кримінального правопорушення об'єднує різні характеристики кримінального правопорушення внаслідок проявлення в ньому кваліфікаційної, кримінально-процесуальної, кримінологічної та криміналістичної функцій. Хоча він і не є юридичною підставою для кримінально-правової кваліфікації, без цієї юридичної конструкції не можна і не треба обходитися [206, с. 88].

Послідовність правильної кваліфікації визначає рух від одного елемента складу кримінального правопорушення до наступного, починаючи з об'єкту і закінчуючи суб'єктивною стороною. С. Колос, критично аналізуючи об'єкт кримінального правопорушення, вважає занадто широким визначення «сукупності суспільних відносин», зазначаючи, що склад кримінального правопорушення конкретніший і посягає лише на окремі елементи суспільних відносин. Одночасно звертаючи увагу на те, що об'єктом кримінального правопорушення є соціальні цінності, ставлячи особливий наголос на «соціальні». Тобто автор, загалом поділяючи критику концепції суспільних відносин, не поділяє підходів щодо визнання об'єктом кримінального правопорушення цінностей чи благ. Увага автора на «соціальних» цінностях, а не

будь-яких цінностях, нівелює всю критику щодо абстрактності та надмірного узагальнення «суспільних відносин» [182, с. 198].

Також Л. М. Демидова, проводячи аналіз позицій науковців щодо видового об'єкту кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, доходить до висновку про поліоб'єктність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК, а відтак про його «більший ступінь суспільної небезпеки» порівняно з іншими, однооб'єктними, наприклад, передбаченим ст. 192 КК [157, с. 155].

Л. М. Демидова загалом критикуючи позицію М. В. Карчевського щодо єдиного родового об'єкту кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 361–363<sup>1</sup> КК, зазначає, що комп'ютерна інформація «є різновидом інформації, з якою пов'язані відносини інтелектуальної власності як складника видового об'єкта власності, у площині якого знаходиться безпосередній (основний) об'єкт – відносини власності». Далі вона продовжує розвиток цієї думки, пропонуючи віднести комп'ютерну інформацію до особливих об'єктів інтелектуальної власності [157, с. 159-160, 179].

Під час виконання цього дослідження ми стоїмо на позиції неможливості правового регулювання сфери інтелектуальної власності тими ж категоріями, що й право власності. Специфіка сфери інтелектуальної власності відповідно до теорії права та цивільного законодавства полягає в тому, що вони не співвідносяться як частина та ціле в чистому вигляді. Законодавець чітко визначився щодо цього в ст. 419 ЦК України «Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності», зазначивши, що вони не залежать одне від одного, перехід права ІВ не означає переходу права власності на річ і навпаки [274]. Так ЦК визначає ІВ, як *право на* результат творчої діяльності або інші об'єкти ІВ (ст. 418), що складається з майнових і немайнових прав. Стаття 424 ЦК чітко визначає майнові права: право на використання самому, виключне право надавати дозвіл, виключне право перешкоджати та забороняти таке використання. Таким чином, законодавець не передбачає, а судова практика не доводить можливість регулювання сфери ІВ

класичними категоріями права власності. На відміну від володіння, користування та розпорядження, сферу ІВ формує *право на право...використання, дозволу, заборони* у сукупності з немайновими правами ІВ. М. Ю. Потоцький у своїй докторській дисертації зазначає, що право ІВ є інститутом прав власності, що формується системою немайнових і майнових правомочностей [221, с. 44].

Щодо критики Л. М. Демидовою позиції М. В. Карчевського необхідно зазначити, що комп'ютерна інформація дійсно може бути пов'язана з відносинами у сфері ІВ (так само як і з національною безпекою, господарською діяльністю тощо), але лише на цій підставі визначати безпосереднім (основним) об'єктом відносини власності здається недостатньо обґрунтованим. Комп'ютерна інформація – це завжди інформація в розумінні цивільного законодавства [274, 232]. Інформаційні потреби в умовах цифрової трансформації суспільства вже набули та продовжують збільшувати власну самодостатню цінність і не потребують (в тому числі через невідповідність інструментарію) додаткових спроб підкріплення правом власності. Пошук майнового характеру відомостей (комерційної таємниці, технологічної інформації тощо) дещо змінює акценти з інформаційних прав, що є самоцінними та самодостатніми, а не внаслідок майнової оцінки їх вартості.

В. Я. Тацій та Ю. А. Пономаренко надають академічне визначення об'єкту кримінального правопорушення, як елементу складу кримінального правопорушення, що поєднує в собі ознаки, які характеризують те, проти чого спрямоване кримінальне правопорушення. Відносячи до його ознак об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні, предмет кримінального правопорушення та потерпілого, наголошуючи, що лише об'єкт у вузькому значенні є обов'язковою ознакою елемента складу кримінального правопорушення. Також вони зазначають, що суспільні відносини, що мають об'єктивний характер, регулюються різними галузями права та є об'єктом кримінально-правової охорони. Об'єктом кримінального правопорушення внаслідок вони стають лише внаслідок його вчинення [259, с. 207–209].

***Об'єктом кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності*** є сукупність суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності, що перебуває під кримінально-правовою охороною, на які посягає вчинення кримінального правопорушення, що вимагає належного кримінально-правового регулювання для поновлення порушеного балансу приватних і публічних інтересів.

До них слід віднести:

- суспільні відносини у сфері авторського права і суміжних прав;
- суспільні відносини у сфері промислової власності;
- суспільні відносини у сфері засобів індивідуалізації;
- суспільні відносини у сфері нетрадиційних об'єктів ІВ (стале штучне поняття для опису всіх об'єктів ІВ, що не увійшли до перших трьох категорій вище).

**Предмет кримінального правопорушення** в досліджуваних нами нормах не є теоретичним конструктом. На відміну від класичних посягань на життя, здоров'я або майно, кримінально-карані порушення прав ІВ мають місце лише у певній частині від загальної кількості порушень цих прав. Межі цієї частини визначаються настанням передбачених законом наслідків, а зміст визначено бланкетністю норм, що лише перелічують об'єкти права ІВ, не розкриваючи їх суті. Цивільне законодавство, своєю чергою, окрім конкретизації правового регулювання кожного з об'єктів ІВ, містить окремі положення щодо вкрай важливих для правильної кваліфікації нюансів, від очевидних формально визначених: власник прав, об'єм прав, дата з якої є чинними права, до окремих інститутів – як то право попереднього користувача, передбачене ст.ст. 470, 480, 500 ЦК України. Під час досудового розслідування необхідно чітко визначити поточний формальний стан прав, а також переконатися, що у порушника відсутнє право попереднього користувача, а останнє далеко не завжди відбувається на практиці. Враховуючи різноманіття об'єктів ІВ, лише цей етап може зайняти значний час, що дозволяє казати про видову особливість кримінальних правопорушень у сфері ІВ, що полягає у складності та багатошаровості предмету злочинного посягання.

А. В. Алієва зазначає, що під предметом кримінального правопорушення необхідно вважати зазначений у кримінальному законі об'єкт матеріального чи нематеріального світу, шляхом створення якого або впливу на який суб'єкт вчиняє посягання на об'єкт кримінально-правової охорони [88, с. 6].

І. Б. Газдайка-Василишин вважає таке розуміння предмету не виправдано широким і наголошує на необхідності враховувати первинне семантичне значення слова «предмет», що в деякій мірі підтримує традиційну позицію, висловлену В. Я. Тацієм, про те, що це «будь-які речі матеріального світу» [258, с. 364] та наголошує, що мова може йти про явища матеріального світу, які людина здатна сприймати органами чуттів. Однак далі вона зазначає, що, в тому числі, окремі прояви цифрової трансформації впливають на наше сприйняття реальності, а нематеріальні активи стають все більшою частиною світової економіки, збільшуючи свій вплив на матеріальний світ. І. Б. Газдайка-Василишин пропонує для всіх феноменів нематеріального світу додати окрему ознаку – рему, або будь-який інший термін, що позначатиме складову частину об'єкта складу кримінального правопорушення, яка не є об'єктом матеріального світу [151, с. 27–29].

О. Ю. Вітко зауважує щодо необхідності розгляду предметних та безпредметних складів кримінального правопорушення. Там, де закон не містить прямої вказівки на предмет – кримінальне правопорушення є безпредметним. У протилежному випадку, що характерно для досліджуваних нами кримінальних правопорушень, предмет прямо передбачений диспозиціями норм КК. Також О. Ю. Вітко визначає предмет кримінального правопорушення, як речі, інформацію, енергію, які мають матеріальний вираз, з властивостями яких та з вказівкою на які закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність складу кримінального правопорушення в діяннях особи [147, с. 239].

Враховуючи думки колег, спробуємо визначити предмет кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Очевидно, що в нашому випадку це не річ матеріального світу. Втілення винаходу (об'єкту промислової власності) в

конкретному обладнанні чи пристрої, або фіксація у фонограмі (об'єкту суміжних прав) музичного твору (об'єкту авторського права) відтвореного на будь-якому носії, дозволяють нам сприймати їх органами чуттів. Але кримінально-правовій охороні в нашому випадку підлягає не обладнання чи носій інформації. Вже згадана нами вище ст. 419 ЦК України прямо вказує, що право власності на річ і право інтелектуальної власності не залежать одне від одного. Поява об'єкту ІВ, як правило, пов'язується з певною формалізацією – підготовкою мінімуму інформації, необхідної для надання державою правової охорони. Навіть ті об'єкти ІВ, що своєю появою не зобов'язані державній реєстрації (наприклад, об'єкти авторського права або комерційна таємниця), мають отримати матеріальне втілення, тобто стати доступними для сприйняття кимось, окрім самого автора або винахідника. Саме про це йдеться, коли зауважують, що право ІВ не охороняє ідеї – мається на увазі, що до моменту їх конкретного втілення відсутні об'єктивні можливості сприйняття їх суті та визначення меж правової охорони.

Склад досліджуваних нами кримінальних правопорушень, містить пряме зазначення предмету, тому останній є обов'язковим. На нашу думку, у досліджуваних кримінальних правопорушеннях посягання не створює безпосереднього впливу на предмет, як це зазначає А. В. Алієва. Законодавець, формулюючи ці норми КК, визначив межу порушення балансу приватних і публічних інтересів. Саме з виходом за цю межу – настанням зазначених наслідків (завданням вимірюваної шкоди певного розміру), пов'язується сама можливість кримінально-правового регулювання. Тому просте зазначення того, що предметом є майнові (а в проєкті КК і немайнові) права ІВ, не достатньо, через те, що мова йде саме про конкретні межі порушення майнових прав, а не будь-яке порушення.

Законодавець не завжди бере до уваги бланкетність досліджуваних норм КК і, вносячи зміни до відповідних галузевих законів, упускає необхідність приведення всього законодавства до єдиної термінології, так знак для товарів і послуг і кваліфіковане зазначення походження товару, що є предметом кримінального

правопорушення за ст. 229 КК, необхідно було б привести у відповідність з діючим цивільним законодавством, під час його змін 2019-2020 років, коли в усіх відмінках було замінено «знак для товарів і послуг» на «торговельна марка», а «кваліфіковане зазначення походження товару» на «географічне зазначення». Законопроект не передбачав одночасних змін у ст. 229 КК, тому вже 5 років як у кримінальному законі використовується некоректна термінологія. Подібна ситуація може повторюватися і в майбутньому, тому кожен відповідний законопроект обов'язково має передбачати зміни до інших пов'язаних нормативних актів, особливо тих, що містять бланкетні норми.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що ***предметом кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є*** зазначені у кримінальному законі об'єкти права інтелектуальної власності, для яких законодавець визначив межу неприпустимого порушення балансу приватних і публічних інтересів:

- твори науки, літератури і мистецтва;
- комп'ютерні програми;
- бази даних;
- виконання;
- фонограми;
- відеограми;
- програми мовлення;
- винаходи;
- корисні моделі;
- промислові зразки;
- компонування напівпровідникових виробів;
- сорти рослин;
- торговельні марки;
- комерційні найменування;
- географічні зазначення;

- комерційна таємниця;
- раціоналізаторські пропозиції.

**Об’єктивна сторона** досліджуваних кримінальних правопорушень представляє окремий дослідницький інтерес. Викладені у КК диспозиції норм дуже відрізняються одна від одної в більшій мірі саме через спосіб викладення об’єктивної сторони: ст. 176 «відтворення, використання та розповсюдження, камкординг, кардшейрінг», ст. 177 «використання, привласнення авторства», ст. 229 «використання», ст. 231 «умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, використання», ст. 232 «умисне розголошення», а також «інше умисне порушення» у ст.ст. 176, 177, 229 КК.

Таке різноманітне формулювання навряд чи можна вважати обґрунтованим і збалансованим. Розкриття форм і способів використання обумовлено не стільки міжнародними зобов’язаннями країни або ініціативою законодавця, скільки лобіюванням законодавчих змін для вирішення нагальних потреб. Наприклад, камкординг, кардшейрінг є окремими випадками незаконного використання об’єктів авторського права, віднесеними до порушень закону в розумінні ст. 53 Закону України «Про авторське права і суміжні права», така само як імпорту примірників об’єктів авторського права та/або об’єктів суміжних прав.

Так само ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» розкриває суть потенційного використання винаходу (корисної моделі): виготовлення продукту, застосування продукту, пропонування для продажу, продаж, імпорту або зберігання такого продукту в зазначених цілях [234]. Аналогічна норма щодо використання міститься в ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», під яким розуміється: виготовлення виробу, застосування виробу, пропонування для продажу, продаж, імпорту, експорту або зберігання такого виробу в зазначених цілях [237]. Частина 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначає, що використанням торговельної марки є нанесення її на будь-який товар, упаковку, вивіску, пов’язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним

нанесенням торговельної марки з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення), застосування її під час пропонування та надання будь-якої послуги, застосування її в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет [235]. Інші спеціальні закони також мають подібне розкриття змісту використання конкретного об'єкту права ІВ, але й згаданих положень достатньо, щоб аргументувати припущення, що немає чіткого критерію переносу певного конкретного, зазначеного у спеціальному законі, способу використання до диспозиції відповідної кримінально-правової норми. Звісно, можна стверджувати, що законодавець орієнтувався на більш поширені способи порушень і саме їх зазначив, але камкординг не є більш поширеним порушенням прав ІВ, ніж використання торговельної марки в мережі Інтернет. Єдиний державний реєстр судових рішень містить інформацію лише про 2 вироки за камкординг [115, 137] на фоні 40 рішень суду, де камкординг просто згадується під час цитування диспозиції ст. 176 КК, коли суд навіть не конкретизує, у чому саме полягає кримінальне правопорушення. Пояснювальна записка до законопроекту, яким термін «камкординг» внесено до попередньої редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» та чинного КК України, не містить посилань на міжнародні зобов'язання України відповідно до ратифікованих договорів. Підґрунтям таких змін було бажання розвитку сучасної інфраструктури для виробництва та розповсюдження кіно і серіалів та збільшення частки українських фільмів у касових зборах України з 2,5% до 25% [222].

Попередня спроба введення терміну «камкордингу» до вітчизняного законодавства була обґрунтована застарілістю окремих положень законодавства та їх відставанням від розвитку інформаційних технологій у світі. А боротьба з транскордонним використанням об'єктів авторського права і суміжних прав (ймовірно, малося на увазі, що запис під час публічної демонстрації фільму відбувається в одній країні, а розповсюдження відбувається в інших) має допомогти у збереженні національної самобутності країни, розвитку творчої діяльності в державі

та культури в цілому [223]. Зрозуміло, що в обґрунтуваннях обох законопроектів не простежується причинно-наслідковий взаємозв'язок між запропонованими змінами до законодавства та досягненнями задекларованої мети цих змін.

Не хочемо окремо детально зупинятися на критиці складних запозичених формулювань у національному законодавстві. Цьому свою увагу вже приділили вітчизняні вчені, наприклад А. Волос звертає увагу, що навіть у США замість визначення камкординг законодавство оперує зрозумілим формулюванням «несанкціонований запис відеофільму у кінотеатрі» [6], а використання подібних англіцизмів може порушувати принцип правової визначеності, внаслідок різного розуміння всіма учасниками процесу і судом [148, с. 115].

Ретроспективний огляд на прикладі конкретної законодавчої зміни, дозволяє зрозуміти як історичні передумови цього, так і вади обґрунтування цих змін, особливо в частині кримінально-правового регулювання. Дуже цікавим для нас залишається перенесення камкордингу і кардшейрінгу до диспозицій відповідних статей проекту нового КК. Розуміємо, що використана термінологія проекту нового КК за задумом має відповідати спеціальному законодавству, а отже, така редакція скоріше вимушена, чого не можна стверджувати про факт перенесення камкордингу та кардшейрінгу з чинної ст. 176 КК. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [225] містить ще цілий перелік не менш серйозних порушень, які не знайшли свого відображення ні у діючому КК, ні в проекті. Тому, на нашу думку, формулювання проекту «іншим способом порушила майнове право інтелектуальної власності» цілком охопило б як камкординг і кардшейринг, так і інші порушення, зазначені в ст. 53 Закону [225].

Специфіка сфери інтелектуальної власності полягає в незвичному для інших сфер правового регулювання використанні терміну «використання», а саме як однієї з правомочностей, доступних суб'єкту відповідного права, про що йшлося вище під час розгляду об'єкту складу кримінального правопорушення. Дискусійним залишається питання, до чого треба прямувати під час реформування кримінального законодавства: або приведення до спільного знаменника формулювань всіх норм, що

передбачають відповідальність за порушення у сфері ІВ (схоже, що саме цим підходом керуються автори проекту нового КК), або розуміння того, що особлива частина діючого КК містить 176 згадок «використання» підводить нас до висновку, що кілька статей кодексу не можуть використовувати термінологічний апарат, що відрізняється від загального розуміння законодавчої техніки, використаної законодавцем у кримінальному законі.

Схиляємося більше до першого варіанту, хоча він і може внести дисонанс у термінологічний апарат, вважаємо це виправданим видовою єдністю кримінальних правопорушень у сфері ІВ, яка дозволяє правильно розуміти норми КК й адекватно застосовувати заходи кримінально-правового регулювання, розуміючи роль і місце в системи кримінального, цивільного та адміністративно-правового регулювання.

Виходячи з цих позицій, будь-яке незаконне умисне використання об'єктів права ІВ, що завдало визначеної законом шкоди, є кримінальним правопорушенням. За цією логікою конструкція «або інше умисне порушення прав», що використана в ст.ст. 176, 177, 229 КК, видається надмірною, бо немає порушення майнового права, яке не охоплюється визначенням «використання» в розумінні виключних правомочностей права ІВ. Але розуміємо, що це може ускладнити завдання правоохоронним і судовим органам, яким необхідно буде доводити, що «зберігання з метою реалізації», «відтворення», «поширення», «тиражування» «розголошення» охоплюється правомочністю права ІВ – «використання», що вимагатиме неабияких теоретичних обґрунтувань мотивувальної частини процесуальних документів. Однак, якщо значна частина судових рішень, формулюючи остаточну кваліфікацію вчиненого, цитують цілком диспозицію (перелічуючи всі способи та всі об'єкти ІВ, зазначені в статті), а в резолютивній частині зазначають висновок зі згадкою частини та статті КК – можливо, проблема є занадто теоретизованою і на практиці не так часто виникає.

Зазначення в диспозиціях чинного КК окремих способів використання має бути визнана історичною даністю, що призвела до подібного формулювання норм не лише

в нашій країні, а й у багатьох інших (детальніше дивись у підрозділ 1.3). Водночас, як описано вище, окремі зміни відбулися з відверто сумнівним обґрунтуванням, що дозволяє дуже критично ставитися до перенесення цих новацій у проєкт нового КК.

Поточна редакція ст. 176 КК є занадто складною у формулюванні, не дивлячись на те, що остання її редакція відбулася 1 грудня 2022 року. Окрім явно архаїчних згадок про «аудіо- та відеокасети та дискети», норма містить невиправдане ускладнення способів об'єктивної сторони кримінального правопорушення: «відтворення, використання та розповсюдження» «тиражування та розповсюдження», «інше умисне порушення», «фінансування таких дій». Не може бути виправдане використання термінів «тиражування» та «відтворення» в межах однієї норми, оскільки обидва позначають виготовлення копій. Термін «тиражування» історично більш притаманний сфері кінематографії, який використовується у синонімічному значенні – виготовлення фільмокопій [233]. Фінансування такої діяльності – цілком може охоплюватися ч. 3 ст. 27 КК та передбачати відповідальність для організатора, що насправді очевидно законодавцю. Досліджена судова практика не містить жодного рішення з кваліфікацією «фінансування таких дій» серед вироків за ст. 176 КК, тому, на нашу думку, така конструкція норми також не сприяє ефективності кримінально-правового регулювання. Ця об'єктивна ознака також відсутня у відповідних нормах проєкту нового КК. Однак сам проєкт, намагаючись розділити порушення авторських – *«відтворила, використала, поширила літературний чи художній твір, комп'ютерну програму, базу даних чи інший твір»* та суміжних прав – *«відтворила, використала чи поширила виконання, фонограму, відеограму чи програму організації мовлення, тиражувала чи поширила їх на носіях інформації або здійснила камкординг чи кардшейрінг»* має ряд неточностей.

При всій науковій критиці щодо згадування *камкордингу та кардшейрінгу* безпосередньо в нормі КК, якщо вже їх залишати, то в логіці поділу на блоки авторського і суміжних прав необхідно віднести камкординг до порушення авторських прав, оскільки мова йде про порушення прав на аудіовізуальний твір, а в

законодавчому визначенні камкордингу згадка про суб'єктів суміжних прав є факультативною, бо стосуються лише об'єктів суміжних прав використаних в аудіовізуальному творі (так звані права «на синхронізацію»). «Synchronization rights» – видова усталена назва різновиду ліцензійних договорів, що регулюють право включення музичних творів, зафіксованих у фонограмах, в інші об'єкти авторського права (фільми, реклама тощо) та/або суміжних прав (програми мовлення). Тоді як кардшейрінг – справедливо залишити в блоці порушень суміжних прав. В той же час використання в цьому блоці визначення «тиражування» – має ті ж самі вади, що описані вище в критиці формулювання чинної норми ст. 176 КК.

Стаття 177 КК передбачає такі формулювання об'єктивної сторони «незаконне використання», «привласнення авторства» або «інше умисне порушення». Свої думки щодо змісту авторства на об'єкти промислової власності ми викладемо у підрозділі 3.2. Перша редакція статті 177 не передбачала формулювань «привласнення авторства» або «інше умисне порушення», які з'явилися там після 2003 року. На жаль, офіційний сайт Верховної Ради України не містить пояснювальної записки до цього законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності, щоб ми могли краще зрозуміти логіку законодавця [242].

У своїй дисертації А. С. Нерсисян справедливо зазначає, що неможливо завдати матеріальної шкоди немайновим правам [210, с. 113]. Тому справедливою можна вважати відсутність судових вироків за «привласнення авторства», передбачене ст. 177 КК.

Ю. А. Дорохіна вважає об'єктивну сторону первинною точкою аналізу при кваліфікації кримінального правопорушення. Лише зовнішнє проявлення діяння може бути визнане кримінальним правопорушенням [167, с. 49]. Наш практичний досвід та теоретичні пошуки не дозволяють змодельовати причинно-наслідковий зв'язок між привласненням авторства і завданням матеріальної шкоди, а моделювання, яким чином могло би виглядати «проявлене діяння» скоріше призводять до ситуацій, які правильно кваліфікувати за ознаками шахрайства або вимагання.

Щодо іншого умисного порушення, яке б не утворювало окремий самостійний склад кримінального правопорушення та не охоплювалося б формою «використання» станом на сьогодні не маємо остаточної відповіді. І. М. Романюк пропонує розуміти під цим ухилення від виконання вимог або їх неналежне виконання [249, с. 121–122], що, на нашу думку, потребує подальшої перевірки практикою.

Форми об'єктивної сторони ст. 229 КК передбачають лише «використання» та «інше умисне порушення прав». Щодо використання знаку для товарів і послуг і кваліфікованого зазначення походження товару розібрано у відповідних спеціальних законах, інше умисне порушення прав також не зустрічається в судовій практиці. За аналогією можна було б запропонувати конструкцію І. М. Романюка: «ухилення від виконання вимог або їх неналежне виконання», але ми не бачимо підстав для цього.

Загалом, характерне для ст.ст. 176, 177, 229 КК «інше умисне порушення» внесене законодавцем з метою кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, форми яких можуть зазнавати значних змін, особливо внаслідок цифрової трансформації. Тому відсутність релевантних судових рішень не означає відсутність потреби у такому формулюванні закону.

Водночас під сумнівом залишається як чинні норми КК, які не відносять плагіат до кримінально караних порушень авторського права, однак містять відповідне положення щодо привласнення авторства для об'єктів промислової власності, так і проект нового КК, який відносить плагіат до порушень особистого немайнового права та не містить згадок про завдану шкоду, а привласнення авторства відносить до порушення майнових прав, що якимось чином може спричинити майнову шкоду.

Статті 231, 232 КК в редакції 2001 року передбачали відповідальність за порушення прав на об'єкт ІВ – комерційну таємницю. Однак подальші зміни та доповнення до цих норм, відштовхувалися не від суті об'єкта кримінально-правового регулювання, а від режиму правової охорони конфіденційної інформації, що природним чином притаманний йому. На сьогодні ст. 231 КК містить також посилання на банківську таємницю, а ст. 232 КК, окрім банківської таємниці, також

згадує професійну таємницю на ринках капіталу. Таке поєднання різномірних за своєю суттю відносин не підвищує якість кримінального закону, ускладнюючи як його практичне застосування, так і науковий аналіз (загальна статистична картина за цими статтями не може розглядатися, як об'єктивне джерело інформації щодо злочинності у сфері ІВ через неможливість фільтрування даних офіційної статистики за предметом складу кримінального правопорушення).

Об'єктивну сторону ст. 231 КК утворено нетиповим для кримінального закону формулюванням «умисні дії, спрямовані на отримання» при одночасному використанні «збирання з метою передачі» – ст. 114 КК Шпигунство, «незаконне збирання» – ст. 182 КК Порушення недоторканності приватного життя, «збирання з метою передачі» – ст. 330 КК Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни. Другу форму об'єктивної сторони утворює «незаконне використання». Стаття 232 КК сформульована як «умисне розголошення». На відміну від ст.ст. 176, 177, 229 КК, матеріальний склад яких пов'язаний із завданням матеріальної шкоди визначеного розміру, статті 231, 232 КК оперують поняттям істотної шкоди, що має оціночний характер. Категорія «істотна шкода» покликана враховувати наслідки для конкретного суб'єкта господарювання, співвідносячи розмір завданої шкоди з наслідками для власника комерційної таємниці, враховуючи його індивідуальні особливості та масштаби його господарської діяльності.

З точки зору дослідника злочинності у сфері інтелектуальної власності, кримінально-правова охорона комерційної таємниці, запропонована законодавцем, видається вкрай невдалою. Формулювання, що мали б сприяти більш ефективній правовій охороні, – «дії, спрямовані на отримання» та «завдання істотної шкоди» не виправдали покладених на них завдань. Практикою застосування підтверджено, що спроба розширення форми «збирання» до окремої криміналізації фактичного приготування до збирання, тобто «дій, спрямовані на отримання» лише розбалансовує

закон, ускладнює практику його застосування та не створює додаткових переваг для потерпілої особи.

Все ж вважаємо виправданим використання конструкції «дії, спрямовані на» в формулюваннях інших складів кримінальних правопорушень, для яких теорією і практикою ще не напрацьовано більш адекватного відповідника.

Загальний огляд судової практики, демонструє складність доведення шкоди, як внаслідок обґрунтованих суб'єктивних причин, так і через неоднорідність позицій суду. Наприклад, вирок у справі № 715/2391/17 – суд, розглядаючи кримінальну справу про незаконне використання промислового зразка та торговельної марки, зауважує щодо необхідності розмежовування цивільно правової відповідальності у вигляді відшкодування матеріальної шкоди та матеріальну шкоду як обов'язкову ознаку основного та кваліфікованих складів кримінальних правопорушень [113]. Визнаючи обґрунтованим заявлений в межах кримінальної справи цивільний позов, суд погоджується з розрахунком суми збитку, який підлягає стягненню, що враховує упущену вигоду на загальну суму 1 551 038,40 гривень. Для кваліфікації протиправних дій суд відштовхується від суми завданої шкоди 28 638,42 гривень, що обрахована за визначеною судовим експортом вартістю 1 шт. продукції помноженої на загальну кількість, задокументованої під час контрольної закупівлі та обшуку – як доведена сума вартості виробленої та реалізованої контрафактної продукції. Вирок у справі № 523/7730/21 містить наступне твердження «в частині упущеної вигоди – задоволенню не підлягає, оскільки це є припущенням» [139].

Істотна шкода, будучи оціночною категорією, має бути доведена належними доказами. Враховуючи положення вищезгаданої судової практики, а також мінімальну кількість вироків за ст.ст. 231, 232 КК, можна стверджувати наступне. Кваліфікація дій за ст. 231 КК відбувається за сукупністю кримінальних правопорушень з ч. 2 ст. 190 та ч. 2 ст. 361 КК у справі № 570/1339/17 [133], або з ч. 2 ст. 361 та ч. 2 ст. 176 КК у справі № 161/20739/13-к [125], реальне завдання істотної шкоди окремо не доводиться обвинуваченням, згадана сума збитків має місце

внаслідок вчинення сукупності кримінальних правопорушень, не відображаючи жодним чином істотної шкоди внаслідок порушення прав на комерційну таємницю.

Падіння продажів, необхідність збільшення маркетингових бюджетів, незаплановане скорочення співробітників, додаткові витрати на посилення заходів інформаційної безпеки мають бути у причинно-наслідковому зв'язку з незаконним збиранням з метою використання або використанням комерційної таємниці. Це само по собі видається надскладним. Раціональний аргумент сторони захисту щодо неможливості відокремлення наслідків для власника комерційної таємниці від будь-яких інших факторів на ринку, спростувати майже неможливо. Це підтверджується також особистою практикою автора, як представника потерпілої сторони в кримінальному провадженні № 42021112200000025 від 21.05.2021 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 231 КК України (Додаток Г).

Отже, на нашу думку, саме складність встановлення наявності істотної шкоди, доведеної належними доказами, призводить до настільки низьких статистичних показників обліку кримінальних проваджень.

Важливо, що серед усіх видів кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, саме ці найбільше потребують залучення правоохоронних органів для збору доказів і притягнення до відповідальності винуватої особи. Докази інших порушень прав ІВ майже завжди можуть бути повністю зібрані позивачем самостійно або з частковим залученням для цього суду.

Вирок за ст. 232 КК у справі № 199/13473/13-к також винесено за сукупністю ст. 232 та ч 2 ст. 177 КК. Єдиний доступний нам вирок у справі № 646/2381/21 затвердив Угоду про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим за ст. 232 КК. На жаль з тексту судового рішення не випливає, як саме орган досудового розслідування визначив шкоду у розмірі 122 256 грн, а також його обґрунтування щодо визначення такої шкоди істотною для потерпілої особи [142].

Стаття 61 Угоди ТРІПС містить згадку про ремедіуми – заходи, необхідні для виправлення ситуації, що склалася [264]. Якщо в більшості кримінальних

правопорушень, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК, таке виправлення можливе – шляхом припинення злочинної діяльності, відшкодування збитків, виплати штрафу тощо. То в ситуації незаконних дій з комерційною таємницею таке відновлення майже нереальне. Якщо комерційна таємниця стає відомою конкуренту або необмеженому колу осіб, вона втрачає свою головну ознаку охороноздатності як об'єкта ІВ – конфіденційність, яка і формувала її цінність для власника.

Перейдемо до розгляду **шкоди**, що є обов'язковою ознакою всіх досліджуваних складів кримінальних правопорушень. Як зазначає Л. М. Демидова, в залежності від обставин конкретної справи у сфері інтелектуальної власності, розмір майнової шкоди встановлюється лише приблизно [157, с. 126].

Судова практика України в частині встановлення суми завданої шкоди в переважній більшості випадків оперує підходом заміщення, по суті погоджуючись з тим, що один реалізований піратський примірник (що згодом поширилося й на контрафактний товар) заміщує собою непродану оригінальну товарну одиницю. Тому сума завданої шкоди дорівнює кількості нелегальних примірників, помножених на вартість однієї одиниці. Цей підхід, враховуючи всі притаманні йому вади, є найпростішим, але далеко не завжди дозволяє визначити суму завданої шкоди. Особливо широкого поширення він набув у період з 2000-2010 років. Саме тоді в Україні активно працювали державні інспектори з питань інтелектуальної власності, які у взаємодії з іншими контролюючими та правоохоронними органами дієво сприяли збільшенню кількості вилученої контрафактної продукції (в основному примірники аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, зафіксованих на дисках для лазерних систем зчитування) [218]. На той самий період припадає активна робота окремих спеціалізованих підрозділів в обласних управліннях Департаменту державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ) МВС України [171].

Тоді ж формується первинна судова практика щодо визначення суми шкоди з урахуванням вартості ліцензійного примірника, отриманої від представника

правовласника. Цей підхід ґрунтується на правовій конструкції 1769 року – Рішенні Королівського суду Лондона у справі Тейлор проти Мейсона щодо незаконного відтворення примірників літературного твору (книг) вперше була визначено, що відповідач, знаючи про права позивача, шахрайським шляхом позбавив позивача прибутку від продажу протиправно надрукованих книг. Важливо, що це рішення стосувалося не прав автора безпосередньо, а суб'єкта авторського права – книговидавця [58].

Незважаючи на велику кількість критики, цей підхід до розрахунку може братися до уваги, особливо у справах щодо порушення авторських прав. Навіть цифрова трансформація відносин не змінює того, що вартість одного примірника, який не був придбаний у правовласника (чи за його добровільної волі після вичерпання його прав) – це сума, яку він мав би отримати, якщо б не незаконне надання іншої можливості порушником. І сьогодні найбільші книжкові магазини продають електронні версії окремих книг за фіксованою вартістю.

Але зазначений підхід має суттєві обмеження та не може застосовуватися до інших об'єктів ІВ або інших моделей розповсюдження. Наприклад, будь-які платні підписки з правом доступу до великих масивів творів не дозволяють жодним чином визначити вартість примірника окремого твору. На нашу думку, так само неправильно поширювати цей підхід на інші види порушень у сфері інтелектуальної власності. Незаконне маркування торговельною маркою товару не надає йому властивостей оригіналу (на відміну від тотожних копій цифрових творів). Виробництво контрафактного товару, як правило, стикається з множинною охороною оригіналу – контрафакція оригінального товару, що маркований торговельною маркою, дизайн якого захищений як промисловий зразок, а переваги в його роботі обумовлені конструктивними особливостями, що самі по собі можуть мати охорону кількома патентами. Все це унеможливорює застосування аналогії у розрахунку шкоди. Вартість товару – це не теж саме, що вартість примірника твору. Кількість різновидів прав і різних режимів правової охорони вимагають вже зовсім інших підходів. Суди та

правоохоронні органи зовсім не завжди відчують цю різницю, дозволяючи використання розрахунків завданої шкоди за довідками, отриманими від правовласників.

Альтернатива складна і також викликає багато критики в середовищі практиків. Пропозиція шляхом проведення судової економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності визначити суму збитків, завданих у результаті порушення прав ІВ на перший погляд виглядає набагато привабливіше. Однак, розуміння методології її проведення, що насправді достатньо близька до підходів, закладених у Національному стандарті № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [209], дозволяє зробити висновок, що отримання якісних результатів можливе лише в дуже незначній кількості випадків. Малий та середній бізнес не веде належного обліку нематеріальних активів, своєчасно не проводить їх оцінку, поширеним також є накопичення майнових прав ІВ у кінцевих бенефіціарів (часто фізичних осіб) без укладання з ними належних ліцензійних договорів, що в цілому призводить або до неможливості проведення такої експертизи взагалі, або до надання експертних висновків, що можуть бути прийняті до розгляду лише з урахуванням застережень експерта.

Тому умови цифрової трансформації мають набагато менший вплив на визначення майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням у сфері ІВ, ніж вид ОПІВ та бізнес-модель власника прав.

Це дозволяє нам критично оцінювати пропозиції колег щодо доповнення диспозиції КК більшою кількістю об'єктів ІВ – предметів злочинного посягання. Національна судова практика розгляду кримінальних справ лише демонструє правильність прагматичного підходу розвинених країн, які не перевантажують свій кримінальний закон, обережно підходять до можливості кримінального переслідування за порушення патентних прав та полегшують процес доказування прийняттям норм, що містять формальні склади кримінальних правопорушень. Окрім того для багатьох порушень передбачена додаткова кваліфікація за шахрайство, а у

випадку з комерційною таємницею – промисловий шпіднаж. Такий підхід, незважаючи на уявну громіздкість, враховує значну кількість факторів, що виникають на практиці, які в комплексі дозволяють ефективно регулювати відносини у сфері інтелектуальної власності кримінально-правовими нормами.

Враховуючи істинну правову природу всього комплексу ОПІВ, маємо визнати не лише їх спорідненість, що дозволяє їх спільне дослідження, а й наявні відмінності, що викликають необхідність диференційованого підходу до кожного факту порушення прав у сфері ІВ. Одночасно правоохоронні органи не мають переважувати непритаманним для них завданням визначення точної суми завданих збитків (за відсутності в останніх об'єктивної можливості та фахових спроможностей для цього). Кримінальну кваліфікацію в такому разі набагато легше та швидше здійснювати за фактичною ціною реалізації піратських або контрафактних товарів. Ми розуміємо вразливість для критики такої позиції, але саме вона, на нашу думку, може значно полегшити доказування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК. Реально понесені потерпілим збитки, упущена вигода, моральна шкода тощо можуть бути визначені в результаті судової експертизи та використані в обґрунтуванні ціни цивільного позову, заявленого в межах кримінального провадження.

***Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності*** – це система визначених у кримінальному законі об'єктивних ознак зовнішнього прояву порушень та спричинених ними наслідків у сфері інтелектуальної власності, що полягають у незаконних діях – такому використанні чужого об'єкту права ІВ, що безпосередньо завдає власнику майнової шкоди (значної або істотної).

## 2.2. Суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності

**Суб'єкт кримінального правопорушення.** Серед досліджуваних кримінальних правопорушень лише суб'єкт кримінального правопорушення за ст. 231 КК є загальним, тобто є фізичною осудною особою у віці від 16 років. Для всіх інших досліджуваних кримінальних правопорушень існує специфіка: ч.ч. 1, 2 ст.ст. 176, 177, 229 КК – загальний; ч. 3 ст.ст. 176, 177, 229 КК – загальний або спеціальний (службова особа з використанням службового становища). Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 232 КК, може бути лише особа, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, тобто кримінальна відповідальність для загального суб'єкта не передбачена.

Дискусії щодо відповідальності інших осіб, які не мали жодних зобов'язань щодо комерційної таємниці, але розголосили її, тривають і мають свою логіку. Теоретично, і, що більш важливо, практично такі випадки зустрічаються. Однак, по-перше, закон чітко сформульований в цій частині не дозволяє притягати до відповідальності таких осіб (звісно за умови відсутності в їх діях складу іншого кримінального правопорушення). По-друге, термінологічна чистота вимагає від нас використовувати для опису таких дій термін «поширення», а не «розголошення», що відповідає специфіці взаємозв'язків між інформацією з обмеженим доступом – комерційною таємницею та такою особою. По-третє, тлумачення використання і розголошення комерційної таємниці має відбуватися на підставі ст.ст. 16-19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [230] за відсутності іншого спеціального закону про охорону комерційної таємниці. Стаття 506 ЦК України містить класичний набір правомочностей в переліку майнових прав на комерційну таємницю, що теоретично могло б дозволити широке тлумачення терміну «використання», шляхом охоплення будь-яких дій з комерційною таємницею, в тому числі й її «поширення» [274]. Однак ст. 19 згаданого закону містить спеціальну норму,

що розкриває зміст використання, що полягає у впровадженні у виробництво або врахуванні під час планування чи здійснення господарської діяльності [230].

Формулювання, запропоноване у проєкті нового КК – «використала відомості, що становлять комерційну таємницю, або розголосила їх» обґрунтоване новою логікою закону, коли ознаки, що підвищують тяжкість кримінального правопорушення, містяться в окремій нормі. Але відсутність таких ознак означає відсутність підвищення тяжкості кримінального правопорушення, а не складу злочину взагалі. Дане питання вирішене п. 55 ст. 1.1.1. проєкту нового КК, а саме наданням визначення розголошення інформації, що полягає у діянні особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом, яка довірена або стала відомою їй у зв'язку з її професійною діяльністю чи службовим становищем [245].

Таким чином, діючий КК, як і проєкт нового КК, передбачають відповідальність за розголошення комерційної таємниці виключно спеціальним суб'єктом.

Спеціальний суб'єкт передбачений привілейованими складами ст.ст. 176, 177, 229 КК – службова особа з використанням службового становища.

Практика Верховного Суду формує правову позицію щодо того, що фізична особа-підприємець може бути визнана службовою особою, що виконує організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, якщо вона є керівником трудового колективу тих найманих робітників, які на підставі укладеного з нею трудового договору сприяють їй у здійсненні підприємницької діяльності [220, 219].

Під час касаційного перегляду справи про порушення прав на торговельну марку за ч. 3 ст. 229 КК, суд акцентував увагу на тому, що використання ресурсів організованої групи людей, в даному випадку колективу працівників, підвищує суспільну небезпеку кримінального правопорушення. Той факт, що особа для цього спеціально не створювала юридичної особи, не змінює того, що вона виконувала організаційно-розпорядчі функції.

Суд доходить висновку, що обрана форма підприємницької діяльності не має значення для досягнення мети ч. 3 ст. 229 КК, за умови, що особа мала можливість

використовувати своє становище для здійснення дій, що утворюють склад даного кримінального правопорушення.

Діюча редакція ст. 96<sup>3</sup> КК не містить посилань на жодне з кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Аналіз складів інших кримінальних правопорушень, що вже зазначені в ст. 96<sup>3</sup> КК демонструє різноманіття об'єктів кримінально-правової охорони, значні санкції за вчинення дій, що підпадають під кваліфікацію за привілейованими складами кримінального правопорушення, а також певною мірою відображають пріоритети кримінально-правової політики держави.

Почнемо з останнього. На сьогоднішній день структура підрозділів правоохоронних органів, офіційні дані статистики обліку кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, деградація інституту державних інспекторів з питань інтелектуальної власності є певною мірою фактичними даними – достатніми індикаторами, щоб стверджувати про відсутність цілісної державної стратегії, спрямованої на боротьбу з кримінальними правопорушеннями у сфері ІВ. Законотворча ініціатива у сфері ІВ останніх років пов'язана з покращеннями законодавства щодо набуття прав ІВ та їх державної охорони, а також його гармонізацією та приведенням у відповідність до законодавства ЄС.

Щодо зобов'язань України згідно з Угодою ТРІПС, кримінальні процедури мають перш за все фокусуватися на комерційних масштабах порушень у сфері ІВ. Аналіз змісту судових рішень цього не демонструє, хоча справедливо буде відзначити наявність окремих справ, що можуть бути віднесені до цієї умовної категорії.

За оцінками Міністерства економіки до 40% української економіки перебуває «у тіні» [263], 12% українського бізнесу мають певну активність за кордоном [89]. Це лише найбільш очевидні показники загального економічного фону в країні для розуміння доцільності певних законодавчих змін.

І. М. Романюк у своїй дисертаційній роботі 2018 року пропонує доповнити ст. 96<sup>3</sup> КК відповідними посиланнями на запропоновані ним оновлені статті, що

передбачатимуть відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності [249, с. 140]. Погоджуючись з потребою врегулюванням відповідальності юридичних осіб, вважаємо несвоєчасним і неадекватним поточним реаліям життя держави підтримувати пропозицію щодо таких змін зараз. Переконані, що подібна законодавча ініціатива має бути частиною цілісної пропозиції, якою справедливо слід вважати проєкт нового КК.

**Суб'єктивна сторона.** Традиційно внутрішня сторона кримінального правопорушення є найбільш складним елементом для встановлення справжніх психологічних процесів, що відбулися у свідомості особи, що вчинила кримінальне правопорушення. Психологічні аспекти, що нас цікавлять, зазвичай розглядаються в контексті інтелектуальної та вольової складової свідомості особи, що була проявлена в її поведінці (злочинних діях). Емоційна складова в розрізі предмету нашого дослідження не становить великого практичного інтересу, оскільки об'єктивна сторона всіх досліджуваних нами складів кримінального правопорушення проявляється діями, що, як правило, спокійно сприймаються соціумом [86, с. 73]. Оскільки найважливіший аспект – незаконності використання об'єкту права ІВ майже ніколи не є очевидним для свідка кримінального правопорушення.

Всі досліджувані нами склади кримінальних правопорушень є умисними. Порушник достатньою мірою усвідомлює факт того, що незаконно використовує чужий об'єкт ІВ, оскільки знає, що не отримував необхідного дозволу (ліцензії) у власника цього об'єкту ІВ.

Психічне ставлення особи до вчинення порушення хоча й характеризується прямим умислом, ми вважаємо, що таке усвідомлення не є і не має бути конкретним. Залишається певна доля абстрактності щодо конкретної суті порушення та фактичних наслідків. Тому перебільшенням, на нашу думку, є твердження Р. С. Филь, який вважає, що особа, вчиняючи кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 177, 229, 231, 232 КК, не лише усвідомлює суспільну небезпеку вчинюваних дій, а й розуміє наслідки та усвідомлює розмір шкоди, якої завдає [269, с. 149].

П. С. Берзін, аналізуючи кримінальні правопорушення, передбачені ст. 229 КК, зазначає, що психічне ставлення до наслідків кримінального правопорушення може проявлятися як в умислі, так і в необережності, на відміну від ставлення до дії, що відповідно до приписів закону має вчинятися виключно з прямим умислом. Мотив і мета не впливають на кваліфікацію цього виду кримінальних правопорушень [96, с. 179–180].

А. С. Нерсисян слушно зауважує, що мету розголошення або використання, до безпосереднього використання або розголошення комерційної таємниці довести практично неможливо, а тому пропонує виключити цю частину кримінально-правової норми [210, с. 175–176].

Насправді, точно можна стверджувати, що усвідомлюється незаконність та протиправність, але без чіткого розуміння того, що саме порушується, які конкретні наслідки будуть в результаті вчинення правопорушення і яка відповідальність за це передбачена. Внаслідок невисокої правової культури далеко не завжди усвідомлюється кому саме і яким чином завдається шкода від незаконного використання об'єктів права ІВ – це дуже характерно для сфери публічного використання об'єктів авторського права без виплати роялті через організації колективного управління. Також не поодинокими є прояви правового нігілізму, тобто впевненості у тому, що світовим брендам або відомим транснаціональним компаніям не може завдати шкоди локальне порушення їх прав в іншій країні. Зворотна сторона того ж ставлення – це принципова впевненість у нелегітимності концепції ‘copyright’ як такої, коли незаконне використання об'єктів ІВ сприймається порушником як сатисфакція – відновлення справедливості у відносинах між окремою людиною і корпораціями. Сама наявність подібних позицій демонструє суб'єктивне сприйняття суспільством балансу приватних і публічних інтересів у сфері ІВ. Об'єктивних рис подібне балансування може набувати виключно внаслідок державної політики, як прояву волі демократичного суспільства. В кожний конкретний проміжок часу державна політика щодо цього може змінюватися, що безпосередньо впливатиме на

законодавчі зміни та правозастосовну практику. Незважаючи на всю недосконалість, саме актуальне національне законодавство та поточні судові рішення об'єктивно відображають сучасне бачення балансу приватних і публічних інтересів у сфері ІВ в Україні. Необхідно визнати, що це бачення станом на сьогодні є достатньо консервативним.

**Мотив** для всіх досліджуваних нами складів кримінальних правопорушень не є обов'язковою ознакою. Корисливий мотив, що, як правило, присутній у досліджуваних кримінальних правопорушеннях, розкривається через прагнення збільшення прибутку, зменшення витрат, підвищення рівня продажів і збільшення долі ринку. Перелічене є значною конкурентною перевагою, тому більша частина порушень прав на промислову власність є проявами недобросовісної конкуренції (звісно, за умови наявності такої конкуренції на ринку між потерпілим і порушником).

Інші мотиви порушень, що зустрічаються у практиці – хуліганські, особиста образа, помста, дискредитація та ін. Вони не формують загальний фон мотивів порушень у сфері ІВ, окремі з них є більш притаманними певним порушенням (образа – розголошення комерційної таємниці; хуліганські – некоректне використання відомих торговельних марок без отримання належного дозволу від їх власників) і є скоріше виключеннями, що також необхідно враховувати у дослідженнях.

Усвідомлення наслідків порушень у сфері ІВ в теорії прослідити набагато простіше, ніж на практиці. Судові рішення містять непоодинокі доводи сторони захисту та апеляції з приводу того, що порушник не згоден з сумою цивільного позову, яка, як правило, більше, ніж сума завданої кримінальним правопорушенням шкоди. У випадках, коли якість контрафактної продукції є достатньою для того, щоб пересічний споживач не міг її відрізнити від оригінальної, порушником заперечується шкода діловій репутації. Коли ж така якість значно нижча, а сама продукція може становити загрозу життю і здоров'ю кінцевого споживача, порушником не визнається розуміння потенційної або реальної небезпеки внаслідок байдужого ставлення до настання чи ненастання наслідків кримінального порушення.

Важливо зауважити, що *умисне* порушення прав ІВ має місце внаслідок обізнаності порушника з наявністю прав, які він порушує. В цивільному судочинстві це питання, як правило, вирішується надсиланням відповідного листа-попередження з вимогами припинення порушення. У період 2015-2016 років це було стандартною практикою роботи організації колективного управління «Українська агенція з авторських та суміжних прав» (на той момент ще державна, а тепер однойменна громадська організація) [155]. В кінотеатрах до початку фільму програвється соціальна реклама щодо заборони камкордингу – на яку потім посилається суд, як на доказ підтвердження наявності умислу порушника. За кордоном оригінальні товари набагато частіше, ніж в Україні, містять попереджувальне маркування щодо їх правової охорони: попереджувальні написи на візуальних складових маркетингових матеріалів, та позначення ©, ®, ™, що виконують роль попереджувального маркування. Окремі товари можуть містити пряме зазначення номерів патентів або заявок. Всі ці засоби покликані підвищити обізнаність суспільства щодо наявності певних прав ІВ і мінімізувати часові та процесуальні витрати на встановлення наявності умислу.

Розглядаючи теоретичні моделі типових порушень, необхідно пам'ятати про реалії, в яких ми живемо. Журналістський штамп «сірий імпорт», як правило, використовується для опису непрямих поставок оригінального товару на ринок побутової техніки України [103]. Фахово цю ситуацію необхідно розглядати, враховуючи концепцію «вичерпання прав» або «доктрину першого продажу», що в залежності від права конкретної країни, можуть мати міжнародний, регіональний або національний режими. Мова йде про те, на якому етапі вичерпується право власника торговельної марки забороняти її використання після введення товару в цивільний обіг. У разі режиму міжнародного вичерпання – це не залежить від країни першого продажу, в разі національного – настає тільки після першого продажу в конкретній країні (тобто, товар, легально реалізований в одній країні, потребує згоди

правовласника для його реалізації в іншій країні), регіональне вичерпання прав притаманне країнам, пов'язаним регіональною угодою.

Верховний Суд із застереженням зазначає, що за відсутності територіальних обмежень, в Україні діє міжнародний підхід до вичерпання прав, а володілець визнається добросовісним, якщо, здобуваючи річ, він не знав і не повинен був знати про те, що відчужувач речі не має права на її відчуження. «Якщо володілець речі знав чи принаймні повинен був знати, що здобуває річ у особи, що не мала права на її відчуження, він вважається недобросовісним» [213, с. 30–31]. Цей приклад необхідний для ілюстрації, що порушення прав ІВ це не завжди контрафакція в її класичному уявленні – незнання, або неправильне розуміння умов реалізації прав ІВ теж можуть бути визнані порушеннями.

Поширеним прикладом помилки, щодо правомірності своїх дій, є придбання невідповідних способу використання ліценцій на об'єкти авторського права і суміжних прав (наприклад, музичного твору для використання в відео). Різниця у вартості різних ліцензій може бути кратною, тому користувач, не розуміючи іноземної юридичної мови угоди-оферти, обирає найдешевшу. В результаті відбувається використання музичного твору зафіксованого у фонограмі (об'єкт авторських і суміжних прав одночасно) з комерційною метою на підставі придбання прав на використання в освітніх або приватних цілях. Інший академічний приклад з минулого – корпоративне використання програмного забезпечення, призначеного виключно для домашнього користувача (Windows XP Home Edition замість XP Professional).

Наведені приклади порушень на межі правомірного використання, демонструють різноманіття та складність правового регулювання сфери ІВ, що об'єктивно обумовлює певний відсоток порушень. Порушник може добросовісно помилятися щодо правомірності своїх дій, або, зловживаючи своїм правом, стверджувати про це. Як справедливо зазначає Р. В. Вереша, суб'єктивна сторона є найменш дослідженим елементом складу кримінального правопорушення [104, с. 63]. Наведені приклади демонструють, що довести умисне вчинення порушень прав ІВ в

разі порушення умов правового регулювання прав ІВ навіть у комерційних масштабах не завжди є можливим. Ми переконані, що навіть за наявності всіх підстав вважати, що порушник діяв навмисно і розумів неповну відповідність праву своїх дій, бажаючи настання наслідків у вигляді квазіправомірного використання об'єкту права ІВ, мова не може йти про кримінальне переслідування. Це не відповідає духу закону та міжнародним зобов'язанням України. Кримінально-правове регулювання має поширюватися лише на прямо зазначені у законі умисні порушення прав ІВ. Навмисне зловживання правом, як і добросовісна помилка щодо правомірності своїх дій, на нашу думку, виключає умисел – як необхідну умову кваліфікації кримінального правопорушення.

Підсумуємо, *суб'єктивна сторона* досліджуваних умисних кримінальних правопорушень характеризується прямим умислом щодо дій та наслідків кримінального правопорушення. Розуміння протиправності своїх дій має залишатися предметом доказування, незважаючи на подальший розвиток реформи кримінальної юстиції. Цифрова трансформація об'єктивно ускладнює правове регулювання сфери ІВ, окремі положення сучасних ліцензійних умов та транскордонних контрактів вже зараз є повністю зрозумілими лише для фахових юристів, що спеціалізують в конкретній галузі права. На наш погляд, ця тенденція збережеться, що неодмінно призведе до збільшення кількості порушень, які не мають підпадати під дію кримінального закону.

Мотиви досліджуваних кримінальних правопорушень на кваліфікацію не впливають. Корисливий мотив беззаперечно превалює серед інших мотивів та, як правило, викликаний бажанням збільшення прибутку або зменшення витрат.

Мета є обов'язковою ознакою лише для одного зі складів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 231 КК. Враховуючи специфіку вітчизняної судової практики та, незважаючи на наявність схожих формулювань у кримінальному законодавстві зарубіжних країн, її зазначення безпосередньо в нормі закону вбачається надмірною деталізацією та виглядає недоцільно.

### **2.3. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності**

Узагальнені висновки, що випливають з дослідження якісних і кількісних показників злочинності у сфері ІВ, урешті формують зміст кримінологічної характеристики злочинності цього виду кримінальних правопорушень. В. В. Артюхова визначає кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, як систему кримінологічно значущих показників про певний вид суспільно небезпечних діянь, а саме рівень злочинності, відомості щодо судимостей, структуру, динаміку, час і місце вчинення та “ціну” певного виду кримінальних правопорушень, також вона вважає важливим аналізувати одночасно склад інших кримінальних правопорушень, що вчиняються у сукупності з досліджуваними, їх латентність, а також особистість злочинця. Дослідниця зауважує, що мета запобігання вчиненню певного виду кримінальних правопорушень може і має обумовлювати зміст (структурне наповнення) елементів кримінологічної характеристики, які пропонується обирати та поєднувати між собою [91, с. 43].

М. І. Фіалка вважає помилковим віднесення до кримінологічної характеристики злочинності елементи, які безумовно важливі, але мають охоплюватися визначенням. Мова йде про особистість злочинця, місце, час, спосіб і обстановку вчинення кримінального правопорушення. Натомість автор пропонує зосередити увагу на рівні злочинності, коефіцієнті злочинності, структурі злочинності, динаміці злочинності, географії злочинності та її «ціні» [270, с. 243].

А. П. Закалюк вважав, що до основних показників злочинності, які можна виміряти статистично, відносяться рівень злочинності, її динаміка, структура та географія. Інші показники, такі як латентність, обумовленість певними чинниками, економічна «рентабельність» протидії тощо, він відокремлював для окремих досліджень [174, с. 156].

А. Ю. Доброскок стверджує, що зневажливе ставлення до прав ІВ переважає в Україні на рівні суспільної свідомості. Аналізуючи детермінанти злочинності у сфері інтелектуальної власності, він доходить до висновку про відсутність простих і лінійних зв'язків між досліджуваними правопорушеннями та причинами й умовами, що їх обумовлюють, натомість дослідник простежує ланцюжок детермінуючих зв'язків між соціально-економічними умовами та ступенем впливу політичних, організаційно-правових і соціально-психологічних чинників [160, с. 79].

О. В. Новіков, досліджуючи злочинність у сфері інтелектуальної власності до 2015 року, звертає увагу на значне підвищення рівня злочинності в 2013 році та пов'язує таке зростання, в тому числі, з недосконалою роботою правоохоронних і судових органів, що є одним з основних детермінантів зростання злочинності у сфері ІВ [212, с. 82].

Він також звертає увагу на конфлікт інтересів між споживачами та власниками прав ІВ, що обумовлює [212, с. 101– 102] причини злочинності у сфері ІВ. Загалом погоджуючись із зазначеною думкою, вважаємо таке формулювання не дуже вдалим. Активна протидія корупційним порушенням та зловживанню владою призвели до остаточного формулювання законодавчо визначеного поняття. Так ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначає реальний конфлікт інтересів, як суперечність між службовими або представницькими повноваженнями особи та її приватним інтересом, що впливає на її неупередженість та об'єктивність під час прийняття рішень [229]. Аналогічно конфлікт інтересів на сьогоднішній день розуміється більшістю корпоративної спільноти приватного сектору. Тому вважаємо, що використовуваний нами в цьому дослідженні класичний підхід дослідження того ж феномену, але через призму порушення балансу приватних і публічних інтересів, викликає менше теоретичних суперечностей і більше відповідає суті явища.

Як і більшість дослідників у світі, О. В. Новіков звертає увагу на високу латентність злочинності у сфері ІВ, в тому числі через незацікавленість потерпілих і

складність доказування. Реальним він вважає рівень злочинності, що в 10 разів перевищує статистичні показники [212, с. 36–37].

Його дослідження демонструє, що станом на 2015 рік, серед злочинців переважають особи віком 19-24 роки, з невисокою освітою або такі, що не навчаються і не працюють – порушення авторських і суміжних прав, торгівля піратською продукцією. Інша група особи віком 31-40 років, з вищою освітою, схильністю до підприємництва – незаконне використання торговельної марки. Статистичні дані та судова практика в цілому підтверджують справедливість суджень автора на час проведення ним дослідження [212, с. 613; 179].

Загалом дослідник, спираючись на доступні йому тоді дані, об'єктивно бачив значне підвищення рівня злочинності у сфері ІВ, тому справедливо пропонував посилити кримінальну відповідальність та просвітницько-роз'яснювальну роботу з метою формування належної правової культури [212, с. 167].

Існуючі сьогодні офіційні статистичні дані не підтвердили його гіпотези. Починаючи з 2013 держава в результаті об'єктивних і суб'єктивних причин, пов'язаних як із ситуацією в країні, так і з реформуванням органів системи охорони інтелектуальної власності, вплив держави значно зменшився, а фокус уваги та пріоритети змінилися. Якщо сприймати дані статистики кримінальної юстиції виключно як об'єктивну інформацію, необхідно висувати гіпотезу, що заходи запобігання кримінальним правопорушенням були настільки успішними, що це призвело до кратного зменшення кількості кримінальних порушень у сфері ІВ (особливо це проглядається у статистиці за ст.ст. 176, 229 КК).

На нашу думку, мала місце класична екстраполяція тренду. Зростаючий рівень злочинності, сприймався як загроза, що вимагає негайних дій з боку держави в особі її уповноважених органів. Але подальшого зростання злочинності не відбувається. Навпаки, маємо різкий спад. Якщо продовжувати цю ж логіку, необхідно стверджувати, що у період 2013-2017 Україна зробила значний прорив у боротьбі зі злочинністю у сфері ІВ і з тих пір тримає ці показники в межах допустимих відхилень.

Насправді, на нашу думку, відбулася глобальна переоцінка підходів до комерціалізації прав ІВ, винайдення рентабельних економічних моделей платних підписок майже для всіх видів контенту призвело до перерозподілу зусиль правовласників. Від боротьби з піратством і контрафакцією, що характеризувалася активною протидією в юридичній площині, відбувся перехід до безкоштовного пробного періоду платної підписки. Також, має місце свідомо відмова глобальних правовласників від продовження відстоювання своїх прав у конкретних країнах. Наприклад, на сьогодні в Україні вкрай важко знайти особу, уповноважену на представлення інтересів правовласників на програмне забезпечення в правоохоронних і судових органах. А головні офіси таких компаній майже не йдуть на співпрацю з правоохоронцями.

Наше дослідження демонструє, що активна та цілеспрямована організована діяльність представників правовласників має набагато більший вплив на рівень облікованої злочинності у сфері ІВ, аніж будь-які інші. Відсутність, в силу специфіки об'єктів ІВ (патенти і комерційна таємниця) великих каталогів прав, а також складність доказування демонструє не тільки низький рівень злочинності за ст.ст. 177, 231, 232 КК. Це наслідок відсутності систематичної активної діяльності представників правовласників.

Дисертація В. В. Костюка, була захищена на 5 років пізніше. В ній набагато більше приділено уваги міжнародному досвіду та потребі якісного міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Слід цілком погодитися з автором, організована транскордонна злочинність становить значну загрозу загалом. Але важливою специфікою злочинності у сфері ІВ є відсутність потреби фізичного перебування потерпілого в країні порушення. Тому, окрім юридичних та економічних наслідків, такі порушення тягнуть за собою міжнародно-політичні репутаційні втрати, що підривають імідж держави [190, с. 238].

Водночас, ми не можемо погодитися з автором щодо кореляції між інтернет-залежністю та злочинністю у сфері ІВ, і що ця залежність може бути суттєвим

фактором сприяння вчиненню відповідних кримінальних правопорушень. Той факт, що 4/5 опитаних правоохоронців вважають саме так, свідчить лише про наявність відповідного упередження у переважній кількості респондентів. Зміст судових рішень, інші валідні фактичні дані цю гіпотезу не підтверджують [190, с. 237].

Аналіз злочинності, проведений В.В. Костюком дозволяє йому пропонувати доповнення КК окремою нормою, що передбачатиме відповідальність «за подання заявок на винаходи до зарубіжних країн без попереднього подання заявок в Україні». Підставою криміналізації визначено відтік за кордон нових технологій [190, с. 293–294]. Вимушені не погодитися з автором, по-перше законодавство США та Великої Британії, на яке він посиляється, містить підстави для відповідальності саме за порушення встановленого державою порядку, а не сам факт такого патентування. Принципова різниця полягає в меті запобігти витоку державної таємниці та захисту національних інтересів країни. По-друге, очевидно, що потенційний об'єкт кримінального правопорушення обрано не правильно, тому таке порушення в будь-якому разі не може бути віднесено до кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Головною вадою такої пропозиції є спроба кримінально-правового регулювання відносин інструментом кримінального покарання, замість податкових пільг, венчурних можливостей та гарантованих роялті для винахідника.

Аналіз наведених кримінологічних досліджень, дозволяє зробити загальні висновки щодо латентності, відносно молодого віку особи злочинця, потреби підвищення рівня ефективності правоохоронних органів і необхідності запозичення міжнародних стандартів.

Необхідно звернути увагу, що за даним офіційної статистики кількість засуджених жінок за кримінальні правопорушення у сфері ІВ знаходиться в межах математичної похибки. Для кримінальних правопорушень, передбачених статтями 177, 231, 232 КК, цей показник становить 0, при чому за період з 2013 до 2024 років. Для статті 229 половина періоду спостереження також 0, в інші роки від 1 до 4. Засудження помітної кількості жінок відбувалося у період з 2013 (7) до 2015 (5) року,

далі половина періоду спостереження 0, інші роки 1-2. Важливо, що у відносних показниках в роки, коли було засуджено 2 особи (таких багато), кількість жінок може становити 50%, але ми навмисно приводимо абсолютні значення для розуміння реальної картини гендерного розподілу злочинності [179].

Гіпотезою може бути кореляція між гендерним розподілом підприємців, що мають необхідну для вчинення порушення освіту (часто технічну), робота яких пов'язана з технологіями. Якщо гіпотеза підтвердиться подальшим дослідженнями, то це буде скоріше свідчити про нерівний доступ до професії, освіти та підприємництва, аніж про підвищену законослухняність жінок.

Проведене дослідження та власний практичний досвід дозволяють стверджувати, що латентність досліджуваних кримінальних правопорушень прямо корелює з кримінально-правовою політикою держави та політикою правовласників. Наприклад, показники ДСБЕЗ 2013 року [171] та дані офіційної статистики за 2013 рік демонструють аномальну кількість (навіть враховуючи тогочасне запровадження нових принципів обліку звернень) облікованих кримінальних правопорушень за ст.ст. 176, 229 КК, що більше ніж у 2 рази перевищує аналогічні показники за 2021 рік [179]. Так само, згадана вище політика КНР призвела до схожих статистичних аномалій. Мало ймовірно, що це може свідчити про зміни в суспільстві (до того ж це протирічить законам соціології), також в ці роки не було змін в законодавстві, що могло б дозволити легко пояснити такі кількісні зміни. Це свідомо імперативна політика державних органів, що в конкретний період розвитку країни пріоритезує певну сферу, в даному випадку сферу ІВ. Політика правовласників також має визначальне для сфери ІВ значення. По-перше, права на аудіовізуальні та музичні твори давно сформували окремий ринок з великими гравцями, що акумулюють у себе права на величезний обсяг творів. Представниками цих правовласників в Україні є нечисельні правники або юридичні компанії, що фактично визначають кількість звернень щодо порушень за певний період.

Останні роки майже не фіксується кримінальне переслідування за порушення авторських прав на комп'ютерні програми. Поодинокі випадки, як правило, пов'язані з розслідуванням інших кримінальних правопорушень і супутнім виявленням неліцензійного програмного забезпечення, інстальованого на досліджуваному комп'ютері. Хтось пов'язує це з тим, що лєвова частина комп'ютерних програм тепер доступні за підпискою та/або через веб інтерфейс, але ми хотіли б звернути увагу на те, що боротьба з піратством в кожній окремій країні перебуває на різних етапах, що визначається перш за все суб'єктивною думкою правовласників щодо економічного розвитку кожної окремої країни.

Для цього є цілком прагматичні підстави. Піратство може бути корисним для правовласників. Це контрверсійне твердження висловив П. Грахам – зазначивши, що придбання піратського програмного забезпечення кимось, хто не може на той момент дозволити собі ліцензійне, фактично є аргументом на користь того, що правовласник нічого не втратив. Натомість правовласник отримав ще одного прихильника свого продукту, який згодом, можливо, придбає наступну оригінальну версію. Головне, що він допомагає розповсюдженню конкретного програмного забезпечення, яке стає певним стандартом [43, с. 73].

Білл Гейтс ще у 1998 році стверджував фактично те саме, його не дуже хвилювали цифри продажів комп'ютерів у Китаї (близько 3 млн. штук на рік), які значно випереджали кількість придбаного програмного забезпечення. Він вважав, що поки хтось збирається вкрати (використати піратський примірник), необхідно прагнути, щоб це було саме його програмне забезпечення. Користувачі згодом звикнуть і стануть залежними від його програмного забезпечення, а він у наступних десятиліттях вигідає спосіб, як все ж таки заробити на цьому [40].

Досліджені статистичні дані кримінальної юстиції за період 2013-2024 років демонструють, що доля всіх кримінальних правопорушень у сфері ІВ не перевищує 0,001% від загальної кількості в частині скерованих до суду та досягає цього показника в частині облікованих кримінальних правопорушень лише в 2013, 2014 та

2018 роках. Це загалом підтверджує дані проведених колегами досліджень, але спростовує висловлені гіпотези щодо подальшого зростання кількості кримінальних правопорушень у сфері ІВ.

Динаміка обліку кримінальних правопорушень демонструє неоднорідність показників як залежно від статті КК, так і від даних конкретного року. Стала схожість спостерігається лише для ст.ст. 177, 232 КК. Протягом всього періоду облікована мінімальна кількість кримінальних правопорушень за цими статтями. Динаміка обліку за ст. 231 КК дуже схожа, але має аномальне зростання в 2018 році та помітне зростання у 2017 році. Аналіз судової практики за ст. 231 КК дозволяє стверджувати, що таке зростання не пов'язане з порушеннями у сфері ІВ, облікована кількість яких залишається в межах показників інших років. Такі пікові значення пояснюються посиленням боротьби з шахрайством у банківській сфері, пов'язаним із заволодінням інформацією з обмеженим доступом щодо даних банківських карт і персональних даних клієнтів банку – банківської таємниці. Показники обліку та скерування до суду кримінальних проваджень за ст. 231 КК у 2017-2018 роках корелюють між собою та не спостерігаються в інших періодах.

Облік кримінальних правопорушень за ст. 176 КК спадає рік від року з незначними відхиленнями: з 452 у 2013 році їх кількість знизилася до 13 у 2024 р. Найбільша стабільність показників обліку спостерігається за ст. 229 КК. Після різкого падіння у 2 рази в період 2013-2015 роках далі цей показник може характеризуватися відносною сталістю, за виключенням 2022 року, що може пояснюватися запровадженням режиму воєнного стану.

Показники обліку кримінальних правопорушень у сфері ІВ як разом, так і кожен окремо не корелюють, за поодиноким виключеннями, з загальними показниками обліку злочинності. Це є додатковим аргументом щодо важливості окремого дослідження порушень у сфері ІВ, а також підтвердженням гіпотези щодо неможливості лінійної екстраполяції загальних статистичних даних на показники злочинності у сфері ІВ.

Динаміка скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері ІВ так само, як і їх облік, не має загальної однорідності. Також можна стверджувати про статистичну схожість даних за ст.ст. 177 та 231 КК між собою. Окрім того, дані скерованих до суду кримінальних правопорушень за цими статтями корелюють з даними обліку кримінальних правопорушень.

За весь період аналізу (2013-2024 роки) регіональний розподіл облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері ІВ демонструє, що м. Київ є беззаперечним лідером щодо обліку кримінальних правопорушень у сфері ІВ за всіма досліджуваними статтями КК. Одночасно з цим, це майже ніяк не корелює з кількістю скерованих до суду кримінальних правопорушень. Щодо останніх спостерігається регіональна специфіка залежно від регіону. Так, найбільше скеровано до суду кримінальних правопорушень за ст. 176 КК у Львівській області, за ст. 177 КК у Дніпропетровській області, за ст. 229 КК у Чернівецькій, а також Одеській та Львівській областях, за ст. 231 КК у Львівській області, за ст. 232 КК у Івано-Франківській, Харківській та Дніпропетровській областях.

Також показники скерування до суду, що умовно дорівнюють або є вищими за обліковану кількість кримінальних правопорушень у сфері ІВ, бачимо у наступних регіонах: за ст. 176 КК у Чернівецькій, а також у Донецькій, Одеській, Хмельницькій, Івано-Франківській і Волинській областях; за ст. 177 КК у Львівській, Одеській та Запорізькій областях; за ст. 229 КК у Волинській, Дніпропетровській, Кіровоградській і Черкаській областях; за ст. 231 КК у Черкаській області.

Регіональні показники також демонструють загальну неоднорідність злочинності у сфері ІВ. Переважна більшість кримінальних правопорушень скерована до суду в традиційно промислових регіонах. Також, високі показники спостерігаються в Одеській області, що можна пояснити розвиненими логістичними шляхами морських перевезень. Всі згадані вище західні регіони України є прикордонним і сусідніми з країнами Євросоюзу, що знову ж таки підтверджує гіпотези щодо

кореляції між промисловістю, міжнародною торгівлею та правопорушеннями у сфері ІВ.

Структура кримінальних правопорушень у сфері ІВ ілюструє значну перевагу кримінальних правопорушень за ст.ст. 176 та 229 КК над іншим порушеннями у цій сфері, як серед облікованих, так і серед скерованих до суду за всі роки дослідження. Єдине виключення становлять 2017-2018 роки, коли кількість облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень за ст. 231 КК перевищила всі інші. Пояснення цій статистичній аномалії, що не пов'язана з об'єктами права ІВ, ми навели вище. На фоні стабільно невисоких показників за ст.ст. 177 та 232 КК, спостерігаємо поступове зменшення як обліку, так і скерування до суду кримінальних правопорушень за ст. 176 КК на фоні відповідного зростання їх кількості за ст. 229 КК.

Цікаво, що протягом всього періоду дослідження, відсоток кримінальних порушень, скерованих до суду за ст. 176 КК, майже дорівнює або перевищує відсоток облікованих в 2013-2016 роках, дещо зменшується у 2017-2018 рока, далі різко зростає з 2019 до 2022 року, після чого у 2024 році зменшується до мінімального значення за весь період – 6%.

Описане ніяк не пояснюються ознаками злочинності у сфері ІВ як такої, бо безпосередньо демонструє зменшення кількості скерованих до суду кримінальних проваджень у порівнянні з відсотком облікованих за цією ж статтею КК. Як правило, такі показники можуть бути пояснені причинами, описаними нижче. Активна та кваліфікована позиція захисту, що знаходить підтвердження в дослідженій судовій практиці – йдеться про визнання доказів недопустимими в розумінні ст. 87 КПК, спростування правосуб'єктності потерпілої сторони та/або її представника. Пасивна позиція потерпілої сторони або неналежна професійна діяльність її представника (не надання документів на підтвердження правосуб'єктності або даних, необхідних для розрахунку шкоди, обрання інших способів захисту своїх прав, включно з позасудовим врегулюванням), що також знаходить часткове підтвердження у судовій практиці. Неналежне виконання службових обов'язків службовими особами органів

досудового розслідування – в межах цього дослідження не вивчалось окремо. Ми оцінюємо можливий вплив цієї причини достатньо низько, оскільки активна позиція потерпілої сторони має визначальне значення для даної категорії справ приватного обвинувачення та навряд чи може бути нівельована якістю виконання службових обов'язків правоохоронними органами.

Враховуючи неоднорідність кримінальних правопорушень у сфері ІВ, надаємо усереднені показники профілю особистості злочинця, ґрунтуючись на даних офіційної статистики кримінальної юстиції – це працездатний чоловік у віці 30-50 років з повною (рідше базовою) вищою освітою, який на момент вчинення кримінального правопорушення не працював і не навчався або займався підприємницькою діяльністю. Такий профіль, звісно, не враховує також існуючі, але менш виражені можливі характеристики, та все ж дозволяє стверджувати, що мова йде загалом про зрілу, емоційно стабільну особистість зі сформованими соціальними та професійними навичками, яка переслідує корисливу мету.

Враховуючи викладене, зауважимо, що не всі з запропонованих дослідниками заходів запобігання злочинам у сфері ІВ залишаються релевантними сьогодні. Наприклад, належна взаємодія між правоохоронними органами та організаціями колективного управління з метою профілактичного інформування суспільства не була реалізована на практиці, в тому числі тому, що їх діяльність не може охоплювати боротьбу з фізичною контрафакцією за визначенням. До того ж незрозумілою залишається роль правоохоронних органів в запропонованій координації зусиль [190, с. 333].

Цифрова трансформація суспільства, окрім інших наслідків, призводить до експоненціального зростання насамперед об'єктів авторського права. За невеликим виключенням, будь-яка робота за комп'ютером, що має творчий характер, обумовлює регулярне створення об'єктів ІВ (в тому числі поза свідомим бажанням автора).

Це поступово змінює культуру креативних індустрій, що все більше характеризується свідомою та етичною творчістю, авторизованим наслідуванням і

бажанням визнання як професійною спільнотою, так і суспільством в цілому. Сукупний вплив творчої спільноти на аудиторію через соціальні медіа на порядки перевищує організаційні можливості держави щодо донесення певної інформації.

Споживання контенту стає відповідальним за умови поступової зміни ролі користувача на логікою *підписник* → *справжній шанувальник* → *авторизований користувач (ліцензіат)*. Зустрічний рух, що обумовлений бажанням бути помітним і визнаним в суспільстві, призводить до творчого прояву за схемою *інфлюенсер* → *творець (кріейтор)* → *ліцензіар*. Так, в процесі цифрової трансформації суспільство поступово перетворюється на невелику групу творців контенту та велику споживацьку аудиторію.

Найважливішим з точки зору нашого дослідження є те, що творець одночасно є споживачем контенту інших творців, що в результаті призводить до появи значної кількості соціальних зв'язків, які нагадують перехресне ліцензування між великими корпораціями, коли всі отримують і одночасно надають дозвіл на використання різного контенту. Але в цьому випадку, йдеться про децентралізовану мережу взаємного використання чужого контенту, що, окрім зміни правил багатьох індустрій, призводить до реальної поваги до чужої творчості (яка насамперед обумовлена потребою поваги до власної творчості). Так, природньо зростає повага до сфери ІВ, а державі залишається лише просвітницька функція пояснення процесів і контролю за виконанням правил, що постійно оновлюються.

Традиційні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ІВ характерні, щонайменше для переважної кількості кримінальних правопорушень у сфері економіки. Велика частина з них взагалі є загальноприйнятими та справедливо згадуються в більшості кримінологічних досліджень. Переконані, що підтверджена даними специфіка злочинності у сфері ІВ вимагає її врахування під час формулювання пропозицій.

## Висновки до Розділу 2

1. Об'єктом кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є сукупність суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності, що перебуває під кримінально-правовою охороною, на які посягає вчинення кримінального правопорушення, що вимагає належного кримінально-правового регулювання для поновлення порушеного балансу приватних і публічних інтересів.

2. Предметом кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є зазначені у кримінальному законі об'єкти права інтелектуальної власності, для яких законодавець визначив межу неприпустимого порушення балансу приватних і публічних інтересів.

3. Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності – це система визначених у кримінальному законі об'єктивних ознак зовнішнього прояву порушень у сфері інтелектуальної власності та спричинених ними наслідків.

4. Суб'єкт кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності – загальний. Спеціальний суб'єкт – службова особа з використанням службового становища – зазначений у привілейованих складах кримінального правопорушення, передбачених ч. 3 ст.ст. 176, 177, 229 КК. Виключно спеціальний суб'єкт – особа, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю – передбачений для ст. 232 КК.

Службовою особою, що виконує організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, є також фізична особа-підприємець, якщо вона є керівником трудового колективу тих найманих робітників, які на підставі укладеного з нею трудового договору сприяють їй у здійсненні підприємницької діяльності.

5. Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності характеризується прямим умислом щодо дій та прямим або непрямим умислом щодо наслідків кримінального правопорушення.

В умовах цифрової трансформації та об'єктивного ускладнення регулювання сфери інтелектуальної власності, розуміння особою протиправності своїх дій має залишатися предметом доказування, незважаючи на подальший розвиток реформи кримінальної юстиції.

6. Дослідження кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності переважно пропонують класичний інструментарій для дослідження, що призводить до часто очевидних висновків, що супроводжуються рекомендаціями, справедливими для запобігання переважній більшості кримінальних правопорушень.

7. Специфіка правомочностей правовласників ІВ, приватне обвинувачення за кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності та стратегічний вибір правовласниками іншого шляху в пошуку балансу приватних і публічних інтересів у сфері ІВ призводить до нових способів споживання контенту та використання товарів, що об'єктивно впливає на всю сферу ІВ, включаючи можливі правопорушення. Тому, оцінюючи латентність злочинності у сфері ІВ, необхідно обов'язково враховувати перелічені фактори.

8. Передбачені Угодою ТРІПС ремедіуми, які необхідні для виправлення ситуації, що склалася, не можуть бути ефективними для кримінально-правової охорони комерційної таємниці, особливо у випадку доведення конфіденційних відомостей до відома необмеженого кола осіб. Комплекс факторів, що значно зменшують ефективність кримінально-правового регулювання відносин, пов'язаних з комерційною таємницею: природна крихкість нетрадиційного об'єкту права ІВ; обмежена доступність кримінально-правових засобів захисту та можливостей збору доказів, через недостатній ступінь тяжкості кримінального правопорушення; використання оціночної категорії у формулюванні наслідків кримінального правопорушення.

9. Майнова шкода, заподіяна злочинами у сфері інтелектуальної власності, має обраховуватися найбільш простим способом. Вартістю одиниці, що порушує права,

помноженої на її кількість. Упущена вигода, вартість ліцензійних прав, оцінки дохідним, витратним або порівняльним методами – вкрай необхідні категорії для точного встановлення суми збитків, що підлягають компенсації в цивільно-правовому порядку.

10. Корисливий мотив переважної кількості вчинених кримінальних правопорушень у сфері ІВ ілюструє фокус кримінального закону на майновій складовій порушення, що ставить під сумнів кримінальну відповідальність за порушення немайнових прав.

11. Права особливого роду (*sui generis*) вже є предметом порушень, що викликає необхідність доповнення ст. 176 КК додатковим об'єктом права ІВ – *права особливого роду (sui generis) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою*.

12. Біонічні протези, що керуються ШІ, можуть діяти поза волею людини. Це визначає їх джерелом підвищеної небезпеки, що має знайти своє відображення у ст. 1187 ЦК України: джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, в тому числі керованих за допомогою штучного інтелекту.

13. Чинна ст. 176 КК містить посилення на застарілі види носіїв «аудіо- та відеокасети, дискети». Враховуючи подальше формулювання «на інших носіях інформації» уточнення видів носіїв таким чином недоречне, а тому його пропонується виключити. Як і термін «тиражування», що по суті дублює інший термін диспозиції «відтворення», обидва можуть будити використані для позначення процесу створення примірника твору.

14. Розробникам проєкту нового КК пропонується внести зміни до розділу 6.2, видаливши посилення на «тиражування», як зайве. Віднести «камкординг» до пункту порушення авторських прав, а «кардшейрінг» залишити серед порушення суміжних прав. Привласнення авторства необхідно перенести до статті, що містить відповідальність за плагіат – обидва делікти порушують немайнові права.

## РОЗДІЛ 3

### НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

#### 3.1. Ефективність кримінально-правового регулювання, зміст і межі застосування

Питання ефективності правового регулювання в сучасних наукових дослідженнях постає все частіше та водночас зміст і межі розуміння такої ефективності залишаються на рівні загальнотеоретичних конструкцій. Міжнародний досвід оцінки такої ефективності наочно демонструє, що залежно від місця проведення досліджень у фокусі опиняються доволі різні категорії. Так, у США більше уваги приділяється економічній складовій ефективності роботи кримінальної юстиції. Європейські дослідження приділяють основну увагу гармонізації та взаємному визнанню юрисдикцій країн-учасниць ЄС. У межах предмету нашого дослідження окремо постає питання ролі й місця кримінально-правового регулювання відносин інтелектуальної власності в системі загального правового регулювання.

Сучасне розуміння поняття ефективності в різних галузях знань достатньо сильно відрізняється, та все одно, як правило, пов'язується з кількісною характеристикою мети та теоретичною або реальною можливістю її досягнення, реалізації. О. М. Мельник визначає ефективність правового регулювання, як результативну характеристику його дії, яка свідчить про здатність вирішувати відповідні соціально-правові проблеми, що забезпечується ефективністю самого закону, ефективністю виконавчо-розпорядчої діяльності, що забезпечує конкретизацію норм закону на підзаконному рівні, та ефективністю діяльності щодо застосування положень закону спеціальними суб'єктами [198, с. 190–191]. Одночасно

авторка вважає за можливе ототожнювати ефективність правового регулювання і законодавства, вважаючи також, що до основних правових складових ефективності законодавства також слід віднести рівень правосвідомості суб'єкта правозастосування і загалом усього суспільства.

Як зазначає О. О. Дудоров, для ефективності кримінально-правової охорони інтелектуальної власності важливе значення має якість відповідних кримінально-правових заборон і їх активне та кваліфіковане застосування [169, с. 57].

Ю. В. Баулін зазначає, що ефективність кримінально-правового регулювання відображає його результативність і визначається співвідношенням соціальних цілей, для яких були ухвалені норми кримінального права та акти його застосування, з фактичними результатами їхньої дії [95, с. 27–28].

Н. О. Гуторова вважає, що ефективність регулювання кримінально-правових відносин має розглядатися з урахуванням мінімізації негативних наслідків застосування заходів кримінально-правового характеру для суспільства та має розглядатися в аспекті досягнення відповідної мети [156, с. 106].

П. Л. Фріс у своїй докторській дисертації зазначає, що ефективність кримінально-правової політики залежить від ефективності кримінально-правових норм та інститутів і базується на ефективності кримінально-правового закону. Вона визначається адекватністю між досягнутим і запланованим рівнем досягнення поставлених перед нею завдань [271, с. 268–272].

М. В. Карчевський та А. С. Кудінов, досліджуючи ефективність кримінально-правового регулювання в Україні, виокремили внутрішні та зовнішні чинники на законодавчому та правозастосовному рівні за допомогою моделі SWOT-аналізу [178, с. 103–104].

О. М. Коротун, досліджуючи адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальної власності в Україні, зазначає, що про ефективність правового регулювання свідчить сама «регулятивна сила права» [189, с. 66].

А. В. Хрідочкін у своїй докторській дисертації зазначає, що ефективна адміністративно-правова політика у сфері інтелектуальної власності складається з досконалої системи правового регулювання відносин та сформованої інфраструктури охорони на захисту прав ІВ [273, с. 359].

О. В. Острогляд стверджує, що ефективність кримінально-правової політики залежить від ефективності кримінального закону (що напряду пов'язана з його якістю) і його практичного правозастосування [215, с. 221].

Так чи інакше, сучасне розуміння ефективності правового регулювання пов'язує досягнення мети регулювання та його результати з правовими нормами та правозастосовною практикою. Інші фактори скоріше є ноу-хау їх авторів та можуть застосовуватися лише із застереженням прийнятності результатів виключно щодо конкретної мети.

Окреслюючи межі кримінально-правового регулювання, необхідно відзначити, що сфера інтелектуальної власності є достатньо врегульованою механізмами міжнародних договорів, про які йшлося вище у підрозділі 1.2. Положення окремих договорів передбачають взаємні очікування держав-учасниць, у тому числі щодо «кримінальних процедур». Тобто прямо вказують на необхідність існування конкретних кримінально-правових норм і передбачених покарань. Це обумовлює необхідність цілком погодитися з В. В. Бабаніною, яка вважає, що кримінально-правове регулювання охоплює як процес створення кримінального законодавства, так і його застосування. [92, с. 251, 253]. Окрім того, вона відносить до предмету кримінально-правового регулювання відносини, що виникають у зв'язку з утриманням особи від вчинення кримінальних правопорушень, що також корелюється з міжнародними зобов'язаннями України відповідно до ст. 61 Угоди ТРІПС [264].

Саме тому, ефективність правового регулювання може й має стати не суб'єктивною оцінкою дослідника, а обґрунтованим висновком, що підтверджується результатами системного аналізу об'єкту дослідження. Системний аналіз під ефективністю розуміє ступінь відмінності між бажаним та реальним результатом.

Серед факторів впливу на ефективність системний аналіз пропонує розглядати якість засобів, способи їх використання та умови обстановки, в яких вони використовуються [266, с. 137].

Виходячи із зазначеного, логічним є висновок, що висока ефективність має обумовлюватися раціональним способом використання високоякісного засобу в максимально сприятливих умовах обстановки, що склалася. Вищевикладене дозволяє прийти до очевидного, але важливого висновку: оцінка ефективності не може існувати відірвано від мети. При 100% ефективності результат має повністю співпадати з метою. Розгляд категорії ефективності без розуміння мети не має жодного сенсу.

Важливим для нашого дослідження є вивчення підходів іноземних колег. Американські юристи користуються скоріше економічним інструментарієм оцінки ефективності права. Так, С. Марголіс ще у 1987 році зазначив, що повністю ефективною є така правова система, яка дозволяє реалізувати або захистити своє право з нульовим трансакційними витратами. Його важливими зауваженням є те, що будь-яка правова система діє в конкретному економічному середовищі, напрацювання та підтримання юридичних правил співіснування має ціну, а якість цих правил і механізмів їх виконання напряду впливають на вартість трансакцій [53, с. 472–475]. У нашому дослідженні ми зосередимося саме на кримінально-правовому регулюванні, тоді як питання економічної доцільності, обґрунтованості тощо коректним було б розглядати скоріше в фокусі дослідження питань кримінально-правової політики [87, с. 132; 181, с. 270–271].

Дослідження ефективності кримінального закону ЄС мають свою специфіку. С. Меландер і А. Суомінен констатують, що питання ефективності в багатьох європейських дослідженнях розглядається в контексті гармонізації кримінального права ЄС та взаємного визнання. Через комплексність досліджуваного питання, очевидно, що не може існувати єдиного визначення та способу розуміння ефективності. Водночас існує консенсус, що ефективність може стосуватися ступеня досягнення цілей, а також показників спільної боротьби зі злочинністю в країнах ЄС

та створення в них спільного простору правосуддя (в контексті взаємного визнання в країнах ЄС). Ефективність також може означати адекватність між наслідками та цілями, які переслідує законодавча влада, що демонструє себе в тому, наскільки добре кримінальні закони мають бажаний ефект і виконують свої цілі (боротьба зі злочинністю). Також дослідники ставлять під сумнів доцільність оцінки ефективності застосування кримінального закону в контексті класичної теорії покарання [55, с. 265].

Серед працівників практичних підрозділів є поширеною думка про те, що мета норм кримінального права досягається, в тому числі, завдяки тому, що не вчиняються дії, за які ці норми застосовуються. Але нульові трансакційні витрати та відсутність самого факту, за якого ці витрати мали б бути понесені, – не одне й теж. Ми не можемо погодитися з думкою, що «не вчинення кримінально караної дії насправді дозволяє мати уявлення про ефективність кримінально-правового регулювання». Як у випадку «спонтанних» кримінальних правопорушень, так і у випадку «складних і ретельно спланованих» наявність закону або взагалі не враховується в момент скоєння порушення, або є частиною задачі «уникнення відповідальності» в складній злочинній схемі. Окремо треба зазначити, що «не вчинення дій», за які може бути застосована кримінальна норма, цілком можливо, може бути наслідком якісної превентивної та профілактичної діяльності правоохоронних підрозділів, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. У такому разі трансакційні витрати системи кримінальної юстиції є, і вони не малі.

Концепція якісного дослідження ефективності правового регулювання, на нашу думку, повинна містити сформульовану мету такого регулювання. Після чого повинні бути досліджені на предмет якості інструменти її досягнення – це норми КК України. Далі необхідно дати оцінку раціональним способам використання норм КК України (інструментів) – практика правозастосування. І лише після цього можна визначити, наскільки умови цифрової трансформації є сприятливими чи не сприятливими у досягненні поставленої мети.

$$\text{Ефективність} = \frac{\text{Результат}}{\text{Мета}}, 0 \leq \text{Ефективність} \leq 1$$

Метою кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності є запобігання вчиненню таких правопорушень, що є необхідною передумовою нормальної реалізації цих прав відповідно до приписів цивільного законодавства.

Стаття 61 Кримінальні процедури Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС) зосереджується на «ремедіумах», тобто заходах, метою яких є виправлення вже існуючої ситуації, на відміну від ст. 1 КК України, що ставить своїм завданням правове забезпечення охорони від кримінально-протиправних посягань та запобігання кримінальним правопорушенням [264, 191].

Ремедіуми мають передбачати такі покарання (штрафи, ув'язнення), щоб «служити засобом стримування» та в той же час «відповідати рівню покарання», тобто запобігати кримінальним правопорушенням, пов'язаним з навмисним піратським копіюванням у комерційних масштабах або підробленням торгового знаку.

У розумінні Угоди ТРІПС саме розмір покарання (сума штрафу та/або термін ув'язнення) є стримуючим фактором та має забезпечувати запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 176 та ст. 229 КК України [277, с. 597].

Цікаво, що Угода ТРІПС не згадує кримінальні правопорушення, пов'язані з навмисним незаконним використанням винаходу, корисної моделі, промислового зразку, сорту рослин, комерційної таємниці тощо, обмежуючись тим, що інші порушення можуть теж кримінально переслідуватися, якщо вони вчинені навмисно або в комерційних масштабах.

Останні дослідження взагалі не підтверджують прямої кореляції між суворістю покарання та невчиненням кримінального правопорушення. Водночас, штучне підвищення сум штрафу та/або терміну ув'язнення, скоріше призведе до розбалансування кримінального закону, необґрунтованого виокремлення окремих

норм за певною ознакою. У даному випадку їх навіть не можна виокремити за родовим об'єктом кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності [272, с. 389] – бо фактично поза увагою залишаються кримінальні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст.ст. 177, 231, 232 КК України.

Аналіз співвідношення кількості відкритих кримінальних проваджень до кількості спрямованих до суду, дозволяє дійти до висновку, що санкції цих статей однозначно не забезпечують результат, передбачений Угодою ТРІПС. За окремими статтями в певні роки показники або взагалі відсутні, або незначною мірою відрізняються від статистичної похибки [179, Додаток Г].

Вважаємо, що якість *Інструменту досягнення мети (I)* – норми КК може бути різною, але її значення варіюється в межах від 0 (абсолютна неефективність) – певною мірою це можна стверджувати про ст. 232 КК (в контексті комерційної таємниці) до 1 (максимальна потенційна ефективність). Серед досліджуваних нами статей з певними застереженнями до них можна віднести ст.ст. 176 та 229 КК України.

Ступінь релевантності правозастосовної практики як *Способу досягнення мети (C)* може варіюватися від повної відповідності меті (прямує до 1) до абсолютно нерелевантного застосування інструменту (*I*), що може призвести до зворотного результату (прямує до  $-1$ ). Наприклад, звернення до правоохоронних органів з метою тиску на опонента в цивільному процесі (справа № 757/46128/20-ц про визнання порушення прав інтелектуальної власності на винахід, заборону його використання, стягнення збитків, визнання повністю недійсним патенту та зобов'язання вчинити певні дії з одночасним зверненням до правоохоронних органів за тим же фактом – кримінальне провадження № 42021102040000163 від 13.04.2023 за ст. 177 України – Додаток Г).

*Інтегральний вплив поточних Умов (U)*, які можуть одночасно як сприяти, так і перешкоджати досягненню мети, при цьому або практично не завдаючи безпосереднього впливу (прямує до 0), або впливаючи визначально (прямує до 1). Умови цифрової трансформації можуть виступати умовами вчинення певних видів

кримінальних правопорушень, яких просто не існувало до появи цих умов. Для всіх інших цифрова трансформація може як сприяти ефективності (smartcity, лазерне 3D сканування місця кримінального правопорушення тощо) та заважати (анонімність, транскордонна вразливість тощо). Звісно, предмет дослідження точно зазнає впливу внаслідок цих умов, що не можна поширювати на злочинність взагалі, частина якої не змінюється тисячоліттями.

Узагальнюючи вищевикладене, пропонуємо формалізовану модель ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації:

$$E = I \cdot C \cdot (U^+ - U^-), \quad \text{де } I \in [0; 1]; C \in [-1; 1]; U^+, U^- \in [0; 1]$$

Дана модель демонструє, що неадекватне правозастосування ідеальної правової норми в нейтральних умовах критично знижує ефективність регулювання, а в несприятливих умовах — робить його скоріше шкідливим і, отже, недоцільним.

### ***Можливі критерії для оцінки змінних***

#### ***Інструмент досягнення мети – норма КК (I):***

- повнота, чіткість, визначеність правової норми;
- наявність механізму реалізації;
- відповідність міжнародним стандартам.

#### ***Спосіб досягнення мети – правозастосовна практика (C):***

- релевантність, відповідність закону, справедливість;
- сталість, передбачуваність і своєчасність рішень;
- ступінь дієвої залученості до розгляду справи;
- наявність зловживань.

#### ***Вплив поточних Умов, що сприяють (U<sup>+</sup>):***

- цифровізація доказової бази;
- розвиток і доступність реєстрів і публічних баз даних;
- електронне судочинство та документообіг.

#### ***Вплив поточних Умов, що перешкоджають (U<sup>-</sup>):***

- труднощі ідентифікації правопорушників;
- недостатній рівень цифрової компетентності правоохоронців;
- технічна складність доказування;
- транскордонність.

Цей перелік носить скоріше ілюстративний характер і необхідний для розуміння можливих критеріїв формування кожного з показників. Методи формулювання кількісної оцінки можуть бути різні, важливо уніфіковане оцінювання кожного з показників у межах описаних вище значень.

#### Приклад граничних випадків:

| I   | C   | U   | E    | Інтерпретація                                                                                        |
|-----|-----|-----|------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1   | 1   | 1   | 1    | Ідеально ефективне регулювання                                                                       |
| 0.9 | 0.8 | 0.5 | 0.36 | Помірна ефективність                                                                                 |
| 1   | -1  | 1   | -1   | Повна контрпродуктивність: якісна норма, але неадекватне застосування в перешкоджаючих умовах        |
| 0   | 1   | 1   | 0    | Норма не діє — ефективність відсутня                                                                 |
| 1   | 1   | -1  | -1   | Якісна норма та правозастосування, але максимально перешкоджаючі умови (воєнний стан, корупція тощо) |

### 3.2. Напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності

Поточний стан ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності неможливо визначити, не приділивши значної уваги змісту наявних судових рішень та показникам офіційної статистики кримінальної юстиції. Цифрова трансформації суспільства не лише вносить зміни в окремі форми суспільних відносин, але й дозволяє на іншому рівні досліджувати певні феномени, ґрунтуючись на фактичних даних. Звісно, щодо даних офіційної статистики є загальне упередження в частині відображення в ній реального стану речей, її повноти та

достовірності, але аналіз великої кількості змінних дозволяє бачити закономірності та підтверджувати існуючі гіпотези за відсутності більш релевантних даних. Якісний аналіз змісту судових рішень також дозволяє отримати більш повне уявлення про загальну картину боротьби зі злочинністю у сфері ІВ. Значна частина порушень ІВ не фіксується кримінальною юстицією внаслідок того, що за ініціативою володільця відповідних прав спір щодо порушень прав ІВ вирішується в цивільному чи господарському судочинстві (хоча, формально позовні заяви можуть містити всі необхідні елементи складу кримінального правопорушення), часто звернення до правоохоронних органів може мати на меті лише фіксацію порушення або збір доказів (проведення обшуку, виїмки тощо), але не переслідують мети саме кримінального покарання порушника. Водночас реєстр судових рішень містить значну кількість рішень, винесених в рамках Кодексу України про адміністративні правопорушення, коли правоохоронні органи з власної ініціативи та без визначення суми матеріальної шкоди виявляли порушення прав ІВ і спрямовували подібні матеріали до суду. Призначення покарання за кримінальні правопорушення у сфері ІВ також залишається частиною правозастосовної практики, яку не можна охарактеризувати як сталу та однорідну, що не сприяє правовій визначеності, як елементу верховенства права.

Всесвітня організація інтелектуальної власності опублікувала черговий річний Глобальний Інноваційний Індекс, що репрезентує останні інноваційні тенденції у світі та визначає актуальний рейтинг інновацій 132 економік світу [42, с. 18]. У 2024 році Україна посіла в ньому 60 місце, що є найгіршим показником за останні 8 років і безсумнівно зумовлено збройною агресією російської федерації. Порівняння рейтингів за роками дозволяє сформулювати уявлення щодо динаміки змін. Якщо Україна значно погіршила свій рейтинг ще у 2022 році – 57 (після 49 у 2021 році), то падіння інноваційного рейтингу РФ нарешті відбулося саме у 2024 році – 59 місце (після 51 у 2023 році і 47 у 2022 році).

Відповідно до наявних статистичних даних, збройна агресія РФ проти України призвела до майже дворазового падіння кількості заявок на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки) у 2022 році – 22195 проти 41003 у 2021 році. Протягом 2023 року винахідницька активність поступово відновлювалась – 32759. За результатами першого півріччя 2024 року цей показник становить 16723, що дозволяє прогнозувати річний показник, близький до 2023 року [176, с. 3].

1 квітня 2022 року був прийнятий Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України», який установив, що з дня введення в Україні воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, зупиняється перебіг строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав [231]. Передбачені цим Законом правила зупинення перебігу строків не тягнуть за собою зупинення дії свідоцтв, патентів, якими засвідчується виникнення прав інтелектуальної власності відповідно до законодавства, а також відповідних прав інтелектуальної власності. Під час дії воєнного стану встановлені законодавством права інтелектуальної власності продовжують діяти і реалізуються суб'єктами права інтелектуальної власності у повному обсязі.

За даними офіційної статистики протидії злочинності, у останні роки до повномасштабного вторгнення загальні показники обліку кримінальних правопорушень мали достатньо виразну тенденцію падіння, це добре видно на прикладі періоду 2016–2021 років (2016 – 592 604, 2017 – 523 911, 2018 – 487 133, 2019 – 444 130, 2020 – 360 622, 2021 – 321 443) – за цей період кількість облікованих кримінальних правопорушень зменшилася майже вдвічі. Далі тренд змінився на протилежний: 2022 – 362 636, 2023 – 475 595. При цьому за період 2016–2021 років проглядалася явна тенденція до збільшення частки скерованих до суду кримінальних

проваджень (2016 – 23,9%, 2017 – 34,6%, 2018 – 36,5%, 2019 – 35,7%, 2020 – 42,2%, 2021 – 48,7%). А в 2022 та 2023 роках цей показник знову почав зменшуватися: 2022 – 31,7%, 2023 – 35,4% [179].

Аналіз показників обліку кримінальних правопорушень прав інтелектуальної власності явно демонструє їх неоднорідність залежно від предмету посягання. В усіх випадках, відображення кримінальних проваджень у даних статистики, необхідно пам'ятати, що всі кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (передбачені ст.ст. 176, 177, 229, 231 та 232 КК України) [191] відносяться до приватного обвинувачення, відповідно до ст. 477 КПК України [192], тому майже всі провадження розпочинаються за зверненням потерпілого (цивільного позивача – власника прав). У разі відкриття провадження за ч. 2 або ч. 3 (що вже є справами публічного обвинувачення) правоохоронні органи також змушені звертатися до потерпілого, в тому числі для визначення суми матеріальної шкоди. Таким чином, законодавство за замовчуванням передбачає великий суб'єктивний вплив потерпілого як на загальну латентність даного виду кримінальних правопорушень, так і на кількість затверджених судом угод про примирення з потерпілим.

**Облік кримінальних правопорушень порушень авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України)** поступово зменшувався зі 157 у 2016, 148 у 2019, 118 у 2020, 82 у 2021 роках, але у 2022 році можна помітити різке падіння до 31 та 33 у 2023 році. На фоні такого зменшення облікованих порушень, частка направлених до суду проваджень зменшилася не суттєво 35,4% у 2021 році, 32,3% у 2022 році.

Якісний аналіз судової практики дозволяє виокремити найпоширеніші об'єкти посягання: програмне забезпечення та аудіовізуальні твори. З 2022 року основна доля проваджень пов'язана зі створенням публічних веб ресурсів з можливістю незаконного доступу до аудіовізуальних творів (фільмів) необмеженого кола осіб. Характерною особливістю даного виду кримінальних правопорушень є стале професійне представництво потерпілого. В разі незаконного використання

аудіовізуальних творів (фільмів) – близько половини звернень до правоохоронних органів були подані Українською Антипіратською Асоціацією [110, 117, 124, 116, 127, 135, 130, 136, 144]. Виробники програмного забезпечення (Microsoft, Adobe та інші) також зверталися до правоохоронних органів «централізовано» через професійних юристів, що мали відповідні повноваження та діяли на постійній основі в Україні [121, 109, 119, 118, 145, 128, 131, 140, 112]. Це обов'язково необхідно враховувати, аналізуючи статистику за різні роки, розуміючи, що кількість облікованих порушень залежала не лише від криміногенної обстановки в країні та якості роботи правоохоронних органів, а й від наявності зацікавленості та ініціативи невеликого кола осіб, уповноважених власниками прав ІВ.

У своїй докторській дисертації В. Б. Харченко ще у 2011 році звернув увагу, що вироком Ленінського районного суду міста Винниці від 01.09.2010 у справі № 1-564/2010 до кримінальної відповідальності було притягнуто особу за завдання матеріальних збитків на «загальну суму» чотирьом різним потерпілим, водночас кожному потерпілому окремо не було завдано матеріальної шкоди у значному розмірі. Відповідно, йдеться про відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення [272, с. 127]. Маємо відзначити, що через десять років суди повторюють ту ж саму помилку, визначивши «шкоду в особливо великому розмірі», незважаючи на те, що вона була завдана різним потерпілим, хоча ті й мали одного представника [130]. Фактично відбулося ототожнення адвоката (представника Української Антипіратської Асоціації) з клієнтами Universal, Sony, Warner Bros. Entertainment Inc., що, в тому числі, відповідно до п. 16 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» – забороняється [226]. На жаль, це не поодинокий випадок подібного ототожнення, так у кількох вироках суд, підміняє представником (юридичною компанією) потерпілого, зазначаючи, що особа своїми діями спричинила (завдала) «юридичній фірмі, що є офіційним представником корпорації «Microsoft» (США) на території України з питань захисту авторських прав

цієї корпорації на вироблені ними комп'ютерні програми, матеріальної шкоди» [109, 118, 112].

Важливо зазначити, що активна позиція захисту у даній категорії справ, як правило, призводить до визнання особи невинуватою через дві найпоширеніші причини: 1) неможливість проведення економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо визначення суми матеріального збитку – причина не надання потерпілою необхідних для проведення розрахунків даних. Виняток в даному випадку може становити лише організація мовлення (телекомпанія) з претензіями щодо порушення їх суміжних прав (як правило, організації мовлення мають у своєму розпорядженні всі необхідні комерційні та бухгалтерські документи). Представники іноземних виробників аудіовізуальних творів та програмного забезпечення, як правило, мають лише довіреність, або договір на представництво інтересів. Тому, в разі виникнення у суду обґрунтованих сумнівів, внаслідок клопотань сторони захисту, вони не можуть підтвердити ні правосуб'єктність потерпілого, ні суму матеріальних збитків – внаслідок відсутності необхідних договорів із зазначенням всіх істотних умов через поширення на цю інформацію режиму комерційної таємниці. Наприклад, вирок суду, яким особу визнано невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 176 КК України, та виправдано на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК України у зв'язку з недоведеністю в діяннях обвинуваченого складу кримінального правопорушення. Причиною такого рішення стала неможливість проведення експертизи, внаслідок відсутності копій ліцензійних договорів між власником майнових прав «Warner Bros. Entertainment, Inc.» та юридичними особами (офіційними дистриб'юторами на території України) на фільми [117].

Прикладом щодо недоведеної правосуб'єктності є вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 18.08.2021 у справі № 442/3078/17. Серед іншого суд зазначає, що у довіреності від потерпілого, зазначено, що повноваження, надані довіреністю, підлягають умовам та положенням, що викладені у окремих листах – додаткові умови. Вказані листи до матеріалів досудового розслідування не

долучені. Також суд справедливо звернув увагу на те, що шкоду спричинено компанії Universal City Studios LLLP (Universal), але представник потерпілого має довіреності лише від Universal City Studios LLC і Universal City Studios Productions LLLP [116].

**Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (Стаття 177 КК України)** мають схожу статистичну картину щодо обліку з різким падінням з 23 у 2021 році до 6 у 2022 та 9 у 2023 роках. При цьому кількість спрямованих до суду проваджень залишається стабільно вкрай низькою, так у 2016, 2017, 2019, 2020 та 2022 роках було цей показник становив 0%. Аномально високим за весь період обліку є він у 2023 році – 11,1% [179].

Наявна судова практика не містить жодного судового рішення щодо топографії інтегральної мікросхеми або сорту рослин. Існуючі рішення за попередні роки дають нам зрозуміти, чому переважна більшість спорів щодо порушення патентних прав вирішується в цивільному (господарському), а не кримінальному судочинстві, не дивлячись на те, що предметом посягання там є промисловий зразок (який є набагато простішим для ідентифікації та порівняння, ніж винахід чи корисна модель), самі справи неодноразово переглядаються судами із застосуванням протилежних обґрунтувань та взаємовиключних висновків. Так, у справі № 199/13473/13-к було винесено три вирoki, що значно відрізняються один від одного: 1) за обвинуваченням, передбаченим ч. 3 ст. 177 КК України – виправдати за недоведеністю участі у вчиненні кримінального правопорушення (вирок від 06.11.2015); 2) визнати невинуватим в пред’явленому обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 177 КК України, та виправдати його, оскільки не доведено, що в його діяннях є склад кримінального правопорушення (вирок від 22.08.2019); 3) визнати винуватим у пред’явленому обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 177 КК України, та призначити йому покарання у виді позбавлення волі на строк 2 (два) роки 6 (шість) місяців і штраф у розмірі 2000 (двох тисяч) неоподаткованих мінімумів доходів

громадян, що становить 34000 (тридцять чотири тисячі) гривень, на підставі п. 3 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК України, звільнити від кримінальної відповідальності і призначеного покарання, за вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із закінченням строків давності (вирок від 25.08.2020) [106, 107, 108]. Схожа картина спостерігається у справі № 715/2391/17, в рамках судового розгляду якої було винесено три вирoki (від 21.06.2019, 03.12.2020 та 05.05.2021) враховуючи, що злочинна діяльність відбувалась з вересня 2016 року до лютого 2017 року, досудове слідство тривало з 2017 до 2019 року, а остаточне рішення у справі було прийнято 2021 року, можна констатувати, що в разі активної позиції захисту, складність даної категорії справ значно підвищується, а терміни розгляду збільшуються в рази.

Необхідно зауважити, що на відміну від практики за ст. 176 КК України, зміст судових рішень за ст. 177 КК України не містить даних, що говорили б про активну участь конкретних великих брендів чи професійних представників у системному захисті патентних прав. Практика призначення покарання за даною категорією справ також не є сталою, окремі вирoki містять рішення щодо знищення як продукції, так і знарядь, які спеціально використовувались для її виготовлення [111]. Інші, які, на нашу думку, є більш обґрунтованими, розмежовують продукцію – яку вирішено знищити та обладнання для її виготовлення – які вирішено конфіскувати в дохід держави [113].

Також судам іноді не вистачає глибини знань спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності. Так, ст. 470 ЦК України зазначає, що будь-яка особа, яка до дати подання заявки на промисловий зразок в інтересах своєї діяльності добросовісно використала промисловий зразок в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача) [274]. Фабула справи прямо зазначає, що обвинувачена особа на початку 2011 року самостійно почала здійснювати підприємницьку діяльність, а саме виготовляти вироби, оскільки протягом 2010 року

в нього з потерпілими неодноразово виникали непорозуміння щодо розвитку спільного бізнесу. Він знав, що потерпілі особи мали наміри запатентувати винайдені ними вироби та, коли відокремився дізнався, що потерпілими було запатентовано декілька промислових зразків на дані вироби. Однак, оскільки усі креслення, за якими виготовляються дані вироби, були як і в потерпілих, так і в обвинуваченої особи, так як вони співпрацювали до 2011 року разом, *він продовжував виробництво та реалізацію даних виробів*» [111]. У даному випадку має місце правомірна, прямо передбачена цивільним законодавством поведінка, але, незважаючи на це, особу було притягнуто до кримінальної відповідальності [278, с. 542].

**Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (Стаття 229 КК України)** не відрізняється від згаданих вище статей і має схожий кризовий період у 2022 році – 27 облікованих кримінальних правопорушень. До того 95 у 2021 році та 123 у 2020. Однак у 2023 році показники обліку повернулися до максимальних – 119. Взагалі 2023 рік став кращим за весь період, якщо зважати лише на відсоток скерованих до суду проваджень – 21,8%. Для порівняння: 7,4% у 2022, 12,6% у 2021 та 1,6% у 2020 роках [179].

Судова практика дозволяє стверджувати, що предметом посягання абсолютної більшості кримінальних правопорушень є саме знак для товарів і послуг (торговельна марка). Найчастіше за захистом своїх прав звертаються виробники сільськогосподарських хімікатів, тютюнових виробів, одягу та взуття.

Вироки суду за даною статтею також значно відрізняються один від одного в частині підходів до обрахунку заподіяної шкоди та призначення покарання. Так само суди не однаково вирішують долю продукції та обладнання для її виготовлення. Після початку збройної агресії рф, вилучена продукція, на якій незаконно використовується торговельна марка, також може бути конфіскована в дохід держави – на потреби Збройних Сил України [123].

Всесвітньо відомі бренди захищають свої інтереси за допомогою професійних юристів, які представляють їх інтереси, що сприяє однорідності судової практики, цим дана категорія справ схожа з судовою практикою за ст. 176 КК України. Водночас за ст. 229 КК України значно більше вироків, якими затверджено угоду про примирення між обвинуваченою особою та потерпілими [122, 141, 114, 134] або між прокурором та обвинуваченим [129, 120, 138]. В такому випадку, як правило, заподіяна шкода повністю відшкодовується (іноді і моральна). Найпоширенішим покаранням за даний вид кримінальних правопорушень є штраф, що коливається від 1 тис. до 10 тис. неоподаткованих мінімумів доходів громадян. У виключних випадках та з урахуванням ст. 70 КК України призначається покарання у вигляді позбавлення волі від 1 до 5 років. У такому разі на підставі ст. 75 КК України обвинувачений звільняється від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком від 1 до 3 років.

**Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК України)** має цікаву статистику лише до 2019 року стрімке зростання обліку – 19 у 2016, 64 у 2017 та 272 у 2018 роках у поєднанні з 47,4% у 2016, 92,2% у 2017 та 37,9% у 2018 роках скерованих до суду. В даному випадку важливо пам'ятати, що предметом даного кримінального правопорушення може бути не лише комерційна, а й банківська таємниця. Але у 2019 році відбувається стрімке зниження обліку – 8, 16 у 2020 та 9 у 2021, при цьому до суду за ці роки було скеровано 0% проваджень [179].

Аналіз суті судових рішень підтверджує нашу гіпотезу, що лєвова частка вироків за ст. 231 КК України винесена за незаконне збирання та використання банківської таємниці. Попри беззаперечну важливість, ця частина рішень знаходиться поза межами предмету нашого дослідження. Законодавче рішення доповнення ст.ст. 231, 232 КК настільки різними предметами кримінального правопорушення – банківська таємниця та професійна таємниця на ринках капіталу та організованих товарних ринках, що поєднані між собою лише специфікою режиму правової охорони

інформації з обмеженим доступом, схоже було продиктоване міркуваннями економії тексту, а не збереженням логіки закону. Великий інтерес викликають два існуючі на сьогодні вирокі за незаконне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю. В обох випадках є сукупність зі ст. 361 КК України. У першому випадку йдеться про класичне комерційне шпигунство за допомогою несанкціонованого доступу до електронної поштової скриньки конкурента [126], друге рішення присвячено шахрайству касира АЗС, що мав доступ до комерційної таємниці роботодавця та збирав log-файли бонусних програм лояльності роботодавця, що дозволило йому частково оплачувати товари роботодавця бонусними балами інших клієнтів [132]. В обох випадках з урахуванням ст. 70 КК України призначено покарання у вигляді позбавлення волі від 3 до 5 років, та на підставі ст. 75 КК України, звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком від 2 до 3 років.

**Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (ст. 232 КК України)** статистично відрізняється від інших статей тим, що рік від року має коливання обліку 2016 – 7, 2017 – 3, 2018 – 11, 2019 – 5, 2020 – 3, 2021 – 7, 2022 – 2 та 2023 – 3 на фоні вкрай низького відсотку скерування проваджень до суду. За весь період спостереження лише одне провадження було скеровано до суду у 2021 році. В усі інші роки – жодного.

Наявний за ст. 232 КК України вирок ілюструє складність притягнення до відповідальності за даною статтею. На нашу думку, це обумовлено природньою складністю доказування факту розголошення комерційної інформації третім особам. Це також академічний приклад комерційного шпигунства, вчиненого кваліфікованим працівником роботодавця – володільця комерційної таємниці на користь конкурента роботодавця [143]. Розмір призначеного штрафу явно не відповідає завданій шкоді (яка у сім разів більша), а «позбавлення права обіймати посади, пов’язані з використанням комерційної таємниці, строком на 1 рік» – фактично означає обов’язок

для обвинуваченого не працювати офіційно протягом року. Окрім того, даний вирок містить об'єктивно неправдиві відомості «особа обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 232 КК України, який згідно ст. 12 КК України є кримінальним проступком, потерпілі по справі відсутні».

Ще раз нагадаємо, що кримінальне провадження за ст. 232 КК України відповідно до вимог ст. 477 КПК України має бути у формі приватного обвинувачення, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень. У разі відсутності потерпілого постає питання щодо того, якої саме особи комерційну таємницю було розголошено та якій особі завдано істотної шкоди. В межах публічно доступного тексту вироку можна стверджувати про необхідність визнання особи невинуватою у зв'язку з відсутністю в її діях складу кримінального правопорушення.

Окрім досліджених кримінальних правопорушень, з кримінологічної точки зору нас також цікавлять адміністративні правопорушення, передбачені **ст. 51<sup>2</sup> КУпАП** **Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності**. Починаючи з 2020 року, кількість таких судових рішень значно зросла. Переважна кількість протоколів була складена за незаконне використання торговельної марки (парфуми, одяг, побутова хімія), без звернення до володільця прав, що, на нашу думку, не може вважатися правильною тенденцією. Правова природа втручання в приватну сферу інструментарієм КУпАП не змінюється – держава бере на себе непритаманні їй функції і за власної ініціативи захищає права володільця, який не звертався за їх захистом. При тому, що виключно володілець прав може використовувати сам, дозволяти і забороняти таке використання третім особам.

Сучасна статистика обліку кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності вкрай неоднорідна. Далеко не всі статистичні аномалії можна пояснити об'єктивними факторами. Для фахової аналітики актуальних даних дуже не вистачає доступу до деперсоніфікованих фактів облікованих правопорушень.

Судова практика демонструє здатність кримінальної юстиції ефективно захищати торговельні марки (ст. 229 КК) та окремі об'єкти авторського права (ст. 176 КК). У разі патентних порушень, окрім промислових зразків (ст. 177 КК) та порушень, пов'язаних з комерційною таємницею (ст.ст. 231, 232 КК) така ефективність може обґрунтовано ставитися під сумнів.

Призначення покарання, затверджені угоди з потерпілим або прокурором не завжди відображають реальний стан речей. Не відшкодована матеріальна шкода при одночасному бажанні представника потерпілого примиритися та не підтримувати цивільний позов викликає певний дисонанс. У даному разі кримінальна юстиція використовується, як засіб фіксації факту правопорушення та механізм досягнення домовленості між сторонами. Такі задачі цілком можуть бути вирішені в рамках цивільного судочинства та/або медіації.

Під час винесення судового рішення вирішується доля речових доказів. Часто, окрім знищення незаконно виготовленої продукції, приймається рішення про знищення станків і обладнання, що, на нашу думку, є помилковим підходом для поточних реалій, в яких перебуває наша країна. Конвенційні зобов'язання щодо знищення обладнання поширюється лише на спеціально розроблене або адаптоване, тому все стандартне обладнання завжди необхідно конфісковувати у дохід держави. Водночас, необхідно зауважити, що такі вироки, які чітко розрізняють виготовлену продукцію та обладнання є, і подальша доля продукції майже у 100% випадків – знищення.

Реалії воєнного стану в країні призводять до необхідності внесення вкрай необхідних змін до чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності, так, 17.03.2025 були внесені проєкти Законів «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби». Метою обох законопроєктів, відповідно до

пояснювальних записок, є «нормативне врегулювання розподілу прав інтелектуальної власності на об'єкти, що створюються військовослужбовцями у зв'язку з виконанням службових обов'язків, а також окремих питань набуття та здійснення прав інтелектуальної власності державою в особі суб'єктів сектору безпеки і оборони» [243, 241].

Законодавець фактично визнає нагальну необхідність змін у сфері безпеки і оборони, внаслідок стрімкого підвищення ролі інновацій та технологій у війську. Це є фактичним визнанням правоти тез колишнього Головнокомандувача Збройних сил України, які він опублікував ще 1 листопада 2023 року [85]. Комплексний підхід до оцінки поточної ситуації демонструє, що взаємовідносини з приватним сектором, залишаються врегульованими на рівні загального регулювання державних закупівель.

Очевидно, що ворог прикладає зусиль з метою завчасного отримання даних щодо технічних характеристик, специфіки, комплектуючих і налаштувань основних видів озброєння, що виробляються в середині держави. Якщо промислове масштабування кращих зразків, як правило, відбувається за активної залученості державних суб'єктів сектору безпеки і оборони, то пілотні розробки та їх удосконалення переважно залишаються сферою малого інноваційного бізнесу та волонтерів. Наприклад, компанія «Вирій», що є одним з провідних національних постачальників frv-дронів, яка досягла 80% локалізації власного виробництва [184], або Друкармія – волонтерська ініціатива у сфері 3D-друку для фронту, яка від початку вторгнення передала на фронт більше 16 мільйонів виробів [168] – є прикладами успішних інноваційних проєктів, які дуже цікавлять ворога. Не треба пояснювати критичну важливість інформації, щодо їх поточної діяльності. Але практикам зрозуміло, що вона не може бути віднесена до державної таємниці, а тому охороняється як комерційна, якою по суті і є.

Очевидна потреба посилення охорони такої цінної для ворога інформації, чітке позиціонування України, що бажає розвиватися як технологічна держава, а також потреба ефективного правосуддя дозволяють нам пропонувати внесення змін,

пов'язаних з промисловим шпигунством. Ми впевнені, що це має бути формальний склад, а предметом доказування в цьому випадку буде факт вчинення незаконних дій з конфіденційною інформацією нерезидентами, або в їх інтересах. Реалізувати це можна додавши частину 2 до чинних ст.ст. 231, 232 КК:

«Збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також незаконне використання таких відомостей в інтересах будь-яких осіб інших держав»

«Розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене в інтересах будь-яких осіб інших держав».

Судова практика та офіційна статистика обліку кримінальних правопорушень за ст.ст. 231, 232 КК дозволяють сміливо передбачати їх неефективність у протидії промислового шпигунству.

Необхідно відзначити прогресивність норм, запропонованих у проєкті нового Кримінального кодексу України [245]. В той же час він містить ряд положень, що потребують подальшого уточнення. Наприклад, п. 3 ст.ст. 6.2.2., 6.2.3., 6.2.4. передбачає відповідальність, в тому числі, за привласнення авторства на наукове відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, компонування напівпровідникового виробу, сорт рослин чи породи тварин, раціоналізаторську пропозицію, якщо це спричинило відповідну майнову шкоду. Плагіат віднесено до провин, що порушує немайнове право автора, ст. 6.2.7.

Вважаємо за потрібне зазначити наступне: ч. 5 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» передбачає, що винахіднику належить право авторства, яке є невід'ємним особистим правом і охороняється безстроково [234]. Аналогічна норма міститься у ч. 4. ст. 7 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» – автору промислового зразка належить право авторства, яке є невідчужуваним особистим правом і охороняється безстроково [237]. Так само ч. 1 ст. 17 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» вказує, що автору сорту належать права авторства, які є особистими немайновими правами і

охороняються згідно із законом [238]. Схожа норма викладена в ч. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів»: автору компонування належить право авторства, яке є невідчужуваним особистим правом і охороняється безстроково [236].

Частина 2 ст. 458 ЦК України передбачає, що право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом [274]. Стаття 5 проекту Закону «Про охорону прав на наукові відкриття» відносить право на визнання автором наукового відкриття до особистих немайнових прав автора. Слід зазначити, що даний законопроект був зареєстрований 20 років тому. На сьогодні цей проект, як і будь-який альтернативний, не прийняті [244]. Розуміти зміст права авторства на наукове відкриття можливо лише за аналогією закону, опосередковано враховуючи позицію законодавця, викладену в проекті закону. Водночас, ЦК України прямо передбачає окремий закон для встановлення порядку охорони наукових відкриттів, який на сьогодні відсутній.

Частина 3 ст. 10 Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, аналогічно зазначає, що авторові раціоналізаторської пропозиції належить право авторства, яке є невідчужуваним особистим правом. Авторство на раціоналізаторську пропозицію охороняється безстроково [260].

Стаття 485 ЦК України зазначає, що особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, засвідчують державною реєстрацією. На відміну від сортів рослин, відповідний закон для порід тварин відсутній. Закон України «Про племінну справу у тваринництві» передбачає лише реєстрацію суб'єктів племінної справи у тваринництві, племінних і підконтрольних тварин та селекційних досягнень у тваринництві, об'єктами якої є виключно велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птиця, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі та кролі, яких розводять з метою одержання від них певної продукції [239].

Згадані вище положення законодавства, на нашу думку, не повною мірою збігаються з пропозиціями, викладеним в проєкті нового КК. Запропонований проєктом чіткий поділ на злочини – порушення майнового права інтелектуальної власності, що спричинило (суттєву, значну, тяжку) майнову шкоду, і провину – порушення особистого немайнового права інтелектуальної власності – порушує внутрішню логіку проєкту, внаслідок того, що привласнення авторства на наукове відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, компонування напівпровідникового виробу, сорт рослин чи породу тварин, раціоналізаторську пропозицію порушує саме немайнове право автора.

Видатні правники-науковці нашого часу застерігають від того, щоб переоцінювати роль і місце кримінального права та ступінь його потенційного впливу на стан злочинності, а також радять уникати вирішення соціальних, економічних і політичних проблем, шляхом надмірної криміналізації [170, с. 60]. На нашу думку, такий підхід необхідно застосовувати, в тому числі, й до розробки проєкту нового КК. Наслідки внесення змін до чинного законодавства необхідно ретельно прораховувати, а декриміналізація окремих порушень має завжди бути ретельно обґрунтована. Створення проєкту нового КК на принципово інших засадах, дозволяє не наслідувати вади діючого кодексу. Наявність бланкетних норм, як мінімум має передбачати спеціальне законодавство. Загальні засади, викладені в ЦК України з прямим зазначенням, що певний порядок має регулюватися окремим законом, який до сьогодні не прийнятий, пропонуємо визнавати частиною свідомого підходу законодавця. Тобто вважати, що він не вбачає нагальної потреби в цивільно-правовому регулюванні порядку охорони наукових відкриттів – закон відсутній; порід тварин – закон відсутній та раціоналізаторських пропозиції – закон відсутній, а Тимчасове положення втратило чинність на підставі Указу Президента від 2023 року [227].

Верховенство права ґрунтується на правовій визначеності застосування діючого законодавства. Вбачаємо ризик, а також потенційне перевантаження правоохоронної

і судової системи навіть невеликою кількістю подібних справ. Законодавець не може і не має перекладати до сфери кримінально-правового регулювання бланкетними нормами ті відносини, які він ще не врегулював цивільно-правовими засобами спеціального законодавства.

Розуміємо, що наш підхід можна піддати критиці, справедливо зазначивши, що комерційна таємниця також не врегульована законом, але на нашу думку, різниця принципова. Правовстановлюючі документи на наукові відкриття і породи тварин мають з'являтися в результаті спеціальної науково-технічної діяльності уповноважених державою органів, як це відбувається у випадку з винаходами, корисними моделями, промисловими зразками, сортами рослин тощо. Рационалізаторська пропозиція не дарма відсутня в переліку об'єктів охорони промислової власності, окресленому п. 2 ст. 1 Паризької конвенції [216]. Цей пострадянський рудимент був інструментом фінансового заохочення працівників, що проявляли творчу ініціативу. Наявність сучасних патентних можливостей та інститут ноу-хау в межах режиму правової охорони комерційної таємниці, дозволяють вирішувати всі існуючі та потенційно можливі проблеми за допомогою правових інструментів, що визнані в усьому світі.

У разі поширення кримінальної відповідальності на незаконне використання та привласнення авторства на наукове відкриття до прийняття спеціального законодавства, правоохоронні органи будуть змушені приймати заяви від потерпілих, права яких, наприклад, підтверджені Асоціацією авторів наукових відкриттів України (громадською організацією), яка вже видає відповідні дипломи [159]. Автор буде впевнений у наявності в нього правових підстав для звернення до органів поліції за захистом свої прав. Сторона захисту одразу справедливо зверне увагу на порушення припису ч. 2 ст 458 ЦК України, а саме на відсутність права на наукове відкриття, внаслідок відсутності диплому, що охороняється у порядку, встановленому законом. Наявність у членів згаданої асоціації поважних наукових регалій та згадка в тексті диплому, що він виданий «на підставі встановлених відповідно до чинного

законодавства правових положень» лише додатково заплутують автора, що є додатковим аргументом на користь нашої позиції.

М. В. Карчевський, дослідивши зв'язок між Big Data та ефективністю кримінально-правового регулювання, звертає особливу увагу на те, що відсутність законодавчих рішень щодо окремих проявів цифрової трансформації суспільства внаслідок складності сфери регулювання призведе в результаті до негативних наслідків. Потенційні ризики та упередження щодо сучасних технологічних можливостей, які стримують законодавця та правоохоронну систему в цілому, навпаки, стимулюватимуть зростання показників злочинності внаслідок їх доступності та результативності [180, с. 89].

Як ми вже зазначали вище, цифрова трансформація забезпечує цифрову безкордонність, що підвищує вразливість, у першу чергу, цифрової інфраструктури. Саме тому пропозиція доповнити кримінальний закон нормою, що передбачає відповідальність за промислове шпигунство, видається доречною та своєчасною для країни, що більше трьох років перебуває у воєнному стані.

### **3.3. Вплив цифрової трансформації суспільства на кримінально-правове регулювання**

Поширеною є точка зору, що цифрова ера змінює всі сфери діяльності суспільства: інформатизація суспільства, новітні технології, процеси глобалізації змінюють сутність, у тому числі, сфери інтелектуальної власності, а тому потребують наукового осмислення, розкриття сутності сучасної парадигми інтелектуальної власності. Зміни, які відбуваються в цифровому суспільстві, вимагають вдосконалення законодавства про інтелектуальну власність, потребують вирішення правові конфлікти. Необхідно заповнити прогалини в законодавстві, які виникають у

зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та створенням нових об'єктів інтелектуальної власності [29, с. 138].

Результати проведених в Україні досліджень дозволяють стверджувати, що інтелектуальний капітал (знання, навички, інноваційний потенціал і досвід) і штучний інтелект (поки ще мова йде про генеративний) мають визначальний вплив на цифрову трансформацію, значно полегшуючи автоматизацію будь-яких процесів, при цьому збільшуючи ефективність вирішення завдань за рахунок більшої швидкості та точності. Успішність цифрової трансформації досягається внаслідок конкурентоспроможності в цифрових ринках, обумовленої продуктивністю інноваційної економіки [199, с. 41].

Цифрова трансформація, враховуючи її складність і багат шаровість, навряд чи може мати усталене термінологічне визначення, але певні типові характеристики все ж необхідно визначити. Так, В. М. Підгородинський пропонує у найбільш узагальненому контексті визначати цифрову трансформацію, як зміни, пов'язані з інтеграцією цифрових технологій в усі аспекти життя соціуму [217, с. 86–87].

О. В. Шимченко звертає увагу на те, що попри дивовижні можливості ШІ він здатен навчатися лише на значних масивах інформації, що, у свою чергу, зменшує його адаптивність та призводить до обмежень у вирішенні завдань [276, с. 50].

Особливий інтерес для нас становлять думки тих вчених, хто досліджував питання цифрової трансформації суспільства до широкого розповсюдження інформаційних продуктів на базі генеративного штучного інтелекту (ChatGPT, Gemini, Grok, DeepSeek тощо). Передбачення наслідків революційної технології та моделювання правових концепцій до набуття особистого досвіду взаємодії з технологією, видається нам більш привабливою характеристикою вченого. Як відомо, правові норми завжди відстають від соціальних змін, які вони покликані регулювати. Швидкість цих змін тепер стає безпрецедентною, а тому лише подібний підхід колег, дозволить законодавцю хоча б намагатися встигати актуалізовувати законодавство. Так, О. Е. Радутний, замислюючись над правовим статусом цифрової людини, звернув

нашу увагу на те, що поряд з, в цілому, позитивними очікуваннями від становлення інформаційного суспільства існує менш приваблива сторона – «темний бік високих технологій» [248, с. 39].

Іноземні автори, які досліджують цифрову трансформацію, використовують концепт SMACIT, що є акронімом від назв складових англійською мовою (соціальні, мобільні, аналітичні, хмарні та Інтернет речей) [70, с. 197–198]. Професор О. А. Баранов у своїх дослідженнях додавав до цього переліку, як мінімум, робототехніку та штучний інтелект, вважаючи, що цифрова трансформація є за своєю суттю соціальною трансформацією, що відбувається за умови максимального використання перелічених технологій, інакше кажучи, вважаючи, що використання перелічених цифрових технологій в процесі соціальної трансформації призводить до набуття нею нової форми – цифрової трансформації [94, с. 67].

На думку директора Інституту соціології НАН України професора Є. І. Головахи, наше суспільство вже знаходиться на переході від мережевого суспільства до суспільства на базі штучного інтелекту [152]. Автором концепції мережевого суспільства є соціолог Мануель Кастельс, який у своїй фундаментальній праці визначив його як «соціальну структуру, що виникає внаслідок взаємодії нової технологічної парадигми з широкою соціальною організацією [20, с. 3, 28, 290]. Мережеве суспільство не є синонімом до «інформаційного суспільства» чи «суспільства, заснованого на знаннях», основною його відмінністю є адаптивна мережева децентралізована структура, можливість появи та існування якої обумовлена комунікаційними технологіями. Це в свою чергу має визначальний вплив на соціальні, економічні та політичні процеси.

Прогнозне моделювання суспільних змін у найближчі десятиліття, дозволяє передбачити наступні характеристики: домінування BigData та ШІ корпорацій, глибока автоматизація процесів у раніше нетехнологічних сферах, зменшення рутинної праці на фоні збільшення безробіття, формування стійких цифрових спільнот за інтересами, переоцінка етичних норм, антицифровізаційні суспільно-

політичні рухи, нові підходи до визначення меж та змісту цифрових прав людини, масове оновлення правових концепції регулювання соціальних відносин.

Ми лише на початку цього шляху, але вже сьогодні зрозуміло, наскільки важливим є своєчасно реагувати на зміни, що відбуваються. Відсутність чіткого регулювання сфери ШІ вже призводить до глобальних негативних наслідків. За даними дослідження NewsGuard та American Sunlight Project 33% відповідей 10 найпопулярніших у світі ШІ інструментів (ChatGPT, Gemini тощо) містить неправдиві наративи кремлівської дезінформації, поширеної спеціальною мережею Pravda, яка майже не впливає на суспільну думку, а натомість фокусується на втручанні в машинне навчання ШІ [74].

В умовах цифрової трансформації суспільства зосередження виключних прав ІВ більше не є лише конкурентною перевагою на ринку. Щонайменше у сфері ІТ це реальна можливість перемогти конкурентів і прямо чи опосередковано контролювати активність користувачів (тобто клієнтів). Facebook не лише витіснив з ринку MySpace завдяки більш інноваційним підходам та кращому позиціюванню. Часто його вплив на життя окремого громадянина є не меншим, ніж вплив держави. Як зазначає Д. МакВільямс, всупереч поширеній думці, людей приваблюють не просто приголомшливі нові технології, а приголомшливі нові технології, які підтримують звичайну для людей діяльність, якою вони вже займаються [54]. А коли такі технології стають об'єктом якісної патентної охорони, вони одразу перетворюються на критичну конкурентну перевагу, що визначає лідера ринку.

Технологічні монополії порушують існуючий баланс і є схильними до регулювання поведінки користувачів, перетягуючи на себе *квазідержавні функції* [279, с. 144]. Найближчі роки штучний інтелект значно прискорить процеси цифрової трансформації суспільства. За відсутності адекватного та своєчасного правового регулювання «слабкою стороною» в такому разі стане саме суспільство.

Процеси цифрової трансформації в сучасному світі не оминають сферу права та значно впливають на неї. Саме тому стає не лише можливим, а й необхідним

дослідження та подальше застосування технічного інструментарію для вирішення суспільних завдань. Переважна більшість вітчизняних правових досліджень не фокусується на кількісних показниках, а скоріше досліджує явища та відношення до них. Big Data, як феномен, дозволяє зовсім по іншому сприймати сучасний стан та перспективи правових досліджень. Раніше не підвладна людському розуму кількість змінних за законом діалектики переходить у нову якість розуміння проблем та шляхів їх вирішення. М. М. Забарний у своїй докторській дисертації наголошує на необхідності проведення нових прикладних досліджень присвячених ефективності протидії злочинності з урахуваннями цифрових змін [172, с. 72].

У контексті нашого дослідження нас цікавлять саме умови цифрової трансформації суспільства. Ще донедавна цифровізація або діджиталізація, або цифрова трансформація сприймалася як тренд сучасності, що полягають у підвищенні швидкості Інтернету, збільшення кількості розумної техніки та запровадження електронних державних сервісів, що не завжди встигають за електронною комерцією, а також збільшення ролі соціальних мереж та їх впливу на суспільство.

У 2018 році широкого розголосу набули факти того, що компанія Cambridge Analytica, акумулювавши BigData (до 5000 вимірювальних показників) щодо 240 мільйонів американців (в тому числі 87 мільйонів користувачів, отриманих ними через вразливість Facebook), змогла суттєво впливати на хід президентських виборів у США у 2016 році [19, 105].

У 2021 році А. Нойбауер у своїй статті, присвяченій штучному інтелекту (далі також – AI) зазначив, що навіть найдосконаліший AI далекий від середнього IQ населення в 100 балів, у 2014 році найвищий IQ AI оцінювався у 26 балів (що відповідало показникам 3-річної дитини), а у 2016 році цей показник вже досяг 47 балів – рівня 6-річної дитини [61, с. 6].

У липні-серпні 2023 року IQ ChatGTP-4 вже оцінювався дослідниками в 155 балів [67]. І це при тому, що середній показник учасників 100 найрозумніших країн у рейтингу IQ за 2024 року перебуває у діапазоні 93-108 балів, а люди з показником

вище 130 балів вважаються обдарованими [252]. Особливо цей показник вражає, враховуючи той факт, що, відповідно до існуючого у дослідницькому світі консенсусу, IQ Альберта Ейнштейна був у діапазоні 160-190 балів [41]. Таким чином, розвиток IQ AI від немовляти до генія відбувся за 10 років. Але AI, на відміну від людини, немає біологічних обмежень щодо подальшого швидкого прогресу та збільшення цього показника. Однак, наразі стають зрозумілими інші нюанси розвитку даної галузі. Незважаючи на те, що ймовірно кількість інформації у світі подвоюється кожні два роки (відповідно до концепції Інформаційного вибуху та закону Мура), це не те саме, що подвоєння об'єму даних для навчання AI.

Р. Куран в своїй статті «Уповільнення моделей AI означає кінець епохи золоті лихоманки» наголошує на тому, що розвиток штучного інтелекту (AI), який тривалий час базувався на масштабуванні систем (збільшенні даних, обчислювальної потужності та параметрів), стикається з кризою. Попри величезні витрати великих технологічних компаній, таких як Microsoft, Google і Nvidia, доступ до нових даних для навчання обмежений, а покращення продуктивності стає дедалі складнішим. Лідери індустрії визнають, що ефективність моделей вирівнялася, і подальший прогрес вимагає нових підходів, таких як вдосконалення алгоритмів чи оптимізація процесу інференції. Саме тому гіпотеза про відсутність біологічних обмежень AI, а відтак і відсутність будь-яких обмежень для подальшого експоненціального розвитку AI, не знаходить підтвердження, а графік подальшої динаміки розвитку сфери AI, найближчим часом буде прямувати до нормального розподілу [27].

Загалом, з'ясування природи та механізмів систем AI, таких як GPT-4, є величезним викликом, який раптово став важливим і терміновим хоча б через те, що GPT-4, на думку дослідників із Microsoft, вже можна розглядати, як ранню версію системи загального штучного інтелекту (AGI) [18, с. 94]. Можна припустити, що саме через усвідомлення важливості та незворотності пов'язаних із цим суспільно-політичних змін, питання штучного інтелекту було одним з тих, що були винесені на

обговорення між керівниками країн КНР та США, яке відбулося 17 листопада 2023 року [66].

9 грудня 2023 року на сайті Європейського парламенту з'явилася інформація із заголовком Закон про штучний інтелект: угода щодо комплексних правил для надійного AI. Зокрема, дана угода передбачає: гарантії щодо штучного інтелекту загального призначення, обмеження на використання систем біометричної ідентифікації правоохоронними органами, заборони на соціальний скоринг та AI, що використовуються для маніпулювання або використання вразливостей користувачів, право споживачів подавати скарги та отримувати змістовні пояснення, а також значні штрафи за порушення (від 35 мільйонів євро або 7% світового обороту до 7,5 мільйонів або 1,5% обороту) [13].

Викладене вище дозволяє обґрунтовано припускати, що цифрова трансформація суспільства пройшла точку неповернення, а її поточний стан безпосередньо та суттєво впливає не лише на суспільні відносини, а й на їх правове регулювання.

Додаткової ваги дослідженню впливу цифрової трансформації додає інформація щодо сучасного стану суспільства, яке вже необхідно досліджувати, враховуючи, що сучасний період цифрової трансформації успадкував наслідки глобалізації, в тому числі ті, які дослідники RAND Д. Кавана та М. Річ називають розпадом правди: розбіжності щодо фактів і даних, розмитість кордонів між думкою та фактом, експоненціальне збільшення інформації та зниження довіри до колись шанованих джерел інформації [49, с. 21].

Таким чином, умови цифрової трансформації, як і будь-які інші, безпосередньо впливають на ефективність кримінально-правового регулювання, але хочемо наголосити, що, на відміну від навіть воєнного стану, який закінчиться найближчими роками, цифрова трансформація – це нова, хоча й не усвідомлена більшою частиною суспільства, реальність. Вона постійно та дуже швидко змінюється, і це не можна зупинити. Єдиною відповіддю, яку можна запропонувати зараз, є добровільне

використання AI, широке застосуванні методології прийняття рішень, що ґрунтуються на даних, а також використання сучасних інформаційних систем, що дозволяють проводити наукові дослідження в гуманітарній сфері на якісно новому рівні.

Водночас необхідно визнати, що це не перша докорінна перебудова суспільства в історії людства. Промислова революція (XVIII-XIX сторіччя), науково-технічна революція (XIX-XX сторіччя) так само глибоко змінили суспільний устрій, вплинули на спосіб життя переважної більшості людей, надали нові можливості та поставили суспільство перед новими викликами. Цифрова трансформація якісно відрізняється від них своєю швидкістю, масштабами глобальних змін та персональним впливом на конкретну людину. Це призводить до того, що відбувається глибока інтеграція цифрових технологій у повсякденне життя, а це, в свою чергу, породжує етичні дилеми щодо кібербезпеки, приватності, штучного інтелекту тощо.

Саме тому мейнстрімом є думка про те, що цифрова трансформація є не просто наступним етапом розвитку людства, а радикальним переламом, що докорінно все змінить. Незважаючи на те, що аргументи на користь такого підходу достатньо вагомі, науковий аналіз поки ще не дозволяє нам поділяти цю позицію.

Визнаним у світі (широко використовується в структурах ООН) інструментом для вирішення даного завдання може слугувати ICT4D (Information and Communication Technologies for Development) Cube Framework. Розуміння впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на розвиток суспільства за допомогою ICT4D Cube дозволяє бачити картину цілком та не випустити з фокусу уваги важливих складових. Відповідно до концепції, модель у вигляді кубу має горизонтальний шар – технологічна основа (фізична інфраструктура – обладнання, мережі тощо та сервісна частина – програмне забезпечення, хостинг, браузері, застосунки тощо). Вертикальний шар кубу відображає соціально-економічні сектори – те, що звикли називати з додаванням приставки «є» (єОсвіта, єДемократія, єБанкінг тощо). Та діагональні шари у вигляді політик та регуляцій (законодавство,

фінансування, розвиток людських спроможностей) [44]. Мартін Гілберт на підставі отриманих даних по Латинській Америці та Карибському басейну робить кілька фундаментальних висновків, які можуть бути використані у нашому дослідженні. ICT4D Cube – це концептуальна структура, яка описує перехід до інформаційних суспільств як взаємозалежну взаємодію технологій, соціальних змін та політики. Її фокус на технологіях як на рушійній силі розвитку заснований на понятті Шумпетера (Joseph Schumpeter), яке визнає інновації та технологічні зміни як основний каталізатор соціальної еволюції. М. Гілберт обґрунтовано та послідовно демонструє нам, що розвиток ІКТ має слідувати за загальною схемою організації суспільства, а не навпаки.

В. В. Топчій пропонує відносити цифровізацію до сучасних детермінант злочинності [262, с. 135]. Загалом поділяючи думку багатьох дослідників щодо потенційних ризиків подальшої цифрової трансформації суспільства, він прогнозує її подальший вплив на поширення злочинності в Україні.

В цілому погоджуючись з думкою автора, хочемо зауважити, що цифрова трансформація суспільства як феномен, має складну природу, що не може зводитися до ступеня проникнення сучасних технологій до повсякденного життя людини. Окремі види злочинних посягань безпосередньо обумовлені нею, тому що до певної межі розвитку технологій конкретна злочинна поведінка була неможливою через відсутність предмету злочинного посягання, не сформованість його цінності, відсутність системи та правил взаємовідносин суб'єктів, відсутності мотивації суб'єктів відносин, відсутності необхідного інструментарію. Такий підхід справедливо застосовувати для BigData, блокчейну, машинного навчання та штучного інтелекту, коли злочинність в пов'язаних з ними відносинах безпосередньо обумовлені цифровою трансформацією суспільства. У такому разі справедливо відносити цифрову трансформацію до детермінант злочинності, а саме умов. А. П. Закалюк застерігав нас від вільного визначення «факторів» злочинності, без використання термінологічного апарату теорії детермінації [174, с. 212–214].

У випадку коли традиційні відносини набувають нової форми, внаслідок технологічних можливостей, цифрова трансформація лише в окремих випадках проявляється як умова злочинності, а в інших, що насправді є набагато більш поширеними, має бути віднесена до ситуаційного стану, в якому вчинюється кримінальне правопорушення, тобто вона набуває ознак детермінанту некореляційного зв'язку.

Таким чином, окрім висновку про те, що цифрова трансформація суспільства може як сприяти, так і заважати ефективному кримінально-правовому регулюванню відносин, необхідно визнати, що в певних випадках вона може безпосередньо обумовлювати окремі прояви злочинності, а в інших відігравати лише фонову роль, не проявляючись сформованими кореляційними зв'язками, будучи додатковою ознакою характеристики конкретного кримінального правопорушення, що не може пояснити чогось нового чи бути корисною у дослідженні іншого порушення.

Серйозно сприймаючи виклики, що несе цифрова трансформація для кримінально-правового регулювання, та розуміючи важливість дій на упередження, ми не можемо розділити підхід, коли набір суб'єктивних прав, властивих людині, екстраполюється на абстрактну модель штучного інтелекту. Насправді, необхідно визнати, що після надання публічного доступу до ChatGPT у листопаді 2022 року, суспільна думка щодо ШІ з абстрактних уявлень набула певних рис конкретизації. Генеративний штучний інтелект поки є найбільш затребуваним на ринку продуктом за співвідношенням можливості/потреби. Поки ми можемо лише уявляти, який якісний прорив у цій галузі відбудеться після широкого розповсюдження квантових комп'ютерів, але необхідно визнати, що уявляти ми можемо лише абстрактно.

Набутий досвід використання ШІ останніх років дозволяє нам більш реалістично підходити до теоретичних пропозиції переосмислення правових аксіом. Так, В. В. Грига у 2019 році припускав, що ШІ може бути потерпілим від кримінального правопорушення, його відключення чи втручання в систему, може бути аналогом «посягання» на його «життя чи здоров'я», а посягання на доменну

адресу ШІ може бути прирівняним до порушення майнових прав на засоби індивідуалізації [154, с. 190]. Практика останніх років не підтвердила цю гіпотезу. Вражаючи можливості, які демонструє ШІ, все ще не змінюють суті суспільних відносин. Тому «посягання» на ШІ все ще має кваліфікуватися за частинами 3 або 4 ст. 361 КК України, залежно від фактичних наслідків, а відповідальність за незаконне використання домену, наприклад, chatgpt.\* все ще передбачає відповідальність за ст. 229 КК України за наявності відповідної шкоди. CHATGPT – це міжнародна торговельна марка № 1719941, власником якої є не ШІ, а його власник – компанія OpenAI OpCo, LLC. Дія цієї торговельної марки поширюється також на територію України [22]. Ще у 2008 році було доповнено п. 1. ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» наступним положенням «порушенням прав власника свідоцтва вважається також використання без його згоди в доменних іменах торговельних марок та позначень» [235].

Стаття 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» регулює права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою [225]. Ця новація, по-перше, демонструє прогресивний підхід нашого законодавця до своєчасного правового регулювання ШІ, а, по-друге, є ілюстрацією до того, що законодавець однозначно відносить генеративний ШІ до комп'ютерних програм. Звісно, в найближчому майбутньому нас чекає з'ясування меж участі фізичної особи у створенні твору за допомогою комп'ютерних програм і технологій, що в даному разі є визначальним для розуміння набору майнових і немайнових прав, а також з'ясування того, то є їх володільцем. Але вже зараз зрозуміло, що для визначення об'єму прав необхідно враховувати це положення законодавства у поєднанні з правилами використання (Terms of Use) конкретного інструменту ШІ.

Станом на сьогодні наша країна, як і більшість розвинених країн світу, постає перед вибором стратегії та визначення швидкості її реалізації. Зберегти вивірені попереднім досвідом підходи до зміни і доповнень законодавства, зокрема кримінального, фактично обравши реактивний спосіб появи законодавчих змін.

Викладене вище ставить під обґрунтований сумнів здатність будь-якої правової системи встигати за цифровою трансформацією суспільства вже у найближчі роки. Другий підхід може полягати у зосередженні на підході до будь якого ІІІ, як до комп'ютерної програми з усіма правовими наслідками, що впливатимуть з цього. Ймовірно, це може розглядатися як поміркований підхід, що втілюватиметься у внесенні незначних змін до законодавства. У Кримінальному кодексі це може виразитися у доповненні диспозиції ст. 176 КК додатковим предметом злочинного посягання – права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, а також як додаткова альтернативна кваліфікуюча ознака ч. 3 ст. 361 КК. – спотворення неоригінального об'єкту, згенерованого комп'ютерною програмою, тобто спотворення результату обробки інформації, наприклад, згадане вище дослідження спотворення результатів генерації ІІІ (звісно, за умови того, що несанкціоноване втручання мало місце) [74].

Описаний вище підхід міг би нас задовільнити до 2022 року. Збройна агресія РФ проти України призвела до безпрецедентного для нашої країни розвитку сфер застосування ІІІ, які не настільки відомі широкому загалу. Окрім «машинного зору» та «рою дронів», що використовуються виключно на фронті, в тилкових регіонах щодня збільшується кількість осіб, що вимушені використовувати протези. Станом на сьогодні мова йде щонайменше про 30 000 осіб – тих, кого забезпечила протезами держава [265, 158]. Питанням кількох років є збільшення долі біонічних протезів, керованих за допомогою ІІІ. Українські розробки вже відомі в усьому світі [98], не кажучи вже про давно існуючий світовий ринок. Потенційний значний попит в нашій країні, неодмінно спричинить появу «біонічних людей», які насправді вже давно серед нас.

Згадане вище посягання на «життя» ІІІ [154], вбачається станом на сьогодні мало ймовірним. Натомість завдання шкоди протезом біонічної людини іншій людині, навмисно чи через необережність, є цілком вірогідним. І, на відміну від звичайних протезів, протези, що керуються ІІІ, лише умовно перебувають під контролем і

управлінням їх власника. Хто буде нести відповідальність в разі несанкціонованої власником протезу дії, що спричинила шкоду? Як оцінювати помилкове влучання керованого ШІ та оператором «рою дронів»? Це лише кілька питань, що станом на сьогодні залишаються без відповіді як в діючому КК, так і у напрацьованому проєкті нового КК. Справедливо буде відзначити відсутність законодавчої ініціативи загалом у світі. Перші спроби регулювання ШІ в США та ЄС ґрунтуються на протилежних підходах та обидва піддаються нищівній критиці наукової спільноти. Умовний перехідний період доцільно було б пройти, застосувавши концепцію «джерела підвищеної небезпеки», для чого необхідно внести доповнення до цивільного законодавства, зокрема доповнити ст. 1187 ЦК України наступним чином: джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, *в тому числі керованих за допомогою штучного інтелекту*, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб.

Стратегічний вибір нашої країни у формування кримінально-правової політики та розробці нового законодавства має стати прийняття того факту, що Україна вимушена бути піонером в практичному застосуванні багатьох технологічних інновацій. А це унеможливорює продовження усталеної практики слідування за західними орієнтирами. Тому наукові дослідження ефективності кримінально-правового регулювання в умовах цифрової трансформації мають продовжуватися в значно більших масштабах. Як влучно зазначає Г. О. Андрощук, «ігнорування цих викликів означає втрачені можливості щодо розвитку інтелектуального потенціалу країни та формування її людського капіталу, а також втрату контролю над власною ІТ-інфраструктурою й відставання (назавжди) в цифровому розвитку» [90, с. 74].

### Висновки до Розділу 3

1. Ефективність кримінально-правового регулювання визначається якістю норм кримінального закону, обумовлюється адекватним і компетентним правозастосуванням правоохоронними органами та судом і залежить від умов, в яких суспільство перебуває в конкретний момент свого розвитку.

2. Предмет аналізу ефективності кримінально-правового регулювання має визначатися межами якості закону та оцінки практики та умов його застосування. Економічна доцільність, якість транскордонної взаємодії правоохоронних і судових органів мають досліджуватися в межах кримінально-правової політики.

3. Промислове шпигунство не є синонімом порушення прав на комерційну таємницю. Досліджене кримінальне законодавство розвинених країн, підтверджує, що незаконний збір, використання та розголошення комерційної таємниці в інтересах суб'єктів приватного права або державних органів інших країн має більший рівень суспільної небезпеки, це дозволяє пропонувати внесення відповідних змін до кримінального закону України.

Статті 231 та 232 КК пропонується додати частинами 2 відповідно:

«Збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також незаконне використання таких відомостей в інтересах будь-яких осіб інших держав»

«Розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене в інтересах будь-яких осіб інших держав».

Запропоновані доповнення місять формальні склади кримінального правопорушення, що має звести процес доказування до необхідного мінімуму.

4. Враховуючи відсутність спеціального законодавства, пропонується виключити зі ст. 177 КК посилання на «раціоналізаторську пропозицію». Враховуючи неможливість завдання майнової шкоди немайновим правам, пропонується

виключити «привласнення авторства», як форму об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

5. Розробникам проєкту нового КК пропонується виключити з розділу 6.2. посилання на «наукове відкриття», «раціоналізаторську пропозицію» та «породу тварин», як мінімум до прийняття нового спеціального законодавства щодо кожного з перелічених об'єктів ІВ.

6. Під час винесення вироку за ст. 176, 177, 229 КК суд має враховувати специфіку обладнання, що використовувалося для виробництва контрафактної або піратської продукції. Вирішуючи питання щодо речових доказів, продукція – знищується, а обладнання та сировина, залежно від їхнього прямого призначення: звичайне промислове або побутове обладнання – конфіскується в дохід держави; обладнання спеціально вироблене або адаптоване для виготовлення контрафактної або піратської продукції – знищується.

7. Цифрова трансформація, що в більшості випадків є однією з умов злочинності, не змінює суті суспільних відносин, надаючи їм нових форм. Генеративний штучний інтелект слугує лише точкою входу до майбутніх змін, що будуть ще більш швидкими. Саме швидкість цифрової трансформації завдає найбільшого впливу на суспільні відносини та обумовлює потребу превентивного кримінально-правового регулювання.

## ВИСНОВКИ

1. Сфера інтелектуальної власності базується на балансі приватних і публічних інтересів, необхідних для сталого інноваційного розвитку людства. Життєвий цикл об'єктів права ІВ природнім чином супроводжується постійним чергуванням порушення та відновлення цього балансу. Залежно від ступеня відхилення від точки рівноваги балансу, держава застосовує різні механізми правового регулювання. В разі суспільної небезпеки або настання її загрози передбачений крайній державний захід втручання у суспільні відносини – їх кримінально-правове регулювання.

2. Специфікою сфери ІВ є особлива роль великої кількості міжнародних договорів, що безпосередньо регулюють її. Відмінна особливість полягає в наявності конкретних правових рамок, запровадженні класифікацій і стандартів, що є уніфікованими для всього світу. Саме завдяки міжнародним договорам національне законодавство у сфері ІВ різних країн настільки схоже між собою.

3. Практика ЄСПЛ однозначно прирівнює, а в останніх рішеннях вже прямо відносить ІВ до майна, забезпечуючи право на справедливий суд, а також узгоджує право мирно володіти своїм майном з правом на свободу вираження поглядів.

4. Критичне відхилення від точки рівноваги балансу приватних і публічних інтересів відбувається внаслідок вчинення кримінального правопорушення у сфері ІВ. Дух закону лишає за потерпілим право прийняття рішення щодо втручання держави в особі правоохоронних органів. Звісно, відповідно до законодавства приватне обвинувачення передбачене лише для кримінальних правопорушень за ч. 1 досліджуваних норм. Однак без волі потерпілої сторони майже неможливо дізнатися про факт порушення прав, а тим більше підтвердити наявність цих прав, отримати дані, необхідні для встановлення суми завданої шкоди.

5. Зарубіжний досвід кримінально-правового регулювання відносин у сфері ІВ не має єдиного прийнятного для України взірця. Загальним є віднесення до дії кримінального закону лише найпоширеніших порушень. Але кожна країна досягає

ефективності по-своєму: Швейцарія за рахунок прикладання додаткових зусиль на пошуки каналів постачання та споживачів, а також серйозних штрафів; США за рахунок практики прецедентного права, високих сум штрафів і загрози серйозного обмеження свободи порушника. Велика Британія та Нідерланди за рахунок фокусу на логістичних маршрутах і чіткому законодавстві, забезпеченому верховенством права. КНР завдяки цілеспрямованій державній політиці щодо наділення органів прокуратури спеціальними повноваженнями. Деталізація диспозицій, кількість нормативних актів, що визначають кримінальну відповідальність, може дуже відрізнятися залежно від країни. Але, окрім захисту приватних інтересів власника прав, законодавство зарубіжних країн містить додаткові норми щодо захисту прав самої держави та підтримання її власної репутації на міжнародному рівні.

6. Вивчення публічно доступних показників кримінально караних порушень патентних прав у досліджуваних зарубіжних країнах демонструє вкрай низьке його застосування. Однак більшість країн зберігає відповідні статті закону, хоча і зазначає, що ефективним способом захисту патентних прав є цивільний позов, на відміну від США, які взагалі не мають відповідної норми в кримінальному законі. Банкетні норми кримінального законодавства досліджених країн зазначають, як правило, класичні об'єкти ІВ, не криміналізуючи нових або непоширених порушень та уникають згадок нетрадиційних об'єктів ІВ. Санкції привілейованих складів, передбачають реальні терміни позбавлення волі. В період 2021-2023 років КНР на державному рівні демонструє зміни політики щодо посилення боротьби з порушеннями у сфері ІВ.

7. Склади кримінальних правопорушень у сфері ІВ, що передбачені КК, мають серед своїх елементів наслідки, без настання яких відповідальність не передбачається. Предмет кримінального правопорушення є обов'язковим елементом для всіх досліджуваних складів кримінального правопорушення. Бланкетність норм передбачає наявність відповідного спеціального закону, що виконується не завжди. Як чинний КК, так і проєкт нового КК містять посилання на об'єкти ІВ, що не мають законодавчого порядку регулювання, як це передбачено Цивільним кодексом.

Ускладнення форм суспільних відносин і їх правового регулювання, що викликане швидкістю цифрової трансформації, поступово призводить до нерозуміння невизначеним колом осіб суті протиправності їх дій з об'єктами ІВ, що не має змінювати діючих зараз правил кваліфікації. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері ІВ, її основні показники, регіональні особливості, особистість злочинця за показниками віку, освіти та зайнятості, а також мотиви злочинної поведінки, дозволяють визначати її, як частину економічної злочинності.

8. Складність правового режиму комерційної таємниці, виділяє її з-поміж інших об'єктів ІВ за способами об'єктивної сторони та вразливістю самого об'єкту ІВ, що підлягає реальному відновленню стану лише в поодиноких випадках. Цей факт разом з викликами воєнного стану дозволяють обґрунтовувати необхідність існування додаткової відповідальності за «промислове шпигунство».

9. Дискусія з приводу визначення майнової шкода для кримінально-правової кваліфікації має бути максимально спрощена і відповідати на питання, чи можливо визначити вартість продукції, яку вже реалізував, або зберігає для реалізації порушник. Якщо для органів досудового розслідування існує проблема з розрахунком, що вимагає спеціальних знань, це сигнал для повторної перевірки наявності всіх необхідних елементів відповідного складу кримінального правопорушення.

10. Цифрова трансформація це послідовність швидких змін форм суспільних відносин з можливими додатковими прискореннями, що будуть викликані черговим технологічним проривом, яка обумовлює необхідність превентивних змін до кримінального законодавства.

11. Ми не пропонуємо доповнювати КК новими статтями або розділами. Остання ідея себе вичерпала, бо вперше була запропонована більше 20 років тому, і після того в різних комбінаціях пропонувалась багато разів. Навпаки, підхід полягає в точковому втручанні в діючі норми законодавства:

- ч. 1 ст. 176 КК – додати новий об’єкт права ІВ – *«права особливого роду (sui generis) на неоригінальні об’єкти, згенеровані комп’ютерною програмою»;*
- ч. 1 ст. 176 КК – видалити спосіб об’єктивної сторони – *«тиражування»*, залишивши більш загальний – *«відтворення»;*
- ч. 1. ст. 176 КК – видалити зазначення застарілих носіїв, – *«аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших»;*
- ч. 1 ст. 176 КК – видалити, як таке, що охоплюється ч. 3 ст. 27 КК – *«а також фінансування таких дій»;*
- ч. 1 ст. 177 КК – видалити об’єкт ІВ, як такий що не має, передбаченого ЦК порядку – *«раціоналізаторської пропозиції»;*
- ч. 1 ст. 177 КК – видалити спосіб об’єктивної сторони, як такий, що не може завдати матеріальної шкоди – *«привласнення авторства на них»;*
- ч. 1 ст. 177 КК – замінити об’єкт ІВ *«топографії інтегральної мікросхеми»* для приведення термінології у відповідність до змін спеціального Закону від 2019 р. – *«компонування напівпровідникового виробу»;*
- ч. 1 ст. 229 КК – замінити об’єкти ІВ *«знака для товарів і послуг»*, а також *«кваліфікованого зазначення походження товару»* для приведення термінології у відповідність до положень ЦК, а також з урахуванням змін спеціальних Законів від 2019-2020 р.р. – *«торговельної марки», «комерційного найменування» та «географічного зазначення»;*
- ч. 2 ст. 231 КК – доповнити кваліфікованим формальним складом – *«Збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також незаконне використання таких відомостей в інтересах будь-яких осіб інших держав»*
- ч. 2 ст. 232 КК – доповнити кваліфікованим формальним складом – *«Розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв’язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене в інтересах будь-яких осіб інших держав».*

- ст. 1187 ЦК – доповнити додатковою ознакою джерела підвищеної небезпеки – діяльність, пов’язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, *в тому числі керованих за допомогою штучного інтелекту...>*.

12. Для цілісності сприйняття пропозицій також наводимо запропоновані зміни до контрольного тексту проєкту КК, це в тому числі обумовлено тим, що текст проєкту КК містить окремі новації, відсутні у чинному КК:

- видалити в ст.ст. 6.2.2., 6.2.3., 6.2.4. спосіб об’єктивної сторони – *«тиражування»*, залишивши більш загальний – *«відтворення»*;

- перенести *«камкординг»* до порушень авторського, а не суміжного права – зазначивши в ст.ст. 6.2.2., 6.2.3., 6.2.4. після 1) *«.. чи інший твір»* – *«або здійснила камкординг»*;

- видалити в ст.ст. 6.2.2., 6.2.3., 6.2.4. об’єкти ІВ, як такі, що не мають, передбаченого ЦК порядку – *«наукове відкриття, ... чи породи тварин, раціоналізаторську пропозицію»*;

- перенести *«камкординг»* до порушень авторського, а не суміжного права – зазначивши в ст.ст. 6.2.2., 6.2.3., 6.2.4. після 1) *«.. чи інший твір»* – *«або здійснила камкординг»*;

- перенести 3) *«...або привласнила авторство на них,»* з ст.ст. 6.2.2., 6.2.3., 6.2.4. до ст. 6.2.7. окремим пунктом після .. *«здійснила плагіат»* додати або *«або привласнила авторство на винахід, корисну модель, промисловий зразок, komponування напівпровідникового виробу або сорт рослин»*

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 15 U.S.C. § 1117: Recovery for violation of rights. Commerce and Trade. *The United States Code* : веб-сайт. URL: [https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:15%20section:1117%20edition:prelim\)%20OR%20\(granuleid:USC-prelim-title15-section1117\)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:15%20section:1117%20edition:prelim)%20OR%20(granuleid:USC-prelim-title15-section1117)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true) (дата звернення: 15.11.2024).
2. 17 USC § 411: Registration and civil infringement actions. Copyrights. *The United States Code* : веб-сайт. URL: [https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:17%20section:411%20edition:prelim\)%20OR%20\(granuleid:USC-prelim-title17-section411\)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:17%20section:411%20edition:prelim)%20OR%20(granuleid:USC-prelim-title17-section411)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true) (дата звернення: 15.11.2024).
3. 17 USC § 506: Criminal offenses. Copyrights. *The United States Code* : веб-сайт. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title17-section506&num=0&edition=prelim> (дата звернення: 15.11.2024).
4. 18 U.S.C. § 1832: Theft of trade secrets. Crimes and Criminal Procedure. *The United States Code* : веб-сайт. URL: [https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:18%20section:1832%20edition:prelim\)%20OR%20\(granuleid:USC-prelim-title18-section1832\)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:18%20section:1832%20edition:prelim)%20OR%20(granuleid:USC-prelim-title18-section1832)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true) (дата звернення: 15.11.2024).
5. 18 USC § 2319: Criminal infringement of a copyright. Crimes and criminal procedure. *The United States Code* : веб-сайт. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title18-section2319&num=0&edition=prelim> (дата звернення: 15.11.2024).

6. 18 USC § 2319B: Unauthorized recording of Motion pictures in a Motion picture exhibition facility. Crimes and criminal procedure. *The United States Code* : веб-сайт. URL:

[https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:18%20section:2319B%20edition:prelim\)](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:18%20section:2319B%20edition:prelim))

(дата звернення: 15.11.2024).

7. 18 USC § 2320: Trafficking in counterfeit goods or services. Crimes and criminal procedure. *The United States Code* : веб-сайт. URL:

[https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:18%20section:2320%20edition:prelim\)%20OR%20\(granuleid:USC-prelim-title18-section2320\)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:18%20section:2320%20edition:prelim)%20OR%20(granuleid:USC-prelim-title18-section2320)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true) (дата звернення:

15.11.2024).

8. 35 U.S.C. § 271: Infringement of patent. Patents. *The United States Code* : веб-сайт. URL:

[https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:35%20section:271%20edition:prelim\)%20OR%20\(granuleid:USC-prelim-title35-section271\)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:35%20section:271%20edition:prelim)%20OR%20(granuleid:USC-prelim-title35-section271)&f=treesort&edition=prelim&num=0&jumpTo=true) (дата звернення:

15.11.2024).

9. A. Krebs, V. van der Mark, J. Kroeze Netherlands: patent prosecution. *IAM* : веб-сайт. URL:

<https://www.iam-media.com/guide/global-patent-prosecution/2023/article/netherlands> (дата звернення: 25.02.2025).

10. Anheuser-Busch Inc. v. Portugal. Decision date 11.01.2007. App. № 73049/01. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78981> (дата звернення: 11.01.2025).

11. Annual IP Crime and Enforcement Reports 2016-2020. United Kingdom Government: веб-сайт. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/ip-enforcement-reports> (дата звернення: 21.01.2025).

12. Aral, Tekin and Aral v. Turkey: Commission Decisio date 14.01.1998. App. № 24563/94. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-4064> (дата звернення: 12.11.2024).

13. Artificial Intelligence Act: deal on comprehensive rules for trustworthy AI. *European Parliament* : веб-сайт. 09 грудня 2023 р. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231206IPR15699/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai> (дата звернення: 10.09.2024).
14. Ashby Donald and Others v. France. Decision date 10.01.2013. App. № 36769/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-7393> (дата звернення: 11.01.2025).
15. Auteurswet. *Initiatief van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties* : веб-сайт. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001886/2025-02-04> (дата звернення: 25.02.2025)
16. British-American Tobacco Company Ltd v. the Netherlands. Decision date 20.11.1995. App. № 19589/92. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57953> (дата звернення: 11.01.2025).
17. Brooke Blackman Why it May Be Time to Provide Criminal Remedies for Patent Infringement. published March 4, 2019. *IPWatchdog* : веб-сайт. URL: <https://ipwatchdog.com/2019/03/04/may-time-provide-criminal-remedies-patent-infringement/id=106912/#> (дата звернення 10.11.2024).
18. Bubeck S., Chandrasekaran V., Eldan R., Gehrke J., Horvitz E., Kamar E., Lee P., Lee Y., Li Y., Lundberg S., Nori H., Palangi H., Ribeiro M., Zhang Y. Sparks of Artificial General Intelligence Early experiments with GPT-4. *Microsoft Research. arXiv Cornell University*. 2023. 155 p. URL: <https://arxiv.org/pdf/2303.12712v5.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).
19. Cambridge Analytica parent firm SCL Elections fined over data refusal. *BBC* : веб-сайт. 10 січня 2019 р. URL: <https://www.bbc.com/news/technology-46822439> (дата звернення: 10.09.2024).
20. Castells M. *The Network Society: From Knowledge to Policy*. Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations, 2005. 434 p.

21. Chappell v. the United Kingdom: Court Judgment date 30.03.1989. App. № 10461/83. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57459> (дата звернення: 11.01.2025).
22. CHATGPT: International Trademark № 1719941. *Madrid Monitor WIPO* : веб-сайт. URL: <https://www3.wipo.int/madrid/monitor/en/showData.jsp?ID=ROM.1719941> (дата звернення 04.09.2024).
23. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, signed at Stockholm on July 14, 1967 URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/283833> (дата звернення: 10.09.2024).
24. Copyright, Designs and Patent Act 1988. *legislation.gov.uk* : веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48> (дата звернення: 25.02.2025).
25. Correa C. M. Intellectual Property Rights and the Use of Compulsory Licenses: Options for Developing Countries *University of Buenos Aires*. Argentina. 1999. 36 p. URL: [https://www.iatp.org/sites/default/files/Intellectual\\_Property\\_Rights\\_and\\_the\\_Use\\_of\\_Co.pdf](https://www.iatp.org/sites/default/files/Intellectual_Property_Rights_and_the_Use_of_Co.pdf) (дата звернення: 17.01.2024).
26. Counterfeiting, Piracy and the Swiss Economy, Illicit Trade, published 23 March 2021. *Organisation for Economic Co-operation and Development* : веб-сайт. URL: [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/03/counterfeiting-piracy-and-the-swiss-economy\\_79861af9/1f010fc9-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/03/counterfeiting-piracy-and-the-swiss-economy_79861af9/1f010fc9-en.pdf) (дата звернення: 01.10.2024).
27. Cyran R. AI models' slowdown spells end of gold rush era. *Reuters* : веб-сайт. 13 грудня 2024 р. URL: <https://www.reuters.com/breakingviews/ai-models-slowdown-spells-end-gold-rush-era-2024-12-12/> (дата звернення: 13.12.2024).
28. Denev v. Sweden: Commission Decision date 09.04.1997. App. № 25419/94. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-3557> (дата звернення: 15.12.2024).
29. Didenko L., Izbash O., Kyryliuk A., Halupova L., Denysiak N. Intellectual property rights issues in the digital era. *Cuestiones Políticas*. 2024. Vol. 42. № 80. P. 136–158. URL: <https://ve.scielo.org/pdf/cuespol/v42n80/2542-3185-cuespol-42-80-136.pdf> (дата звернення: 01.03.2024)

30. Dima v. Romania. Decision date 16.11.2006. App. № 58472/00. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78042> (дата звернення: 11.01.2025).

31. EU enforcement of intellectual property rights: results at the EU border and in the EU internal market 2023. *European Union Intellectual Property Office* : веб-сайт. URL: [https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document\\_library/observatory/documents/reports/2024\\_EU\\_Detentions/2024\\_EU\\_Enforcement\\_of\\_IPRs\\_FullR\\_en.pdf](https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2024_EU_Detentions/2024_EU_Enforcement_of_IPRs_FullR_en.pdf) (дата звернення: 25.02.2025).

32. European elections 2009: Sweden's Pirate Party wins a seat in parliament. The Telegraph: веб-сайт. 8 червня 2009 р. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/5472520/European-elections-2009-Swedens-Pirate-Party-wins-a-seat-in-parliamentpps.html> (дата звернення: 11.01.2025).

33. European Patent Office : веб-сайт. URL: <https://www.epo.org/en> (дата звернення: 11.01.2025).

34. Federal Act on Copyright and Related Rights (Copyright Act, CopA) of 9 October 1992 (Status as of 1 July 2023). *The portal of the publication of federal law of the Swiss Confederation* : веб-сайт. URL: [https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1993/1798\\_1798\\_1798/en](https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1993/1798_1798_1798/en) (дата звернення: 10.11.2024).

35. Federal Act on Patents for Inventions (Patents Act, PatA) of 25 June 1954 (Status as of 1 July 2023) ). *The portal of the publication of federal law of the Swiss Confederation* : веб-сайт. URL: [https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1955/871\\_893\\_899/en](https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1955/871_893_899/en) (дата звернення: 10.11.2024).

36. Federal Act on the Protection of Designs (Designs Act, DesA) of 5 October 2001 (Status as of 1 July 2023). *The portal of the publication of federal law of the Swiss Confederation* : веб-сайт. URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2002/226/en> (дата звернення: 10.11.2024).

37. Federal Act on the Protection of Trade Marks and Indications of Source (Trade Mark Protection Act, TmPA) of 28 August 1992 (Status as of 1 July 2023). *The portal of the publication of federal law of the Swiss Confederation* : веб-сайт. URL: [https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1993/274\\_274\\_274/en](https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1993/274_274_274/en) (дата звернення: 10.11.2024).

38. Florey H., Chain E. Scientific Biographies. *Science History Institute*. URL: <https://www.sciencehistory.org/education/scientific-biographies/howard-walter-florey-and-ernst-boris-chain/> (дата звернення: 17.01.2024).

39. Fraud Act 2006. *legislation.gov.uk* : веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/35> (дата звернення: 25.02.20205).

40. Gates, Buffett a bit bearish, published July 2, 1998. *CNET* : веб-сайт. URL: <https://www.cnet.com/tech/services-and-software/gates-buffett-a-bit-bearish/> (дата звернення: 13.10.2023).

41. Ghislain de Haut de Sigy. Quel était le QI d'Albert Einstein? *Maxisciences* : веб-сайт. 24 жовтня 2024 р. URL: [https://www.maxisciences.com/savoir/histoire/quel-etait-le-qi-dalbert-einstein-quotient-intellectuel\\_art47750.html](https://www.maxisciences.com/savoir/histoire/quel-etait-le-qi-dalbert-einstein-quotient-intellectuel_art47750.html) (дата звернення: 10.09.2024).

42. Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship. *World Intellectual Property Organization* : веб-сайт. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2024-en-global-innovation-index-2024.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).

43. Graham P. Hackers and Painters: Big Ideas from the Computer Age, *O'Reilly Media. Inc.*, USA, 2004, 259 p.

44. Hilbert M. Towards a Conceptual Framework for ICT for Development: Lessons Learned from the Latin American “Cube Framework”. *Information Technologies & International Development*. 2012. Vol. 8. № 4. P. 243-259. URL: <https://itidjournal.org/index.php/itid/article/download/967/967-2754-1-PB.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).

45. Hiro Balani v. Spain. Court Judgment date 09.12.1994. App. № 18064/91. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57910> (дата звернення: 10.12.2024).
46. I. D. v. Romania: Court Judgment date 23.03.2010. App. № 3271/04. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97870> (дата звернення : 10.12.2024).
47. Jacob S. Sherkow Patent Infringement as Criminal Conduct. *New York Law School*. 2013. 43 p. : веб-сайт. URL: [https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1588&context=fac\\_articles\\_chapters](https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1588&context=fac_articles_chapters) (дата звернення 10.11.2024).
48. Karshtedt D. Damages for Indirect Patent Infringement. *Washington University Law Review*. 2014. Vol. 91:911. P. 911–978.
49. Kavanagh J., Rich M. Truth Decay: An Initial Exploration of the Diminishing Role of Facts and Analysis in American Public Life. *RAND Corporation. Series: Research Reports*. 2018. – 324 p.
50. Lenzing AG v. the United Kingdom: Commission Decision date 09.09.1998. App. № 38817/97. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-4408> (дата звернення: 05.01.2025).
51. Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration dated October 26, 1958. URL: [https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/docs/prep-docs/1958\\_oct\\_Lisbon-fr.pdf](https://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/docs/prep-docs/1958_oct_Lisbon-fr.pdf) (дата звернення: 26.01.2025).
52. Manifesto 2022. *Piratpartiet*: веб-сайт. URL: <https://piratpartiet.se/en/election-manifesto-2022/> (дата звернення: 11.01.2025).
53. Margolis S.E. Two Definitions of Efficiency in Law and Economics *The Journal of Legal Studies*. 1987. Vol. 16. № 2. P. 471–482. URL: [https://www.jstor.org/stable/724356?read-now=1&refreqid=excelsior%3Af29c84e6d6c611972d7522e5c7f7dcf7&seq=1#page\\_scan\\_tab\\_contents](https://www.jstor.org/stable/724356?read-now=1&refreqid=excelsior%3Af29c84e6d6c611972d7522e5c7f7dcf7&seq=1#page_scan_tab_contents) (дата звернення: 01.10.2024)

54. McWilliams J. How Facebook beats MySpace. *The Guardian* : вебсайт. 23 червня 2009 р. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2009/jun/23/facebook-myspace-social-networks> (дата звернення: 01.08.2024).
55. Melander S., Suominen A. Issue on the Effectiveness of EU Criminal Law. *New Journal Of European Criminal Law*, 2014. Vol. 5. Issue 3. P. 265-266. DOI: 10.1177/203228441400500301.
56. Melnychuk v. Ukraine. Decision date 05.07.2005. App. № 28743/03. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70089> (дата звернення: 11.01.2025).
57. Methodology for the Development of National Intellectual Property Strategies. *World Intellectual Property Organization*. 2020. 2<sup>nd</sup> edition, 80 p. URL: [https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo\\_pub\\_958.pdf](https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_958.pdf) (дата звернення: 22.09.2024).
58. Millar v. Taylor, London (1769), Primary Sources on Copyright (1450-1900), eds L. Bently & M. Kretschmer. Primary Sources on Copyright : веб-сайт. URL: [https://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRecord.php?id=record\\_uk\\_1769](https://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRecord.php?id=record_uk_1769) (дата звернення: 22.03.2023).
59. Muller and Others V. Switzerland. Decision date 24.05.1988. App. № 10737/84. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57487> (дата звернення: 11.01.2025).
60. Neij and Sunde Kolmisoppi v. Sweden. Decision date 19.02.2013. App. № 40397/12. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117513> (дата звернення: 11.01.2025).
61. Neubauer A.C. The future of intelligence research in the coming age of artificial intelligence – With a special consideration of the philosophical movements of trans- and posthumanism. *Intelligence*. 2021. Vol. 87. 101563. P. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.intell.2021.101563>.
62. Orsini D., Martini M. Albert Bruce Sabin: The Man Who Made the Oral Polio Vaccine *Emerging Infectious Diseases*. 2022. Vol. 28, №. 3. P. 743–746. URL: <https://wwwnc.cdc.gov/eid/article/28/3/pdfs/20-4699.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

63. Österreichisch Schutzgemeinschaft für Nichtraucher and Robert Rockenbauer v. Austria. Commission (Plenary) Decision date 02.12.1991. App. № 17200/90. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124510> (дата звернення: 11.01.2025).
64. Pressos Compania Naviera S.A. v. Belgium. Decision date 20.11.1995. App. № 17849/91. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58056> (дата звернення: 11.01.2025).
65. Registered Designs Act 1949. *legislation.gov.uk* : веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/12-13-14/88> (дата звернення: 25.02.2025).
66. Remarks by President Biden at the APEC Leaders Retreat Meeting. *The White House* : веб-сайт. 17 листопада 2023 р. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/11/17/remarks-by-president-biden-at-the-apec-leaders-retreat-meeting/> (дата звернення: 10.09.2024).
67. Roivainen E. AI's IQ. *Scientific American Magazine*. 2023. Vol. 329. Issue 1. p. 7 URL: <https://www.scientificamerican.com/article/i-gave-chatgpt-an-iq-test-heres-what-i-discovered/> (дата звернення: 10.09.2024).
68. Safarov v. Azerbaijan. Judgment date 01.09.2022. App. № 885/12. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218927> (дата звернення: 12.11.2024).
69. SC Parmalat Spa and SC Parmalat Romania SA v. Romania. Court Judgment date 21.02.2008. App. № 37442/03. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85194> (дата звернення: 15.12.2024).
70. Sebastian I. M. , Moloney K. G. , Ross J. W., Fonstad N. O. How big old companies navigate digital transformation. *MIS Quarterly Executive*. 2017. Vol. 16. P. 197–213.
71. Smith Kline and French Laboratories Ltd v. the Netherlands. Decision date 04.10.1990. App. № 12633/87. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-738> (дата звернення: 11.01.2025).
72. Societe Nationale De Programmes France 2 v. France. Commission Decision date 15.01.1997. App. № 30262/96. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-28411> (дата звернення : 10.11.2024).

73. Special 301 Reports 2010-2025. *Office of the United States Trade Representative* : веб-сайт. URL: <https://ustr.gov/issue-areas/intellectual-property/special-301> (дата звернення: 25.02.20205).

74. Special Report ‘Well-funded Moscow-based global ‘news’ network has infected Western artificial intelligence tools worldwide with Russian propaganda’, published 6 March 2025. *NewsGuard* : веб-сайт. URL: <https://www.newsguardrealitycheck.com/p/a-well-funded-moscow-based-global> (дата звернення: 06.03.2025).

75. Swiss Criminal Code of 21 December 1937 (Status as of 1 January 2025). *The portal of the publication of federal law of the Swiss Confederation* : веб-сайт. URL: [https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757\\_781\\_799/en](https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en) (дата звернення: 10.11.2024).

76. The Consumer Protection from Unfair Trading Regulations 2008. *legislation.gov.uk* : веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2008/1277/body> (дата звернення: 25.02.20205).

77. Time Limits for Entering National/Regional Phase under PCT Chapters I and II. *World Intellectual Property Organization* : веб-сайт. URL: [https://www.wipo.int/pct/en/texts/time\\_limits.html](https://www.wipo.int/pct/en/texts/time_limits.html) (дата звернення: 26.01.2025).

78. Top IP theft statistics and stories in 2023, published January 22, 2024. *Cyberhaven* : веб-сайт. URL: <https://www.cyberhaven.com/guides/top-ip-theft-statistics> (дата звернення: 10.11.2024).

79. Trade Marks Act 1994. *legislation.gov.uk* : веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/26/section/92> (дата звернення: 25.02.20205).

80. Trading Standards Survey 2023-2024. United Kingdom Government: веб-сайт. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/trading-standards-ip-crime-survey-and-successes-2023-to-2024/trading-standards-ip-crime-survey-and-successes-2023-to-2024> (дата звернення: 21.01.2025).

81. Treaty on Intellectual Property in Respect of Integrated Circuits done at Washington, D.C., on May 26, 1989. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/295136> (дата звернення: 26.01.2025).

82. Video Recordings Act 2010. *legislation.gov.uk* : веб-сайт. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/1> (дата звернення: 25.02.2025).

83. Vorsina and Vogralik v. Russia. Court (Third Section) Decision date 05.02.2004. App. № 66801/01. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-23736> (дата звернення: 11.01.2025).

84. Wetboek van Strafrecht. *Initiatief van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties* : веб-сайт. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2025-01-01> (дата звернення: 25.02.2025).

85. Zaluzhnyi V. Modern positional warfare and how to win in it. *The Economist* : веб-сайт. URL: [https://infographics.economist.com/2023/ExternalContent/ZALUZHNYI\\_FULL\\_VERSION.pdf](https://infographics.economist.com/2023/ExternalContent/ZALUZHNYI_FULL_VERSION.pdf) (дата звернення: 22.03.2025).

86. Авраменко О. В. Стан сильного душевного хвилювання: кримінально-правові та психологічні аспекти : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2008. 222 с.

87. Актуальні проблеми формування сучасної доктрини кримінального права України : монографія / В. Я. Тацій, Л. М. Демидова, В. І. Борисов та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, Л. М. Демидової, В. І. Борисова. Харків : Право, 2021. 632 с.

88. Алієва А. В. Предмет кримінального правопорушення: поняття, види та значення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2021. 20 с

89. Амелін А. В індексі економічних свобод Україна скотилась до рівня Північної Кореї, опубліковано 23.01.2025. Український інститут майбутнього : веб-сайт. URL: <https://uifuture.org/publications/v-indeksi-ekonomichnyh-svobod-ukrayina-skotylas-do-rivnya-pivnichnoyi-koreyi/> (дата звернення: 23.01.2025)

90. Андрощук Г. О. Цифрова трансформація європейської економіки: стан та місце України. *Інформація і право*. 2023. № 1. С. 67–78.

91. Артюхова В. В. Поняття та структура кримінологічної характеристики злочинів. *Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук* : збірник матеріалів доповідей

учасників міжнародної науково-практичної конференції. Харків-Рига, 31 травня 2022 р. Харків, 2022. С. 41–44.

92. Бабаніна В. В. Предмет кримінально-правового регулювання як концептуальна основа механізму створення та реалізації кримінального законодавства. *Право і суспільство*. 2019. № 4. С. 249–254.

93. Бадида А. Ю., Лемак В. В. Позитивні зобов'язання держави в контексті розуміння прав людини. *Публічне право*. 2017. № 2. С. 245–253.

94. Баранов О. А. Соціальна та цифрова трансформації: джерело правових проблем. *Інформація і право*. 2021. № 3. С. 59–73.

95. Баулін Ю. В. Кримінально-правове регулювання: основні проблеми. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовтня 2018 р. Харків, 2018. – С. 23–28.

96. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 311 с.

97. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р. (набуття чинності для України: 25 жовтня 1995 р.). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_051#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text) (дата звернення 26.01.2025).

98. Біонічний протез зі штучним інтелектом – стартап полтавського інженера з'явився на обкладинці Time, опубліковано 15.11.2022. *Інтернет-видання Полтавщина* : веб-сайт. URL: <https://poltava.to/news/68717/> (дата звернення: 01.01.2023)

99. Блажівська Н. Є. Теоретико-методологічні та прикладні засади застосування практики ЄСПЛ при захисті майнових прав : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ. 2020. 498 с.

100. Борисов В. І. Склад злочину як правова модель. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Ч. 1. С. 254–256.

101. Бочарова Н. В. Міжнародне право інтелектуальної власності. *Альманах міжнародного права* : 2020. Вип. 23. С. 151–159.

102. Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28 квітня 1977 р. (набуття чинності для України: 2 липня 1997 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_039#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_039#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

103. В Україні частка сірого імпорту Apple становить до 90%, опубліковано 17 серпня 2018 р. *Дзеркало тижня* : веб-сайт. URL: [https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/v-ukrayini-chastka-sirogo-importu-apple-stanovit-do-90-285831\\_.html](https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/v-ukrayini-chastka-sirogo-importu-apple-stanovit-do-90-285831_.html) (дата звернення: 11.10.2023).

104. Вереша Р. В. Наскрізні аспекти суб'єктивного елементу кримінального правопорушення. *The I International Scientific and Practical Conference «Current means of training young people and developing their abilities»*. 2025. January 06-08. Munich. С. 63–65.

105. Вестбі Д. Великий злам: Cambridge Analytica – тільки вершина айсберга. *Amnesty International Ukraine* : веб-сайт. 24 червня 2019 р. URL: <https://www.amnesty.org.ua/velykyj-zlam/> (дата звернення: 10.09.2024).

106. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 06 листопада 2015 р. у справі № 199/13473/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53219036> (дата звернення: 10.09.2024).

107. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 22 серпня 2019 р. у справі № 199/13473/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/83794267> (дата звернення: 10.09.2024).

108. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 25 серпня 2020 р. у справі № 199/13473/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91120878> (дата звернення: 10.09.2024).

109. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 23 липня 2010 р. у справі № 1-164/10. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10507051> (дата звернення: 10.09.2024).

110. Вирок Верховинського районного суду Івано-Франківської області від 06 травня 2022 р. у справі № 344/13644/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/104209761> (дата звернення: 10.09.2024).

111. Вирок Вінницького районного суду Вінницької області від 19 лютого 2013 р. у справі № 203/4792/12. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29468014> (дата звернення: 10.09.2024).

112. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 09 листопада 2011 р. у справі № 1407/1-318/11. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19374436> (дата звернення: 10.09.2024).

113. Вирок Глибоцького районного суду Чернівецької області від 03 грудня 2020 р. у справі № 715/2391/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/93279782> (дата звернення: 10.09.2024).

114. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 21 серпня 2023 р. у справі № 753/11589/20. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/112990090> (дата звернення: 10.09.2024).

115. Вирок Держинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 18 червня 2019 р. у справі №210/2266/19. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82451774> (дата звернення: 10.09.2024).

116. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 18 серпня 2021 р. у справі № 442/3078/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/99078478> (дата звернення: 10.09.2024).

117. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 26 листопада 2021 р. у справі № 442/6623/15-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/101431823> (дата звернення: 10.09.2024).

118. Вирок Жидачівського районного суду Львівської області від 03 серпня 2016 р. у справі № 1-138/10. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61855791> (дата звернення: 10.09.2024).

119. Вирок Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 27 березня 2017 р. у справі № 0414/1544/2012. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65552134> (дата звернення: 10.09.2024).

120. Вирок Залізничного районного суду м. Львова від 24 травня 2022 р. у справі № 462/1947/22. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/104434137> (дата звернення: 10.09.2024).

121. Вирок Іванівського районного суду Херсонської області від 30 листопада 2010 р. у справі № 1-101/10. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12547951> (дата звернення: 10.09.2024).

122. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 19 грудня 2023 р. у справі № 947/37794/23. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/115790101> (дата звернення: 10.09.2024).

123. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 17 липня 2023 р. у справі № 552/3003/23. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/112257127> (дата звернення: 10.09.2024).

124. Вирок Ленінського районного суду м. Миколаєва від 22 листопада 2021 р. у справі № 489/1088/20. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/101262237> (дата звернення: 10.09.2024).

125. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 12 травня 2014 р. у справі № 161/20739/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38642120> (дата звернення: 10.09.2024).

126. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 12 травня 2014 р. у справі № 161/20739/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38642120> (дата звернення: 10.09.2024).

127. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 01 червня 2021 р. у справі № 335/2462/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/97329826> (дата звернення: 10.09.2024).

128. Вирок Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 29 жовтня 2013 р. у справі № 265/3994/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34407500> (дата звернення: 10.09.2024).

129. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 11 серпня 2023 р. у справі № 757/32640/23-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/113255799> (дата звернення: 10.09.2024).

130. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 11 лютого 2021 р. у справі № 522/985/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/94834410> (дата звернення: 10.09.2024).

131. Вирок Ратнівського районного суду Волинської області від 25 липня 2013 р. у справі № 166/821/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32724782> (дата звернення: 10.09.2024).

132. Вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 06 листопада 2017 р. у справі № 570/1339/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70982029> (дата звернення: 10.09.2024).

133. Вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 6 листопада 2017 р. у справа № 570/1339/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70982029> (дата звернення: 10.09.2024).

134. Вирок Садгирського районного суду м. Чернівці від 12 квітня 2022 р. у справі № 726/199/22. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/103936248> (дата звернення: 10.09.2024).

135. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 06 травня 2021 р. у справі № 759/6479/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/96736937> (дата звернення: 10.09.2024).

136. Вирок Сихівського районного суду м. Львова від 18 червня 2019 р. у справі № 464/2949/19. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82487237> (дата звернення: 10.09.2024).

137. Вирок Солом'янський районний суд м. Києва від 23 грудня 2020 р. у справі №760/16667/20. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/93943770> (дата звернення: 10.09.2024).

138. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 20 листопада 2019 р. у справі № 760/15364/19. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85765217> (дата звернення: 10.09.2024).

139. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси від 29 жовтня 2021 р. № 523/7730/21 URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/100666687> (дата звернення: 10.09.2024).

140. Вирок Суворовського районного суду міста Одеси від 31 січня 2013 р. у справі № 1527/18945/12. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29259978> (дата звернення: 10.09.2024).

141. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 29 вересня 2023 р. у справі № 308/15065/23. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/113837777> (дата звернення: 10.09.2024).

142. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 29 квітня 2021 р. у справі № 646/2381/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/96625298> (дата звернення: 10.09.2024).

143. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 29 квітня 2021 р. у справі № 646/2381/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/96625298> (дата звернення: 10.09.2024).

144. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 30 травня 2018 р. у справі № 646/1552/18. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74862652> (дата звернення: 10.09.2024).

145. Вирок Червонозаводського районного суду міста Харкова від 08 квітня 2016 р. у справі № 646/48/14-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57031111> (дата звернення: 10.09.2024).

146. Віденська угода про заснування Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків від 8 червня 1973 р. (набуття чинності для України: 18 лютого 2009 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995\\_h33#Text](https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_h33#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

147. Вітко О. Ю. Щодо питання об'єкта і предмета злочину в кримінальному праві України. *Сучасний стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та аспірантів*. 2021. Київ. 28 жовтня 2021 р. С. 234–241.

148. Волос А. Кримінальна відповідальність за кардшейрінг, камкординг та фінансування порушення авторського права та суміжних прав. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2018. № 902. С. 113–119.

149. Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 р. (набуття чинності для України: 17 січня 1994 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_052#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

150. Гаазька угода з Міжнародного депонування промислових зразків від 6 листопада 1925 р. (набуття чинності для України: 17 січня 2002 р.) URL: <https://zakon-pro.ligazakon.net/document/MU34001S?an=&ed=&dtm=&le=&land=UA&context=UA> (дата звернення: 26.01.2025).

151. Газдайка-Василишин І. Б. Рема як ознака складу кримінального правопорушення. *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали X (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції*. (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2024. С. 25–30.

152. Головаха Є. І. Конструювання успіху. Аморальна більшість. Чому криза за кризою? [21:10-21:40] *Жовті Кеди з Юлією Бориско* : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XKJEKtjYzrk&t=1297s&ab> (дата звернення: 15.03.2025).

153. Горlach П. Netflix в Україні: скільки українських фільмів і користувачів на платформі та чи заробляє українське кіно на стримінгу. *Суспільне Культура* : веб-сайт. 09 жовтня 2024 р. URL: <https://suspilne.media/culture/854573-netflix-v-ukraini-skilki-ukrainskih-filmiv-i-koristuvaciv-na-platformi-ta-ci-zaroblae-ukrainske-kino-na-strimingu/> (дата звернення: 12.12.2024).

154. Грига В. В. Штучний інтелект як потерпілий від злочину. *Молодий вчений*. 2019. № 5(1). С. 188–192. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv\\_2019\\_5%281%29\\_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5%281%29_43) (дата звернення: 02.09.2024.)

155. Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав». *УААСП* : веб-сайт. URL: <https://uacrr.org.ua/> (дата звернення 24.11.2024).

156. Гуторова Н. О. Регулювання кримінально-правових відносин: поняття, мета, способи та їх ефективність. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовтня 2018 р. Харків, 2018. – С. 106–110.

157. Демидова Л. М. Кримінально-правова відповідальність за заподіяння майнової шкоди : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків. 2014. 592 с.

158. Державна програма протезування: скільки осіб отримали протези у 2024 році і що планують змінити невдовзі, опубліковано 29.10.2024. *Українська правда* : веб-сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/derzhavna-programa-protezuвання-skilki-lyudey-otrimali-protezi-u-2024-u-ta-yak-rozvivatimut-nadali-304553/> (дата звернення: 30.10.2024).

159. Диплом № 5/442 на наукове відкриття «Явище стрибкоподібних переміщень доменних стінок наводнених феритоперлітних сталей під час їх квазістатичного перемагнетичення» від 22 листопада 2022 р. *Львівський національний*

університет ім. Івана Франка: Механіко-математичний факультет : веб-сайт. URL: [https://new.mmf.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Meh113\\_2024-Andreykiv-Dyplom-na-naukove-vidkryttia.pdf](https://new.mmf.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Meh113_2024-Andreykiv-Dyplom-na-naukove-vidkryttia.pdf) (дата звернення: 22.03.2024).

160. Доброскок А. Ю. Кримінологічні детермінанти злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118). С. 76–81.

161. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект) : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2009. 222 с.

162. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право від 20 грудня 1996 р. (набуття чинності для України: 20 вересня 2001 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_770#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

163. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми від 20 грудня 1996 року (набуття чинності для України: 20 вересня 2001 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_769#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_769#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

164. Договір про закони щодо товарних знаків від 27 жовтня 1994 р. (набуття чинності для України: 1 серпня 1996 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_102#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_102#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

165. Договір про патентне право від 1 червня 2000 р. (набуття чинності для України: 30 червня 2003 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895\\_002#o18](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_002#o18) (дата звернення 26.01.2025).

166. Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 р. (набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895\\_001#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_001#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

167. Дорохіна Ю. А. Розвиток поняття об'єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи. *Юридична наука*. 2013. № 8. С. 49–55. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

[bin/irbis\\_nbu/cgiirbis\\_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE\\_FILE\\_DOWNLOAD=1&Image\\_file\\_name=PDF/jnn\\_2013\\_8\\_8.pdf](http://bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/jnn_2013_8_8.pdf) (дата звернення: 17.01.2024).

168. ДрукАрмія : веб-сайт. URL: <https://drukarmy.org.ua/ua> (дата звернення: 22.03.2025).

169. Дудоров О. О. Проблеми кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 1. С. 50–68.

170. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. –944 с.

171. За півроку викрито 2 тис. злочинів у сфері прав інтелектуальної власності, опубліковано 23.07.2013. *Укрінформ* : веб-сайт. URL: [https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1523046-za\\_pivroku\\_mvs\\_vikrilo\\_2\\_tis\\_intelektualnih\\_zlochiv\\_1847454.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1523046-za_pivroku_mvs_vikrilo_2_tis_intelektualnih_zlochiv_1847454.html) (дата звернення: 20.04.2023).

172. Забарний М. М. Теоретико-прикладні засади кримінологічного аналізу в механізмі протидії злочинності в Україні : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2025. 410 с.

173. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ. 2007. 712 с.

174. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. – Кн. 1: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ. 2007. 424 с.

175. Заявка на торговельну марку № m202502928 від 20.02.2025. *Спеціальна інформаційна система УКРНОІВІ (CIC)* : веб-сайт. URL: <https://sis.nipo.gov.ua/uk/search/detail/1843071/> (дата звернення: 20.02.2025).

176. Інтелектуальна власність у цифрах: Показники діяльності у сфері інтелектуальної власності за I півріччя 2024 року. Державна організація Український

національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. Київ. 2024. 36. с. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/08/IP-in-Figures-1H-2024-ua-web.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).

177. Карчевський М. В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 396 с.

178. Карчевський М. В., Кудінов А. С. Ефективність кримінально-правового регулювання в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 4. С. 101–114.

179. Карчевський М.В. Протидія злочинності в Україні : інфорграфіка (2013-2024) : інтерактивний довідник. URL: <https://crimedatalab.shinyapps.io/platform/> (дата звернення: 10.09.2024).

180. Карчевський М. В. Big Data та ефективність кримінально-правового регулювання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3. С. 83–92.

181. Козич І. В. Функції кримінально-правової політики : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Івано-Франківськ, 2020. 482 с.

182. Колос С. Об'єкт злочину у науці кримінального права. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 196–199. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/38.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

183. Колосов О. Є. Патентні тролі – хто вони? *Київський політехнік*. 2014. № 32. С. 3. URL: <https://kpi.ua/files/1432.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

184. Компанія «Вирій» : веб-сайт. URL: <https://www.vyriy.com/> (дата звернення: 22.03.2025).

185. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (набрання чинності для України 11 вересня 1997 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (дата звернення 10.01.2025).

186. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р. (набуття чинності для України: 1 липня 2006 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_575#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

187. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 р. (набуття чинності для України: 15 червня 1999 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_124#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

188. Конституція України від 28 червня 1996 р. (станом на 1 січня 2020 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

189. Коротун О. М. Адміністративно-правове забезпечення захисту інтелектуальної власності в Україні : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2020. 420 с.

190. Костюк В. В. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2020. 385 с.

191. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. (станом на 26 грудня 2024 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

192. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. (станом на 26 грудня 2024 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

193. Лісунов С. В. Об'єктивні ознаки незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. *Митна справа*. 2013. № 4 (88). частина 2, книга 2. С. 62–68.

194. Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків від 8 жовтня 1968 р. (набуття чинності для України: 7 липня 2009 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_b07#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b07#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

195. Лонг Д., Рей П., Жаров В. О., Шевелева Т. М., Василенко І. Е., Дроб'язко В. С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і

національного законодавства та їх правозастосування : практичний посібник. Київ : К.І.С. 2007. 448 с.

196. Луць В. В. Договірне право України: сучасний стан і тенденції розвитку. *Юридичний вісник: Повітряне і космічне право*. 2009. № 2 (11). С. 52–55.

197. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. (набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_134#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_134#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

198. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 208 с.

199. Мельник Л. Г., Вороненко Л. Г., Розгон Ю. В., Ковальов Б. Л., Мазін Ю. О. Вплив інтелектуального капіталу та штучного інтелекту на цифрові трансформації. *Управління змінами та інновації*. 2024. № 9. С. 36–43.

200. Міжнародна класифікація промислових зразків (Локарнська класифікація) МКПЗ-15 : веб-сайт. URL: <https://base.uipv.org/locarno/> (дата звернення 26.01.2025).

201. Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків (Ніццька класифікація) МКТП (12-2025) веб-сайт. URL: <https://nice.nipo.gov.ua/> (дата звернення 26.01.2025).

202. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961 р. (набуття чинності для України: 2 серпня 2006 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_856#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_856#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

203. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 р. (набуття чинності для України: 20 вересня 2001 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_763#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

204. Міжнародна патентна класифікація (МПК-2025.01) : веб-сайт. URL: <https://base.uipv.org/mpk2009/index.html?level=c&version=2> (дата звернення 26.01.2025).

205. Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин (UPOV). *Український інститут експертизи сортів рослин* : веб-сайт. URL: <https://sops.gov.ua/upov> (дата звернення: 20.02.2025).

206. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навчальний посібник. Київ. 2006. 704 с.

207. Найробський договір про охорону олімпійського символу від 26 вересня 1981 р. (набуття чинності для України: 13 березня 1998 р.) URL: <https://zakon-pro.ligazakon.net/document/MU81314?an=2&ed=&dtm=&le=&land=UA&context=UA> (дата звернення: 26.01.2025).

208. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020-2025 роки. *Парламентські Слухання* : Верховна Рада України. 2019. № 5. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/IP-Strategy-2020-25.pdf> (дата звернення: 02.08.2024).

209. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: затверджений постановою КМУ від 3 жовтня 2007 р. № 1185. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2023).

210. Нерсисян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2008. 208 с.

211. Ніццька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р. (набуття чинності для України: 1 червня 2000 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_066#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_066#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

212. Новіков О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2015. 187 с.

213. Огляд практики Верховного Суду у спрах щодо захисту прав інтелектуальної власності (окремі питання): рішення, внесені до ЄДРСР, за січень

2019 року – березень 2021 року. *Верховний Суд* : веб-сайт. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/intel\\_vlasnist\\_27\\_05\\_2021.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/intel_vlasnist_27_05_2021.pdf) (дата звернення: 02.03.2024).

214. Орлюк О. П. Сфера інтелектуальної власності як предмет правового регулювання: проблема конкуренції законів. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 6. С. 25–32.

215. Острогляд О. В. Ефективність реалізації кримінально-правової політики: вплив окремих факторів. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право*. 2017. № 3(15). С. 221–228.

216. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. (набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_123#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text) (дата звернення 26.01.2025).

217. Підгородинський В. М. Штучний інтелект та кримінальне право: сучасні грані досліджень. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2024. № 2. С. 84–94.

218. Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства економіки: затверджене постановою КМУ від 17 травня 2002 р. № 674 (станом на 24.03.2023). *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2002-%D0%BF/ed20230324#Text> (дата звернення: 20.04.2023)

219. Постанова Верховного суду від 16 січня 2024 р. у справі № 443/711/19. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/116512402> (дата звернення: 20.01.2024.)

220. Постанова Верховного суду від 5 жовтня 2021 р. у справі № 686/17787/16-к. <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/100428552> URL: (дата звернення: 20.01.2024.)

221. Потоцький М. Ю. Господарсько-правова охорона інтелектуальної власності в Україні : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Київ. 2014. 535 с.

222. Пояснювальна записка до доопрацьованого проєкту Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 27 листопада 2015 р. № 3081-д. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_2?pf3516=3081-%D0%B4&skl=9](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3081-%D0%B4&skl=9) (дата звернення: 22.03.2025).

223. Пояснювальна записка до проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» від 15 червня 2010 р. № 6523. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=37985](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37985) (дата звернення: 22.03.2025).

224. Правила складання, подання заявки на торговельну марку, заявки на міжнародну реєстрацію торговельної марки та проведення експертизи заявки на торговельну марку, міжнародної реєстрації торговельної марки з поширенням на Україну, затверджених наказом Міністерства економіки України від 6 серпня 2024 р. № 19889. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1263-24#Text> (дата звернення: 25.02.2025).

225. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. Ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

226. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

227. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України: Указ Президента України від 20 червня 2023 р. № 343/2023. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343/2023#Text> (дата звернення: 22.03.2024).

228. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів : Закон України від 23 листопада 2018 р. № 2628-VIII (станом на 02.04.2020). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 49. Ст. 399. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text> (дата звернення: 20.01.2024).

229. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (станом на 01.01.20205). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 01.01.2025).

230. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР (станом на 16.10.2020) . *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

231. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 1 квітня 2022 р. № 2174-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

232. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

233. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 р. № 9/98-ВР (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 22. Ст. 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

234. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII (станом на 31.12.2023). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

235. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII (станом на 29.12.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 29.12.2024).

236. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 5 листопада 1997 р. № 621/97-ВР (станом на 31.12.2023). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 8. Ст. 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

237. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII (станом на 31.12.2023). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

238. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 р. № 3116-XII (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 21. Ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

239. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3691-XII (станом на 26.10.2023). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 2. Ст. 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#n76> (дата звернення: 10.01.2025).

240. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості*

*Верховної Ради України.* 1999. № 32. Ст. 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

241. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби від 17 березня 2025 р. № 13111. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/56006> (дата звернення: 22.03.2025).

242. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності від 18 червня 2002 р. № 1238. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_2?pf3516=1238&skl=5](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1238&skl=5) (дата звернення: 22.03.2025).

243. Проект Закону про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку із проходженням військової служби від 17 березня 2025 р. № 13110. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2806937> (дата звернення: 22.03.2025).

244. Проект Постанови про прийняття за основу проекту Закону України про охорону прав на наукові відкриття від 4 квітня 2005 р. № 6414/П. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_2?pf3516=6414/%D0%9F&skl=5](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=6414/%D0%9F&skl=5) (дата звернення: 22.03.2024).

245. Проект кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 17.02.2025 року). Новий Кримінальний Кодекс. Реформування кримінального законодавства України : веб-сайт. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/02/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-17-02-2025-dlya-opublikuvannya.pdf> (дата звернення: 17.02.2025).

246. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. (набрання чинності для України 11 вересня 1997 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_535#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text) (дата звернення 10.01.2025).

247. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 28 червня 1989 р. (набуття чинності для України: 1 червня 2000 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_583#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_583#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

248. Радутний О. Е. Правовий статус та характеристика цифрової людини. *Інформація і право*. 2021. № 4. С. 35–51.

249. Романюк І. М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2018. 238 с.

250. Самілик Г. М. Склад злочину і його наповнення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 159–164. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/126/120> (дата звернення: 17.01.2024).

251. Свідectво України на торговельну марку № 47016 від 15.02.2005. *Спеціальна інформаційна система УКРНОІВІ (CIC)* : веб-сайт. URL: <https://sis.nipo.gov.ua/uk/search/detail/1217478/> (дата звернення: 20.02.2025).

252. Середній рівень IQ в світі 2024. *Міжнародний реєстр IQ* : веб-сайт. URL: [https://international-iq-test.com/uk/test/IQ\\_by\\_country](https://international-iq-test.com/uk/test/IQ_by_country) (дата звернення: 10.09.2024).

253. Сінгапурський договір про право товарних знаків від 28 квітня 1977 р. (набуття чинності для України: 2 липня 1997 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_h54#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_h54#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

254. Спасович В. Д. Права авторкія и контрафакція, Санктпетербургъ, 1865. 106 с.

255. Статут державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ)», затверджений Наказом Міністерства економіки України від 09.08.2023 № 10649. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/ukrnoivi-statut.pdf> (дата звернення: 01.08.2024).

256. Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 р. (набуття чинності для України: 7 квітня 2010 р.) URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999\\_001#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999_001#Text) (дата звернення: 26.01.2025).

257. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року, схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/678/529/912/678529912210f884438669.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).

258. Тацій В. Я. Предмет злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. Вип. 2. С. 364–366.

259. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. Вип. 2(18). С. 207–210.

260. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/92#Text> (дата звернення: 22.03.2024).

261. Топчій В. В. Теорія та практика запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 335 с.

262. Топчій В. В. Цифровізація у системі детермінант злочинності. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2024. Вип. 1. С. 132–137.

263. У Мінекономіки підрахували, яка частина української економіки перебуває «в тіні», опубліковано 26.06.2024. *Незалежний портал Finance.ua* : веб-сайт. URL: <https://news.finance.ua/ua/u-minekonomiky-pidrahuvaly-yaka-chastyna-ukrains-koi-ekonomiky-perebuvaye-v-tini> (дата звернення: 23.08.2024)

264. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. (саном на 06.12.2005). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981\\_018#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text) (дата звернення: 10.09.2024).

265. Українські підприємства виготовляють понад 2 тисячі протезів на місяць – Жолнович, опубліковано 29.11.2023. *Українська правда* : веб-сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/11/29/257992/> (дата звернення: 30.10.2024).

266. Ушакова І.О. Основи системного аналізу об'єктів і процесів комп'ютеризації : навчальний посібник. Частина 2. Харків : ХНЕУ, 2008. 308 с.

267. Федоров А. Ф. Къ вопросу объ авторскомъ правѣ на произведенія литературныя, художественныя и музыкальныя, Одеса, 1896. 38 с.

268. Ферчук А. М. На шляху до Українського патенту: 1918–2008. Київ. 2008. 50 с.

269. Филь Р. С. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти промислової власності в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 268 с.

270. Фіалка М. І. До проблеми визначення змісту терміна «кримінологічна характеристика злочинності». *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1 (9). С. 237–246.

271. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 440 с.

272. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: перспективи розвитку та гармонізації з європейським законодавством : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 504 с.

273. Хрідочкін А. В. Публічне адміністрування у сфері інтелектуальної власності в Україні: : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя. 2019. 489 с.

274. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (станом на 10.01.2025). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

275. Чепис О. І. Баланс і дисбаланс інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності. *Порівняльно-аналітичне право : електронне наукове фахове видання*. 2020. № 1. С. 223–226. URL: <https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/1-1.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

276. Шимченко О. В. Штучний інтелект як чинник трансформації суспільства. *Матеріали IV Міжнародного науково-методичного семінару «Людина і світ на роздоріжжі: технології, ресурси, соціальні інституції»*. Практичні студії, 15-17 травня 2024 р. Харків., 2024. – С. 49–52.

277. Штанько В. А. Ефективність кримінально-правового регулювання відносин інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. Вип. № 8. С. 595–599. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/141>

278. Штанько В. А. Кримінально-правове регулювання відносин інтелектуальної власності: аналіз статистичних даних та судової практики. *Право і суспільство*. 2024. Вип. № 4. С. 537–546. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.76>

279. Штанько В. А. Сучасні проблеми дотримання балансу приватних і публічних інтересів: реалізація авторського права в умовах цифрової трансформації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових праць. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. 2024. Вип. № 64. С. 139–146. DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.64.139-146>

280. 中华人民共和国刑法. 最高人民法院 : веб-сайт. URL: [https://www.spp.gov.cn/spp/fl/201802/t20180206\\_364975.shtml](https://www.spp.gov.cn/spp/fl/201802/t20180206_364975.shtml) (дата звернення: 25.02.2025).

281. 知识产权检察工作白皮书 (2021—2023年). 最高人民法院: веб-сайт. URL: [http://www.jl.jcy.gov.cn/tpxw/202404/t20240426\\_6436945.shtml](http://www.jl.jcy.gov.cn/tpxw/202404/t20240426_6436945.shtml) (дата звернення: 25.02.2025).

## ДОДАТКИ

### Додаток А

#### Список публікацій здобувача за темою дисертації

1. Штанько В. А. Сучасні проблеми дотримання балансу приватних і публічних інтересів: реалізація авторського права в умовах цифрової трансформації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових праць. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. 2024. Вип. № 64. С. 139–146.

2. Штанько В. А. Ефективність кримінально-правового регулювання відносин інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. Вип. № 8. С. 595–599.

3. Штанько В. А. Кримінально-правове регулювання відносин інтелектуальної власності: аналіз статистичних даних та судової практики. *Право і суспільство*. 2024. Вип. № 4. С. 537–546.

#### Відомості про апробацію результатів дисертації

4. Штанько В. А. Захист прав інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*, (м. Київ, 25 квітня 2025 р.): ел. збірник / Упоряд.: Ю. М. Перга., О. М. Боярчук. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2025. Дистанційна доповідь з публікацією тез.

5. Штанько В. А. Кримінально-правове регулювання відносин інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали X (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції*. (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2024. С. 263–268. Доповідь з публікацією тез.

6. Карчевський М. В., Штанько В. А., ChatGPT. Правове регулювання штучного інтелекту: ризик-орієнтований підхід у європейській дискусії. *Актуальні питання*

*права та соціально-економічних відносин: Збірник наукових статей V Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Кропивницький, 23 листопада 2023 р.). Кропивницький: ЦРол, 2023. С. 20–29. Дистанційна доповідь з публікацією тез. (Особистий внесок автора: проаналізовано окремі аспекти правового регулювання штучного інтелекту в контексті авторського права).*



ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи

КПІ ім. Ігоря Сікорського

Тетяна ЖЕЛЯСКОВА

« 07 » 05 2025 року

### АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів дисертаційного дослідження

**Штанька Вячеслава Анатолійовича на тему «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, в освітній процес Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**

Комісія у складі:

голова – декан факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського, к. філос. н, доцент Акімова О.А.;

члени комісії – завідувач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права, д. юрид. н., професор Бевз С.І.; професор кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права, д. юрид. н., професор Мисливий В.А.; старший викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права, к. юрид. н., Дехтярьов Є.В., цим Актом засвідчують, що результати дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Львівського державного університету внутрішніх справ Штанька В.А. інтегровано до змісту навчальних дисциплін «Кримінальне право. Особлива частина», «Практика кваліфікації злочинів у сфері господарської та службової діяльності», «Юридична аргументація та доказування: практикум», «Методологічні проблеми кримінально-правових досліджень», для здобувачів першого (бакалаврського) рівня, другого (магістерського) рівня, третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 Право. У межах зазначених дисциплін студенти отримують поглиблені знання про кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності, зокрема кримінально

карані посягання на комерційну таємницю, засвоюючи необхідні знання щодо впливу умов цифрової трансформації на ефективність кримінально-правового регулювання.

Методичні рекомендації, створені на основі дисертаційного дослідження, використовуються під час проведення навчальних занять, сприяючи формуванню цілісного уявлення про сферу інтелектуальної власності, як об'єкту кримінально-правової охорони, що дозволяє студентам краще систематизувати та опонувати необхідні знання.

Голова комісії:

к.філос.н., доц. Акімова О.А.

Члени комісії:

д. юрид. н., проф. Бевз С.І.

д. юрид. н., проф. Мисливий В.А.

к. юрид. н., Дехтярьов Є.В.



Національна асоціація  
патентних повірених  
України



National association of  
patent attorneys of  
Ukraine

№ 225 від 11.04.2025 року

### ДОВІДКА

#### про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Результати дисертаційного дослідження Штанька Вячеслава Анатолійовича на тему «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» на здобуття наукового ступеня доктора філософії враховані в діяльності Національної асоціації патентних повірених України (далі – НАПА).

Розглянуті в дисертації проблемні питання є актуальними для професійної спільноти патентних повірених України та потребують наукового дослідження. Окремі запропоновані підходи характеризуються новизною та сприяють підвищенню розвитку правової охорони та захисту інтелектуальної власності.

Результати дослідження впроваджені у практичну діяльність фахівців, що працюють у сфері інтелектуальної власності, в тому числі патентних повірених, і сприяють підвищенню професійного рівня членів НАПА та будуть враховані під час підготовки пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

З повагою  
Голова Національної асоціації  
патентних повірених України



Дар'я КАПАЛУНЕНКО

info@napa.org.ua

вул. Межигірська, 61, м. Київ, 04071, Україна

www.napa.org.ua

**LAWYER ASSOCIATION  
ASTEELLEX**  
Company Number 39456409  
03150, Kyiv, 9 Ivana Fedorova Street, Apt. 65  
www.asteellex.com  
info@asteellex.com  
+380 95 488 7339



**ASTEELLEX**

**АДВОКАТСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ  
АСТЕЕЛЕКС**  
код ЄДРПОУ 39456409  
03150, м. Київ, вул. Івана Федорова, 9, оф. 65  
www.asteellex.com  
info@asteellex.com  
+380 95 488 7339

Вих. № АП-02.25-05-01 від 28.02.2025

**АКТ**  
**впровадження в адвокатську практику інтелектуальної власності**  
**адвокатського об'єднання ASTEELLEX і використання під час надання**  
**правничої допомоги клієнтам результатів дисертаційного дослідження на тему**  
**«Ефективність кримінально-правового регулювання відносин**  
**у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації»**  
**Штанька Вячеслава Анатолійовича**

Рада Партнерів Адвокатського об'єднання «АСТЕЕЛЕКС» розглянула результати дисертаційного дослідження Штанька Вячеслава Анатолійовича на тему «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» на здобуття наукового ступеня доктора філософії та відзначає практичну цінність теоретичних напрацювань і впровадження окремих положень дисертації в практику адвокатського об'єднання.

Окремі положення та висновки дисертації були покладені в основу правової позиції представлення інтересів клієнтів адвокатського об'єднання у наступних справах:

1. Справа 487/3908/22-ц за позовом Марфута Сергія Васильовича до Зафорпо Венчурс Лімітед, І-Бі-СІ Істерн Беверідж Компані Лімітед, ТОВ Науково-виробниче підприємство Гетьман, ТОВ Лікєро-горілочний завод Прайм, ТОВ Перший український горілочний стандарт, Ніл Крістофер Джеймс Сміт, Florin Advisers limited, Millenary Limited, ТМС Trade Mark Company, ТОВ Домані Груп, Державної організації Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій, ТОВ Беверідж Трейдінг Компані, ДП Уманський Лікєро-Горілочний Завод, ТОВ Збаразький горілочний завод *про визнання недійсними свідоцтва України на знак для товарів і послуг та зобов'язати вчинити дії* – Печерський районний суд міста Києва.
2. Справа № 910/16586/18 за позовом компанії Зафорпо Венчурс Лімітед до ДО «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», Товариства з обмеженою відповідальністю «Істерн Беверідж Трейдінг», Товариства з обмеженою відповідальністю «Беверідж Трейдінг Компані», за участі третіх осіб: Товариства з обмеженою відповідальністю «Науково-виробниче підприємство «Гетьман», Приватного акціонерного товариства «Ветропак Гостомельський Склозавод», Товариства з обмеженою відповідальністю «Малинівський склозавод», Приватного акціонерного товариства «Консюмерс-Скло-Зоря», Приватного акціонерного товариства «Костопільський завод скловиробів», Товариства з обмеженою відповідальністю «Скляний альянс», Товариства з обмеженою відповідальністю «Лікєро-горілочний завод «Прайм», Товариства з обмеженою відповідальністю «Перший український горілочний стандарт», Товариства з обмеженою відповідальністю «Кримська водочна компанія», Товариства з обмеженою відповідальністю «Ескада» *про визнання недійсними свідоцтв України на знаки для товарів і послуг* № 187569,

№ 187570, № 187571, № 187572, № 187573, № 187574, № 187879, № 188094, № 188095, № 193464, № 215165 та зобов'язання вчинити дії – Північний апеляційний господарський суд.

3. Справа № 753/797/23 за позовом Козлюк Олени Олександрівни до Бриль Марини Василівни *про визнання авторства та виплату компенсації* – Голосіївський районний суд міста Києва.
4. Справа № 757/46128/20-ц за позовом Оліфіренка К.М. до Товариства з обмеженою відповідальністю «Квантум Електрик», Садовського Дмитра Володимировича та Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України *про визнання порушення прав інтелектуальної власності на винахід та стягнення збитків* – Печерський районний суд міста Києва.
5. Кримінальне провадження № 42021102040000163 від 30.12.2021 за ознаками кримінального правопорушення – *незаконне використання винаходу*, передбаченого ст. 177 КК України – Дніпровське управління ГУНП у місті Києві.
6. Кримінальне провадження № 42021112200000025 від 21.05.2021 за ознаками кримінального правопорушення – *незаконне використання відомостей, що становлять комерційну таємницю*, передбаченого ст. 231 КК України – Бучанське районне управління ГУНП в Київській області.

**Результати дисертаційного дослідження Штанька В.А. на тему «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» вже впровадженні у практику інтелектуальної власності адвокатського об'єднання, а також будуть використовуватися адвокатами об'єднання у подальшому під час надання правничої допомоги клієнтам.**

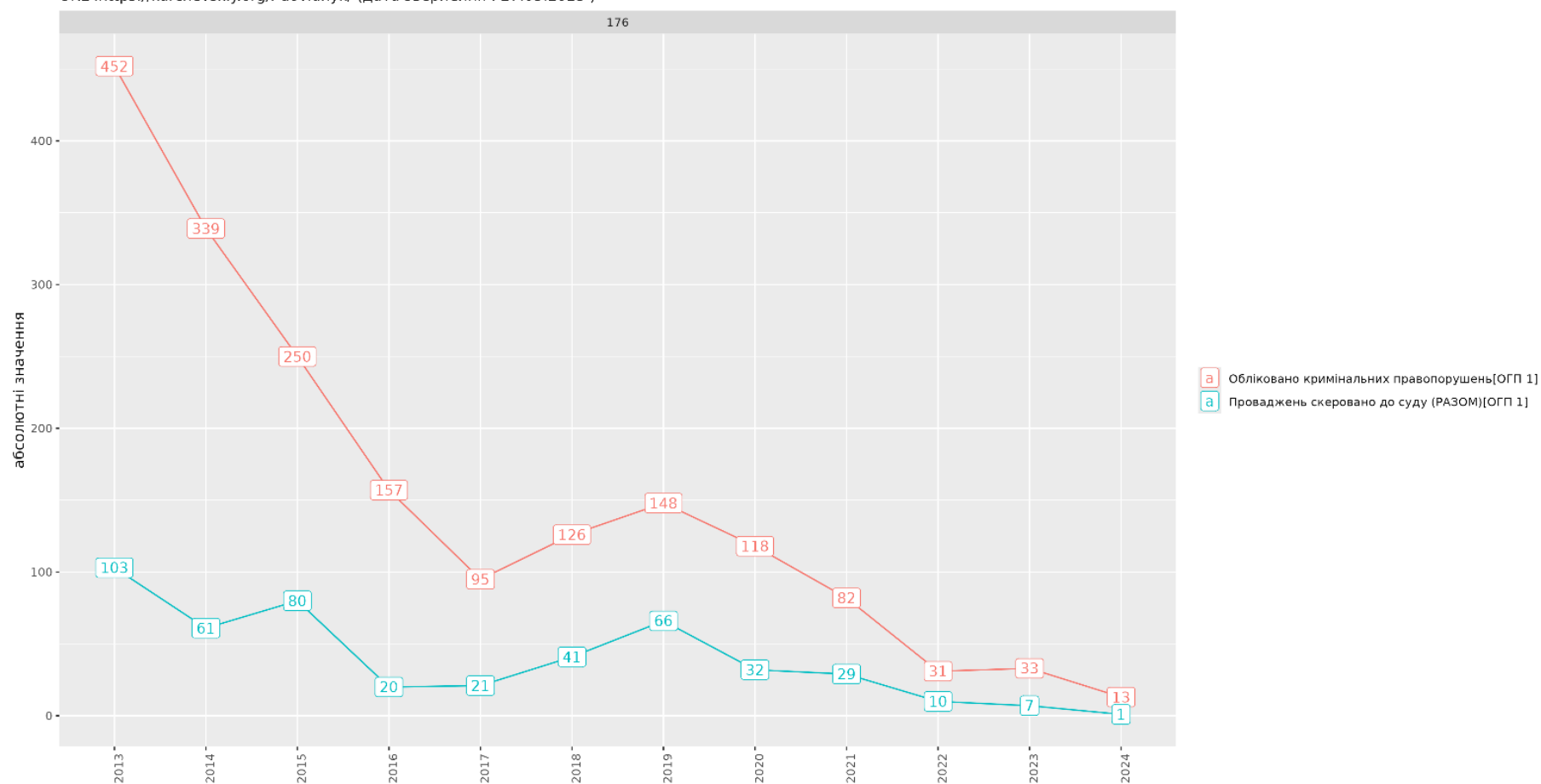
Керуючий партнер  
адвокат



Петро ПОЗДНЯКОВ

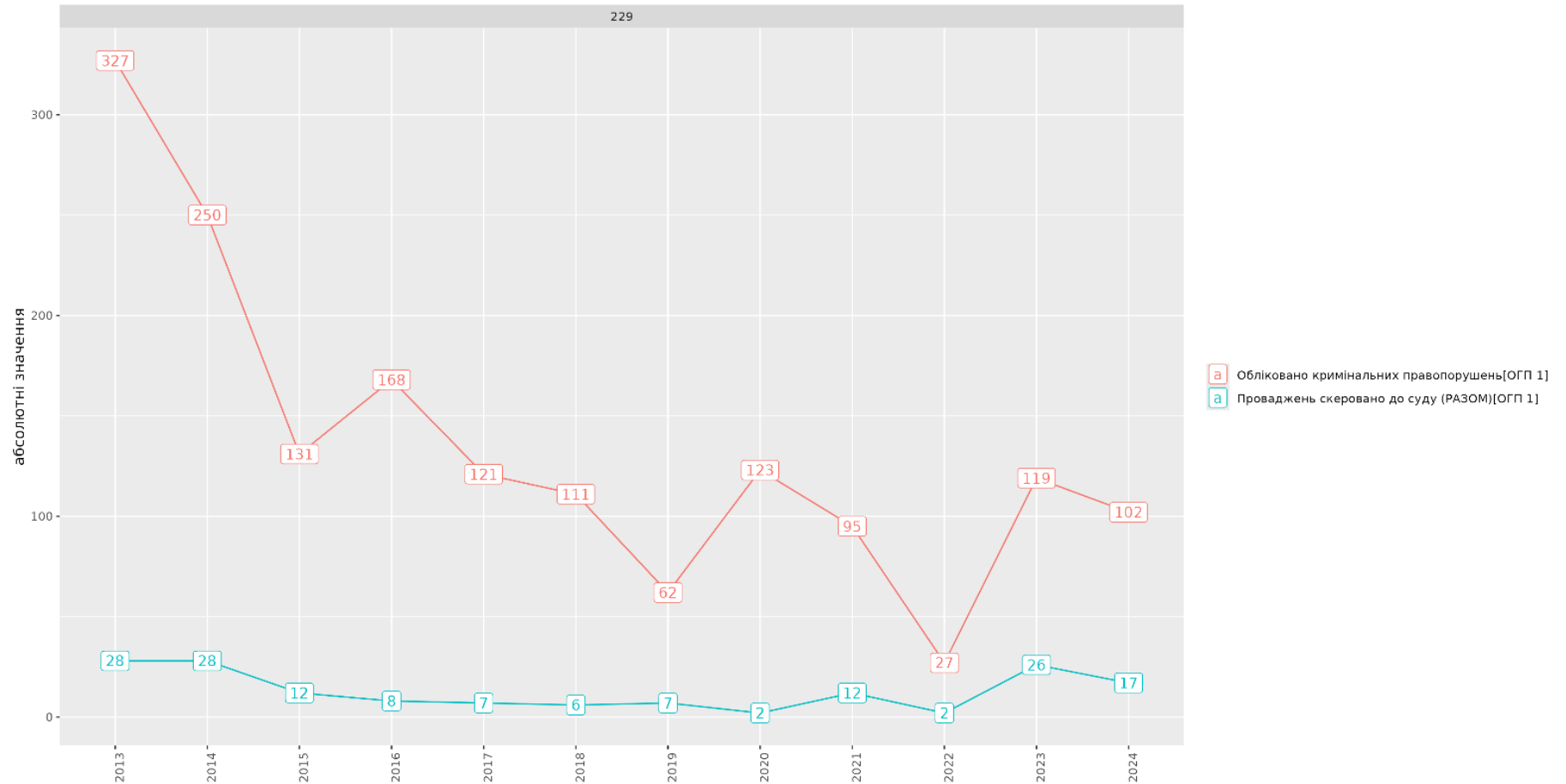
## Співвідношення облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень за ст. 176 КК за період 2013-2024 роки

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації. Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник. URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 27.03.2025 )



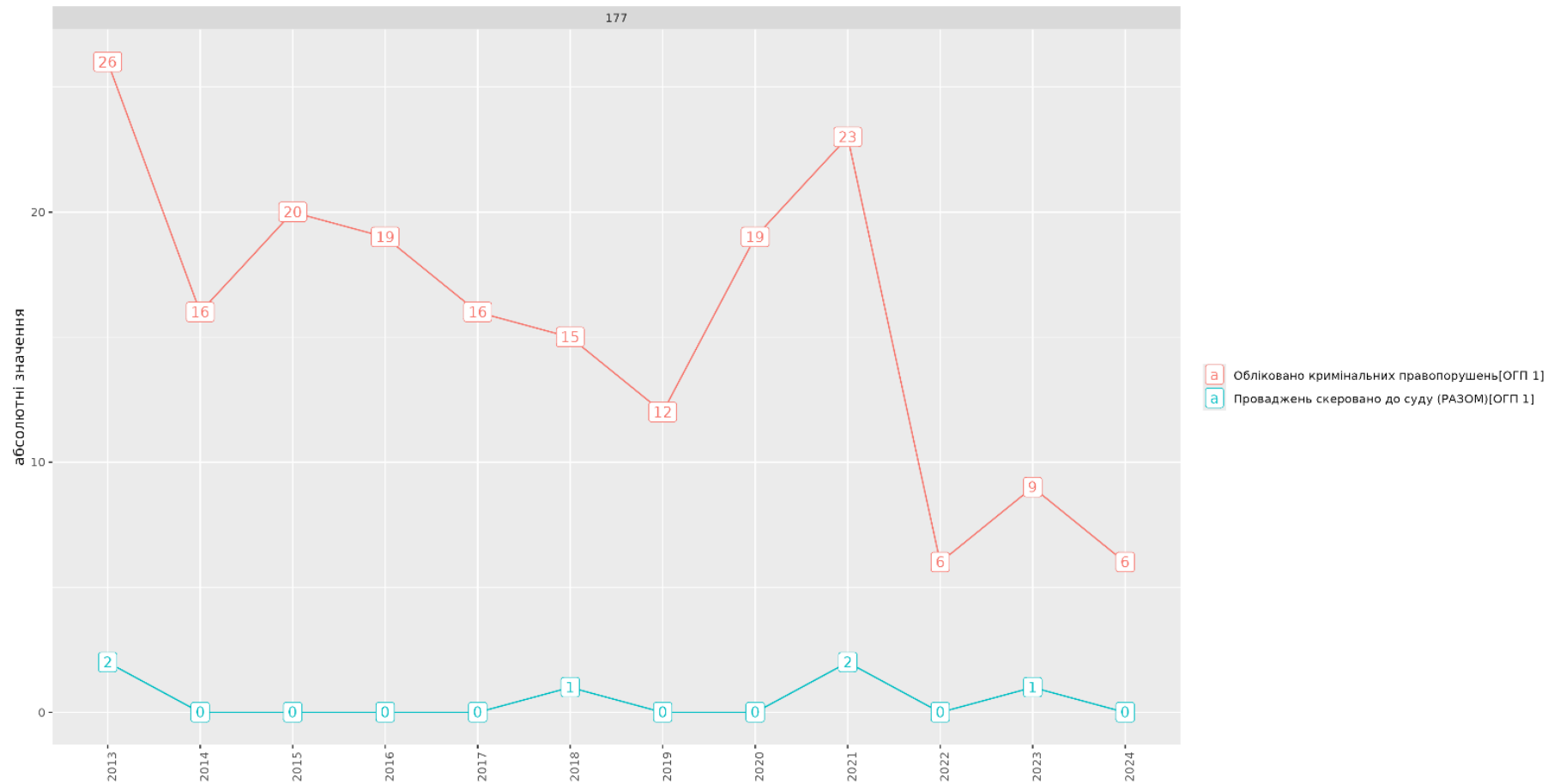
## Співвідношення облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень за ст. 177 КК за період 2013-2024 роки

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації. Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник. URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 27.03.2025 )



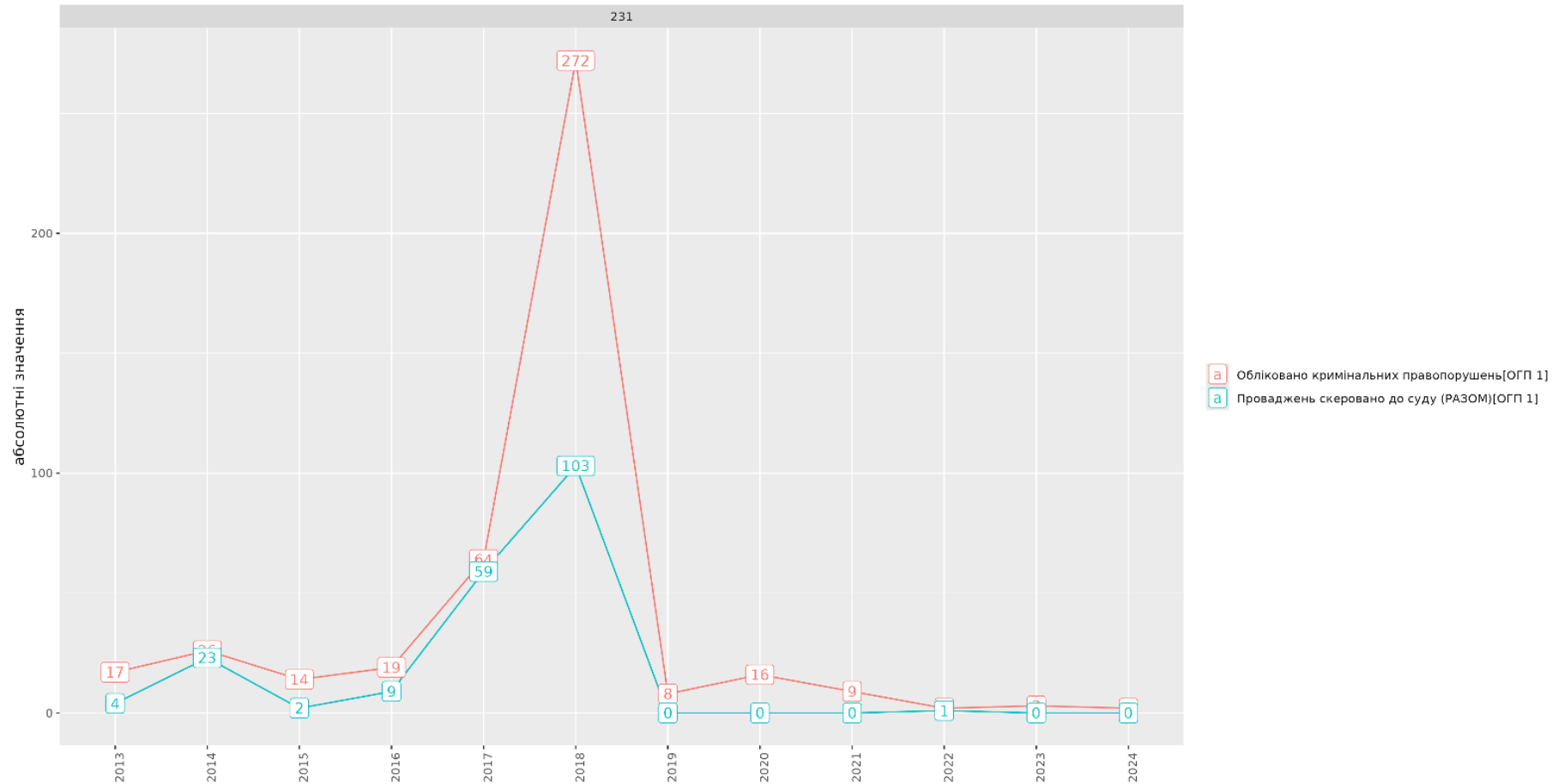
## Співвідношення облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень за ст. 229 КК за період 2013-2024 роки

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-i-dovidnyk/> (дата звернення : 27.03.2025 )



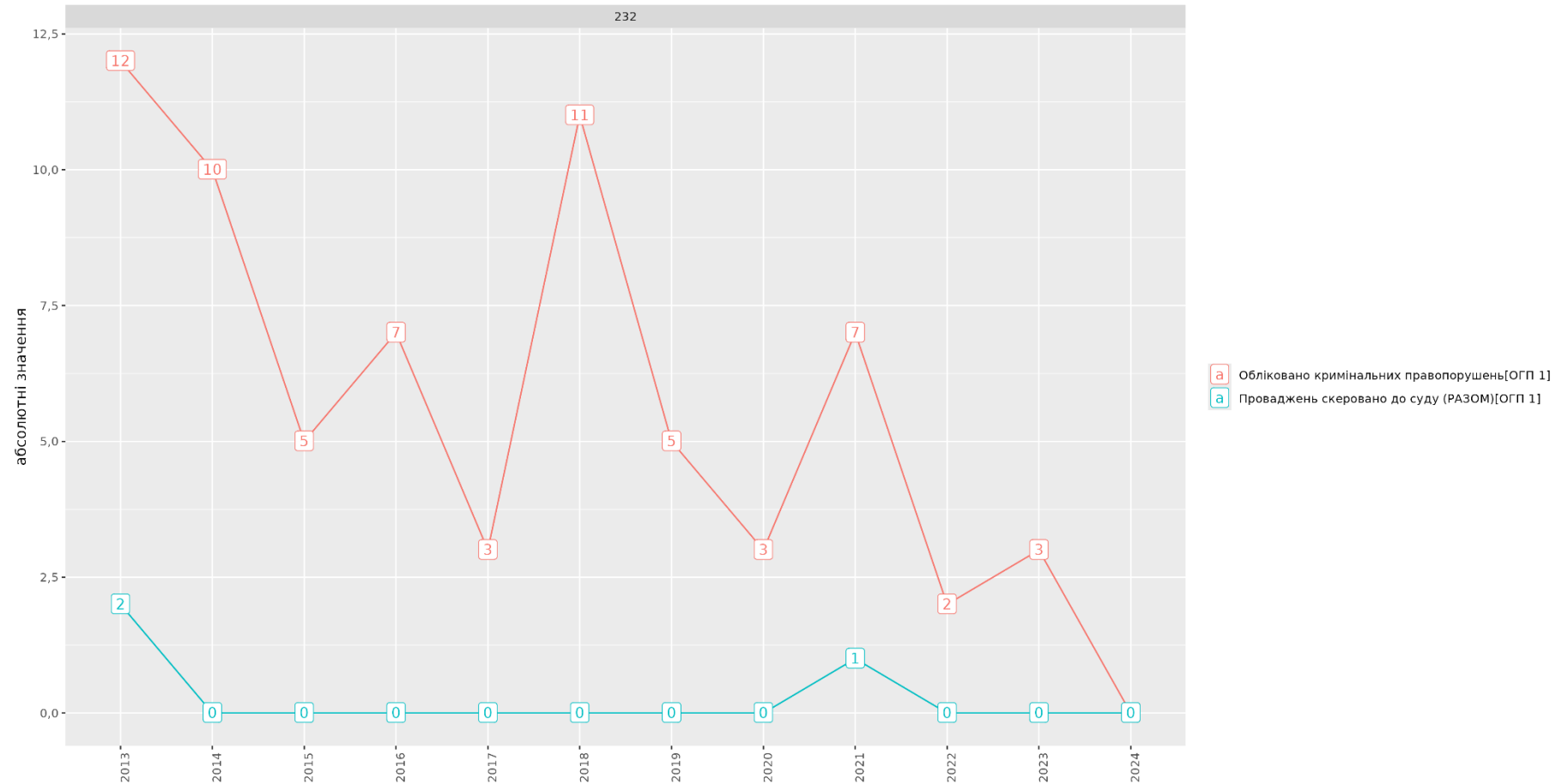
## Співвідношення облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень за ст. 231 КК за період 2013-2024 роки

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 27.03.2025 )



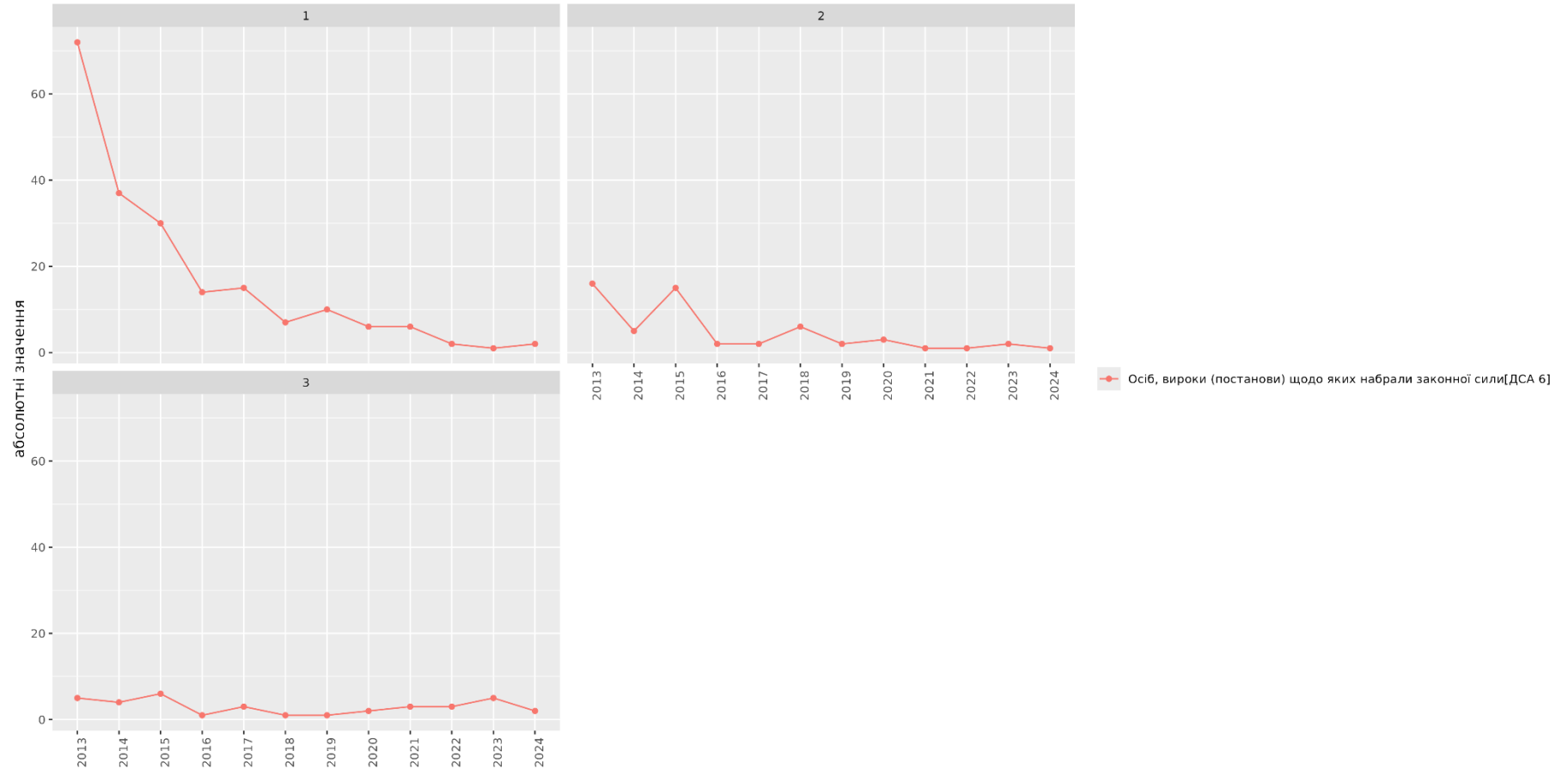
## Співвідношення облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень за ст. 232 КК за період 2013-2024 роки

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 27.03.2025 )



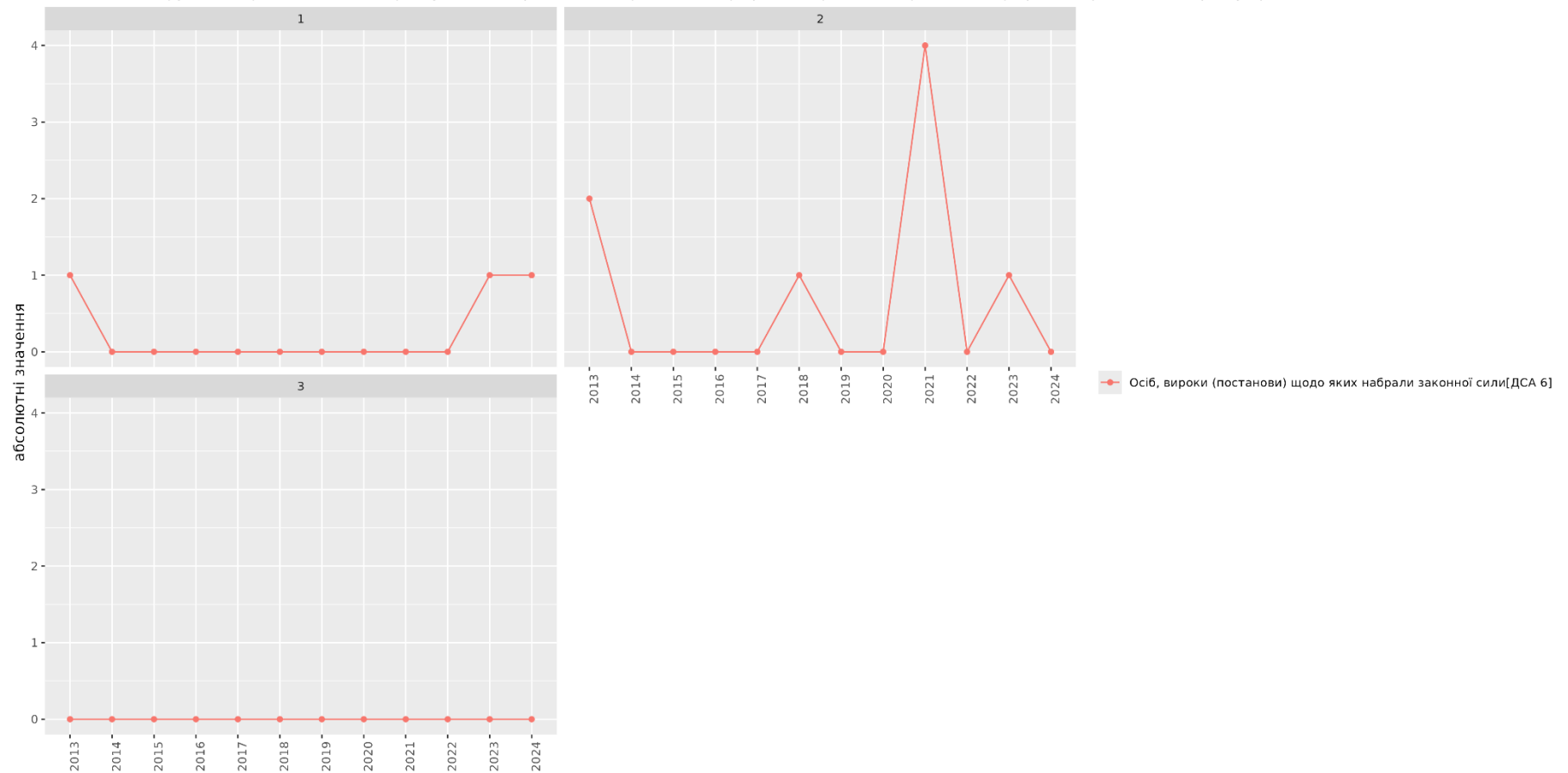
## Кількість осіб щодо яких вироки за ст. 176 КК набрали законної сили (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )  
Стаття 176. Порухення авторського права і суміжних прав (дані по частинах статті)



## Кількість осіб щодо яких вироки за ст. 177 КК набрали законної сили (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )  
Стаття 177. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (дані по частинах статті)



## Кількість осіб щодо яких вироки за ст. 229 КК набрали законної сили (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL : <https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 229. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (дані по частинах статті)



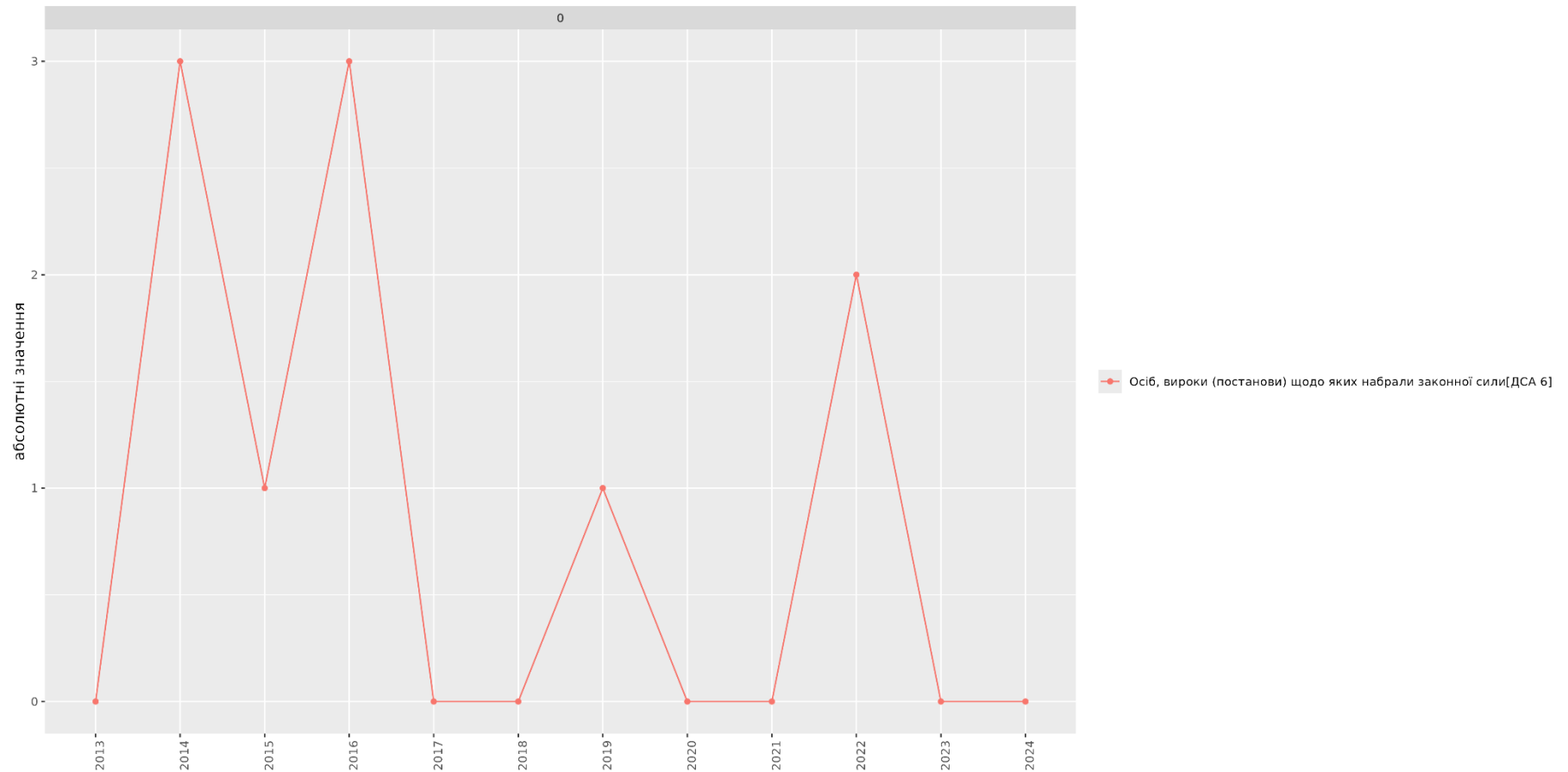
## Кількість осіб щодо яких вироки за ст. 231 КК набрали законної сили (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (дані по частинах статті)



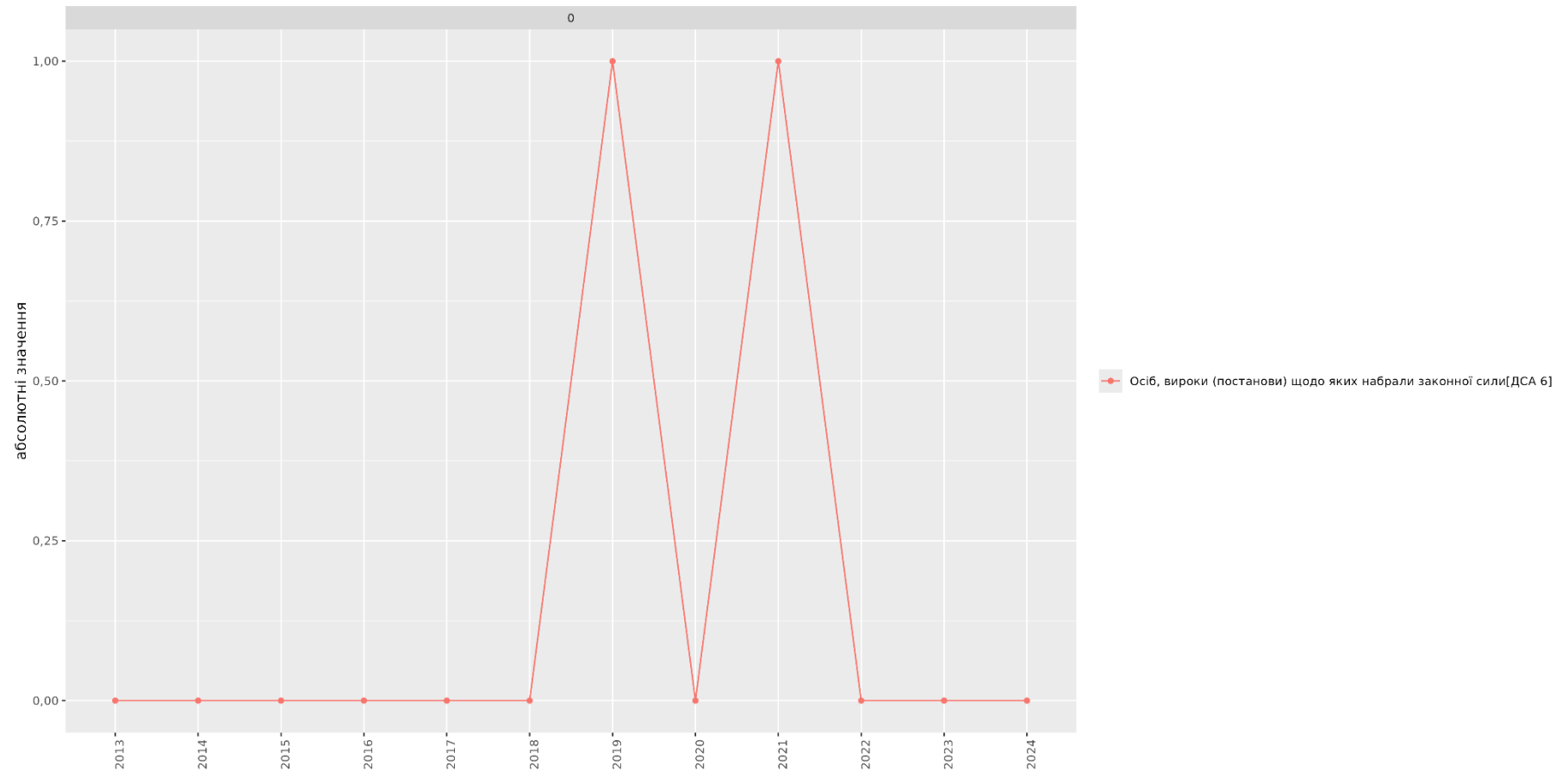
## Кількість осіб щодо яких вироки за ст. 232 КК набрали законної сили (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

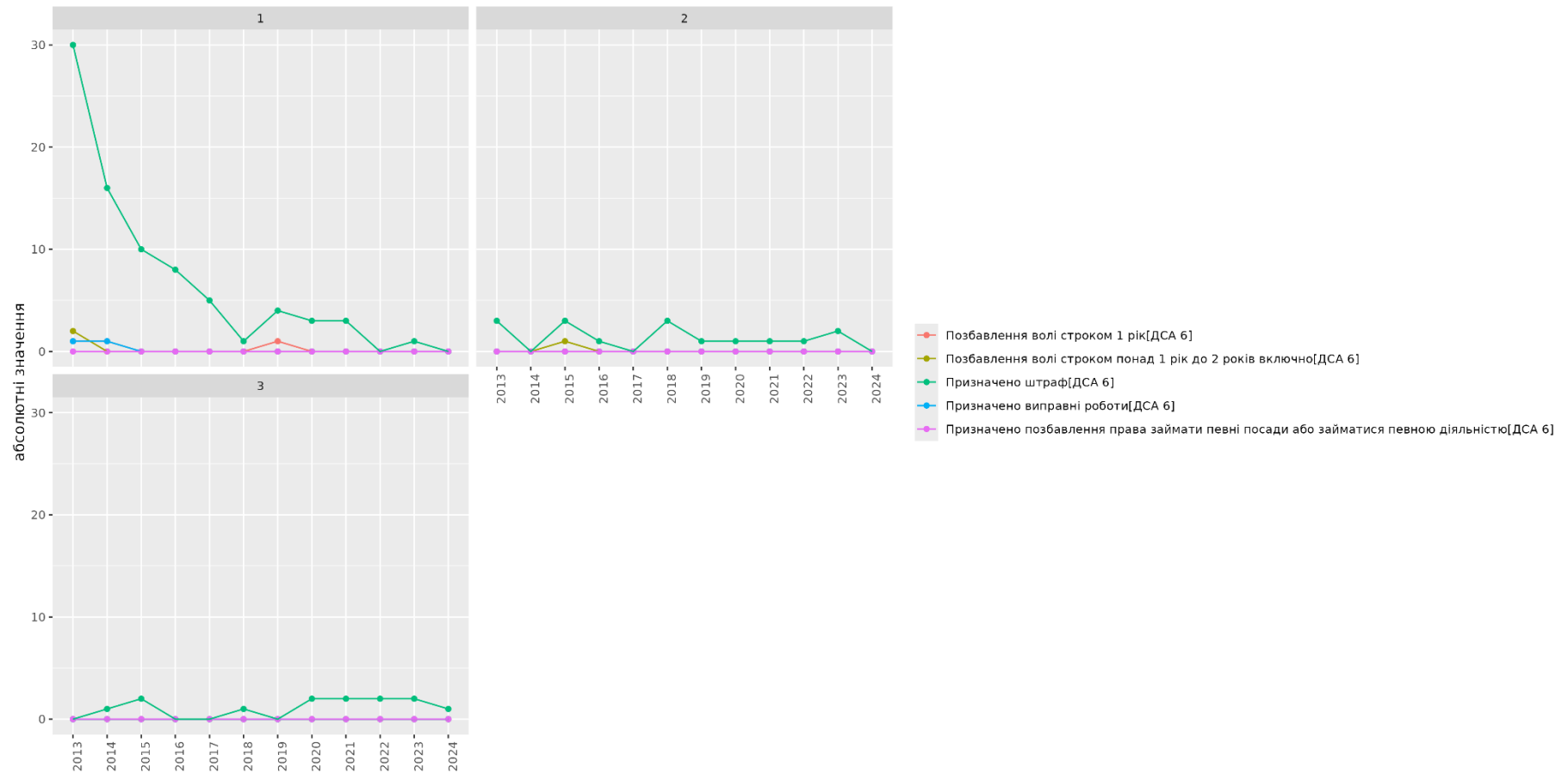
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 232. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (дані по частинах статті)



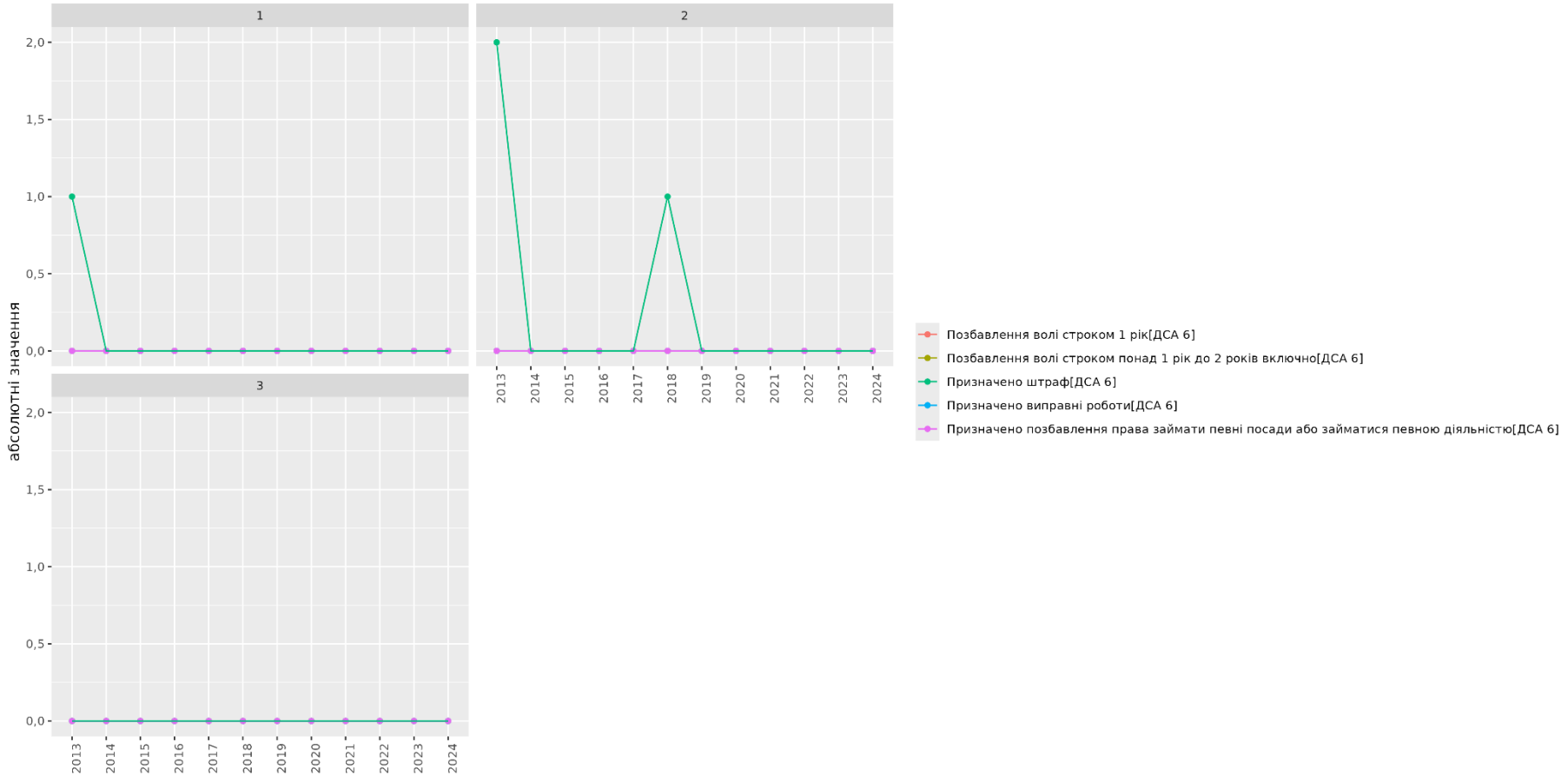
## Співвідношення видів покарання, призначених вироком за частинами ст. 176 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL : <https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )  
Стаття 176. Порухення авторського права і суміжних прав (дані по частинах статті)



Співвідношення видів покарання, призначених вироком за частинами ст. 177 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )  
Стаття 177. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (дані по частинах статті)

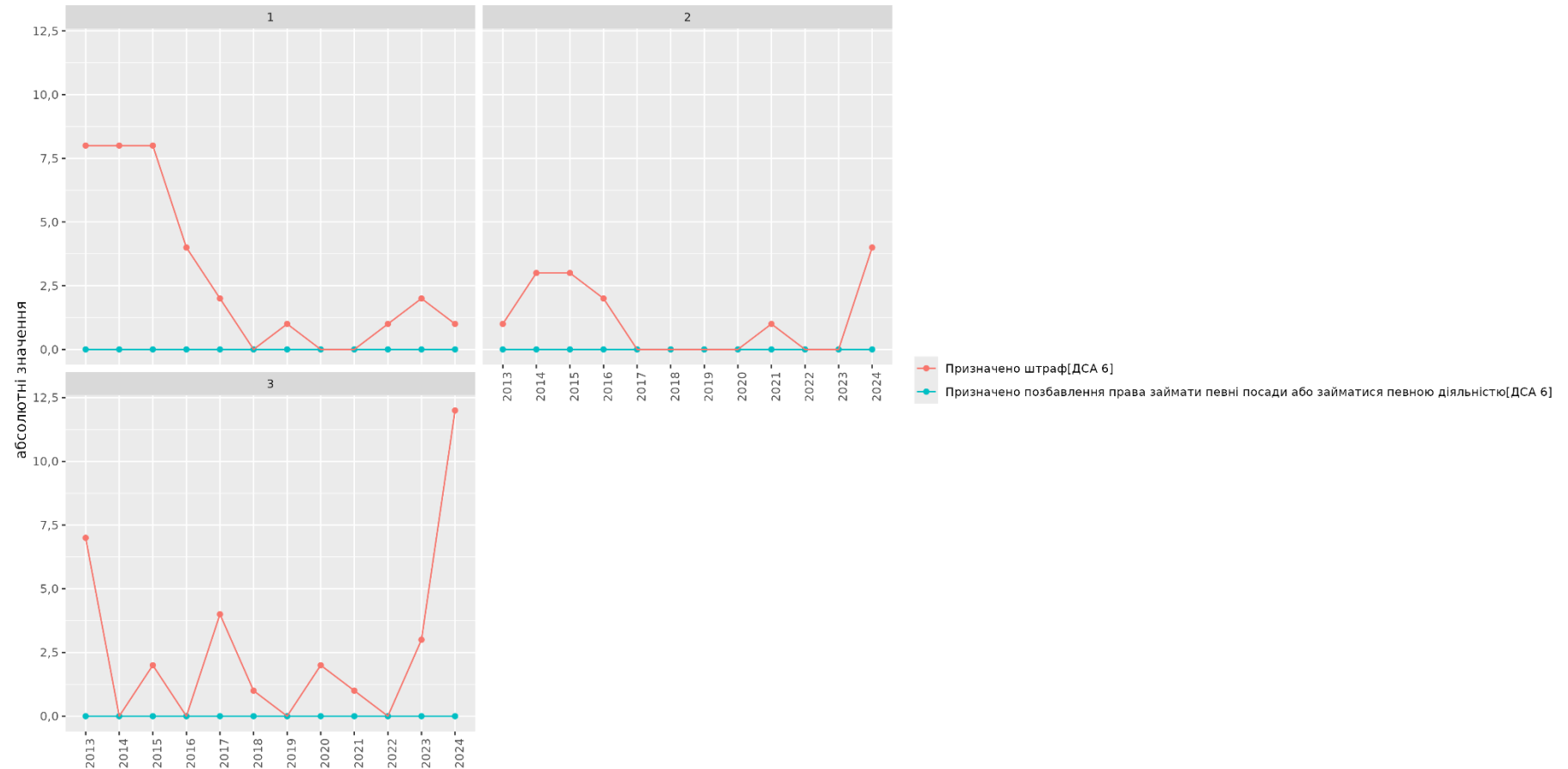


## Співвідношення видів покарання, призначених вироком за частинами ст. 229 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 229. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (дані по частинах статті)



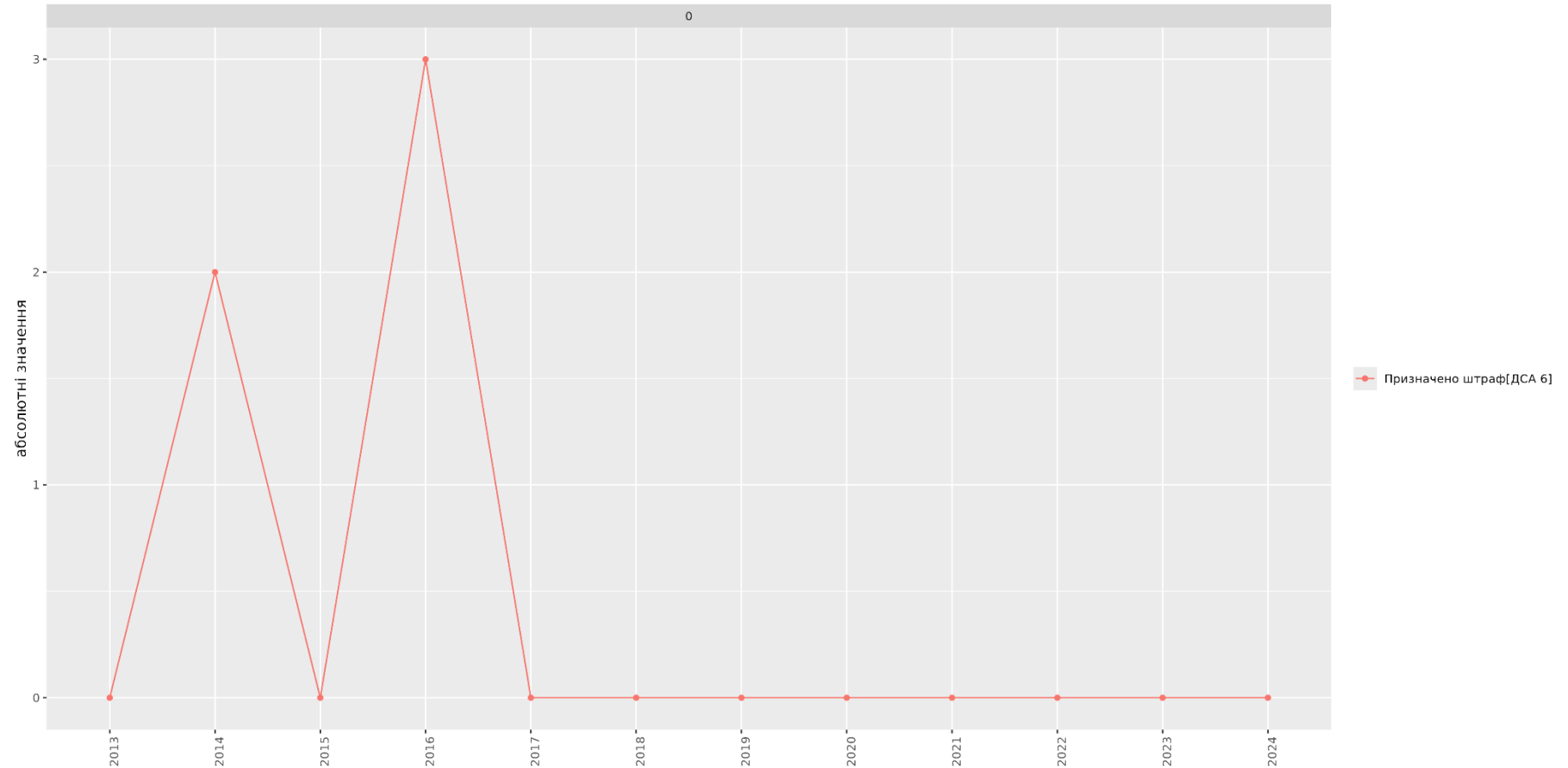
## Співвідношення видів покарання, призначених вироком за ст. 231 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (дані по частинах статті)



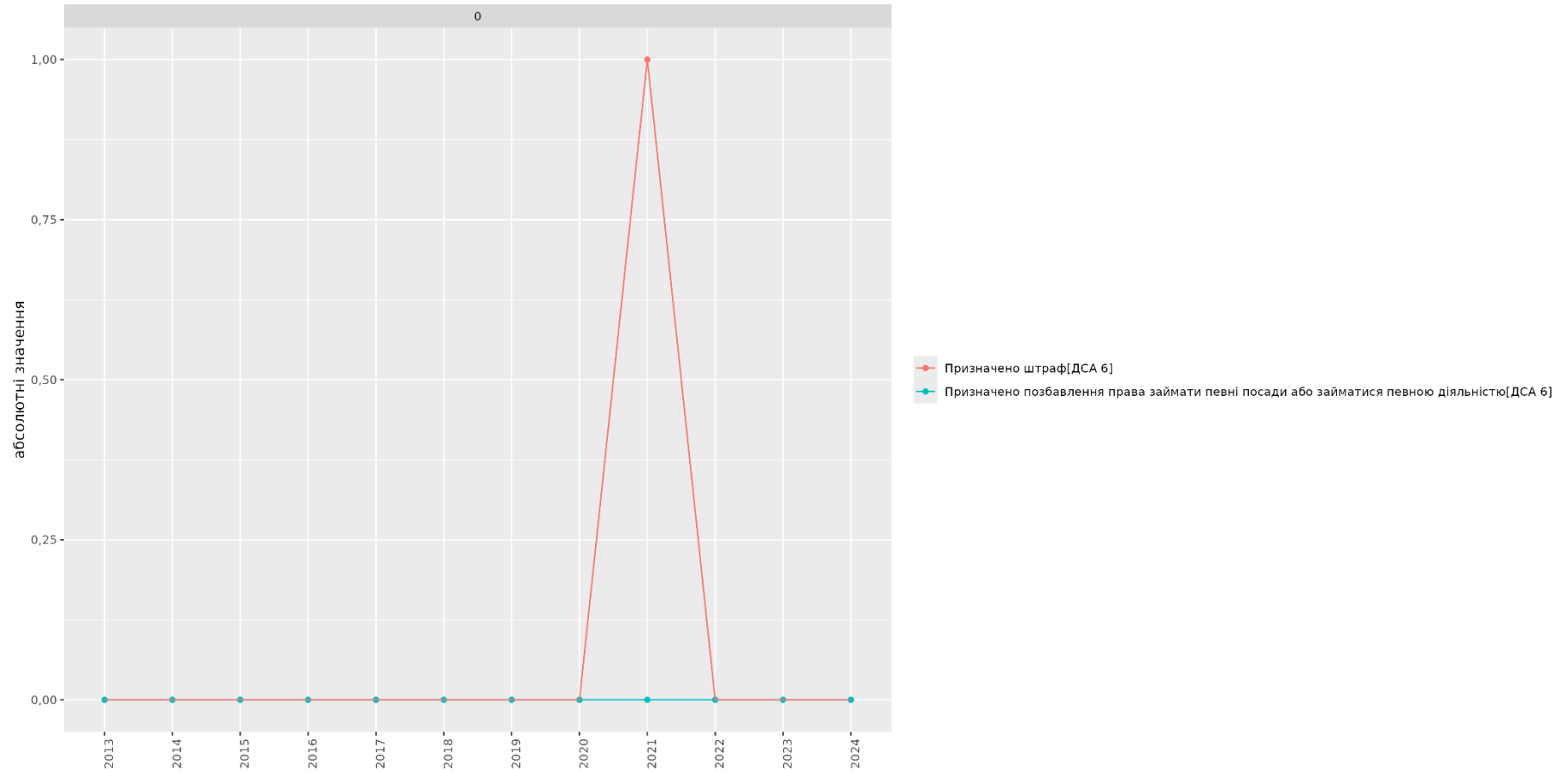
## Співвідношення видів покарання, призначених вироком за ст. 232 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 232. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (дані по частинах статті)









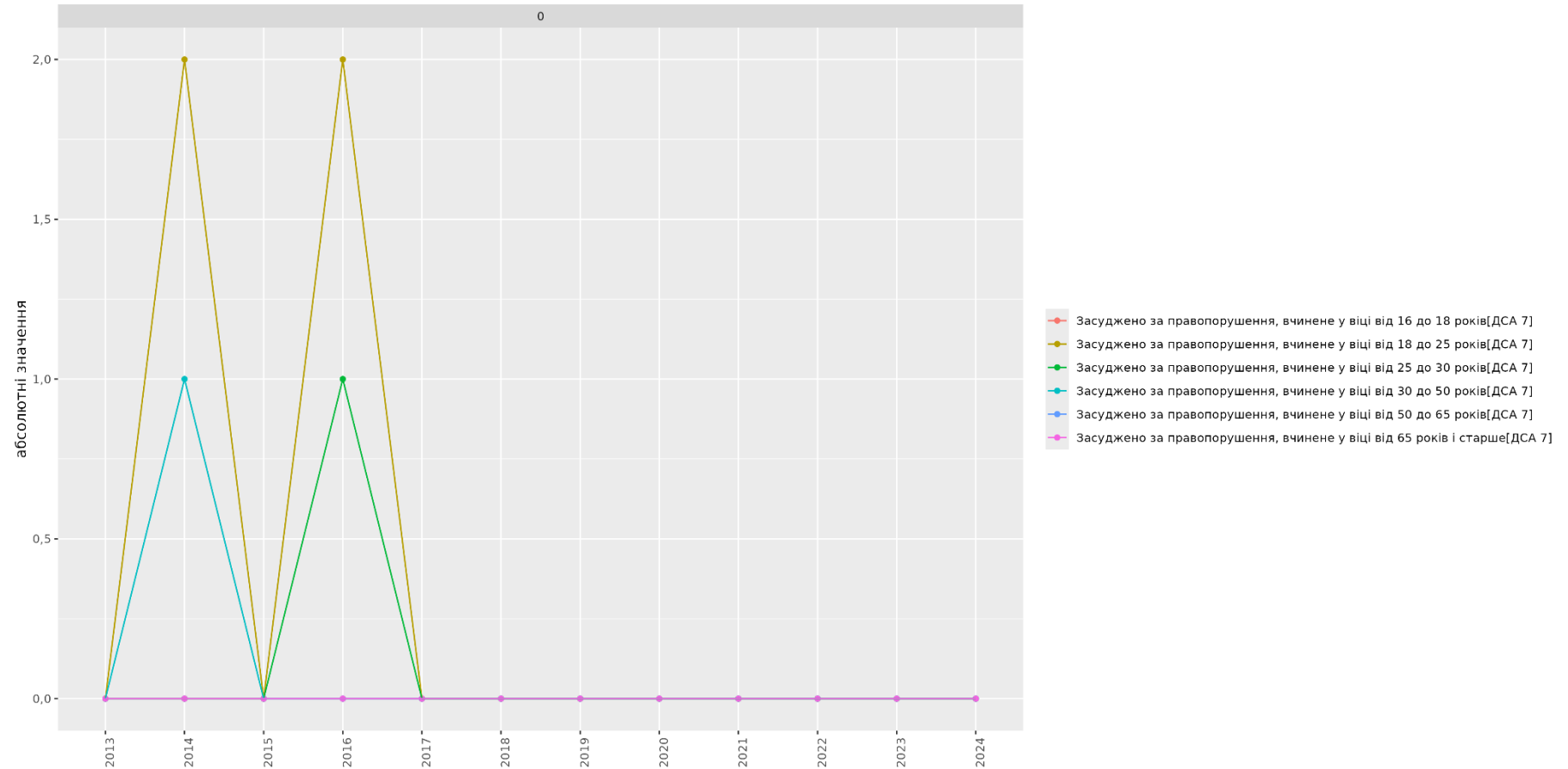
## Розподіл за віковими групами засуджених за ст. 231 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (дані по частинах статті)



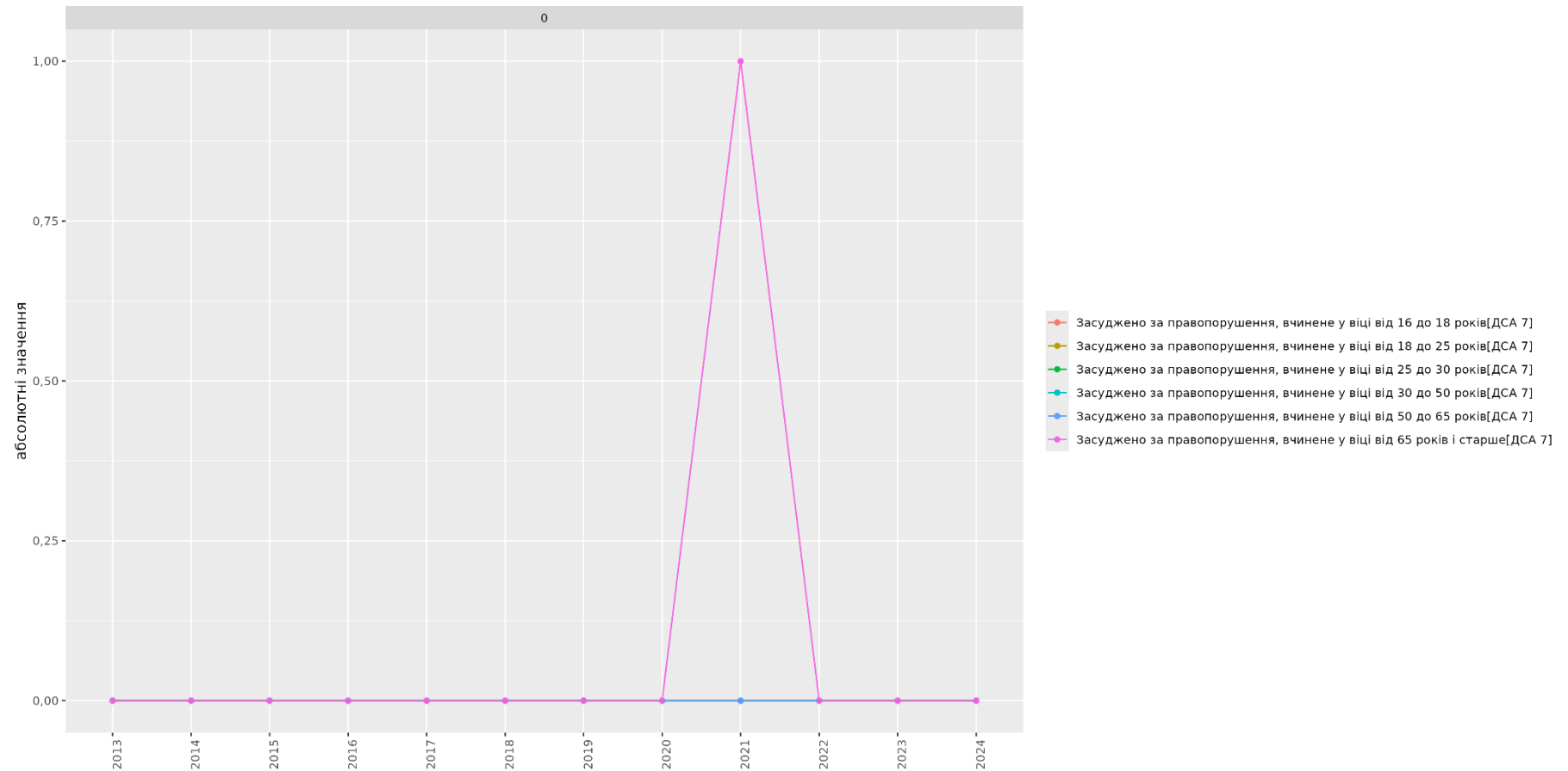
## Розподіл за віковими групами засуджених за ст. 232 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

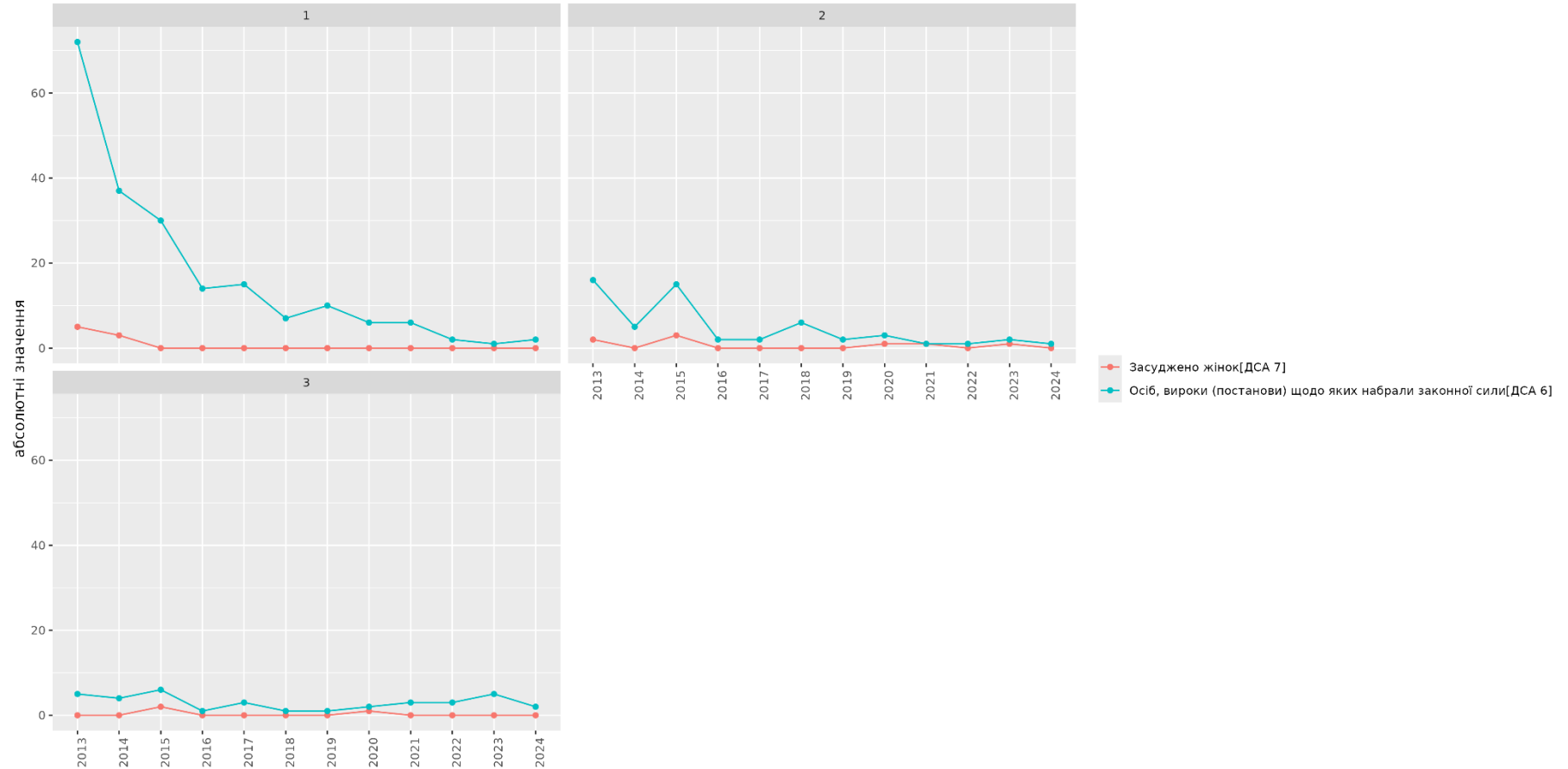
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 29.03.2025 )

Стаття 232. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (дані по частинах статті)



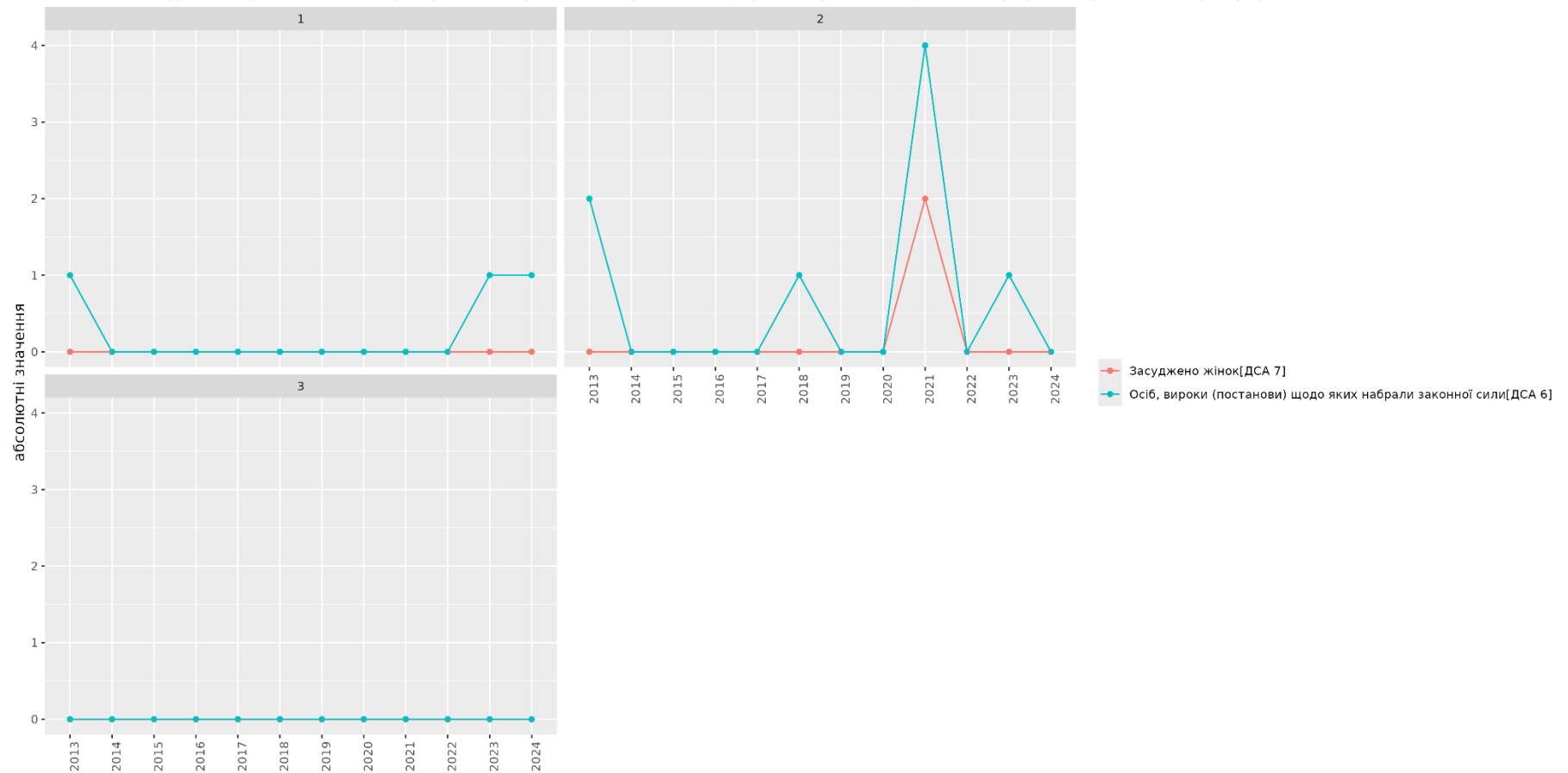
## Гендерний розподіл засуджених за частинами ст. 176 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL : <https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )  
Стаття 176. Порушення авторського права і суміжних прав (дані по частинах статті)



## Гендерний розподіл засуджених за частинами ст. 177 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )  
Стаття 177. Порухення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (дані по частинах статті)



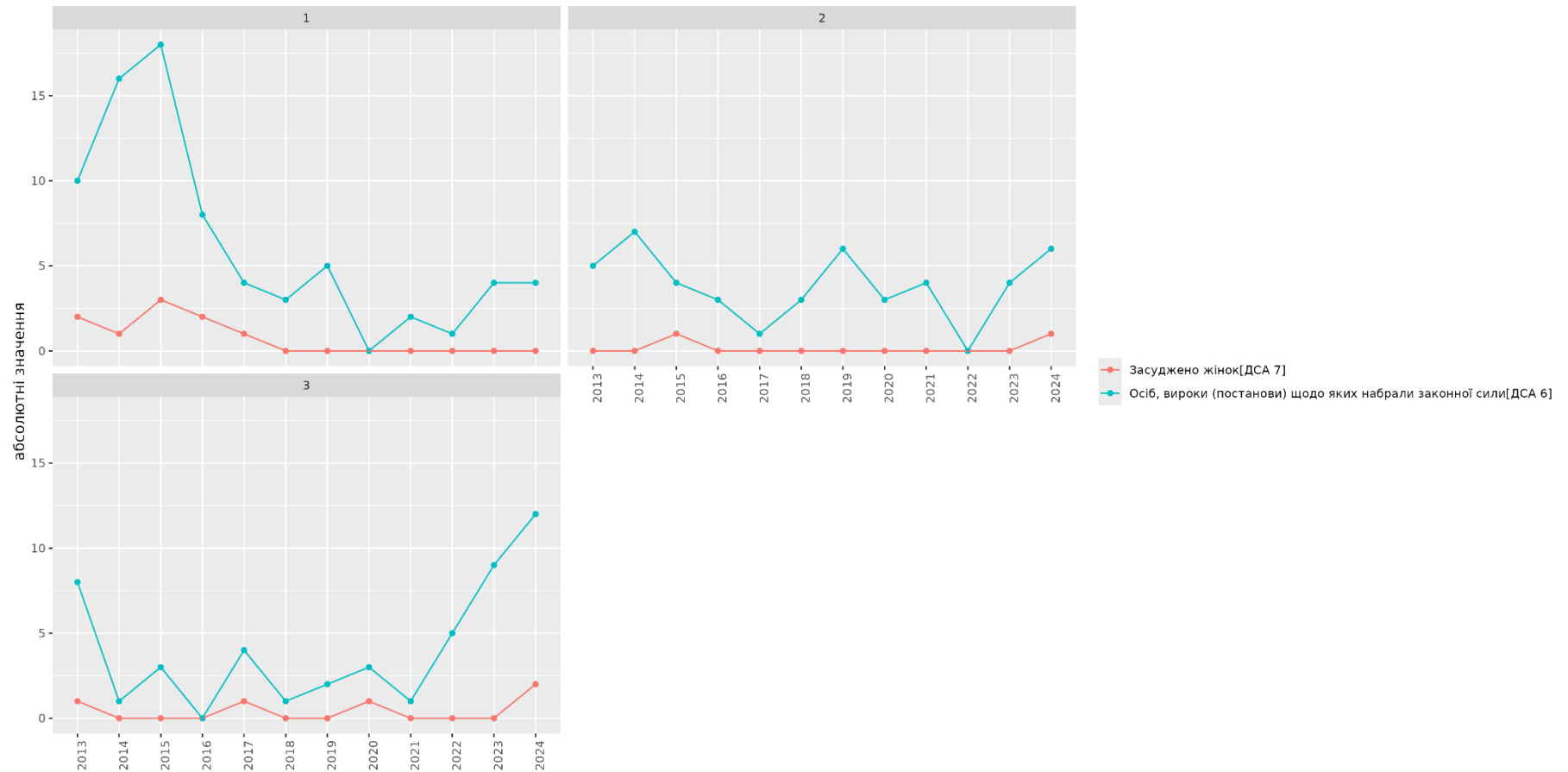
## Гендерний розподіл засуджених за частинами ст. 229 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL : <https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 229. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (дані по частинах статті)

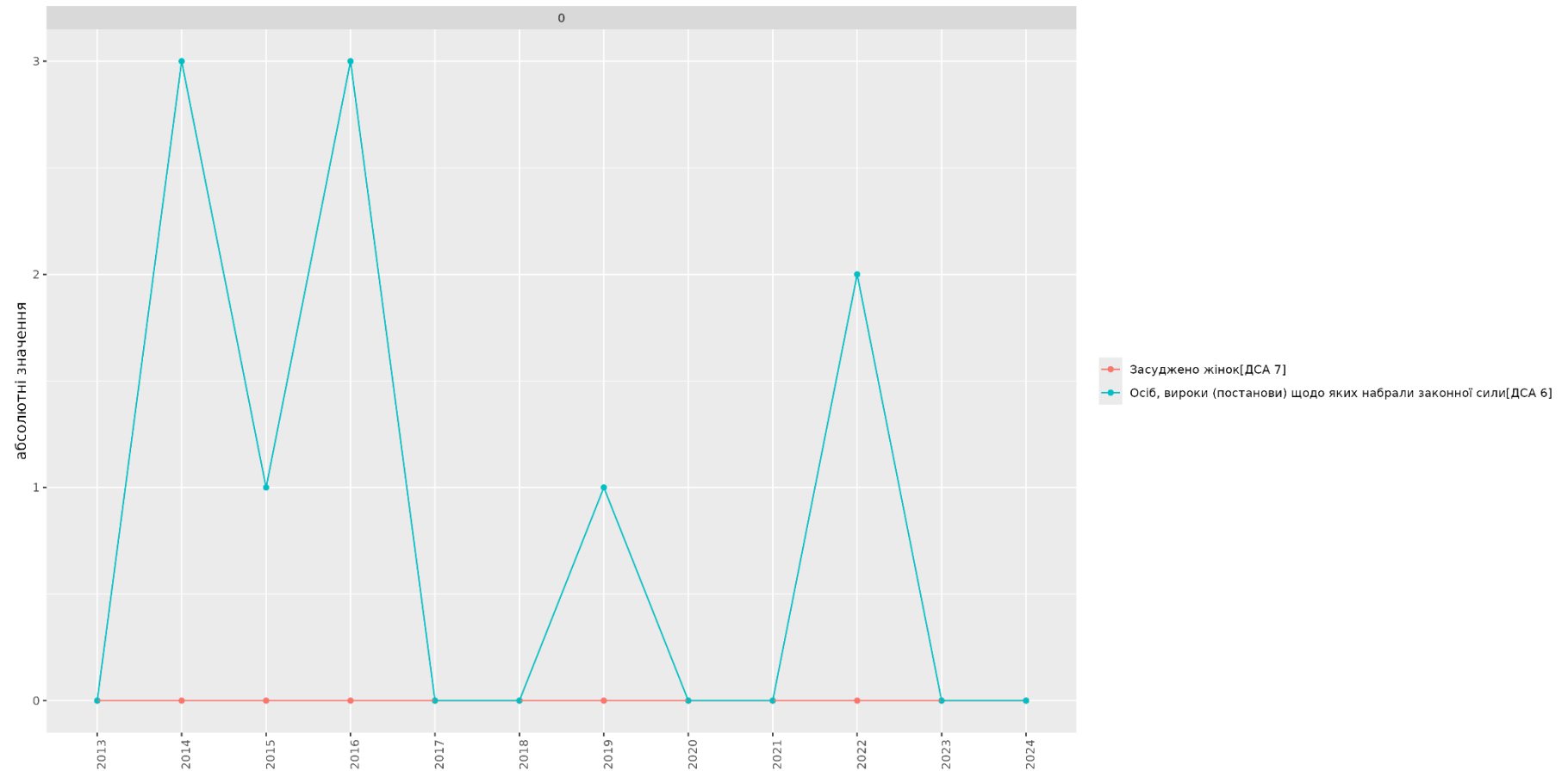


## Гендерний розподіл засуджених за ст. 231 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації. Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (дані по частинах статті)



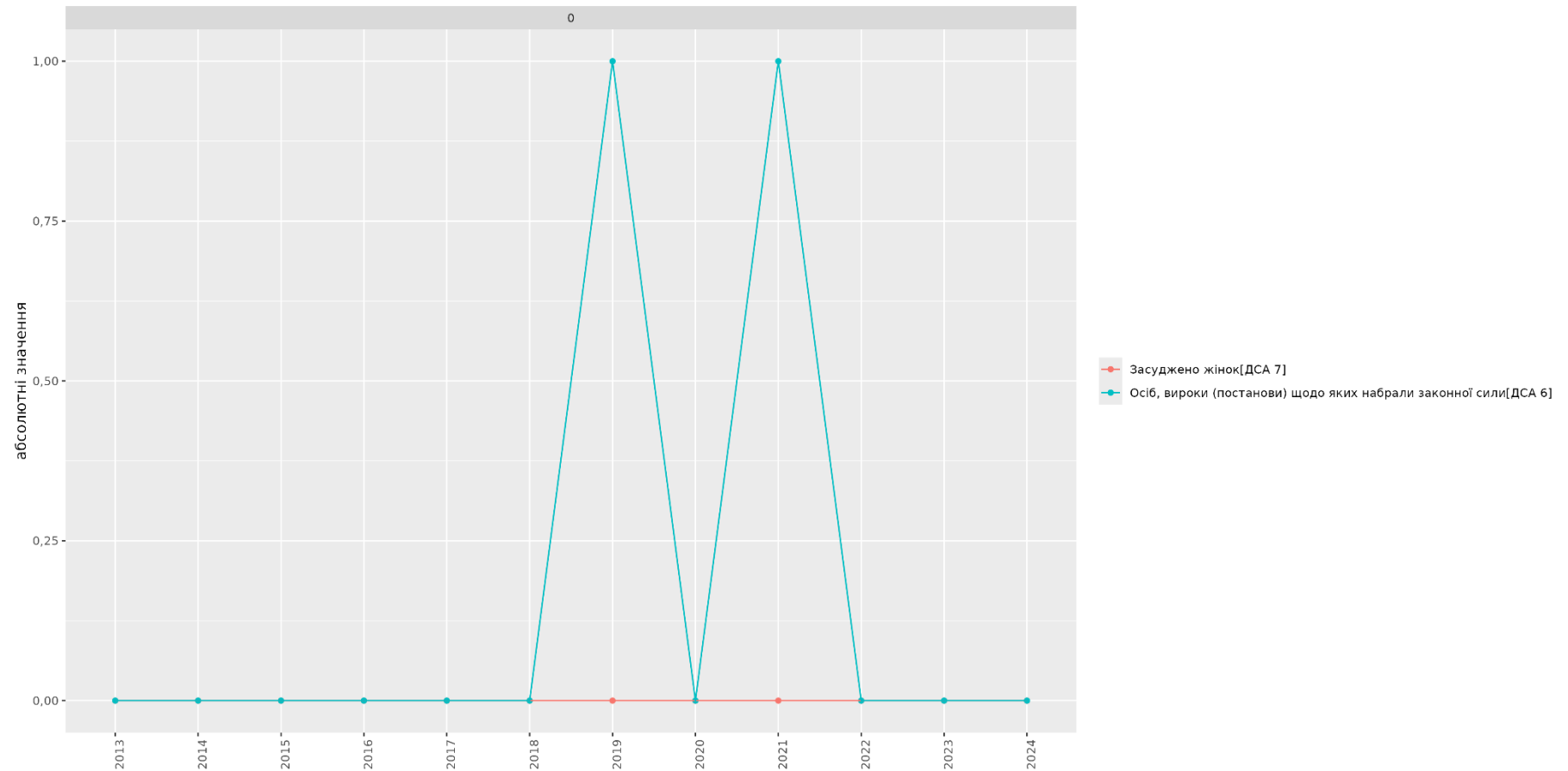
## Гендерний розподіл засуджених за ст. 232 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

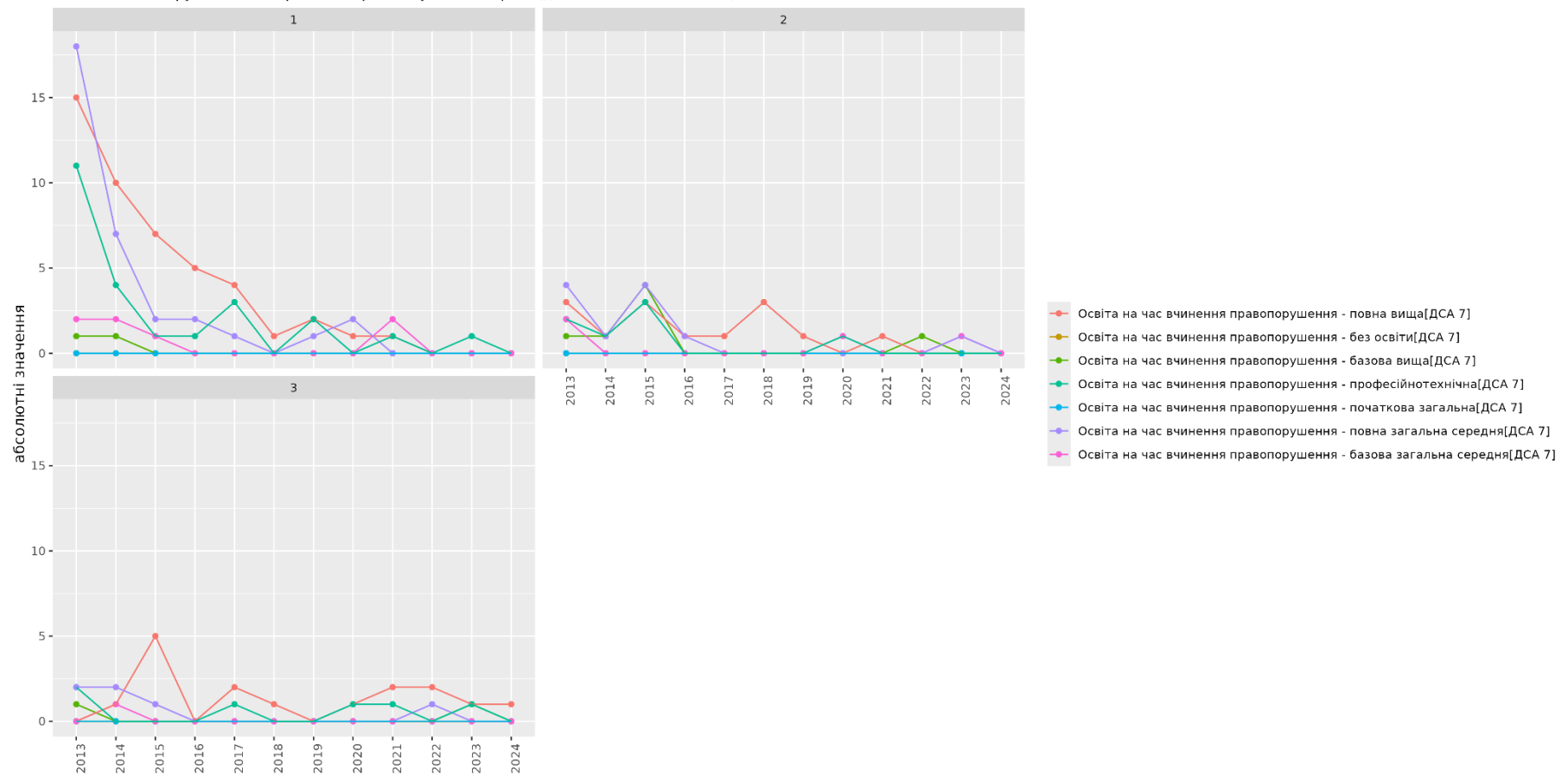
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 232. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (дані по частинах статті)



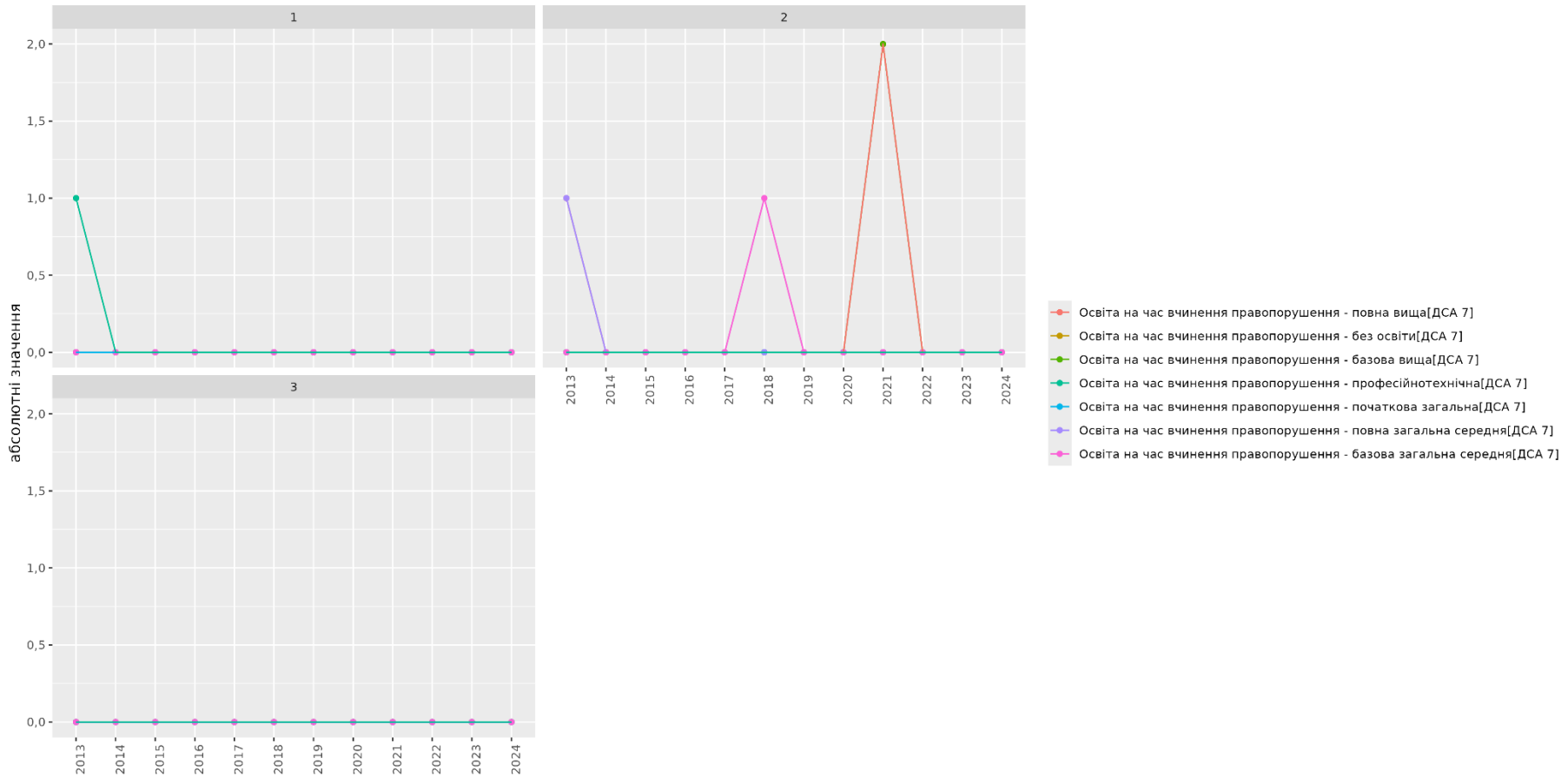
## Рівень освіти на момент вчинення кримінального правопорушення за частина ст. 176 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )  
Стаття 176. Порухення авторського права і суміжних прав (дані по частинах статті)



**Рівень освіти на момент вчинення кримінального правопорушення за частина ст. 177 КК (в абсолютних значеннях)**

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )  
Стаття 177. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (дані по частинах статті)

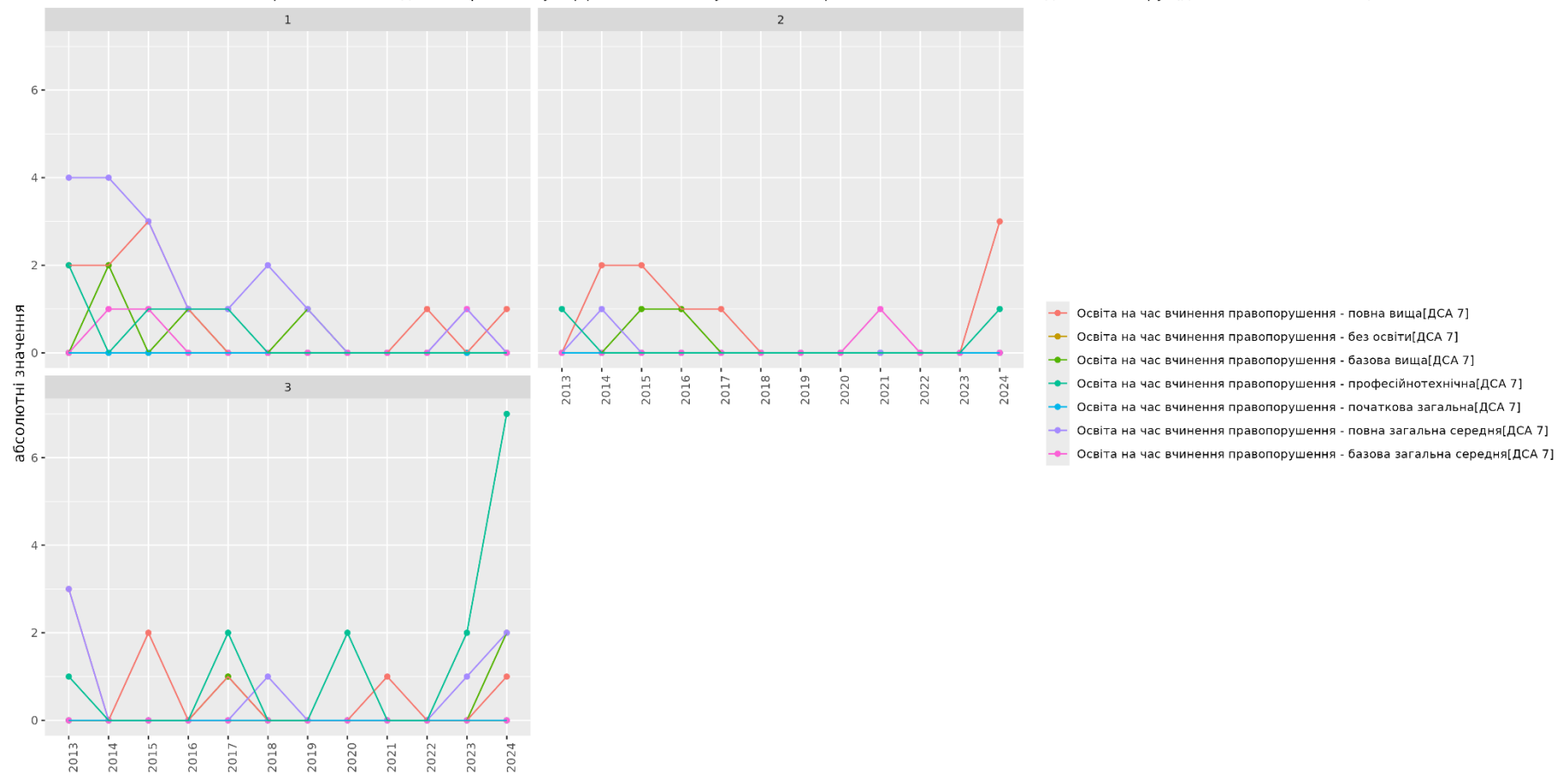


## Рівень освіти на момент вчинення кримінального правопорушення за частина ст. 229 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації. Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

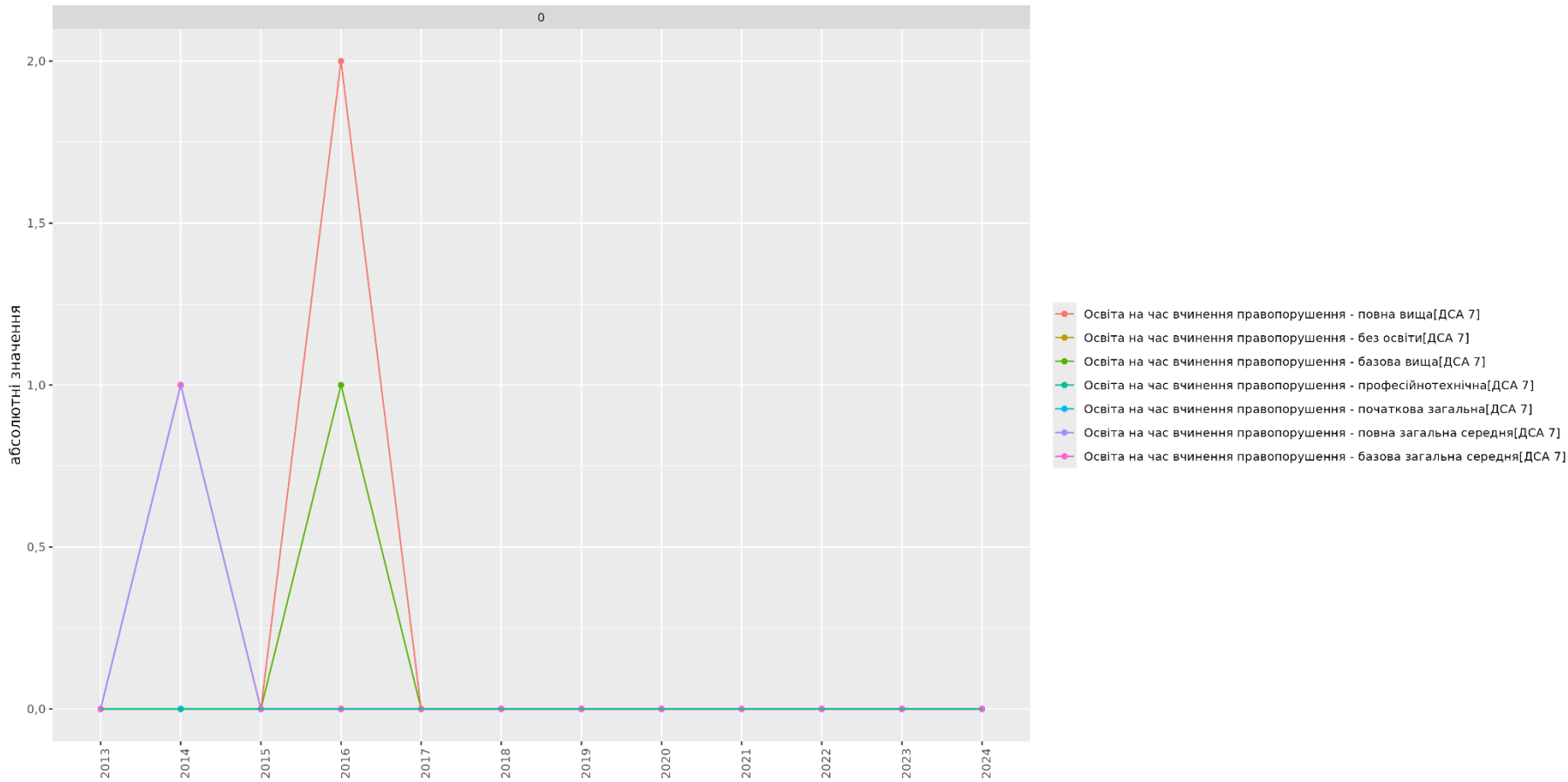
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 229. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (дані по частинах статті)



**Рівень освіти на момент вчинення кримінального правопорушення за ст. 231 КК (в абсолютних значеннях)**

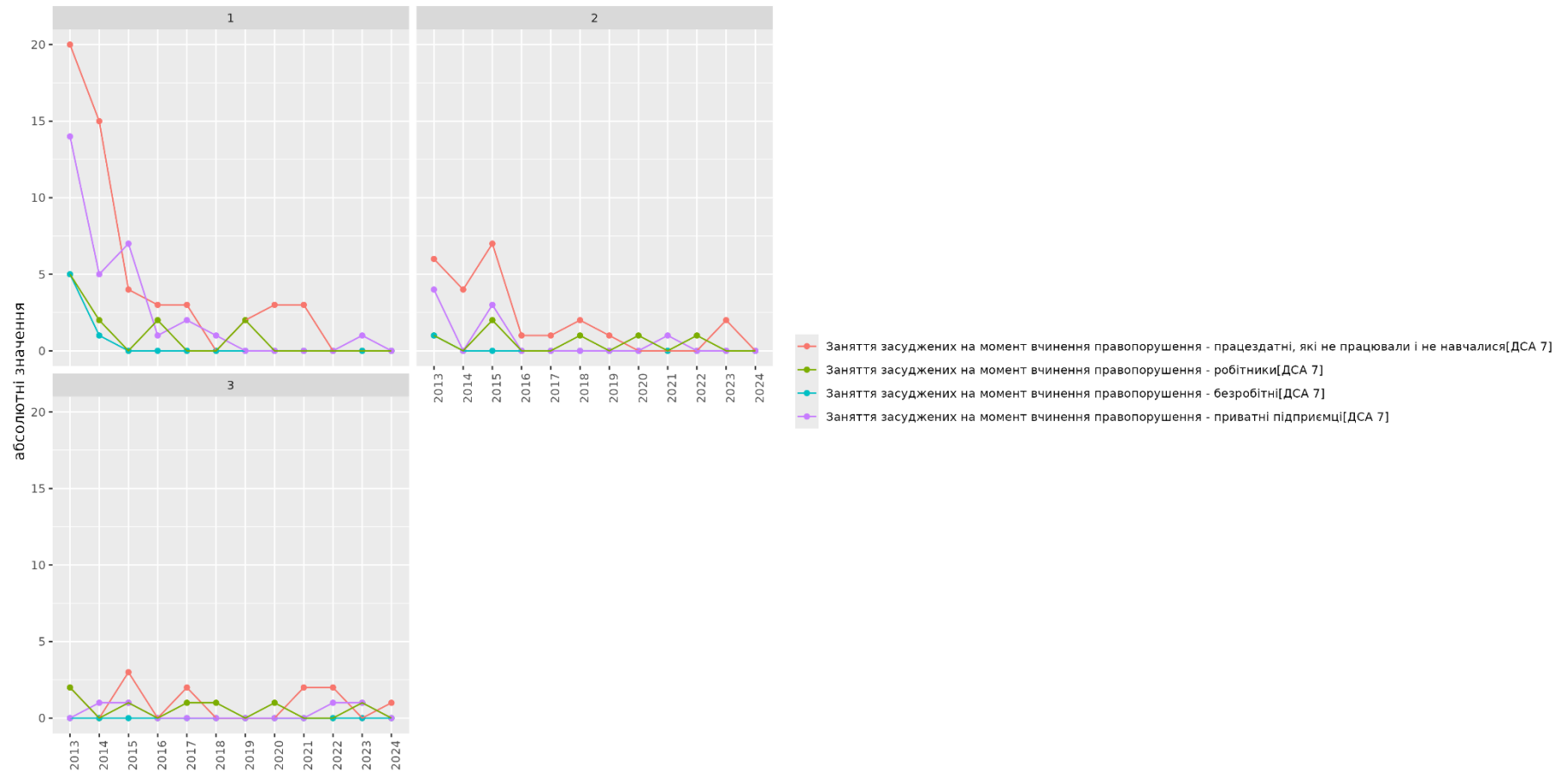
Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах **Офісу Генерального прокурора України** та **Державної судової адміністрації**.  
Створено у веб-застосунку - **Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник**.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )  
Стаття 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (дані по частинах статті)





## Співвідношення основних видів зайнятості осіб на момент вчинення ними кримінального правопорушення за частинами ст. 176 КК (в абсолютних значеннях)

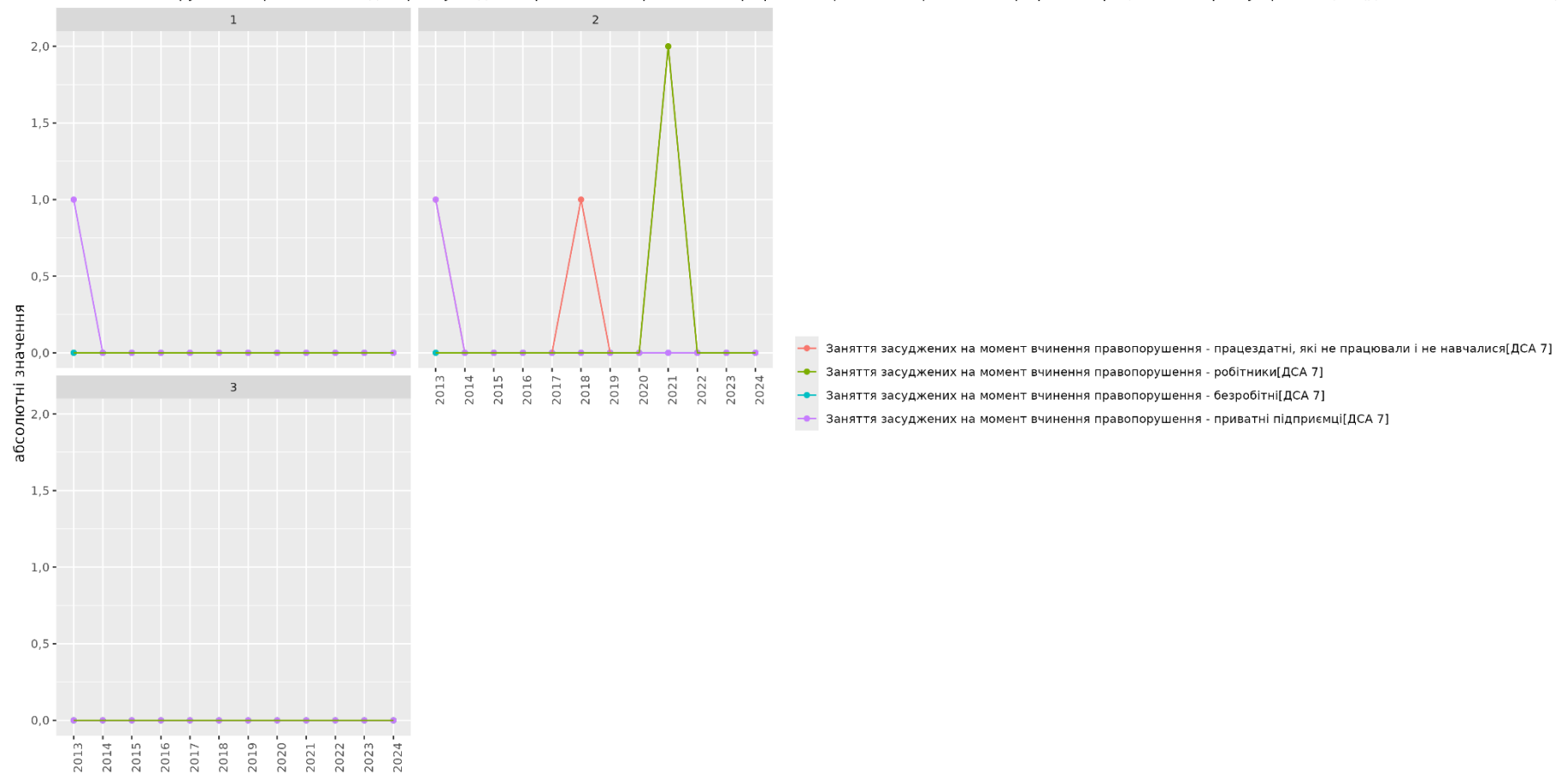
Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL : <https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )  
Стаття 176. Порушення авторського права і суміжних прав (дані по частинах статті)



## Співвідношення основних видів зайнятості осіб на момент вчинення ними кримінального правопорушення за частинами ст. 177 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.  
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 177. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (дані по частинах статті)

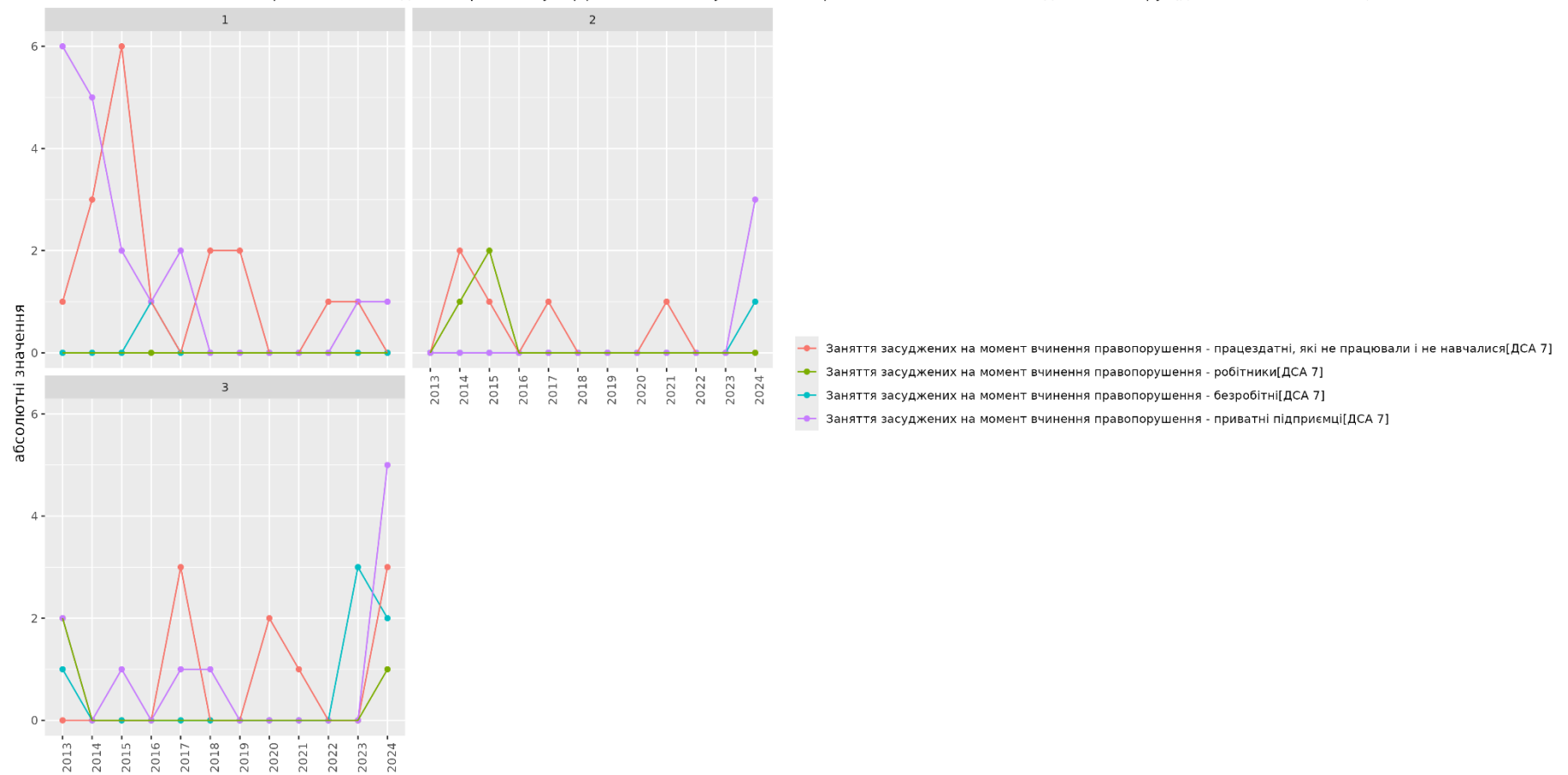


## Співвідношення основних видів зайнятості осіб на момент вчинення ними кримінального правопорушення за частинами ст. 229 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації. Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 229. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (дані по частинах статті)

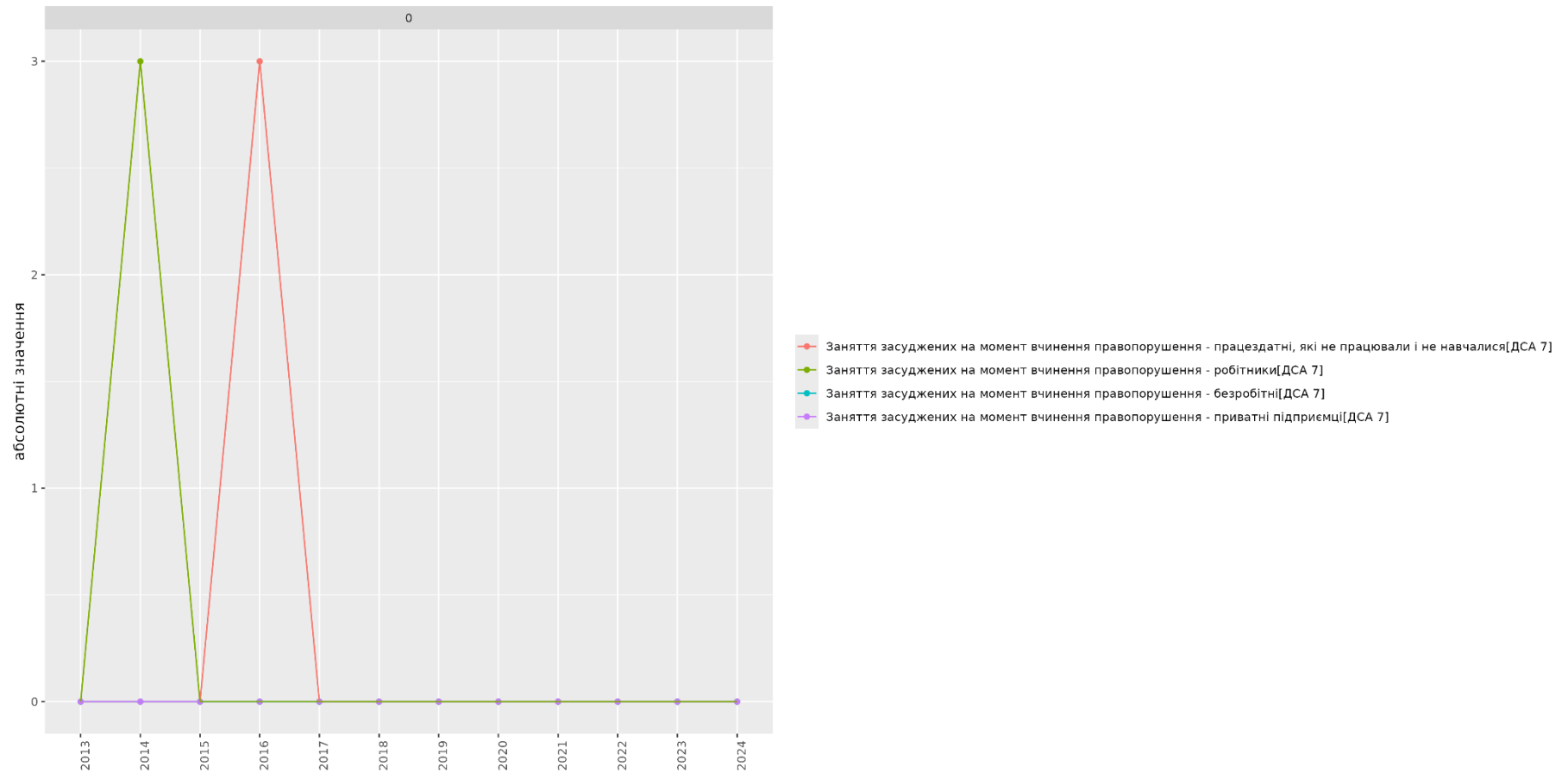


## Співвідношення основних видів зайнятості осіб на момент вчинення ними кримінального правопорушення за ст. 231 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.  
Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (дані по частинах статті)



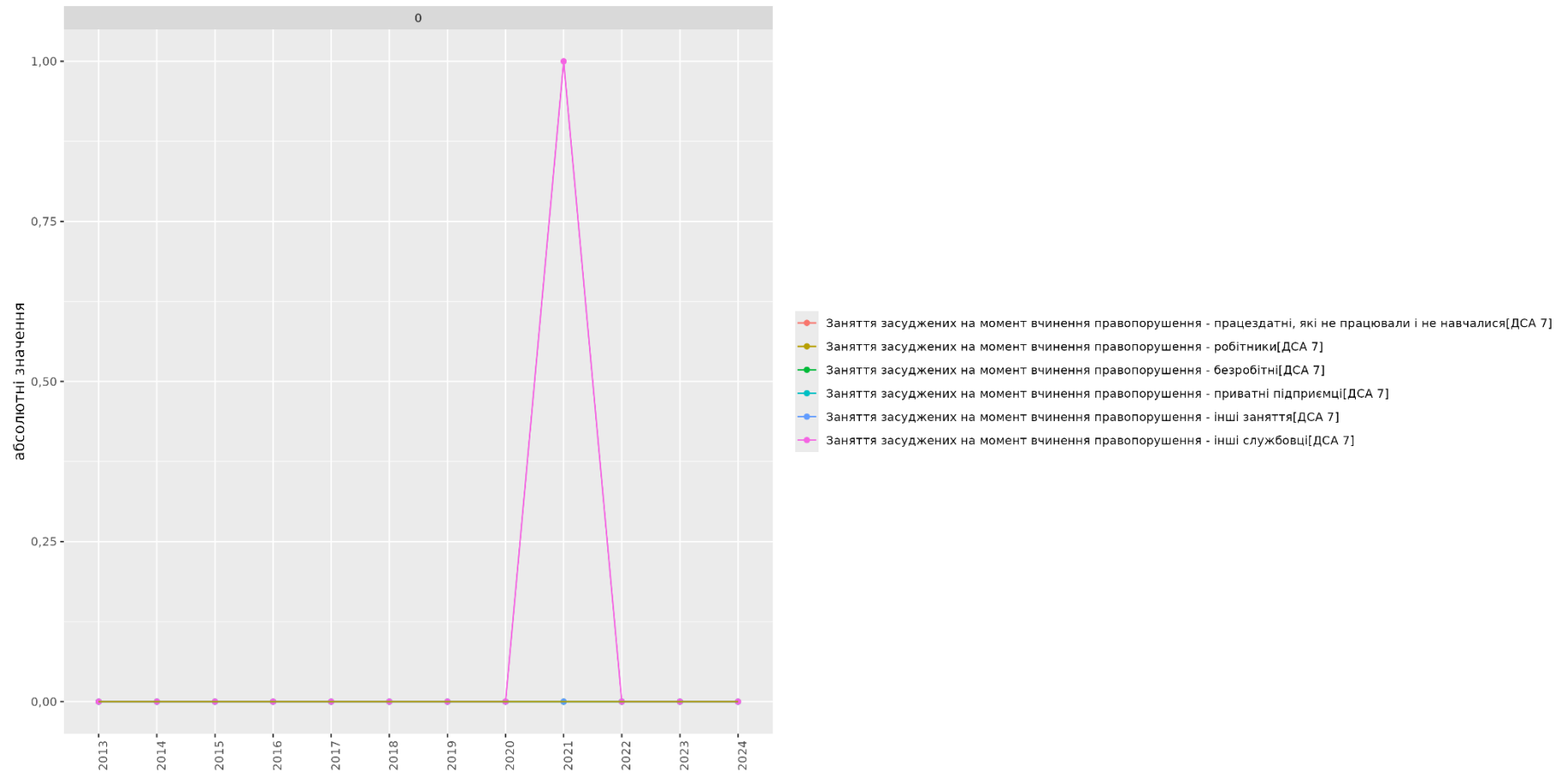
## Співвідношення основних видів зайнятості осіб на момент вчинення ними кримінального правопорушення за ст. 232 КК (в абсолютних значеннях)

Візуалізація на підставі звітів за період з 2013 по 2024 рік, представлених на офіційних сайтах Офісу Генерального прокурора України та Державної судової адміністрації.

Створено у веб-застосунку - Карчевський М. В. Протидія злочинності в Україні: інфографіка : інтерактивний довідник.

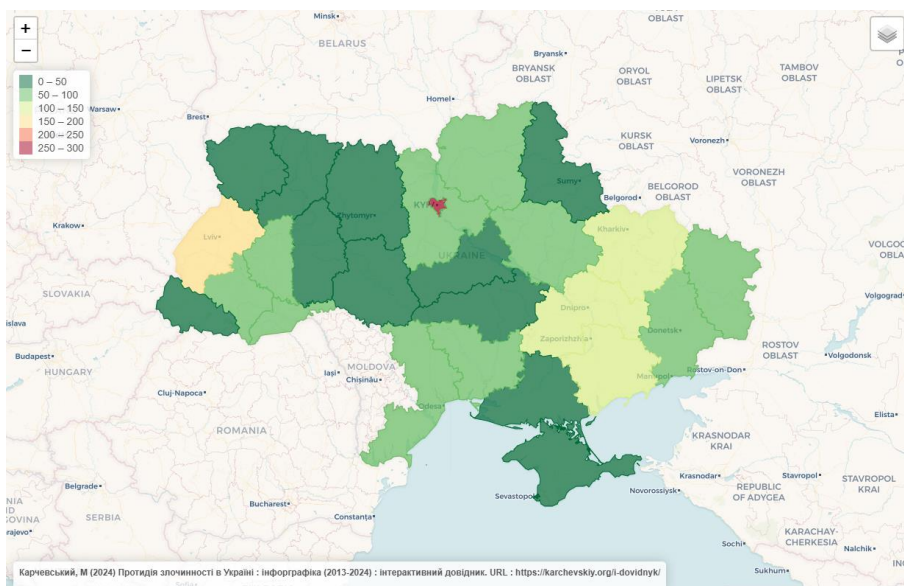
URL :<https://karchevskiy.org/i-dovidnyk/> (дата звернення : 30.03.2025 )

Стаття 232. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (дані по частинах статті)

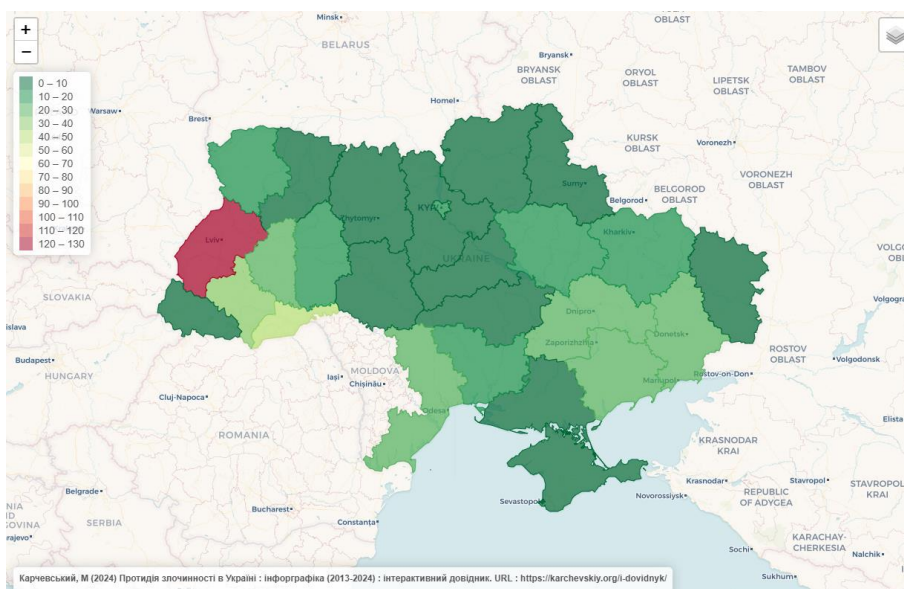


## Регіональні показники розподілу кримінальних правопорушень за ст. 176 КК

Обліковано  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

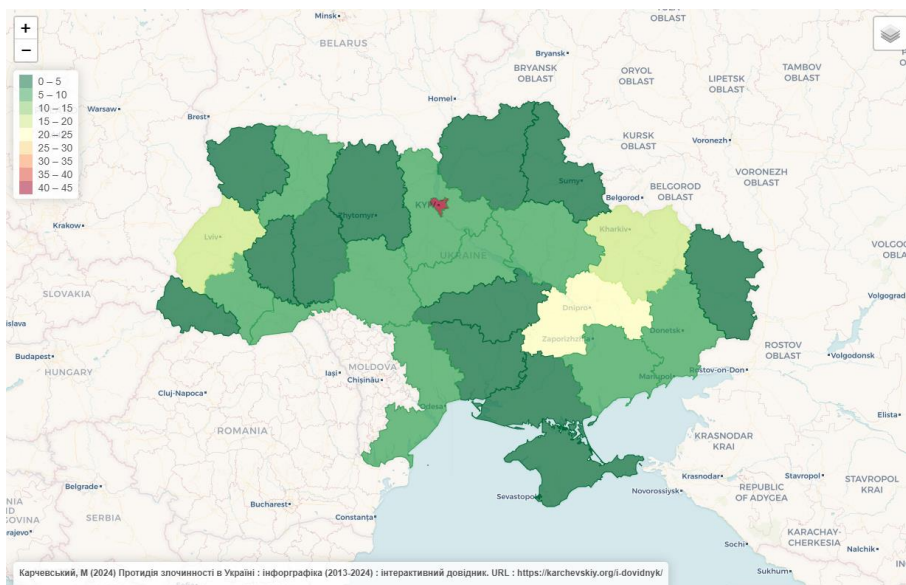


Скеровано до суду з  
обвинувальним актом  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

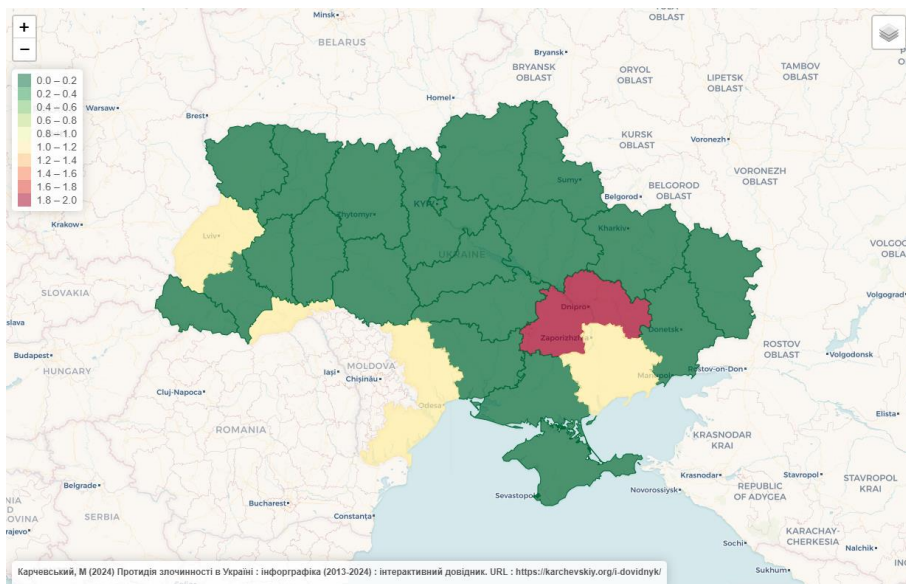


## Регіональні показники розподілу кримінальних правопорушень за ст. 177 КК

Обліковано  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

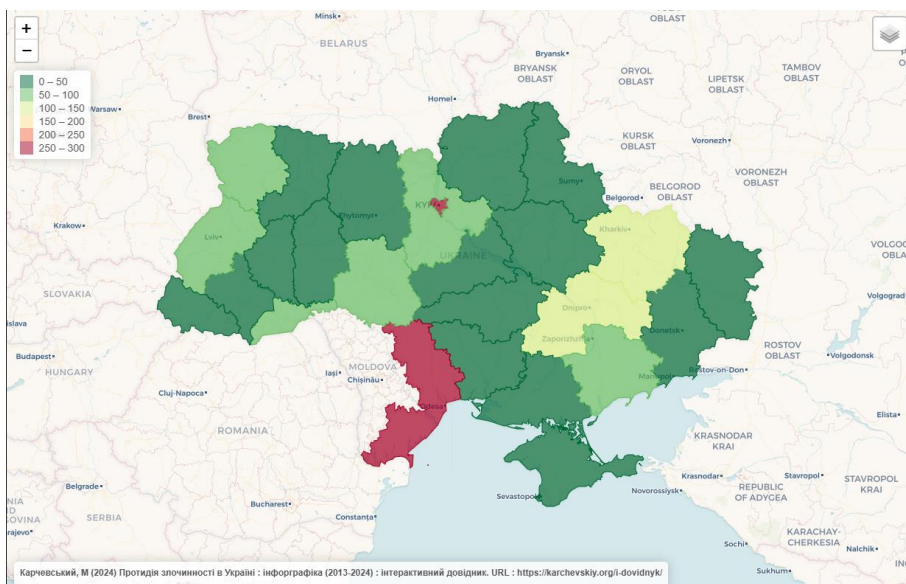


Скеровано до суду з  
обвинувальним актом  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

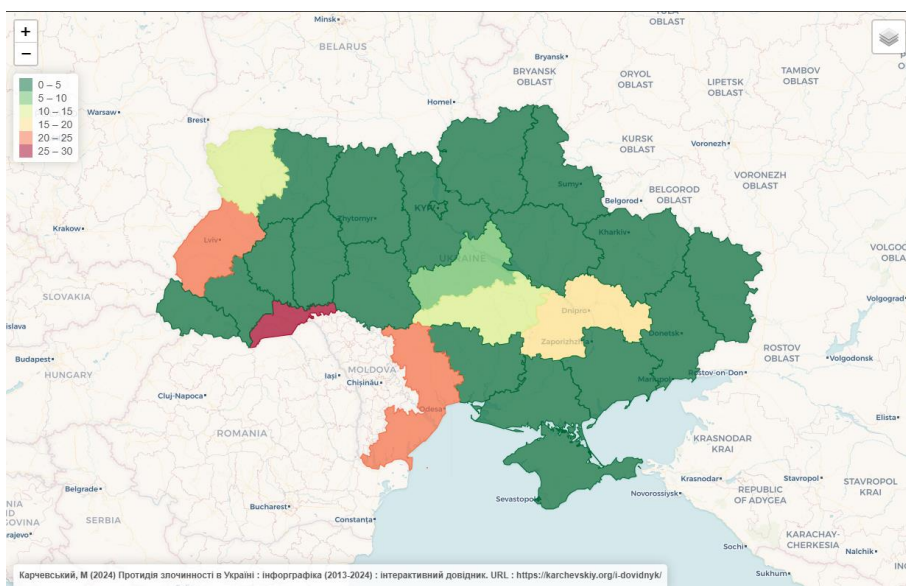


## Регіональні показники розподілу кримінальних правопорушень за ст. 229 КК

Обліковано  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

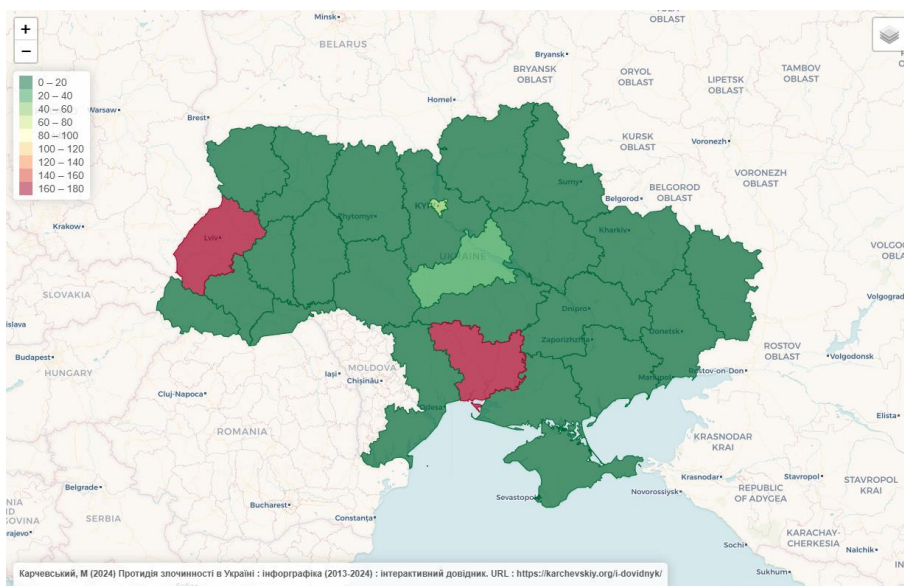


Скеровано до суду з  
обвинувальним актом  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

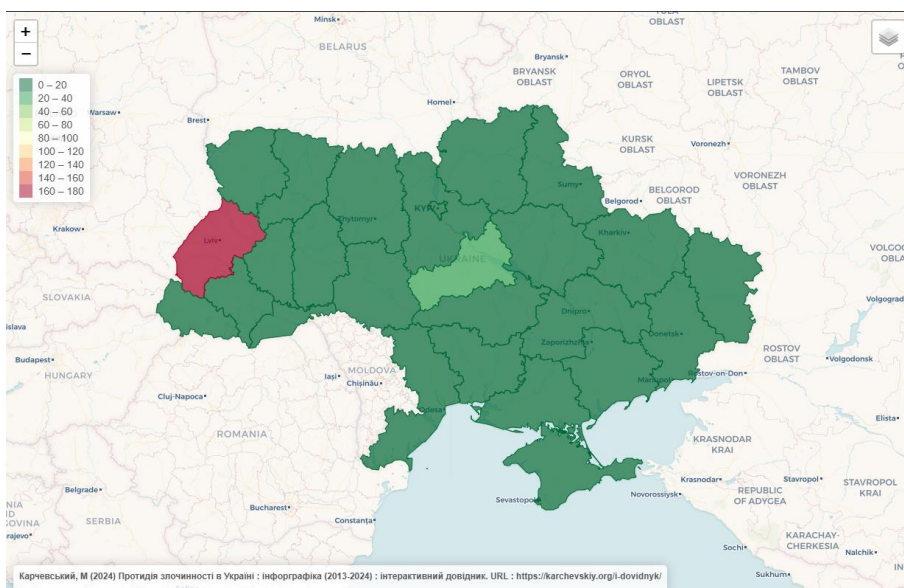


## Регіональні показники розподілу кримінальних правопорушень за ст. 231 КК

Обліковано  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

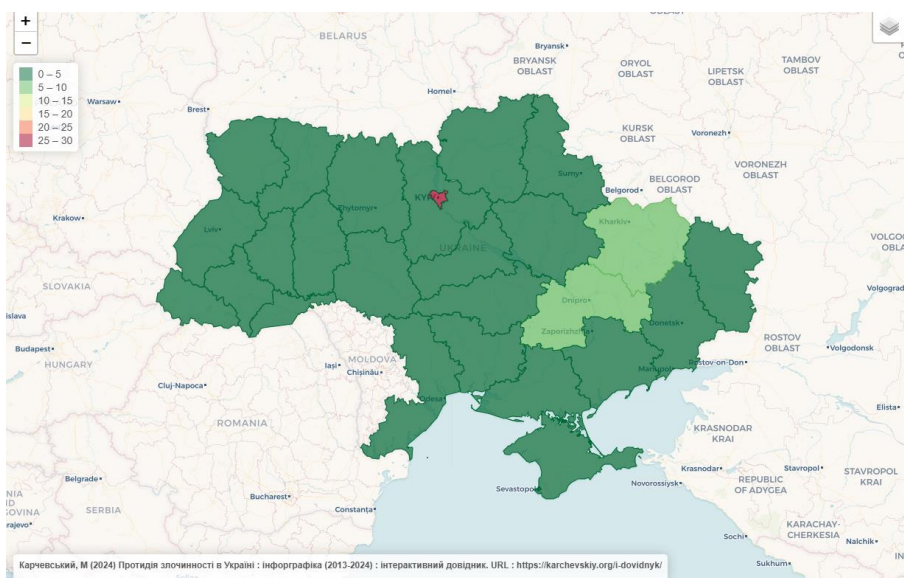


Скеровано до суду з  
обвинувальним актом  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)

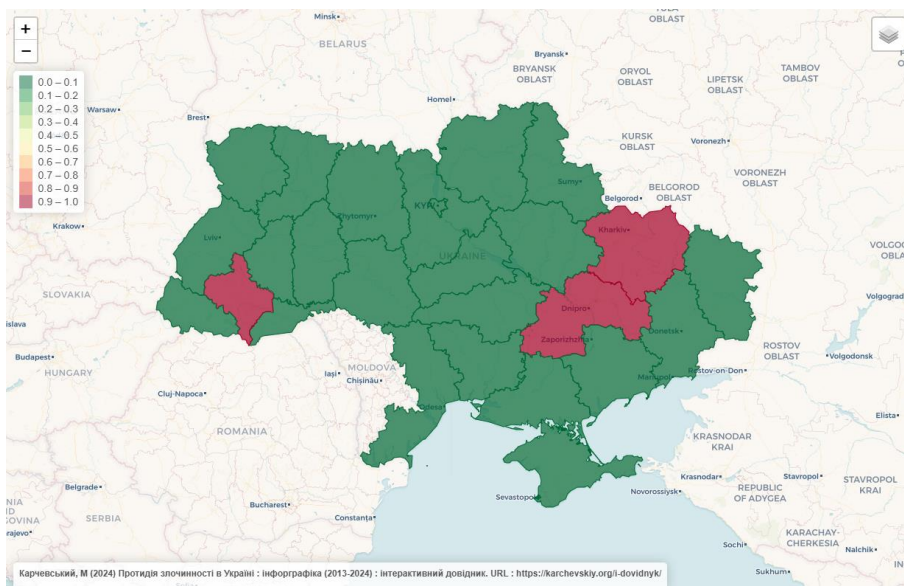


## Регіональні показники розподілу кримінальних правопорушень за ст. 232 КК

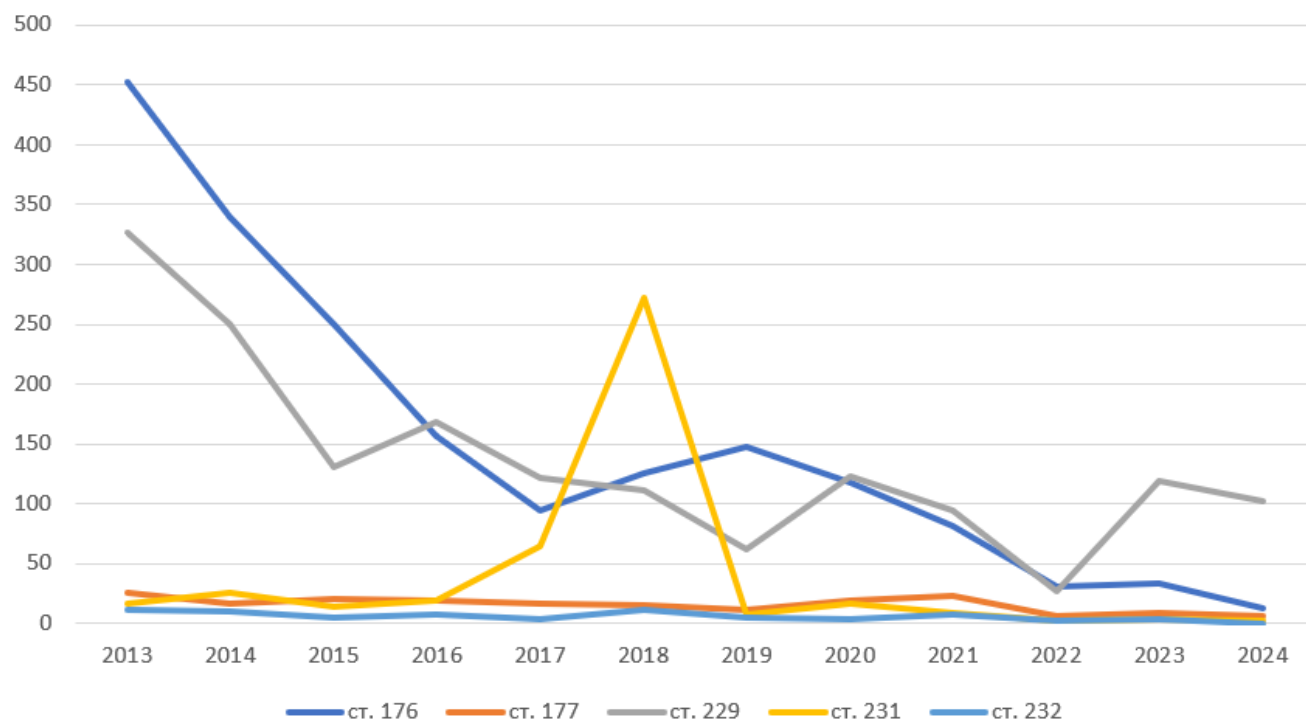
Обліковано  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)



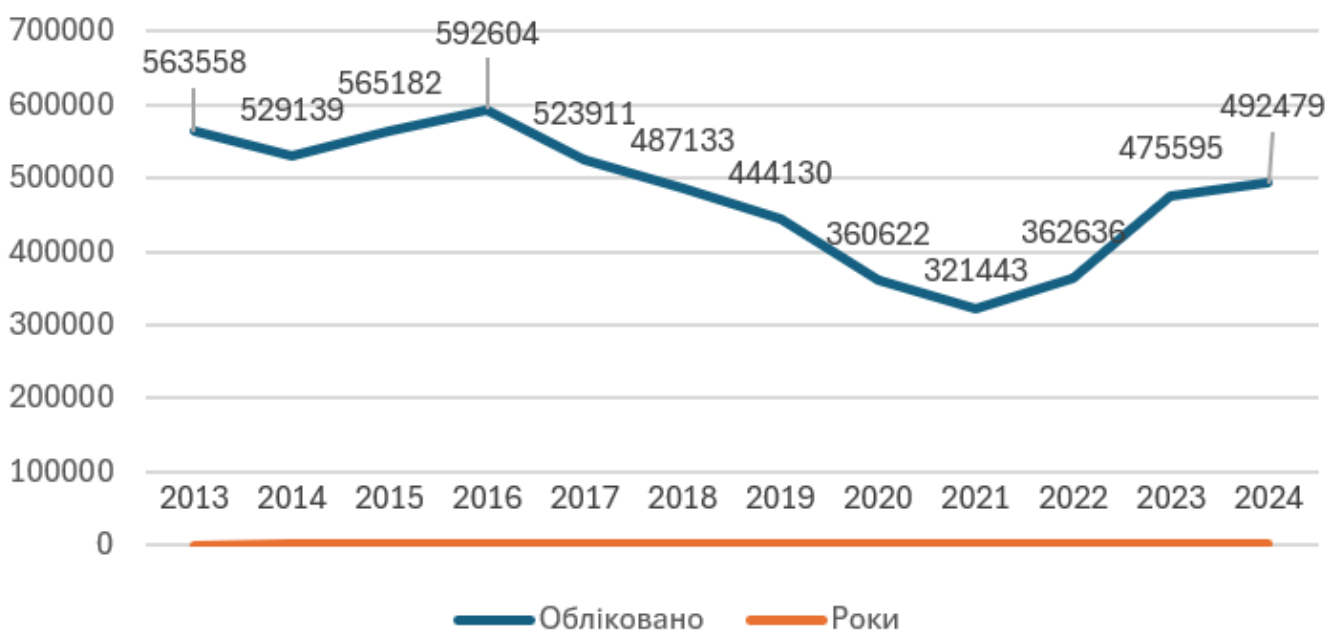
Скеровано до суду з  
обвинувальним актом  
кримінальних  
правопорушень  
(2013-2024 роки)



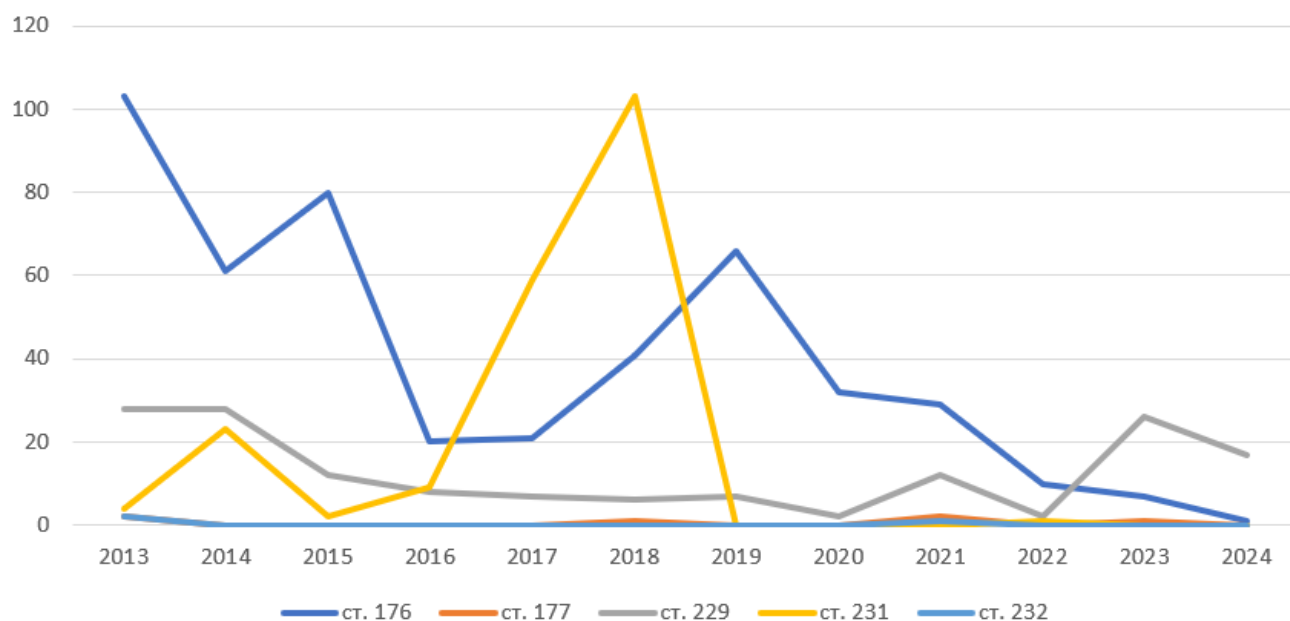
### Динаміка обліку кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності за 2013-2024 роки



### Динаміка обліку кримінальних правопорушень в Україні за 2013-2024 роки



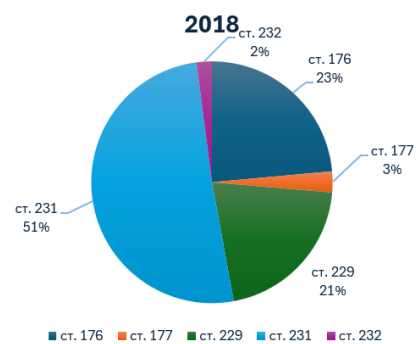
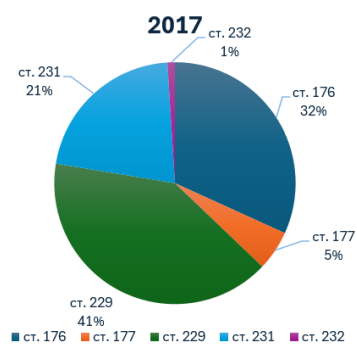
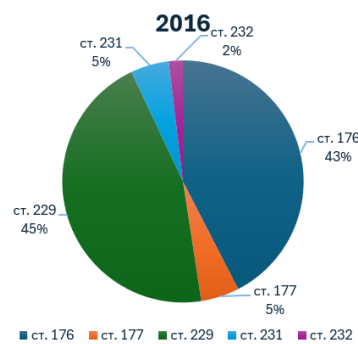
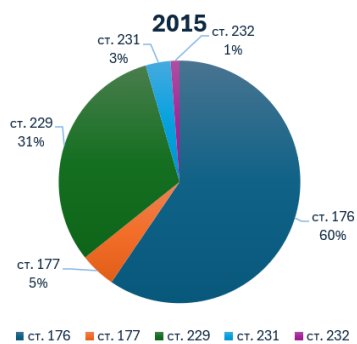
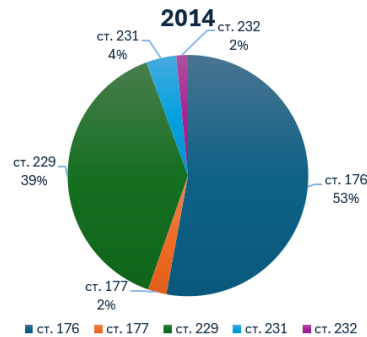
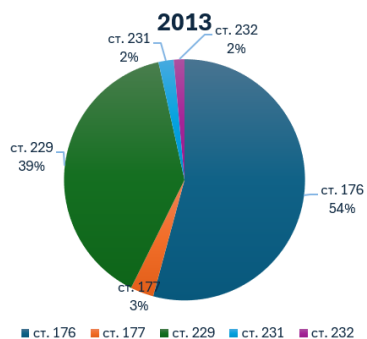
### Динаміка скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності за 2013-2024 роки



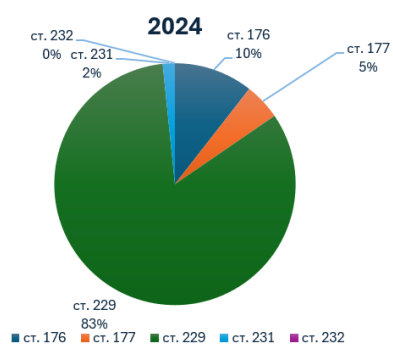
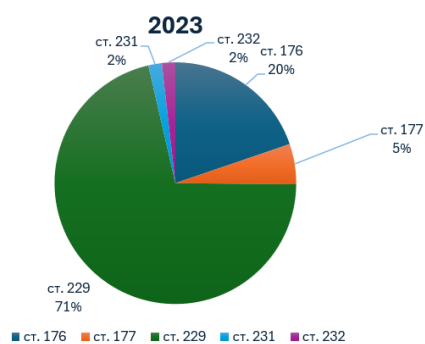
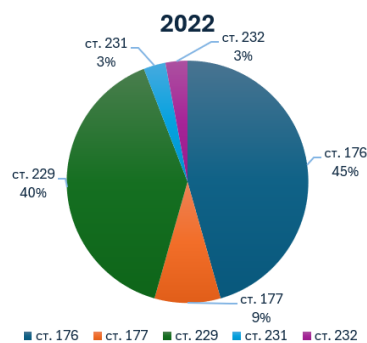
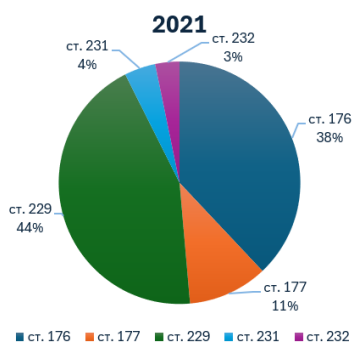
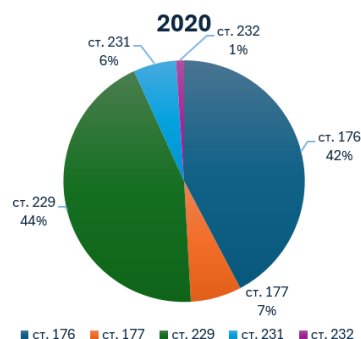
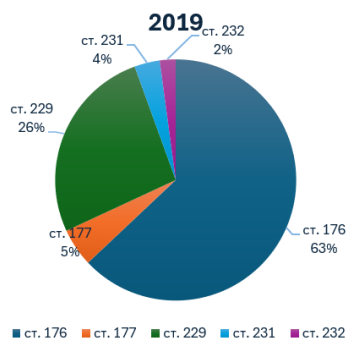
### Динаміка скерованих до суду кримінальних правопорушень в Україні за 2013-2024 роки



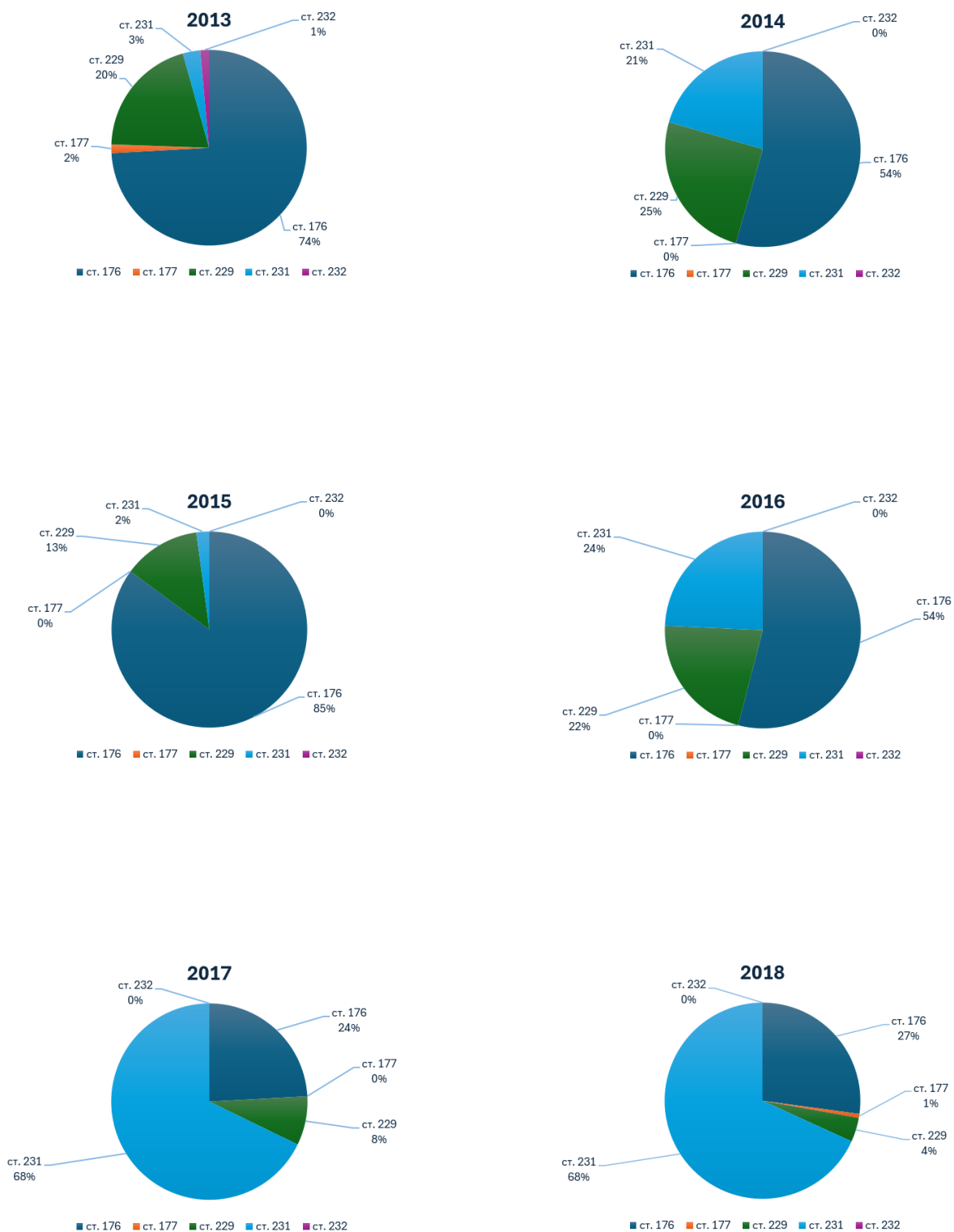
## Структура облігованих кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності за 2013-2018 роки



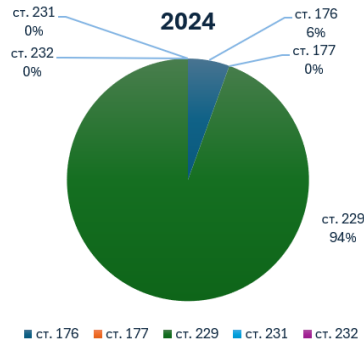
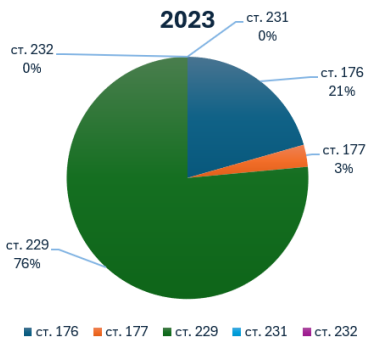
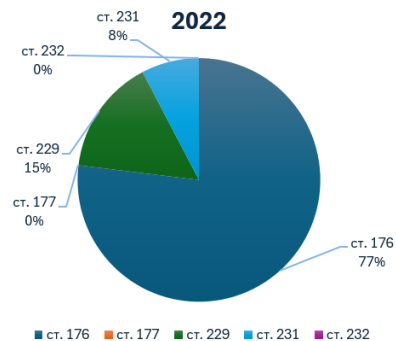
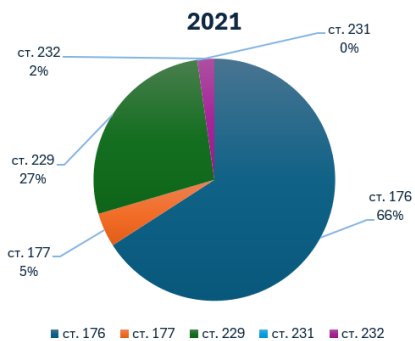
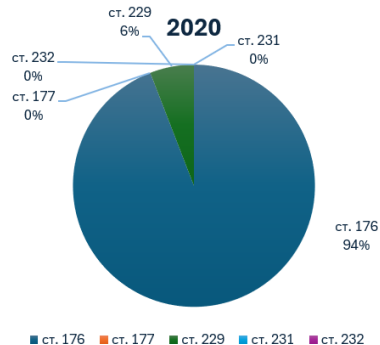
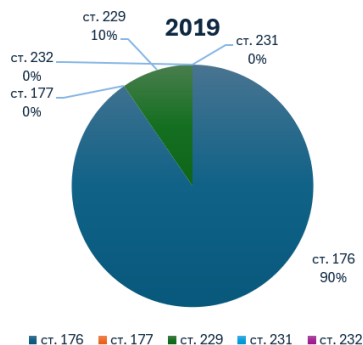
## Структура облікованих кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності за 2019-2024 роки



## Структура скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності за 2013-2018 роки



## Структура скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності за 2019-2024 роки



ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Штанько Вячеслав Анатолійович

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

за результатами дисертаційного дослідження на тему:

ЕФЕКТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ  
ВІДНОСИН У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ  
В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

## Зміст

|                                                                                                                         |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Вступ.....                                                                                                              | 272 |
| 1. Кримінально-правова характеристика складів кримінальних<br>правопорушень у сфері інтелектуальної власності .....     | 273 |
| 2. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної<br>власності.....                                  | 293 |
| 3. Напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання<br>відносин у сфері інтелектуальної власності..... | 300 |
| Висновки .....                                                                                                          | 309 |
| Список використаних джерел .....                                                                                        | 312 |

## Вступ

Статтями 41, 54 Конституції України гарантовано, що кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [42].

Аналіз показників обліку кримінальних правопорушень прав інтелектуальної власності явно демонструє їх неоднорідність в залежності від предмету посягання. В усіх випадках відображення кримінальних проваджень у даних статистики необхідно пам'ятати, що всі кримінальні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (передбачені ст.ст. 176, 177, 229, 231 та 232 КК України) [44] відносяться до приватного обвинувачення, відповідно до ст. 477 КПК України [45], тому майже всі провадження розпочинаються за зверненням потерпілого (цивільного позивача – власника прав). У разі відкриття провадження за ч. 2 або ч. 3 (що вже є справами публічного обвинувачення) правоохоронні органи також вимушені звертатися до потерпілого, в тому числі для визначення суми матеріальної шкоди. Таким чином, законодавство за замовченням передбачає великий суб'єктивний вплив потерпілого як на загальну латентність даного виду кримінальних правопорушень, так і на кількість затверджених судом угод про примирення з потерпілим.

Угода про асоціацію між Україною і ЄС обумовлює необхідність проведення реформ, в тому числі у сфері інтелектуальної власності. Відповідно до звіту за 2024 рік загальний прогрес виконання Угоди про асоціацію за сферами, показник у сфері інтелектуальної власності становить 98%, а інтегрований показник у сфері юстиція, свобода, безпека, права людини досяг 93% [37, с. 5]. У порівнянні з іншими сферами ці показники є достатньо високими, але важливо зазначити, що насамперед на загальний показник впливає зміна або прийняття необхідної нормативної бази. Завданням же правоохоронних органів за визначенням залишається правильне правозастосування законодавства на своєму рівні під час профілактики правопорушень та боротьби зі злочинністю.

### ***Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації***

1. Штанько В.А. Ефективність кримінально-правового регулювання відносин інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. Вип. № 8. С. 595–599. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/141>

2. Штанько В.А. Кримінально-правове регулювання відносин інтелектуальної власності: аналіз статистичних даних та судової практики. *Право і суспільство*. 2024. Вип. № 4. С. 537–546. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.76>

3. Штанько В.А. Сучасні проблеми дотримання балансу приватних і публічних інтересів: реалізація авторського права в умовах цифрової трансформації. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових праць. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. 2024. Вип. № 64. С. 139–146. DOI: <https://doi.org/10.15330/apiclu.64.139-146>

## **1. Кримінально-правова характеристика складів кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності**

Кримінально-правові та кримінологічні дослідження у сфері інтелектуальної власності не можуть оминати проблематику визначення родового об'єкту кримінального правопорушення і саме щодо нього існує найбільше наукових дискусій. Найпоширенішими є питання визначення точного переліку статей КК України, доцільності / недоцільності їх об'єднання в окремих розділ, необхідність / відсутність необхідності зазначення визначених статей у диспозиції ст. 96<sup>3</sup> КК України з метою застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Так І. М. Романюк пропонує відносити до даного переліку ст.ст. 176, 177, 229 КК [67, с. 22] С. В. Лісунов вважає правильним доповнити його також ст. 231 КК [46, с. 65]. П. С. Берзін у своїй кандидатській дисертації пропонує за родовим об'єктом виділити в окремих Розділ «Злочини, що посягають на право інтелектуальної власності» ст.ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК України [5, с. 192]. Л. М. Демидова пропонує виключити ст.ст. 176, 177 КК, замінивши їх ст. 192<sup>1</sup> «Порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності», залишивши при цьому ст.ст. 229, 231, 232 КК як спеціальні по відношенню до неї норми, для кваліфікації відповідних порушень у сфері господарської діяльності [31, с. 218].

Інтелектуальна власність, як правовий інститут, є єдиним напрацьованим на сьогодні у світі механізмом захисту інновацій, що забезпечує технологічну перевагу в світовій економічній конкуренції як окремих компаній, так і цілих країн. Ми не поділяємо формального підходу поділу прав ІВ на права людини (авторство і винахідництво) та права у сфері господарської діяльності (засоби індивідуалізації та комерційна таємниця). Окрім того, що це не відображає суті правових відносин, які хоча формально і передбачають задоволення особистих прав людини, реально втілюються в її підприємницькій активності метою якої є отримання прибутку. Окрім того такий штучний поділ не враховує той факт, що в Україні і світі заявником і власником торговельної марки може бути як юридична, так і фізична особа. Захист майнових прав не пов'язаних з економічною вигодою є теоретичним виключенням, що насправді майже не зустрічається у реальній правовій практиці.

Також ми не поділяємо бачення порушень у сфері інтелектуальної власності, як посягань на відносини економічної конкуренції. Практика не підтверджує правильність такого підходу, що залишає поза зоною своєї уваги порушення поза

конкурентними відносинами. Відносини економічної конкуренції, як і відносини у сфері захисту прав споживачів є факультативними об'єктами досліджуваних кримінальних правопорушень.

Вбачаємо пропозиції П. С. Берзіна, викладені 20 років тому, щодо окремого розділу КК такими, що не втратили своєї актуальності й сьогодні. Такої ж позиції дотримуються автори проєкту нового КК. Дослідження кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності демонструє, що під час первинного формулювання норм, як і їх розміщення в розділах КК, відбувалося без урахуванням законодавцем сфери інтелектуальної власності як такої. Саме тому настільки неоднорідно сформульовані диспозиції норм, що мали б мати більше спільного в конструкції складів кримінальних правопорушень.

Професор В. І. Борисов, розділяючи нормативіський та ненормативний підходи для визначення складу кримінального правопорушення, звертає увагу на те, що кримінальний закон визначає кримінальне правопорушення, а не склад кримінального правопорушення. Саме цим професор пояснює формулювання законодавцем диспозиції КК, не беручи до уваги її відповідність теоретичним вимогам до складу кримінального правопорушення [6, с. 254–255].

Як пише Г. М. Самілик, законодавець зазначає лише найбільш типові ознаки певного виду кримінального правопорушення, спираючись на правозастосовну практику та наукові напрацювання щодо формулювання конкретного складу кримінального правопорушення [68, с. 161]. Необхідно визнати, що запропонований підхід хоча й видається дуже правильним, однак не відображає реального стану речей, що з одного боку він не враховує міжнародних зобов'язань України щодо криміналізації певних порушень, а з іншого недооцінює ступінь впливу корпорації та їх лобістів їх інтересів.

В. О. Навроцький зазначає, що склад кримінального правопорушення об'єднує різні характеристики кримінального правопорушення внаслідок проявлення в ньому кваліфікаційної, кримінально-процесуальної, кримінологічної та криміналістичної функцій. Хоча він і не є юридичною підставою для кримінально-правової кваліфікації, без цієї юридичної конструкції не можна і не треба обходитись [47, с. 88].

Послідовність правильної кваліфікації визначає рух від одного елемента складу кримінального правопорушення до наступного, починаючи з об'єкту і закінчуючи суб'єктивною стороною. С. Колос критично аналізуючи об'єкт кримінального правопорушення, вважає занадто широким визначення «сукупності суспільних відносин», зазначаючи, що склад кримінального правопорушення конкретніший і посягає лише на окремі елементи суспільних відносин. Одночасно звертаючи увагу на те, що об'єктом кримінального правопорушення є соціальні цінності, ставлячи особливий наголос на «соціальні». Тобто автор, загалом поділяючи критику концепції суспільних відносин, не поділяє підходів щодо визнання об'єктом кримінального правопорушення цінностей чи благ. Увага автора на «соціальних» цінностях, а не будь-яких цінностях нівелює всю критику щодо абстрактності та надмірного узагальнення «суспільних відносин» [41, с. 198].

Також Л. М. Демидова проводячи аналіз позицій науковців щодо видового об'єкту кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, приходять до висновку про поліоб'єктність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК, а відтак про його «більший ступінь суспільної небезпеки» в порівнянні з іншими, однооб'єктними, наприклад, передбачений ст. 192 КК [31, с. 155].

Також Л. М. Демидова загалом критикуючи позицію М. В. Карчевського щодо єдиного родового об'єкту кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 361–363<sup>1</sup> КК, зазначає, що комп'ютерна інформація «є різновидом інформації, з якою пов'язані відносини інтелектуальної власності як складника видового об'єкта власності, у площині якого знаходиться безпосередній (основний) об'єкт – відносини власності». Далі вона продовжує розвиток цієї думки пропонуючи віднести комп'ютерну інформацію до особливих об'єктів інтелектуальної власності [31, с. 159-160, 179].

Під час виконання даного дослідження ми стоїмо на позиції неможливості правового регулювання сфери інтелектуальної власності тими ж категоріями, що й право власності. Специфіка сфери інтелектуальної власності відповідно до теорії права та цивільного законодавства полягає в тому, що вони не співвідносяться як частина та ціле в чистому вигляді. Законодавець чітко визначився щодо цього в ст. 419 ЦК України «Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності», зазначивши, що вони не залежать одне від одного, перехід права ІВ не означає переходу права власності на річ і навпаки [75]. Так ЦК визначає ІВ, як *право на* результат творчої діяльності або інші об'єкти ІВ (ст. 418), що складається з майнових і немайнових прав. Стаття 424 ЦК чітко визначає майнові права: право на використання самому, виключне право надавати дозвіл, виключне право перешкоджати та забороняти таке використання. Таким чином, законодавець не передбачає, а судова практика не доводить можливість регулювання сфери ІВ класичними категоріями права власності. На відміну від володіння, користування та розпорядження, сферу ІВ формує *право на право...використання, дозволу, заборони* у сукупності з немайновими правами ІВ. М. Ю. Потоцький у своїй докторській дисертації зазначає, що право ІВ інститутом прав власності, що формується системою немайнових і майнових правомочностей [54, с. 44].

Щодо критики Л. М. Демидовою позиції М. В. Карчевського необхідно зазначити, що комп'ютерна інформація дійсно може бути пов'язана з відносинами у сфері ІВ (так само як і з національною безпекою, господарською діяльністю тощо), але лише на цій підставі вбачати під безпосереднім (основним) об'єктом відносини власності здається недостатньо обґрунтованим. Комп'ютерна інформація – це завжди інформація в розумінні цивільного законодавства [75, 61]. Інформаційні потреби в умовах цифрової трансформації суспільства вже набули та продовжують збільшувати власну самодостатню цінність і не потребують (в тому числі через невідповідність інструментарію) додаткових спроб підкріплення правом власності. Пошук майнового характеру відомостей (комерційної таємниці, технологічної інформації тощо) дещо

змінює акценти з інформаційних прав, що є самоцінними та самодостатніми, а не внаслідок майнової оцінки їх вартості.

В. Я. Тацій та Ю. А. Пономаренко надають академічне визначення об'єкту кримінального правопорушення, як елементу складу кримінального правопорушення, що поєднує в собі ознаки, які характеризують те, проти чого спрямоване кримінальне правопорушення. Відносячи до його ознак об'єкт кримінального правопорушення у власному, вузькому значенні, предмет кримінального правопорушення та потерпілого, наголошуючи, що лише об'єкт у вузькому значенні є обов'язковою ознакою елемента складу кримінального правопорушення. Також вони зазначають, що суспільні відносини, як мають об'єктивний характер, регулюються різними галузями права та є об'єктом кримінально-правової охорони, що стають об'єктом кримінального правопорушення внаслідок його вчинення [70, с. 207–209].

**Об'єктом кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності** є сукупність суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності, що перебуває під кримінально-правовою охороною, на які посягає вчинення кримінального правопорушення, що вимагає належного кримінально-правового регулювання для поновлення порушеного балансу приватних і публічних інтересів.

**Предмет кримінального правопорушення** в досліджуваних нами нормах не теоретичний конструкт. На відміну від класичних посягань на життя, здоров'я або майно, кримінально-карані порушення прав ІВ мають місце лише у певній частині від загальної кількості порушень цих прав. Межі цієї частини визначаються настанням передбачених законом наслідків, а зміст визначено бланкетністю норм, що лише перелічують об'єкти права ІВ, не розкриваючи їх суті. Цивільне законодавство у свою чергу окрім конкретизації правового регулювання кожного з об'єктів ІВ містить окремі положення, щодо вкрай важливих для правильної кваліфікації нюансів, від очевидних формально визначених: власник прав, об'єм прав, дата з якої є чинними права до окремих інститутів – як то право попереднього користувача, передбачене ст.ст. 470, 480, 500 ЦК України. Під час досудового розслідування необхідно чітко визначити поточний формальний стан прав, а також переконатися, що у порушника відсутнє право попереднього користувача, останнє далеко не завжди відбувається на практиці. Враховуючи різноманіття об'єктів ІВ лише цей етап може зайняти значний час, що дозволяє казати про видову особливість кримінальних правопорушень у сфері ІВ, що полягає у складності та багатошаровості предмету злочинного посягання.

А. В. Алієва зазначає, що під предметом кримінального правопорушення необхідно вважати зазначений у кримінальному законі об'єкт матеріального чи нематеріального світу, шляхом створення якого або впливу на який суб'єкт вчиняє посягання на об'єкт кримінально-правової охорони [3, с. 6].

І. Б. Газдайка-Василишин вважає таке розуміння предмету невинновдано широким і наголошує на необхідності враховувати первинне семантичне значення слова «предмет», що в деякій мірі підтримує традиційну позицію висловлену В. Я. Тацієм, про те, що це «будь-які речі матеріального світу» [69, с. 364] та наголошує, що мова може йти про явища матеріального світу, які людина здатна

сприймати органами чуттів. Однак далі вона зазначає, що в тому числі окремі прояви цифрової трансформації впливають на наше сприйняття реальності, а нематеріальні активи стають все більшою частиною світової економіки, збільшуючи свій вплив на матеріальний світ. І. Б. Газдайка-Василишин пропонує для всіх феноменів нематеріального світу додати окрему ознаку – рему, або будь-який інший термін, що позначатиме складову частину об'єкта складу кримінального правопорушення, яка не є об'єктом матеріального світу [29, с. 27–29].

О. Ю. Вітко зауважує, щодо необхідності розгляду предметних та безпредметних складів кримінального правопорушення. Там де закон не містить прямої вказівки на предмет – кримінальне правопорушення є безпредметним. У протилежному випадку, що характерно для досліджуваних нами кримінальних правопорушень, предмет прямо передбачений диспозиціями норм КК. Також О. Ю. Вітко визначає предмет кримінального правопорушення, як речі, інформацію, енергію, які мають матеріальний вираз, з властивостями яких та з вказівкою на які закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність складу кримінального правопорушення в діяннях особи [27, с. 239].

Враховуючи думки колег, спробуємо визначити предмет кримінального правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Очевидно, що в нашому випадку це не річ матеріального світу. Втілення винаходу (об'єкту промислової власності) в конкретному обладнанні чи пристрої, або фіксація у фонограмі (об'єкту суміжних прав) музичного твору (об'єкту авторського права) відтвореного на будь-якому носії, дозволяють нам сприймати їх органами чуттів. Але кримінально-правовій охороні в нашому випадку підлягає не обладнання чи носій інформації. Вже згадана нами вище ст. 419 ЦК України прямо вказує, що право власності на річ і право інтелектуальної власності не залежать одне від одного. Поява об'єкту ІВ, як правило пов'язується з певною формалізацією – підготовкою мінімуму інформації, необхідної для надання державою правової охорони. Навіть ті об'єкти ІВ, що своєю появою не зобов'язані державній реєстрації (наприклад, об'єкти авторського права або комерційна таємниця), мають отримати матеріальне втілення, тобто стати доступними для сприйняття кимось, окрім самого автора або винахідника. Саме про це йдеться мова, коли зауважують, що право ІВ не охороняє ідеї – мається на увазі, що до моменту їх конкретного втілення відсутні об'єктивні можливості сприйняття їх суті та визначення меж правової охорони.

Склад досліджуваних нами кримінальних правопорушень, містить пряме зазначення предмету, тому він є обов'язковим. На нашу думку у досліджуваних кримінальних правопорушеннях посягання не створює безпосереднього впливу на предмет, як це зазначає А. В. Алієва. Законодавець, формулюючи дані норми КК, визначив межу порушення балансу приватних і публічних інтересів. Саме з виходом за цю межу – настанням зазначених наслідків (завданням вимірюваної шкоди певного розміру), пов'язується сама можливість кримінально-правового регулювання. Тому просте зазначення того, що предметом є майнові (а в проєкті КК і немайнові) права ІВ

не достатньо, через те, що мова йде саме про конкретні межі порушення майнових прав, а не будь-яке порушення.

Законодавець не завжди бере до уваги бланкетність досліджуваних норм КК і вносячи зміни до відповідних галузевих законів упускає необхідність приведення всього законодавства до єдиної термінології, так знак для товарів і послуг і кваліфіковане зазначення походження товару, що є предметом кримінального правопорушення за ст. 229 КК, необхідно було б привести у відповідність з діючим цивільним законодавством, під час його змін 2019-2020 років, коли в усіх відмінках було замінено «знак для товарів і послуг» на «торговельна марка», а «кваліфіковане зазначення походження товару» на «географічне зазначення». Законопроект не передбачав одночасних змін у ст. 229 КК, тому вже 5 років як кримінальний закон послуговується некоретною термінологією. Подібна ситуація може повторюватися і в майбутньому, тому кожен відповідний законопроект обов'язково має передбачати зміни до інших пов'язаних нормативних актів, особливо тих, що містять бланкетні норми.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що *предметом кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності є* зазначені у кримінальному законі об'єкти права інтелектуальної власності, для яких законодавець визначив межу неприпустимого порушення балансу приватних і публічних інтересів, а саме:

*для ст. 176 КК:*

- твір науки, літератури і мистецтва;
- комп'ютерна програма;
- база даних;
- інший твір;
- виконання;
- фонограма
- відеограма
- програма мовлення;

*для ст. 177 КК:*

- винахід;
- корисна модель;
- промисловий зразок;
- топографія інтегральної мікросхеми;
- сорт рослин;
- раціоналізаторська пропозиція;

*для ст. 229 КК*

- знак для товарів і послуг;
- фірмове найменування;
- кваліфіковане зазначення походження товару;

*для ст. 231, 232 КК*

- комерційна таємниця.

**Об'єктивна сторона** досліджуваних кримінальних правопорушень представляє окремий дослідницький інтерес. Викладені у КК диспозиції норм дуже відрізняються одна від одної в більшій мірі саме через спосіб викладення об'єктивної сторони: ст. 176 «відтворення, використання та розповсюдження, камкординг, кардшейрінг», ст. 177 «використання, привласнення авторства», ст. 229 «використання», ст. 231 «умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, використання», ст. 232 «умисне розголошення», а також «інше умисне порушення» у ст.ст. 176, 177, 229 КК.

Таке різноманітне формулювання навряд чи може бути визнано обґрунтованим і збалансованим. Розкриття форм і способів використання обумовлено не стільки міжнародними зобов'язаннями країни або ініціативою законодавця, скільки лобіюванням законодавчих змін для вирішення нагальних потреб. Наприклад, камкординг, кардшейрінг є окремими випадками незаконного використання об'єктів авторського права, віднесені до порушень закону в розумінні ст. 53 Закону України «Про авторське права і суміжні права», така само як і імпорт примірників об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав.

Так само ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» розкриває суть потенційного використання винаходу (корисної моделі): виготовлення продукту, застосування продукту, пропонування для продажу, продаж, імпорт або зберігання такого продукту в зазначених цілях [63]. Аналогічна норма щодо використання міститься в ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», під яким розуміється: виготовлення виробу, застосування виробу, пропонування для продажу, продаж, імпорт, експорт або зберігання такого виробу в зазначених цілях [65]. Частина 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначає, що використанням торговельної марки є нанесення її на будь-який товар, упаковку, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням торговельної марки з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення), застосування її під час пропонування та надання будь-якої послуги, застосування її в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет [64]. Інші спеціальні закони також мають подібне розкриття змісту використання конкретного об'єкту права ІВ, але і згаданих положень достатньо, щоб аргументувати припущення, що немає чіткого критерію переносу певного конкретного, зазначеного у спеціальному законі, способу використання до диспозиції відповідної кримінально-правової норми. Звісно можна стверджувати, що законодавець орієнтувався на більш поширені способи порушень і саме їх зазначив, але камкординг не є більш поширеним порушенням прав ІВ ніж використання торговельної марки в мережі Інтернет. Єдиний державний реєстр судових рішень містить інформацію лише про 2 вироки за камкординг [13, 23] на фоні 40 рішень суду, де камкординг просто згадується під час цитування диспозиції ст. 176 КК, коли суд навіть не конкретизує в чому саме полягає кримінальне правопорушення.

Не хочемо окремо детально зупинятися на критиці складних запозичених формулювань у національному законодавстві. Цьому свою увагу вже приділили вітчизняні вчені, наприклад А. Волос звертає увагу, що навіть у США замість визначення камкординг, законодавство оперує зрозумілим формулюванням «несанкціонований запис відеофільму у кінотеатрі» [1], а використання подібних англіцизмів може порушувати принцип правової визначеності, внаслідок не рівного розуміння всіма учасниками процесу і судом [28, с. 115].

Ретроспективний огляд на прикладі конкретної законодавчої зміни, дозволяє зрозуміти як історичні передумови цього, так і вади обґрунтування цих змін, особливо в частині кримінально-правового регулювання. Дуже цікавим для нас залишається перенесення камкордингу і кардшейрінгу до диспозицій відповідних статей проєкту нового КК. Розуміємо, що використана термінологія проєкту нового КК за задумом має відповідати спеціальному законодавству, а отже така редакція скоріше вимушена, чого не можна стверджувати про факт перенесення камкордингу і кардшейрінгу з діючої ст. 176 КК. Закон України «Про авторське право і суміжні права» [55] містить ще цілий перелік не менш серйозних порушень, які не знайшли свого відображення ні у діючому КК, ні в проєкті. Тому, на нашу думку формулювання проєкту «іншим способом порушила майнове право інтелектуальної власності» цілком охопило б як камкординг і кардшейринг, так і інші порушення, зазначені в ст. 53 Закону [55].

Специфіка сфери інтелектуальної власності полягає в незвичному для інших сфер правового регулювання використанні терміну «використання», а саме як однієї з правомочностей, доступних суб'єкту відповідного права, про що йшлося вище під час розгляду об'єкту складу кримінального правопорушення. Дискусійним залишається питання, до чого треба прямувати під час реформування кримінального законодавства: або приведення до спільного знаменника формулювань всіх норм, що передбачають відповідальність за порушення у сфері ІВ (схоже, що саме цим підходом керуються автори проєкту нового КК), або розуміння того, що особлива частина діючого КК містить 176 згадок «використання» підводить нас до висновку, що кілька статей кодексу не можуть використовувати термінологічний апарат, що відрізняється від загального розуміння законодавчої техніки, використаної законодавцем у кримінальному законі.

Схиляємося більше до першого варіанту, хоча він і може внести дисонанс у термінологічний апарат, вважаємо це виправданим видовою єдністю кримінальних правопорушень у сфері ІВ, яка дозволяє правильно розуміти норми КК й адекватно застосовувати заходи кримінально-правового регулювання розуміючи роль і місце в системі кримінального, цивільного та адміністративно-правового регулювання.

Виходячи з цих позицій будь-яке незаконне умисне використання об'єктів права ІВ, що завдало визначеної законом шкоди, є кримінальним правопорушенням. За цією логікою конструкція «або інше умисне порушення прав», що використана в ст.ст. 176, 177, 229 КК видається надмірною, бо немає порушення майнового права, яке не охоплюється визначенням «використання» в розумінні виключних правомочностей права ІВ. Але розуміємо, що це може ускладнити завдання правоохоронним і судовим

органам, яким прийдеться доводити, що «зберігання з метою реалізації», «відтворення», «поширення», «тиражування» «розголошення» охоплюється правомочністю ПІВ – «використання», що вимагатиме неабияких теоретичних обґрунтувань мотивувальної частини процесуальних документів. Однак, якщо значна частина судових рішень формулюючи остаточну кваліфікацію вчиненого цитують цілком диспозицію (перелічуючи всі способи та всі об'єкти ІВ, зазначені в статті), а в резолютивній частині зазначають висновок зі згадкою частини та статті КК – можливо проблема є занадто теоретизованою і на практиці не так часто виникає.

Зазначення в диспозиціях діючого КК окремих способів використання має бути визнана історичною даністю, що призвела до подібного формулювання норм не лише в нашій країні, а й у багатьох інших. В той же час, як описано вище, окремі зміни відбулися з достатньо сумнівним обґрунтуванням, що дозволяє дуже критично ставитися до перенесення цих новацій у проєкт нового КК.

Поточна редакція ст. 176 КК є занадто складною у формулюванні, не дивлячись на те, що остання її редакція відбулася 1 грудня 2022 року. Окрім явно архаїчних згадок про «аудіо- та відеокасети та дискети», містить невинновдане ускладнення способів об'єктивної сторони кримінального правопорушення: «відтворення, використання та розповсюдження» «тиражування та розповсюдження», «інше умисне порушення», «фінансування таких дій». Не може бути виправдане використання термінів «тиражування» та «відтворення» в межах однієї норми, оскільки обидва позначають виготовлення копій. Термін «тиражування» історично більш притаманний сфері кінематографії, який використовується синонімічному значенні – виготовлення фільмокопій [62]. Фінансування такої діяльності – цілком може охоплюватися ч. 3 ст. 27 КК та передбачати відповідальність для організатора, що насправді очевидно законодавцю. Досліджена судова практика не містить жодного рішення з кваліфікацією «фінансування таких дій» серед вироків за ст. 176 КК, тому, на нашу думку, така конструкція норми також не сприяє ефективності кримінально-правового регулювання. Цей об'єктивна ознака також відсутня у відповідних нормах проєкту нового КК. Однак сам проєкт, намагаючись розділити порушення авторських – *«відтворила, використала, поширила літературний чи художній твір, комп'ютерну програму, базу даних чи інший твір»* та суміжних прав – *«відтворила, використала чи поширила виконання, фонограму, відеограму чи програму організації мовлення, тиражувала чи поширила їх на носіях інформації або здійснила камкординг чи кардшейрінг»* має ряд неточностей.

При всій науковій критиці щодо згадування *камкордингу та кардшейрінгу* безпосередньо в нормі КК, якщо вже їх залишати, то в логіці поділу на блоки авторського і суміжних прав необхідно віднести камкординг до порушення авторських прав, мова йде про порушення прав на аудіовізуальний твір, в законодавчому визначенні камкордингу згадка про суб'єктів суміжних прав є факультативною, бо стосуються лише об'єктів суміжних прав використаних в аудіовізуальному творі (так звані права «на синхронізацію»). «Synchronization rights» – видова усталена назва різновиду ліцензійних договорів, що регулюють право

включення музичних творів зафіксованих у фонограмах в інші об'єкти авторського права (фільми, реклама тощо) та/або суміжних прав (програми мовлення). Тоді я кардшейрінг – справедливо залишити в блоці порушень суміжних прав. В той же час використання в цьому блоці визначення «тиражування» – має ті ж самі вади, що описані вище в критиці формулювання діючої норми ст. 176 КК.

Стаття 177 КК передбачає наступні формулювання об'єктивної сторони «незаконне використання», «привласнення авторства» або «інше умисне порушення». Свої думки щодо змісту авторства на об'єкти промислової власності ми викладемо у підрозділі 3.2. Перша редакція статті 177 не передбачала формулювань «привласнення авторства» або «інше умисне порушення», які з'явилися там після 2003 року. На жаль, офіційний сайт Верховної Ради України не містить пояснювальної записки до цього законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності, щоб ми могли краще зрозуміти логіку законодавця [66].

У своїй дисертації А. С. Нерсисян справедливо зазначає, що неможливо завдати матеріальної шкоди немайновим правам [49, с. 113]. Тому справедливою можна вважати відсутність судових вироків за «привласнення авторства», передбачене ст. 177 КК. Наш практичний досвід та теоретичні пошуки не дозволяють змоделювати причинно-наслідковий зв'язок між привласненням авторства і завданням матеріальної шкоди, а моделювання яким чином могло би виглядати «проявлене діяння» скоріше призводять до ситуацій, які правильно кваліфікувати за ознаками шахрайства або вимагання.

Щодо іншого умисного порушення, яке б не утворювало окремих самостійний склад кримінального правопорушення та не охоплювалося б формою «використання» станом на сьогодні не маємо остаточної відповіді. І. М. Романюк пропонує розуміти під цим ухилення від виконання вимог або їх неналежне виконання [67, с. 121–122], що на нашу думку потребує подальшої перевірки практикою.

Форми об'єктивної сторони ст. 229 КК передбачають лише «використання» та «інше умисне порушення прав». Щодо використання знаку для товарів і послуг і кваліфікованого зазначення походження товару розібрано у відповідних спеціальних законах, інше умисне порушення прав також не зустрічається в судовій практиці. За аналогією можна було б запропонувати конструкцію І. М. Романюка: «ухилення від виконання вимог або їх неналежне виконання», але ми не бачимо підстав для цього.

Загалом, характерне для ст.ст. 176, 177, 229 КК «інше умисне порушення» внесене законодавцем з метою кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, форми яких можуть зазнавати значних змін, особливо внаслідок цифрової трансформації. Тому відсутність релевантних судових рішень не означає відсутність потреби у такому формулюванні закону.

В той же час під сумнівом залишається як діючі норми КК, які не відносять плагіат до кримінально караних порушень авторського права, однак містять відповідне положення щодо привласнення авторства для об'єктів промислової власності, так і проєкт нового КК який відносить плагіат до порушень особистого немайнового права та не містить згадок про завдану шкоду, а привласнення авторства

відносить до порушення майнових прав, що якимось чином може спричинити майнову шкоду.

Статті 231, 232 КК в редакції 2001 року передбачали відповідальність за порушення прав на об'єкт ІВ – комерційну таємницю. Однак подальші зміни та доповнення до цих норм, відштовхувалися не від суті об'єкта кримінально-правового регулювання, а від режиму правової охорони конфіденційної інформації, що природнім чином притаманний йому. На сьогодні ст. 231 КК містить також посилання на банківську таємницю, а ст. 232 КК окрім банківської таємниці також згадує професійну таємницю на ринках капіталу. Таке поєднання різнорідних за своєю суттю відносин не підвищує якість кримінального закону, ускладнюючи як його практичне застосування, так і науковий аналіз (загальна статистична картина за цими статтями не може розглядатися, як об'єктивне джерело інформації щодо злочинності у сфері ІВ через неможливість фільтрування даних офіційної статистики за предметом складу кримінального правопорушення).

Об'єктивну сторону ст. 231 КК утворено нетиповим для кримінального закону формулюванням «умисні дії, спрямовані на отримання» при одночасному використанні «збирання з метою передачі» – ст. 114 КК Шпигунство, «незаконне збирання» – ст. 182 КК Порушення недоторканності приватного життя, «збирання з метою передачі» – ст. 330 КК Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни. Другу форму об'єктивної сторони утворює «незаконне використання». Стаття 232 КК сформульована як «умисне розголошення». На відміну від ст.ст. 176, 177, 229 КК матеріальний склад яких пов'язаний із завданням матеріальної шкоди визначеного розміру, статті 231, 232 КК оперують поняттям істотної шкоди, що має оціночний характер. Категорія «істотна шкода» покликана враховувати наслідки для конкретного суб'єкта господарювання, співвідносячи розмір завданої шкоди з наслідками для власника комерційної таємниці, враховуючи його індивідуальні особливості та масштаби його господарської діяльності.

З точки зору дослідника злочинності у сфері інтелектуальної власності, кримінально-правова охорона комерційної таємниці запропонована законодавцем видається вкрай невдалою. Формулювання, що мали б сприяти більш ефективній правовій охороні «дії, спрямовані на отримання» та «завдання істотної шкоди» не виправдали покладених на них завдань. Практикою застосування підтверджено, що спроба розширення форми «збирання» до окремої криміналізації фактичного приготування до збирання, тобто «дій, спрямовані на отримання» лише розбалансовує закон, ускладнює практику його застосування та не створює додаткових переваг для потерпілої особи.

Водночас вважаємо виправданим використання конструкції «дії, спрямовані на» в формулюваннях інших складів кримінальних правопорушень, для яких теорією і практикою ще не напрацьовано більш адекватного відповідника.

Загальний огляд судової практики, демонструє складність доведення шкоди, як внаслідок обґрунтованих суб'єктивних причин, так і через неоднорідність позицій суду. Наприклад, вирок у справі № 715/2391/17 – суд, розглядаючи кримінальну справу про незаконне використання промислового зразка та торговельної марки, зауважує щодо необхідності розмежовування цивільно правової відповідальності у виді відшкодування матеріальної шкоди та матеріальну шкоду як обов'язкову ознаку основного та кваліфікованих складів кримінальних правопорушень [12]. Визнаючи обґрунтованим заявлений в межах кримінальної справи цивільний позов, суд погоджується з розрахунком суми збитку, який підлягає стягненню, що враховує упущену вигоду на загальну суму 1 551 038,40 гривень. У той же час для кваліфікації протиправних дій суд відштовхується від суми завданої шкоди 28 638,42 гривень, що обрахована за визначеною судовим експортом вартістю 1 шт. продукції помноженої на загальну кількість, задокументованої під час контрольної закупівлі та обшуку – як доведена сума вартості виробленої та реалізованої контрафактної продукції. Вирок у справі № 523/7730/21 містить наступне твердження «в частині упущеної вигоди – задоволенню не підлягає, оскільки це є припущенням» [24].

Істотна шкода будучі оціночною категорією, має бути доведена належними доказами. Враховуючи положення вищезгаданої судової практики, а також мінімальну кількість вироків за ст.ст. 231, 232 КК можна стверджувати наступне. Кваліфікація дій за ст. 231 КК відбувається за сукупністю кримінальних правопорушень з ч. 2 ст. 190 та ч. 2 ст. 361 КК у справі № 570/1339/17 [22], або з ч. 2 ст. 361 та ч. 2 ст. 176 КК у справі № 161/20739/13-к [18], реальне завдання істотної шкоди окремо не доводиться обвинуваченням, згадана сума збитків має місце внаслідок вчинення сукупності кримінальних правопорушень, не відображаючи жодним чином істотної шкоди внаслідок порушення прав на комерційну таємницю.

Падіння продажів, необхідність збільшення маркетингових бюджетів, незаплановане скорочення співробітників, додаткові витрати на посилення заходів інформаційної безпеки – мають бути у причинно-наслідковому зв'язку з незаконним збиранням з метою використання або використанням комерційної таємниці. Що само по собі видається надскладним. Раціональний аргумент сторони захисту щодо неможливості відокремлення наслідків для власника комерційної таємниці від будь-яких інших факторів на ринку, спростувати майже неможливо. Це підтверджується також особистою практикою автора, як представника потерпілої сторони в кримінальному провадженні № 42021112200000025 від 21.05.2021 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 231 КК України.

Отже, на нашу думку саме складність встановлення наявності істотної шкоди, доведеної належними доказами, призводить до настільки низьких статистичних показників обліку кримінальних проваджень.

Важливо, що серед усіх видів кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, саме ці найбільше потребують залучення правоохоронних органів для збору доказів і притягнення до відповідальності винуватої особи. Докази

інших порушень прав ІВ майже завжди можуть бути повністю зібрані позивачем самостійно або з частковим залученням для цього суду.

Вирок за ст. 232 КК у справі № 199/13473/13-к також винесено за сукупністю ст. 232 та ч 2 ст. 177 КК. Єдиний доступний нам вирок у справі № 646/2381/21 затвердив Угоду про визнання винуватості між прокурором та обвинуваченим за ст. 232 КК. Нажаль з тексту судового рішення не випливає, як саме орган досудового розслідування визначив шкоду у розмірі 122 256 грн, а також його обґрунтування щодо визначення такої шкоди істотною для потерпілої особи [25].

Стаття 61 Угоди ТРІПС містить згадку про ремедіуми – заходи, необхідні для виправлення ситуації, що склалася [71]. Якщо в більшості кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК таке виправлення можливе – шляхом припинення злочинної діяльності, відшкодування збитків, виплати штрафу тощо. В ситуації незаконних дій з комерційною таємницею таке відновлення майже нереальне. Якщо комерційна таємниця стає відомою конкуренту або необмеженому колу осіб, вона втрачає свою головну ознаку охороноздатності як об'єкта ІВ – конфіденційність, яка і формувала її цінність для власника.

Перейдемо до розгляду **шкоди**, що є обов'язковою ознакою всіх досліджуваних складів кримінальних правопорушень. Як зазначає Л. М. Демидова, в залежності від обставин конкретної справи у сфері інтелектуальної власності, розмір майнової шкоди встановлюється лише приблизно [31, с. 126].

Судова практика України в частині встановлення суми завданої шкоди в переважній більшості випадків оперує підходом заміщення, по суті погоджуючись з тим, що один реалізований піратський примірник (що згодом поширилося й на контрафактний товар) заміщує собою непродану оригінальну товарну одиницю. Тому сума завданої шкоди дорівнює кількості нелегальних примірників помножених на вартість однієї одиниці. Цей підхід, враховуючи всі притаманні йому вади, є найпростішим, але далеко не завжди дозволяє визначити суму завданої шкоди. Особливо широкого поширення він набув у період з 2000-2010 років. Саме тоді в Україні активно працювали державні інспектори з питань інтелектуальної власності, які у взаємодії з іншими контролюючими та правоохоронними органами дієво сприяли збільшенню кількості вилученої контрафактної продукції (в основному примірники аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм зафіксованих на дисках для лазерних систем зчитування) [53]. На той самий період припадає активна робота окремих спеціалізованих підрозділів в обласних управліннях Департаменту державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ) МВС України [35]. Тоді ж формується первинна судова практика щодо визначення суми шкоди з урахуванням вартості ліцензійного примірника, отриманої від представника правовласника.

Не зважаючи на велику кількість критики цей підхід до розрахунку може братися до уваги, особливо у справах щодо порушення авторських прав. Навіть цифрова трансформація відносин не змінює того, що вартість одного примірника, який не був придбаний у правовласника (чи за його добровільної волі після

вичерпання його прав) – це сума яку він мав би отримати, якщо б не незаконне надання іншої можливості порушником. І сьогодні найбільші книжкові магазини продають електронні версії окремих книг за фіксованою вартістю.

Але зазначений підхід має суттєві обмеження та не може застосовуватися до інших об'єктів ІВ або інших моделей розповсюдження. Наприклад будь-які платні підписки з правом доступу до великих масивів творів не дозволяють жодним чином визначити вартість примірника окремого твору. На нашу думку, так само неправильно поширювати цей підхід на інші види порушень у сфері інтелектуальної власності. Незаконне маркування торговельною маркою товару не надає йому властивостей оригіналу (на відміну від тотожних копій цифрових творів). Виробництво контрафактного товару, як правило стикається з множинною охороною оригіналу – контрафакція оригінального товару, що маркований торговельною маркою, дизайн якого захищений як промисловий зразок, а переваги в його роботі обумовлені конструктивним особливостями, що самі по собі можуть мати охорону кількома патентами. Все це унеможливорює застосування аналогії у розрахунку шкоди. Вартість товару, це не теж саме, що вартість примірника твору. Кількість різновидів прав і різних режимів правової охорони вимагають вже зовсім інших підходів. Суди та правоохоронні органи зовсім не завжди відчують цю різницю, дозволяючи використання розрахунків завданої шкоди за довідками, отриманими від правовласників.

Альтернатива складна і також викликає багато критики в середовищі практиків. Пропозиція шляхом проведення судової економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності визначити суму збитків, завданих у результаті порушення прав ІВ на перший погляд виглядає набагато привабливіше. Однак, розуміння методології її проведення, що насправді достатньо близька до підходів закладених Національному стандарті № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [48], дозволяє прийти до висновку, що отримання якісних результатів можливе лише в дуже незначній кількості випадків. Малий та середній бізнес не веде належного обліку нематеріальних активів, своєчасно не проводить їх оцінку, поширеним також є накопичення майнових прав ІВ у кінцевих бенефіціарів (часто фізичних осіб) без укладання з ними належних ліцензійних договорів, що в цілому призводить або до неможливості проведення такої експертизи взагалі, або до надання експертних висновків, що можуть бути прийняті до розгляду лише з урахуванням застережень експерта.

Тому умови цифрової трансформації мають набагато менший вплив на визначення майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням у сфері ІВ, ніж вид ОПІВ та бізнес-модель власника прав.

Це дозволяє нам критично оцінювати пропозиції колег щодо доповнення диспозиції КК більшою кількістю об'єктів ІВ – предметів злочинного посягання. Національна судова практика розгляду кримінальних справ лише демонструє правильність прагматичного підходу розвинених країн, які не перевантажують свій кримінальний закон, обережно підходять до можливості кримінального

переслідування за порушення патентних прав та полегшують процес доказування прийняттям норм, що містять формальні склади кримінальних правопорушень. Окрім того для багатьох порушень передбачена додаткова кваліфікація за шахрайство, а у випадку з комерційною таємницею – промисловий шпідонаж. Такий підхід, незважаючи на уявну громіздкість, враховує значну кількість факторів, що виникають на практиці, які в комплексі дозволяють ефективно регулювати відносини у сфері інтелектуальної власності кримінально-правовими нормами.

Враховуючи істину правову природу всього комплексу ОПІВ маємо визнати не лише їх спорідненість, що дозволяє їх спільне дослідження, а й наявні відмінності, що викликають необхідність диференційованого підходу до кожного факту порушення прав у сфері ІВ. Одночасно правоохоронні органи не мають переважуватися несприятим для них завданням визначення точної суми завданих збитків (за відсутності в останніх об'єктивної можливості та фахових спроможностей для цього). Кримінальну кваліфікацію в такому разі набагато легше та швидше здійснювати за фактичною ціною реалізації піратських або контрафактних товарів. Ми розуміємо вразливість для критики такої позиції, але саме вона на нашу думку може значно полегшити доказування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК. Реально понесені потерпілим збитки, упущена вигода, моральна шкода тощо можуть бути визначені в результаті судової експертизи та використані в обґрунтуванні цини цивільного позову, заявленого в межах кримінального провадження.

***Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності*** – це система визначених у кримінальному законі об'єктивних ознак зовнішнього прояву порушень та спричинених ними наслідків у сфері інтелектуальної власності, а саме:

*для ст. 176 КК:*

- незаконне відтворення;
- незаконне використання;
- незаконне розповсюдження;
- незаконне тиражування;
- камкординг;
- кардшейрінг.
- інше умисне порушення прав;
- фінансування таких дій;

*для ст. 177 КК:*

- незаконне використання;
- привласнення авторства;
- інше умисне порушення прав;

*для ст. 229 КК*

- незаконне використання;
- інше умисне порушення прав;

*для ст. 231 КК*

- умисні дії, спрямовані на отримання відомостей з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей;

- незаконне використання відомостей;

для ст. 232 КК

- умисне розголошення без згоди власника.

**Суб'єкт кримінального правопорушення.** Серед досліджуваних кримінальних правопорушень лише суб'єкт кримінального правопорушення за ст. 231 КК є загальним, тобто є фізичною осудною особою у віці від 16 років. Для всіх інших досліджуваних кримінальних правопорушень існує специфіка: ч.ч. 1, 2 ст.ст. 176, 177, 229 КК – загальний; ч. 3 ст.ст. 176, 177, 229 КК – загальний або спеціальний (службова особа з використанням службового становища). Суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 232 КК може бути лише особа, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, тобто кримінальна відповідальність для загального суб'єкта не передбачена.

Дискусії щодо відповідальності інших осіб, які не мали жодних зобов'язань щодо комерційної таємниці але розголосили її тривають і мають свою логіку. Теоретично, і більш важливо, практично такі випадки зустрічаються. Однак, по-перше, закон чітко сформульований в цій частині не дозволяє притягати до відповідальності таких осіб (звісно за умови відсутності в їх дія складу іншого кримінального правопорушення). По-друге, термінологічна чистота вимагає від нас використовувати для опису таких дій термін «поширення», а не «розголошення», що відповідає специфіці взаємозв'язків між інформацією з обмеженим доступом – комерційною таємницею та такою особою. По-третє, тлумачення використання і розголошення комерційної таємниці має відбуватися на підставі ст.ст. 16-19 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [59] за відсутності іншого спеціального закону про охорону комерційної таємниці. Стаття 506 ЦК України містить класичний набір правомочностей в переліку майнових прав на комерційну таємницю, що теоретично могло б дозволити широке тлумачення терміну «використання», шляхом охоплення буд-яких дій з комерційною таємницею, в тому числі й її «поширення» [75]. Однак ст. 19 згаданого закону містить спеціальну норму, що розкриває зміст використання, що полягає у впровадженні у виробництво або врахуванні під час планування чи здійснення господарської діяльності [59].

Формулювання, запропоноване у проєкті нового КК «використала відомості, що становлять комерційну таємницю, або розголосила їх» обґрунтоване новою логікою закону, коли ознаки, що підвищують тяжкість кримінального правопорушення містяться в окремій нормі. Але відсутність таких ознак означає відсутність підвищення тяжкості кримінального правопорушення, а не складу злочину взагалі.

Таким чином, діючий КК, як і проєкт нового КК передбачають відповідальність за розголошення комерційної таємниці виключно спеціальним суб'єктом.

Спеціальний суб'єкт передбачений привілейованими складами ст.ст. 176, 177, 229 КК – службова особа з використанням службового становища.

Практика Верховного Суду у справах № 443/711/19 та № 686/17787/16-к формує правову позицію з приводу того, що фізична особа-підприємець може бути визнана службовою особою, що виконує організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, якщо вона є керівником трудового колективу тих найманих робітників, які на підставі укладеного з нею трудового договору сприяють її у здійсненні підприємницької діяльності.

Під час касаційного перегляду справи про порушення прав на торговельну марку за ч. 3 ст. 229 КК, суд акцентував увагу на те, що використання ресурсів організованої групи людей, в даному випадку колективу працівників, підвищує суспільну небезпеку кримінального правопорушення. Той факт, особа для цього спеціально не створювала юридичної особи, не змінює того, що вона виконувала організаційно-розпорядчі функції.

Суд приходить до висновку, що обрана форма підприємницької діяльності не має значення для досягнення мети ч. 3 ст. 229 КК, за умови що особа мала можливість використовувати своє становище для здійснення дій, що утворюють склад даного кримінального правопорушення.

Діюча редакція ст. 96<sup>3</sup> КК не містить посилань на жодне з кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Аналіз складів інших кримінальних правопорушень, що вже зазначені в ст. 96<sup>3</sup> КК демонструють різноманіття об'єктів кримінально-правової охорони, значні санкції за вчинення дій, що підпадають під кваліфікацію за привілейованими складами кримінального правопорушення, а також певною мірою відображають пріоритети кримінально-правової політики держави.

Почнемо з останнього. На сьогоднішній день структура підрозділів правоохоронних органів, офіційні дані статистики обліку кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, деградація інституту державних інспекторів з питань інтелектуальної власності є певною мірою фактичними даними – достатніми індикаторами, щоб стверджувати про відсутність цілісної державної стратегії, спрямованої на боротьбу з кримінальними правопорушеннями у сфері ІВ. Законотворча ініціатива у сфері ІВ останніх років пов'язана з покращеннями законодавства щодо набуття прав ІВ та їх державної охорони, а також його гармонізацією та приведенням у відповідність до законодавства ЄС.

Щодо зобов'язань України згідно з Угодою ТРІПС, кримінальні процедури мають перш за все фокусуватися на комерційних масштабах порушень у сфері ІВ. Аналіз змісту судових рішень цього не демонструє, хоча справедливо буде відмітити наявність окремих справ, що можуть бути віднесені до цієї умовної категорії.

**Суб'єктивна сторона.** Психічне ставлення особи до вчинення порушення хоча й характеризується прямим умислом, ми вважаємо таке усвідомлення не є і не може бути конкретним. Залишається певна доля абстрактності щодо конкретної суті порушення та фактичних наслідків. Тому перебільшенням на нашу думку є твердження Р. С. Филь, який вважає, особа вчинюючи кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 177, 229, 231, 232 КК не лише усвідомлює суспільну небезпеку

вчинюваних дій, а й розуміє наслідки та усвідомлює розмір шкоди, якої завдає [72, с. 149].

П. С. Берзін, аналізуючи кримінальні правопорушення, передбачені ст. 229 КК, зазначає, що психічне ставлення до наслідків кримінального правопорушення може проявлятися як в умислі, так і в необережності, на відміну ставлення до дії, що відповідно до приписів закону має вчинятися виключно з прямим умислом. Мотив і мета не впливають на кваліфікацію цього виду кримінальних правопорушень [5, с. 179–180].

А. С. Нерсесян слушно зауважує, що мету розголошення або використання, до безпосереднього використання або розголошення комерційної таємниці довести практично неможливо, а тому пропонує виключити цю частину кримінально-правової норми [49, с. 175–176].

Насправді, точно можна стверджувати, що усвідомлюється протиправність, але без чіткого розуміння того що саме порушується і яка відповідальність за це передбачена. Внаслідок невисокої правової культури далеко не завжди усвідомлюється кому саме і яким чином завдається шкода від незаконного використання об'єктів ППВ – це дуже характерно для сфери публічного використання об'єктів авторського права без виплати роялті через організації колективного управління. Також не поодинокими є прояви правового нігілізму, тобто впевненості у тому, що світовим брендам або відомим транснаціональним компаніям не може завдати шкоди локальне порушення їх прав на іншому боці планети. Зворотна сторона того ж відношення – це принципова впевненість у нелегітимності концепції 'copyright' як такої, коли незаконне використання об'єктів ІВ сприймається порушником як сатисфакція – відновлення справедливості у відносинах між окремою людиною і корпораціями. Сама наявність подібних позицій демонструє суб'єктивне сприйняття суспільством балансу приватних і публічних інтересів у сфері ІВ. Об'єктивних рис подібне балансування може набувати виключно внаслідок державної політики, як прояву волі демократичного суспільства. В кожний конкретний проміжок часу державна політика щодо цього може змінюватися, що безпосередньо буде впливати на законодавчі зміни та правозастосовну практику. Не зважаючи на всю недосконалість, саме актуальне національне законодавство та поточні судові рішення об'єктивно відображають сучасне бачення балансу приватних і публічних інтересів у сфері ІВ в Україні. Необхідно визнати, що це бачення станом на сьогодні є достатньо консервативним.

Корисливий мотив, що як правило присутній у досліджуваних кримінальних правопорушеннях, розкривається через прагнення збільшення прибутку, зменшення витрат, підвищення рівня продажів і збільшення долі ринку. Перелічене є значною конкурентною перевагою, тому більша частина порушень прав на промислову власність є проявами недобросовісної конкуренції (звісно за умови наявності такої конкуренції на ринку між потерпілим і порушником).

Інші мотиви порушень, що зустрічаються у практиці – хуліганські, особиста образа, помста, дискредитація та ін. Вони не формують загальних фон мотивів

порушень у сфері ІВ, окремі з них є більш притаманними певним порушенням (образ – розголошення комерційної таємниці; хуліганські – некоректне використання відомих торговельних марок без отримання належного дозволу від їх власників) і є скоріше виключеннями, що також необхідно враховувати у дослідженнях.

Усвідомлення наслідків порушень у сфері ІВ в теорії прослідити набагато простіше, ніж на практиці. Судові рішення містять непоодинокі доводи сторони захисту та апеляції з приводу того, що порушник не згоден і сумою цивільного позову, який як правило більше, ніж сума завданої кримінальним правопорушенням шкоди. У випадках, коли якість контрафактної продукції є достатньою для того, щоб пересічний споживач не міг її відрізнити від оригінальної – порушником заперечується шкода діловій репутації. Коли ж така якість значно нижча, а сама продукція може становити загрозу життю і здоров'ю кінцевого споживача – порушником не визнається розуміння потенційної або реальної небезпеки внаслідок байдужого ставлення до настання чи ненастання наслідків кримінального порушення.

Важливо відмітити, що *умисне* порушення прав ІВ має місце внаслідок обізнаності порушника з наявністю прав які він порушує. В цивільному судочинстві це питання як правило вирішується надсиланням відповідного листа-попередження з вимогами припинення порушення. У період 2015-2016 років це було стандартною практикою роботи організації колективного управління «Українська агенція з авторських та суміжних прав» (на той момент ще державна, а тепер однойменна громадська організація) [30]. В кінотеатрах до початку фільму програвється соціальна реклама щодо заборони камкордингу – на яку потім посилається суд, як на доказ підтвердження наявності умислу порушника. Закордоном оригінальні товари набагато частіше ніж в Україні містять попереджувальне маркування щодо їх правової охорони: попереджувальні написи на візуальних складових маркетингових матеріалів, та позначення ©, ®, ® ™, що виконують роль попереджувального маркування. Окремі товари можуть містити пряме зазначення номерів патентів або заявок. Всі ці засоби покликані підвищити обізнаність суспільства щодо наявності певних прав ІВ і мінімізувати часові та процесуальні витрати на встановлення наявності умислу.

Розглядаючи теоретичні моделі типових порушень, необхідно пам'ятати про реалії в яких ми живемо. Журналістський штамп «сірий імпорт» як правило використовується для опису непрямих поставок оригінального товару на ринок побутової техніки України [7]. Фахово цю ситуацію необхідно розглядати, враховуючи концепцію «вичерпання прав» або «доктрину першого продажу», що в залежності від права конкретної країни можуть мати міжнародний, регіональний або національний режими. Мова йде про те, на якому етапі вичерпується право власника торговельної марки забороняти її використання після введення товару в цивільний обіг. В разі режиму міжнародного вичерпання – не залежить від країни першого продажу, в разі національного – настає тільки після першого продажу в конкретній країні (тобто, товар легально реалізований одній країні потребує згоди правовласника для його реалізації в іншій країні), регіональне вичерпання прав притаманне країнам пов'язаним регіональною угодою.

Верховний суд із застереженням зазначає, що за відсутності територіальних обмежень, в Україні діє міжнародний підхід до вичерпання прав, а володілець визнається добросовісним, якщо, здобуваючи річ, він не знав і не повинен був знати про те, що відчужувач речі не має права на її відчуження. «Якщо володілець речі знав чи принаймні повинен був знати, що здобуває річ у особи, що не мала права на її відчуження, він вважається недобросовісним» [51, с. 30–31]. Цей приклад необхідний для ілюстрації, що порушення прав ІВ це не завжди контрафакція в її класичному уявленні – незнання, або неправильне розуміння умов реалізації прав ІВ теж можуть бути визнані порушеннями.

Поширеним прикладом помилки, щодо правомірності своїх дій, є придбання невідповідних способу використання ліценцій на об'єкти авторського права і суміжних прав (наприклад, музичного твору для використання в відео). Різниця у вартості різних ліцензій може бути кратною, тому користувач, не розуміючи іноземної юридичної мови угоди-оферти, обирає найдешевшу. В результаті відбувається використання музичного твору зафіксованого у фонограмі (об'єкт авторських і суміжних прав одночасно) з комерційною метою на підставі придбання прав на використання в освітніх або приватних цілях. Інший академічний приклад минулого – корпоративне використання програмного забезпечення, призначеного виключно для домашнього користувача (Windows XP Home Edition замість XP Professional).

Наведені приклади порушень на межі правомірного використання, демонструють різноманіття та складність правового регулювання сфери ІВ, що об'єктивно обумовлює певний відсоток порушень. Порушник може добросовісно помиляється щодо правомірності своїх дій, або, зловживаючи своїм правом, стверджувати про це. Як справедливо зазначає Р. В. Вереша, суб'єктивна сторона є найменш дослідженим елементом складу кримінального правопорушення [8, с. 63]. Наведені приклади демонструють, що довести умисне вчинення порушень прав ІВ в разі порушення умов правового регулювання прав ІВ навіть у комерційних масштабах не завжди є можливим. Ми переконані, що навіть за наявності всіх підстав вважати, що порушник діяв навмисно і розумів не повну відповідність праву своїх дій, бажаючи настання наслідків у вигляді квазіправомірного використання об'єкту права ІВ, мова не може йти про кримінальне переслідування. Це не відповідає духу закону та міжнародним зобов'язанням України. Кримінально-правове регулювання має поширюватися лише на прямо зазначені у законі умисні порушення прав ІВ. Навмисне зловживання правом, як і добросовісна помилка щодо правомірності своїх дій, на нашу думку, виключає умисел – як необхідну умову кваліфікації кримінального правопорушення.

Підсумуюмо, *суб'єктивна сторона* досліджуваних умисних кримінальних правопорушень характеризується прямим умислом щодо дій та прямим або непрямим умислом щодо наслідків кримінального правопорушення. Розуміння протиправності своїх дій має залишатися предметом доказування незважаючи на подальший розвиток реформи кримінальної юстиції. Цифрова трансформація об'єктивно ускладнює правове регулювання сфери ІВ, окремі положення сучасних ліцензійних умов та

транскордонних контрактів вже зараз є повністю зрозумілими лише для фахових юристів, що спеціалізують в конкретній галузі права. На наш погляд ця тенденція збережеться, що неодмінно призведе до збільшення кількості порушень, які не мають підпадати під дію кримінального закону.

Мотиви досліджуваних кримінальних правопорушень на кваліфікацію не впливають. Корисливий мотив беззаперечно превалює середі інших мотивів та як правило викликаний бажанням збільшення прибутку або зменшення витрат.

Мета є обов'язковою ознакою лише для одного зі складів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 231 КК. Враховуючи специфіку вітчизняної судової практики та незважаючи на наявність схожих формулювань у кримінальному законодавстві зарубіжних країн, її зазначення безпосередньо в нормі закону вбачається надмірною деталізацією та виглядає недоцільно.

## **2. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності**

Узагальнені висновки, що впливають з дослідження якісних і кількісних показників злочинності у сфері ІВ урешті формують зміст кримінологічної характеристики злочинності цього виду кримінальних правопорушень. В. В. Артюхова визначає кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, як систему кримінологічно значущих показників про певний вид суспільно небезпечних діянь, а саме рівень злочинності, відомості щодо судимостей, структуру, динаміку, час і місце вчинення та “ціну” певного виду кримінальних правопорушень, також вона вважає важливим аналізувати одночасно склад інших кримінальних правопорушень, що вчиняються у сукупності з досліджуваними, їх латентність, а також особистість злочинця. Дослідниця зауважує, що мета запобігання вчиненню певного виду кримінальних правопорушень може і має обумовлювати зміст (структурне наповнення) елементів кримінологічної характеристики, які пропонується обирати та поєднувати між собою [4, с. 43].

М. І. Фіалка вважає помилковим віднесення до кримінологічної характеристики злочинності елементи, які безумовно важливі, але мають охоплюватися визначенням. Мова йде про особистість злочинця, місце, час, спосіб і обстановку вчинення кримінального правопорушення. Натомість автор пропонує зосередити увагу на рівні злочинності, коефіцієнті злочинності, структурі злочинності, динаміці злочинності, географії злочинності та її «ціні» [73, с. 243].

А. П. Закалюк вважав, що до основних показників злочинності, які можна виміряти статистично, відноситься рівень злочинності, її динаміка, структура та географія. Інші показники, такі як латентність, обумовленість певними чинниками, економічна «рентабельність» протидії тощо, він відокремлював для окремих досліджень [36, с. 156].

А. Ю. Доброскок стверджує, що зневажливе ставлення до прав ІВ переважає в Україні на рівні суспільної свідомості. Аналізуючи детермінанти злочинності у сфері інтелектуальної власності, він приходить до висновку про відсутність простих і лінійних зв'язків між досліджуваними правопорушеннями та причинами й умовами, що їх обумовлюють, натомість дослідник простежує ланцюжок детермінуючих зв'язків між соціально-економічними умовами та ступенем впливу політичних, організаційно-правових і соціально-психологічних чинників [33, с. 79].

О. В. Новіков, досліджуючи злочинність у сфері інтелектуальної власності до 2015 року, звертає увагу на значне підвищення рівня злочинності в 2013 році та пов'язує таке зростання в тому числі з недосконалою роботою правоохоронних і судових органів, що є одним з основних детермінантів зростання злочинності у сфері ІВ [50, с. 82].

Він також звертає увагу на конфлікт інтересів між споживачами та власниками прав ІВ, що обумовлює [50, с. 101– 102] причини злочинності у сфері ІВ. Загалом погоджуючись із зазначеною думкою, вважаємо таке формулювання не дуже вдалим. Активна протидія корупційним порушенням та зловживанню владою призвели до остаточно формулювання законодавчо визначеного поняття. Так ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» визначає реальний конфлікт інтересів, як суперечність між службовими або представницькими повноваженнями особи та її приватним інтересом, що впливає її неупередженість та об'єктивність під час прийняття рішень [229]. Аналогічно конфлікт інтересів на сьогоднішній день розуміється більшістю корпоративної спільноти приватного сектору. Тому вважаємо, що використовуваний нами в цьому дослідженні класичний підхід дослідження того ж феномену, але через призму порушення балансу приватних і публічних інтересів викликає менше теоретичних суперечностей і більше відповідає суті явища.

Як і більшість дослідників у світі, О. В. Новіков звертає увагу на високу латентність злочинності у сфері ІВ, в тому числі через незацікавленість потерпілих і складність доказування. Реальним він вважає рівень злочинності, що 10 разів перевищує статистичні показники [50, с. 36–37].

Його дослідження демонструє, що станом на 2015 рік, серед злочинців переважають особи віком 19-24 роки, з невисокою освітою або, що не навчаються і не працюють – порушення авторських і суміжних прав, торгівля піратською продукцією. Інша група особи віком 31-40 років, з вищою освітою, схильністю до підприємництва – незаконне використання торговельної марки. Статистичні дані та судова практика в цілому підтверджують справедливості суджень автора на час проведення ним дослідження [50, с. 613; 179].

Загалом дослідник, спираючись на доступні йому тоді дані, об'єктивно бачив значне підвищення рівня злочинності у сфері ІВ, тому справедливо пропонував посилити кримінальну відповідальність та просвітницько-роз'яснювальну роботу з метою формування належної правової культури [212, с. 167].

Існуючі сьогодні офіційні статистичні дані не підтвердили його гіпотези. Починаючи з 2013 держава в результаті об'єктивних і суб'єктивних причин,

пов'язаних як із ситуацією в країні, так і з реформуванням органів системи охорони інтелектуальної власності вплив держави значно зменшився, а фокус уваги та пріоритети змінилися. Якщо сприймати дані статистики кримінальної юстиції виключно як об'єктивну інформацію, необхідно висувати гіпотезу, що заходи запобігання кримінальним правопорушенням були на стільки успішними, що це призвело до кратного зменшення кількості кримінальних порушень у сфері ІВ (особливо це проглядається у статистиці за ст.ст. 176, 229 КК).

На нашу думку, мала місце класична екстраполяція тренду. Зростаючий рівень злочинності, сприймався як загроза, що вимагає негайних дій з боку держави в особі її уповноважених органів. Але подальшого зростання злочинності не відбувається. Навпроти, маємо різкий спад. Якщо продовжувати цю ж логіку, необхідно стверджувати, що у період 2013-2017 Україна зробила значний прорив у боротьбі зі злочинністю у сфері ІВ і з тих пір тримає ці показники в межах допустимих відхилень.

Насправді, на нашу думку, відбулася глобальна переоцінка підходів до комерціалізації прав ІВ, винайдення рентабельних економічних моделей платних підписок майже для всіх видів контенту призвело до перерозподілу зусиль правовласників. Від боротьби з піратством і контрафакцією, що характеризувалася активною протидією в юридичній площині, відбувся перехід до безкоштовного пробного періоду платної підписки. Також, має місце свідоме відмова глобальних правовласників від продовження відстоювання своїх прав у конкретних країнах. Наприклад, на сьогоднішній день в Україні вкрай важко знайти особу уповноважену на представлення інтересів правовласників на програмне забезпечення в правоохоронних і судових органах. А головні офіси таких компаній майже не йдуть на співпрацю з правоохоронцями.

Наше дослідження демонструє, що активна та цілеспрямована організована діяльність представників правовласників має набагато більший вплив на рівень облікованої злочинності у сфері ІВ, аніж будь-які інші. Відсутність в силу специфіки об'єктів ІВ (патенти і комерційна таємниця) великих каталогів прав, а також складність доказування демонструє не тільки низький рівень злочинності за ст.ст. 177, 231, 232 КК. Це наслідок відсутності систематичної активної діяльності представників правовласників.

Дисертація В. В. Костюка, була захищена на 5 років пізніше. В ній набагато більше приділено уваги міжнародному досвіду та потребі якісного міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Слід цілком погодитись з автором, організована транскордонна злочинність становить значну загрозу загалом. Але важливою специфікою злочинності у сфері ІВ є відсутність потреби фізичного перебування потерпілого в країні порушення. Тому окрім юридичних та економічних наслідків, такі порушення тягнуть за собою міжнародно-політичні репутаційні втрати, що підривають імідж держави [43, с. 238].

В той же час, ми не можемо погодитися з автором щодо кореляції між інтернет-залежністю та злочинністю у сфері ІВ, і що ця залежність може бути суттєвим фактором сприяння вчиненню відповідних кримінальних правопорушень. Той факт,

що 4/5 опитаних правоохоронців вважає саме так, свідчить лише про наявність відповідного упередження у переважній кількості респондентів. Зміст судових рішень, інші валідні фактичні дані цю гіпотезу не підтверджують [190, с. 237].

Аналіз наведених кримінологічних досліджень, дозволяє побачити загальні висновки щодо латентності, відносно молодого віку особи злочинця, потреби підвищення рівня ефективності правоохоронних органів і необхідності запозичення міжнародних стандартів.

Необхідно звернути увагу, що за даним офіційної статистики кількість засуджених жінок за кримінальні правопорушення у сфері ІВ знаходиться в межах математичної похибки. Для кримінальних правопорушень, передбачених статтями 177, 231, 232 КК цей показник становить 0, при чому за період з 2013 до 2024 років. Для статті 229 половина періоду спостереження також 0, в інші роки від 1 до 4. Засудження помітної кількості жінок відбувалося у період з 2013 (7) до 2015 (5) року, далі половина періоду спостереження 0, інші роки 1-2. Важливо, що у відносних показниках в роки, коли було засуджено 2 особи (таких багато), кількість жінок може становити 50%, але ми навмисно приводимо абсолютні значення для розуміння реальної картини гендерного розподілу злочинності [39].

Гіпотезою може бути кореляція між гендерним розподілом підприємців, що мають необхідну для вчинення порушення освіту (часто технічну), робота яких пов'язана з технологіями. Якщо гіпотеза підтвердиться подальшим дослідженнями, то це буде скоріше свідчити про нерівний доступ до професії, освіти та підприємництва, аніж про підвищену законослухняність жінок.

Проведене дослідження та власний практичний досвід дозволяють стверджувати, що латентність досліджуваних кримінальних правопорушень прямо корелює з кримінально-правовою політикою держави та політикою правовласників. Наприклад, показники ДСБЕЗ 2013 року [171] та дані офіційної статистики за 2013 рік демонструють аномальну кількість (навіть враховуючи тогочасне запровадження нових принципів обліку звернень) облікованих кримінальних правопорушень за ст.ст. 176, 229 КК, що більше ніж у 2 рази перевищує аналогічні показники за 2021 рік [39]. Так само, політика КНР призвела до схожих статистичних аномалій. Мало ймовірно, що це може свідчити про зміни в суспільстві (до того ж це протирічить законам соціології), також в ці роки не було змін в законодавстві, що б могло дозволити легко пояснити такі кількісні зміни. Це свідомо імперативна політика державних органів, що в конкретний період розвитку країни пріоритезує певну сферу, в даному випадку сферу ІВ. Політика правовласників також має визначальне для сфери ІВ значення. По-перше, права на аудіовізуальні та музичні твори давно сформували окремий ринок з великими гравцями, що акумулюють у себе права на величезний обсяг творів. Представниками цих правовласників в Україні є нечисельні правники або юридичні компанії, що фактично визначають кількість звернень щодо порушень за певний період.

Останні роки майже не фіксується кримінальне переслідування за порушення авторських прав на комп'ютерні програми. Поодинокі випадки, як правило, пов'язані

з розслідуванням інших кримінальних правопорушень і супутнім виявленням неліцензійного програмного забезпечення інстальованого на досліджуваному комп'ютері. Хтось пов'язує це з тим, що левова частина комп'ютерних програм тепер доступні за підпискою та/або через веб інтерфейс, але ми хотіли б звернути увагу на те, що боротьба з піратством в кожній окремій країні перебуває на різних етапах, що визначається перш за все суб'єктивною думкою правовласників щодо економічного розвитку кожної окремої країни.

Досліджені статистичні дані кримінальної юстиції за період 2013-2024 років демонструють, що доля всіх кримінальних правопорушень у сфері ІВ не перевищує 0,001% від загальної кількості в частині скерованих до суду та досягає цього показника в частині облікованих кримінальних правопорушень лише в 2013, 2014 та 2018 роках. Що загалом підтверджує дані проведених колегами досліджень, але спростовує висловлені гіпотези щодо подальшого зростання кількості кримінальних правопорушень у сфері ІВ.

Динаміка обліку кримінальних правопорушень демонструє неоднорідність показників як в залежності від статті КК, так і від даних конкретного року. Стала схожість спостерігається лише для ст.ст. 177, 232 КК. Протягом всього періоду облікована мінімальна кількість кримінальних правопорушень за цими статтями. Динаміка обліку за ст. 231 КК дуже схожа, але має аномальне зростання в 2018 році та помітне зростання у 2017 році. Аналіз судової практики за ст. 231 КК дозволяє стверджувати, що таке зростання не пов'язане з порушеннями у сфері ІВ, облікована кількість яких залишається в межах показників інших років. Такі пікові значення пояснюються посиленням боротьби з шахрайством у банківській сфері, пов'язаним із заволодінням інформацією з обмеженим доступом щодо даних банківських карт і персональних даних клієнтів банку – банківської таємниці. Показники обліку та скерування до суду кримінальних проваджень за ст. 231 КК у 2017-2018 роках корелюють між собою та не спостерігаються в інших періодах.

Облік кримінальних правопорушень за ст. 176 КК спадає рік від року з незначними відхиленнями із з 452 у 2013 році знизився до 13 у 2024 р. Найбільша стабільність показників обліку спостерігається за ст. 229 КК. Після різкого падіння у 2 разі в період 2013-2015 роках далі цей показник може характеризуватися відносною сталістю, за виключенням 2022 року, що може пояснюватися запровадженням режиму воєнного стану.

Показники обліку кримінальних правопорушень у сфері ІВ як разом, так і кожен окремо не корелюють, за поодиноким виключеннями, з загальними показниками обліку злочинності. Це є додатковим аргументом щодо важливості окремого дослідження порушень у сфері ІВ, а також підтвердженням гіпотези щодо неможливості лінійної екстраполяції загальних статистичних даних на показники злочинності у сфері ІВ.

Динаміка скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері ІВ так само, як і їх облік, не мають загальної однорідності. Також можна стверджувати про статистичну схожість даних за ст.ст. 177 та 231 КК між собою. Окрім того, дані

скерованих до суду кримінальних правопорушень за цими статтями корелюють з даними обліку кримінальних правопорушень.

За весь період аналізу (2013-2024 роки) регіональний розподіл облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень у сфері ІВ демонструє, що м. Київ є беззаперечним лідером щодо обліку кримінальних правопорушень у сфері ІВ за всіма досліджуваними статтями КК. Одночасно з цим, це майже ніяк не корелює з кількістю скерованих до суду кримінальних правопорушень. Щодо останніх спостерігається регіональна специфіка в залежності від регіону. Так найбільше скеровано до суду кримінальних правопорушень за ст. 176 КК у Львівській області, за ст. 177 КК у Дніпропетровській області, за ст. 229 КК у Чернівецькій, а також Одеській та Львівській областях, за ст. 231 КК у Львівській області, за ст. 232 КК у Івано-Франківській, Харківській та Дніпропетровській областях.

Також показники скерування до суду, що умовно дорівнюють або є вищими за обліковану кількість кримінальних правопорушень у сфері ІВ бачимо у наступних регіонах: за ст. 176 КК у Чернівецькій, а також у Донецькій, Одеській, Хмельницькій, Івано-Франківській і Волинській областях; за ст. 177 КК у Львівській, Одеській та Запорізькій областях; за ст. 229 КК у Волинській, Дніпропетровській, Кіровоградській і Черкаській областях; за ст. 231 КК у Черкаській області.

Регіональні показники також демонструють загальну неоднорідність злочинності у сфері ІВ. У той же час переважна більшість кримінальних правопорушень скерована до суду в традиційно промислових регіонах. Також, високі показники спостерігаються в Одеській області, що можна пояснити розвиненими логістичними шляхами морських перевезень. Всі згадані вище західні регіони України є прикордонним і сусідніми з країнами Євросоюзу, що знову таки підтверджує гіпотези щодо кореляції між промисловістю, міжнародною торгівлею та правопорушеннями у сфері ІВ.

Структура кримінальних правопорушень у сфері ІВ ілюструє значну перевагу кримінальних правопорушень за ст.ст. 176 та 229 КК над іншим порушеннями у цій сфері, як серед облікованих, так і серед скерованих до суду за всі роки дослідження. Єдине виключення становлять 2017-2018 роки, коли кількість облікованих і скерованих до суду кримінальних правопорушень за ст. 231 КК перевищила всі інші. Пояснення цій статистичній аномалії, що не пов'язана з об'єктами ПІВ, ми навели вище. На фоні стабільно невисоких показників за ст.ст. 177 та 232 КК, спостерігаємо поступове зменшення як обліку, так і скерування до суду кримінальних правопорушень за ст. 176 КК на фоні відповідного зростання їх кількості за ст. 229 КК.

Цікаво, що протягом всього періоду дослідження, відсоток кримінальних порушень, скерованих до суду за ст. 176 КК майже дорівнює або перевищує відсоток облікованих в 2013-2016 роках, дещо зменшується у 2017-2018 рока, далі різко зростає з 2019 до 2022 року, після чого у 2024 році зменшується до мінімального значення за весь період – 6%.

Описане ніяк не пояснюється ознаками злочинності у сфері ІВ як такої, бо безпосередньо демонструє зменшення кількості скерованих до суду кримінальних

проваджень у порівнянні з відсотком облікованих за цією ж статтею КК. Як правило, такі показники можуть бути пояснені причинами, описаними нижче. Активна та кваліфікована позиція захисту, що знаходить підтвердження в дослідженій судовій практиці – мова йде про визнання доказів недопустимими в розумінні ст. 87 КПК, спростування правосуб'єктності потерпілої сторони та/або її представника. Пасивна позиція потерпілої сторони або неналежна професійна діяльність її представника (не надання документів на підтвердження правосуб'єктності або даних, необхідних для розрахунку шкоди, обрання інших способів захисту своїх прав, включно з позасудовим врегулюванням), що також знаходить часткове підтвердження у судовій практиці. Неналежне виконання службових обов'язків службовими особами органів досудового розслідування – в межах цього дослідження не вивчалось окремо. Ми оцінюємо можливий вплив цієї причини достатньо низько, оскільки активна позиція потерпілої сторони має визначальне значення для даної категорії справ приватного обвинувачення та навряд чи може бути нівельована якістю виконання службових обов'язків правоохоронними органами.

Враховуючи неоднорідність кримінальних правопорушень у сфері ІВ, надаємо усереднені показники профілю особистості злочинця, ґрунтуючись на даних офіційної статистики кримінальної юстиції – це працездатний чоловік у віці 30-50 років з повною (рідше базовою) вищою освітою, який на момент вчинення кримінального правопорушення не працював і не навчався або займався підприємницькою діяльністю. Такий профіль звісно не враховує також існуючі, але менш виражені можливі характеристики, та все ж дозволяє стверджувати, що мова йде загалом про зрілу, емоційно стабільну особистість зі сформованими соціальними та професійними навичками, яка переслідує корисливу мету.

Враховуючи викладене, зауважимо, що не всі з запропонованих дослідниками заходів запобігання злочинам у сфері ІВ залишаються релевантними сьогодні. Наприклад належна взаємодія між правоохоронними органами та організаціями колективного управління з метою профілактичного інформування суспільства не була реалізована на практиці, в тому числі тому, що їх діяльність не може охоплювати боротьбу з фізичною контрафакцією за визначенням. До того ж незрозумілою залишається роль правоохоронних органів в запропонованій координації зусиль [43, с. 333].

В той же час цифрова трансформація суспільства, окрім інших наслідків, призводить до експоненціального зростання насамперед об'єктів авторського права. За невеликим виключенням, будь-яка робота за комп'ютером, що має творчий характер, обумовлює регулярне створення об'єктів ІВ (в тому числі поза свідомим бажанням автора). Традиційні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ІВ характерні, щонайменше для переважної кількості кримінальних правопорушень у сфері економіки. Велика частина з них взагалі є загальноприйнятими та справедливо згадуються в більшості кримінологічних досліджень. Переконані, що підтверджена даними специфіка злочинності у сфері ІВ вимагає її врахування під час формулювання пропозицій.

### **3. Напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності**

Поточний стан ефективності кримінально-правового регулювання у сфері інтелектуальної власності не можливо визначити, не приділивши значної уваги змісту наявних судових рішень та показникам офіційної статистики кримінальної юстиції. Цифрова трансформації суспільства не лише вносить зміни в окремі форми суспільних відносин, але й дозволяє на іншому рівні досліджувати певні феномени, ґрунтуючись на фактичних даних. Звісно, щодо даних офіційної статистики є загальне упередження в частині відображення в ній реального стану речей її повноти та достовірності, але аналіз великої кількості перемінних дозволяє бачити закономірності та підтверджувати існуючі гіпотези за відсутності більш релевантних даних. Якісний аналіз змісту судових рішень також дозволяє отримати більш повне уявлення про загальну картину боротьби зі злочинністю у сфері ІВ. Значна частина порушень ІВ не фіксується кримінальною юстицією внаслідок того, що за ініціативою володільця відповідних прав спір щодо порушень прав ІВ вирішується в цивільному чи господарському судочинстві (хоча, формально позовні заяви можуть містити всі необхідні елементи складу кримінального правопорушення), часто звернення до правоохоронних органів може мати на меті лише фіксацію порушення або збір доказів (проведення обшуку, виїмки тощо), але не переслідувати мети саме кримінального покарання порушника. Водночас реєстр судових рішень містить значну кількість рішень винесених в рамках КУпАП, коли правоохоронні органи з власної ініціативи та без визначення суми матеріальної шкоди виявляли порушення прав ІВ і спрямовували подібні матеріали до суду. Призначення покарання за кримінальні правопорушення у сфері ІВ також залишається частиною правозастосовної практики, що не можна охарактеризувати як сталу та однорідну, що не сприяє правовій визначеності, як елементу верховенства права.

Всесвітня організація інтелектуальної власності опублікувала черговий річний Глобальний Інноваційний Індекс, що репрезентує останні інноваційні тенденції у світі та визначає актуальний рейтинг інновацій 132 економік світу [2, с. 18]. У 2024 році Україна посіла в ньому 60 місце, що є найгіршим показником за останні 8 років і безсумнівно зумовлено збройною агресією російської федерації.

Відповідно до наявних статистичних даних, збройна агресія РФ проти України призвела до майже дворазового падіння кількості заявок на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки) у 2022 році – 22195 проти 41003 у 2021 році. Протягом 2023 року винахідницька активність поступово відновлювалась – 32759. За результатами першого півріччя 2024 року цей показник становить 16723, що дозволяє прогнозувати річний показник, близький до 2023 року [38, с. 3].

1 квітня 2022 року був прийнятий Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України», який установив, що з дня

введення в Україні воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України, зупиняється перебіг строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав [60]. Передбачені цим Законом правила зупинення перебігу строків не тягнуть за собою зупинення дії свідоцтв, патентів, якими засвідчується виникнення прав інтелектуальної власності відповідно до законодавства, а також відповідних прав інтелектуальної власності. Під час дії воєнного стану встановлені законодавством права інтелектуальної власності продовжують діяти і реалізуються суб'єктами права інтелектуальної власності у повному обсязі.

За даними офіційної статистики протидії злочинності, останні роки до повномасштабного вторгнення загальні показники обліку кримінальних правопорушень мали достатньо виразну тенденцію падіння, це добре видно на прикладі періоду 2016–2021 років (2016 – 592 604, 2017 – 523 911, 2018 – 487 133, 2019 – 444 130, 2020 – 360 622, 2021 – 321 443) – за цей період кількість облікованих кримінальних правопорушень зменшилася майже у двічі. Далі тренд змінився на протилежний: 2022 – 362 636, 2023 – 475 595. При цьому за період 2016–2021 років проглядалася явна тенденція на збільшення долі скерованих до суду кримінальних проваджень (2016 – 23,9%, 2017 – 34,6%, 2018 – 36,5%, 2019 – 35,7%, 2020 – 42,2%, 2021 – 48,7%). А в 2022 та 2023 роках це показник знов почав зменшуватися: 2022 – 31,7%, 2023 – 35,4% [39].

**Облік кримінальних правопорушень порушень авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України)** поступово зменшувався зі 157 у 2016, 148 у 2019, 118 у 2020, 82 у 2021 роках, але у 2022 року можна помітити різке падіння до 31 та 33 у 2023 році. На фоні такого зменшення облікованих порушень, доля направлених до суду проваджень зменшилася не суттєво 35,4% у 2021 році 32,3% у 2022 році.

Якісний аналіз судової практики дозволяє виокремити найпоширеніші об'єкти посягання: програмне забезпечення та аудіовізуальні твори. З 2022 року основна доля проваджень пов'язана зі створенням публічних веб ресурсів з можливістю незаконного доступу до аудіовізуальних творів (фільмів) необмеженого кола осіб. Характерною особливістю даного виду кримінальних правопорушень є стале професійне представництво потерпілого. В разі незаконного використання аудіовізуальних творів (фільмів) – близько половини звернень до правоохоронних органів були подані Українською Антипіратською Асоціацією. Виробники програмного забезпечення (Microsoft, Adobe та ін.) також зверталися до правоохоронних органів «централізовано» через професійних юристів, що мали відповідні повноваження та діяли на постійній основі в Україні. Це обов'язково необхідно враховувати, аналізуючи статистику за різні роки, розуміючи, що кількість облікованих порушень залежала не лише від криміногенної обстановки в країні та якості роботи правоохоронних органів, а й від наявності зацікавленості та ініціативи невеликого кола уповноважених власниками прав ІВ осіб.

У своїй докторській дисертації В. Б. Харченко ще у 2011 році звернув увагу, що вироком Ленінського районного суду міста Винниці від 01.09.2010 у справі № 1-564/2010 до кримінальної відповідальності було притягнуто особу за завдання матеріальних збитків на «загальну суму» чотирьом різним потерпілим, в той же час кожному потерпілому окремо не було завдано матеріальної шкоди у значному розмірі. Відповідно, мова має йти про відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення [74, с. 127]. Маємо відмітити, що через десять років суди повторюють ту ж саму помилку, визначивши «шкоду в особливо великому розмірі», незважаючи на те, що вона була завдана різним потерпілим, хоча ті й мали одного представника [20]. Фактично відбулося ототожнення адвоката (представника Української Антипіратської Асоціації) з клієнтами Universal, Sony, Warner Bros. Entertainment Inc., що в тому числі відповідно до п. 16 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» – забороняється [56]. Нажаль, це не поодинокий випадок подібного ототожнення, так у кількох вироках суд, підміняє представником (юридичною компанією) потерпілого, зазначаючи, що особа своїми діями спричинила (завдала) «юридичній фірмі, що є офіційним представником корпорації «Microsoft» (США) на території України з питань захисту авторських прав цієї корпорації на вироблені ними комп'ютерні програми, матеріальної шкоди» [9, 16, 11].

Важливо зазначити, що активна позиція захисту у даній категорії справ, як правило призводить до визнання особи невинуватою через дві найпоширеніші причини: 1) неможливість проведення економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності щодо визначення суми матеріального збитку – причина не надання потерпілою необхідних для проведення розрахунків. Виключення в даному випадку може становити лише організація мовлення (телекомпанія) з претензіями щодо порушення їх суміжних прав (як правило, організації мовлення мають у своєму розпорядженні всі необхідні комерційні та бухгалтерські документи). Представники іноземних виробників аудіовізуальних творів та програмного забезпечення, як правило, мають лише довіреність, або договір на представництво інтересів. Тому, в разі виникнення у суду обґрунтованих сумнівів, внаслідок клопотань сторони захисту, вони не можуть підтвердити ні правосуб'єктність потерпілого, ні суму матеріальних збитків – внаслідок відсутності необхідних договорів із зазначенням всіх істотних умов через поширення на цю інформацію режиму комерційної таємниці. Наприклад, вирок суду, яким особу визнано невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 176 КК України та виправдано на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК України у зв'язку з недоведеністю в діяннях обвинуваченого складу кримінального правопорушення. Причиною такого рішення стала неможливість проведення експертизи, внаслідок відсутності копій ліцензійних договорів між власником майнових прав «Warner Bros. Entertainment, Inc.» та юридичними особами (офіційними дистриб'юторами на території України) на фільми [15].

Прикладом щодо недоведеної правосуб'єктності є вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 18.08.2021 у справі № 442/3078/17. Серед

іншого суд зазначає, що у довіреності від потерпілого, зазначено, що повноваження, надані довіреністю, підлягають умовам та положенням, що викладені у окремих листах – додаткові умови. Вказані листи До матеріалів досудового розслідування не додані. Також суд справедливо звернув увагу на те, що шкоду спричинено компанії Universal City Studios LLLP (Universal) в той час, як представник потерпілого має довіреності лише від Universal City Studios LLC і Universal City Studios Productions LLLP [14].

**Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (Стаття 177 КК України)** мають схожу статистичну картину щодо обліку з різким падінням з 23 у 2021 році до 6 у 2022 та 9 у 2023 роках. При цьому кількість спрямованих до суду проваджень залишається стабільно вкрай низькою, так у 2016, 2017, 2019, 2020 та 2022 роках було цей показник становив 0%. Аномально високим за весь період обліку є він у 2023 році – 11,1% [39].

Наявна судова практика не містить жодного судового рішення щодо топографії інтегральної мікросхеми або сорту рослин. Існуючі рішення за попередні роки дають нам зрозуміти чому переважна більшість спорів щодо порушення патентних прав вирішується в цивільному (господарському), а не кримінальному судочинстві, бо не дивлячись на те, що предметом посягання там є промисловий зразок (який є набагато простішим для ідентифікації та порівняння ніж винахід чи корисна модель), самі справи неодноразово переглядаються судами із застосуванням протилежних обґрунтувань та взаємовиключних висновків. Так у справі № 199/13473/13-к було винесено три вироки, що значно відрізняються один від одного: 1) за обвинуваченням, передбаченим ч. 3 ст. 177 КК України – виправдати за недоведеністю участі у вчиненні кримінального правопорушення (вирок від 06.11.2015); 2) визнати невинуватим в пред'явленому обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 177 КК України, та виправдати його, оскільки не доведено, що в його діяннях є склад кримінального правопорушення (вирок від 22.08.2019); 3) визнати винуватим у пред'явленому обвинуваченні у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 177 КК України та призначити йому покарання у виді позбавлення волі на строк 2 (два) роки 6 (шість) місяців і штраф у розмірі 2000 (двох тисяч) неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 34000 (тридцять чотири тисячі) гривень, на підставі п. 3 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК України, звільнити від кримінальної відповідальності і призначеного покарання, за вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із закінченням строків давності (вирок від 25.08.2020). Схожа картина спостерігається у справі № 715/2391/17, в рамках судового розгляду якої було винесено три вироки (від 21.06.2019, 03.12.2020 та 05.05.2021) враховуючи, що злочинна діяльність відбувалась з вересня 2016 року до лютого 2017 року, досудове слідство тривало з 2017 до 2019 року, а остаточне рішення у справі було прийнято 2021 року, можна констатувати, що в разі активної позиції захисту, складність даної категорії справ знано підвищується, а терміни розгляду збільшуються вразі.

Необхідно зауважити, що на відміну від практики за ст. 176 КК України, зміст судових рішень за ст. 177 КК України не містить даних, що говорили б про активну участь конкретних великих брендів чи професійних представників у системному захисті патентних прав. Практика призначення покарання за даною категорією справ також не є сталою, окремі вироки містять рішення щодо знищення як продукції, так і знарядь, які спеціально використовувались для її виготовлення [10]. Інші, які на нашу думку є більш обґрунтованими, розмежовують продукцію – яку вирішено знищити та станки для її виготовлення – які вирішено конфіскувати в дохід держави [12].

Також судам іноді не вистачає глибини знань спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності. Так, ст. 470 ЦК України зазначає, що будь-яка особа, яка до дати подання заявки на промисловий зразок в інтересах своєї діяльності добросовісно використала промисловий зразок в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача) [75]. Фабула справи прямо зазначає, що обвинувачена особа на початку 2011 року самостійно почала здійснювати підприємницьку діяльність, а саме виготовляти вироби, оскільки протягом 2010 року в нього з потерпілими неодноразово виникали непорозуміння щодо розвитку спільного бізнесу. Він знав, що потерпілі особи мали наміри запатентувати винайдені ними вироби та коли відокремився дізнався, що потерпілими було запатентовано декілька промислових зразків на дані вироби. Однак, оскільки усі креслення, за якими виготовляються дані вироби, були як і в потерпілих так і в обвинуваченої особи, так як вони співпрацювали до 2011 року разом, *він продовжував виробництво та реалізацію даних виробів*» [10]. У даному випадку має місце правомірна, прямо передбачена цивільним законодавством поведінка, але незважаючи на це особу було притягнуто до кримінальної відповідальності.

**Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (Стаття 229 КК України)** не відрізняється від згаданих вище статей і має схожий кризовий період у 2022 році – 27 облікованих кримінальних правопорушень. До того 95 у 2021 році та 123 у 2020. Однак у 2023 році показники обліку повернулися до максимальних – 119. Взагалі 2023 рік став кращим за весь період, якщо зважати лише на відсоток скерованих до суду проваджень – 21,8%. Для порівняння: 7,4% у 2022, 12,6% у 2021 та 1,6% у 2020 роках [39].

Судова практика дозволяє стверджувати, що предметом посягання абсолютної більшості кримінальних правопорушень є саме знак для товарів і послуг (торговельна марка). Найчастіше за захистом своїх прав звертаються виробники сільськогосподарських хімікатів, тютюнових виробів, одягу та взуття.

Вироки суду за даною статтею також значно відрізняються один від одного в частині підходів до обрахунку заподіяної шкоди та призначення покарання. Так само суди не однаково вирішують долю продукції та обладнання для її виготовлення. Після початку збройної агресії рф, вилучена продукція на якій незаконно використовується

торговельна марка також може бути конфіскована в дохід держави – на потреби Збройних Сил України [17].

Всесвітньо відомі бренди захищають свої інтереси за допомогою професійних юристів, які представляють їх інтереси, що сприяє однорідності судової практики, цим дана категорія справ схожа з судовою практикою за ст. 176 КК України. В той же час за ст. 229 КК України значно більше вироків, якими затверджено угоду про примирення між обвинуваченою особою та потерпілими або між прокурором та обвинуваченим. В такому випадку, як правило, заподіяна шкода повністю відшкодовується (іноді і моральна). Найпоширенішим покаранням є за даний вид кримінальних правопорушень є штраф, що коливається від 1 тис до 10 тис неоподаткованих мінімумів доходів громадян. У виключних випадках та з урахуванням ст. 70 КК України призначається покарання у вигляді позбавлення волі від 1 до 5 років. У такому разі на підставі ст. 75 КК України обвинувачений звільняється від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком від 1 до 3 років.

**Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231 КК України)** має цікаву статистику лише до 2019 року стрімке зростання обліку – 19 у 2016, 64 у 2017 та 272 у 2018 роках у поєднанні з 47,4% у 2016, 92,2% у 2017 та 37,9% у 2018 роках скерованих до суду. В даному випадку важливо пам'ятати, що предметом даного кримінального правопорушення може бути не лише комерційна, а й банківська таємниця. Але у 2019 році відбувається стрімке зниження обліку – 8, 16 у 2020 та 9 у 2021 при цьому до суду за ці роки було скеровано 0% проваджень [39].

Аналіз суті судових рішень підтверджує нашу гіпотезу, що лівова частка вироків за ст. 231 КК України винесена за незаконне збирання та використання банківської таємниці. Попри беззаперечну важливість, ця частина рішень знаходиться поза межами предмету нашого дослідження. Доповнення ст.ст. 231, 232 КК настільки різними предметами кримінального правопорушення – банківська таємниця та професійна таємниця на ринках капіталу та організованих товарних ринках, що поєднані між собою лише специфікою режиму правової охорони інформації з обмеженим доступом, схоже була скоріше продиктована міркуваннями економії тексту, а не збереженням логіки закону. Великий інтерес викликають два існуючі на сьогодні вирoki за незаконне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю. В обох випадках є сукупність зі ст. 361 КК України. В першому випадку мова йде про класичне комерційне шпигунство за допомогою несанкціонованого доступу до електронної поштової скриньки конкурента [19], друге рішення присвячено шахрайству касира АЗС, що мав доступ до комерційної таємниці роботодавця та збирав log-файли бонусних програм лояльності роботодавця, що дозволило йому частково оплачувати товари роботодавця бонусними балами інших клієнтів [21]. В обох випадках з урахуванням ст. 70 КК України призначено покарання у вигляді позбавлення волі від 3 до 5 років та на підставі ст. 75 КК України звільнено

від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком від 2 до 3 років.

**Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (ст. 232 КК України)** статистично відрізняється від інших статей тим, що рік від року має коливання обліку 2016 – 7, 2017 – 3, 2018 – 11, 2019 – 5, 2020 – 3, 2021 – 7, 2022 – 2 та 2023 – 3 на фоні в край низького відсотку скерування проваджень до суду. За весь період спостереження лише одне провадження було скеровано до суду у 2021 році. В усі інші роки – жодного.

Наявний за ст. 232 КК України вирок ілюструє складність притягнення до відповідальності за даною статтею. На нашу думку це обумовлено природньою складністю доведення факту розголошення комерційної інформації третім особам. Це також академічний приклад комерційного шпигунства, вчиненого кваліфікованим працівником роботодавця – володільця комерційної таємниці на користь конкурента роботодавця [26]. Розмір призначеного штрафу явно не відповідає завданій шкоді (яка всемоє більша), а «позбавлення права обіймати посади, пов'язані з використанням комерційної таємниці, строком на 1 рік» – фактично означає обов'язок для обвинуваченого не працювати офіційно протягом року. Окрім того даний вирок містить об'єктивно неправдиві відомості «особа обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 232 КК України, який згідно ст. 12 КК України є кримінальним проступком, потерпілі по справі відсутні».

Ще раз нагадаємо, що кримінальне провадження за ст. 232 КК України відповідно до вимог ст. 477 КПК України має бути у формі приватного обвинувачення, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень. В разі відсутності потерпілого – постає питання щодо того, якої саме особи комерційну таємницю було розголошено та якій особі завдано істотної шкоди. В межах публічно доступного тексту вироку можна стверджувати про необхідність визнання особи невинуватою у зв'язку з відсутністю в її діях складу кримінального правопорушення.

Окрім досліджених кримінальних правопорушень, з кримінологічної точки зору нас також цікавлять адміністративні правопорушення, передбачені **ст. 51<sup>2</sup> КУпАП** **Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності**. Цікавим є те, що починаючи з 2020 року кількість таких судових рішень значно зросла. Переважна кількість протоколів була складена за незаконне використання торговельної марки (парфуми, одяг, побутова хімія), без звернення до володільця прав, що на нашу думку не може вважатися правильною тенденцією. Правова природа втручання в приватну сферу інструментарієм КУпАП не змінюється – держава бере на себе непритаманні їй функції і за власної ініціативи захищає права володільця, який не звертався за їх захистом. При тому, що виключно володілець прав може використовувати сам, дозволяти і забороняти таке використанням третім особам.

Сучасна статистика обліку кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності вкрай неоднорідна. Далеко не всі статистичні аномалії можна пояснити

об'єктивними факторами. Для фахової аналітики актуальних даних дуже не вистачає доступу до деперсоніфікованих фабул облікованих правопорушень.

Судова практика демонструє здатність кримінальної юстиції ефективно захищати торговельні марки (ст. 229 КК) та окремі об'єкти авторського права (ст. 176 КК). В разі патентних порушень, окрім промислових зразків (ст. 177 КК) та порушень, пов'язаним з комерційною таємницею (ст.ст. 231, 232 КК) така ефективність може обґрунтовано ставитися під сумнів.

Призначення покарання, затверджені угоди з потерпілим або прокурором не завжди відображають реальний стан речей. Не відшкодована матеріальна шкода при одночасному бажанні представника потерпілого примиритися та не підтримувати цивільний позов викликає певний дисонанс. У даному разі кримінальна юстиція використовується, як засіб фіксації факту правопорушення та механізм досягнення домовленості між сторонами. Такі задачі цілком можуть бути вирішені в рамках цивільного судочинства та/або медіації.

Вирішення долі речових доказів часто окрім знищення незаконно виготовленої продукції місять рішення про знищення станків і обладнання, що на нашу думку є помилковим підходом для поточних реалій, в яких перебуває наша країна. Конвенційні зобов'язання щодо знищення обладнання поширюється лише на спеціально розроблене або адаптоване, тому все стандартне обладнання завжди необхідно конфісковувати у дохід держави. В той же час, необхідно зауважити, що такі вироки, які чітко розрізняють виготовлену продукцію та обладнання є, і доля продукції майже у 100% випадків – знищення.

Судова практика та офіційна статистика обліку кримінальних правопорушень за ст.ст. 231, 232 КК дозволяють сміливо передбачати їх неефективність у протидії промислому шпигунству.

Видатні правники-науковці нашого часу застерігають від того, щоб переоцінювати роль і місце кримінального права та ступінь його потенційного впливу на стан злочинності, а також радять уникати вирішення соціальних, економічних і політичних проблем, шляхом надмірної криміналізації [34, с. 60]. На нашу думку такий підхід необхідно застосовувати в тому числі й до розробки проєкту нового кримінального кодексу. Наслідки внесення змін до діючого законодавства необхідно ретельно прораховувати, а декриміналізація окремих порушень має завжди бути ретельно обґрунтована. Створення проєкту нового КК на принципово інших засадах, дозволяє не наслідувати вади діючого кодексу. Наявність бланкетних норм, як мінімум має передбачати спеціальне законодавство. Загальні засади, викладені в ЦК України з прямим зазначенням, що певний порядок має регулюватися окремим законом, який до сьогодні не прийнятий, пропонуємо визнавати частиною свідомого підходу законодавця. Та вважати, що він не вбачає нагальної потреби в цивільно-правовому регулюванні порядку охорони наукових відкриттів – закон відсутній, порід тварин – закон відсутній та раціоналізаторських пропозиції – закон відсутній, Тимчасове положення втратило чинність на підставі Указу Президента від 2023 року [57].

Верховенство права ґрунтується на правовій визначеності застосування діючого законодавства. Вбачаємо ризик, а також потенційне перевантаження правоохоронної і судової системи навіть невеликою кількістю подібних справ. Законодавець не може і немає перекладати до сфери кримінально-правового регулювання бланкетними нормами ті відносини, які він ще не врегулював цивільно-правовими засобами спеціального законодавства.

Розуміємо, що наш підхід можна піддати критиці, справедливо зазначивши, що комерційна таємниця також не врегульована законом, але на нашу думку різниця принципова. Правовстановлюючі документи на наукові відкриття і породи тварин мають з'являтися в результаті спеціальної науково-технічної діяльності уповноважених державою органів, як це відбувається у випадку з винаходами, корисними моделями, промисловими зразками, сортами рослин тощо. Рационалізаторська пропозиція не дарма відсутня в переліку об'єктів охорони промислової власності, окресленому п. 2 ст. 1 Паризької конвенції [52]. Цей пострадянський рудимент був інструментом фінансового заохочення працівників, що проявляли творчу ініціативу. Наявність сучасних патентних можливостей та інститут ноу-хау в межах режиму правової охорони комерційної таємниці, дозволяють вирішувати всі існуючі та потенційно можливі проблеми за допомогою правових інструментів, що визнані в усьому світі.

В разі поширення кримінальної відповідальності на незаконне використання та привласнення авторства на наукове відкриття до прийняття спеціального законодавства, правоохоронні органи будуть вимушені приймати заяви від потерпілих, права яких, наприклад, підтверджені Асоціацією авторів наукових відкриттів України (громадською організацією), яка вже видає відповідні дипломи [32]. Автор буде впевнений у наявності в нього правових підстав для звернення до органів поліції за захистом свої прав. Сторона захисту одразу справедливо зверне увагу на порушення припису ч. 2 ст 458 ЦК України, а саме на відсутність права на наукове відкриття, внаслідок відсутності диплому, що має охороняється у порядку, встановленому законом. Наявність у членів згаданої асоціації поважних наукових регалій та згадка в тексті диплому, що він виданий «на підставі встановлених відповідно до чинного законодавства правових положень» лише додатково заплутують автора, що є додатковим аргументом на користь нашої позиції.

М. В. Карчевський, дослідивши зв'язок між Big Data та ефективністю кримінально-правового регулювання, звертає особливу увагу на те, що відсутність законодавчих рішень щодо окремих проявів цифрової трансформації суспільства внаслідок складності сфери регулювання призведе в результаті до негативних наслідків. Потенційні ризики та упередження щодо сучасних технологічних можливостей, які стримують законодавця та правоохоронну систему в цілому, навпаки стимулюватимуть зростання показників злочинності внаслідок їх доступності та результативності [40, с. 89].

Як ми вже зазначали вище цифрова трансформація забезпечує цифрову безкордонність, що підвищує вразливість в першу чергу цифрової інфраструктури.

Саме тому пропозиції доповнення кримінального закону відповідальністю за промислове шпигунство видається доречною і своєчасною для каїни, що більше трьох років перебуває у воєнному стані.

### Висновки

1. Права інтелектуальної власності є узагальнюючим поняттям, складові частини якого мають неоднорідну правову природу. Правоохоронні органи мають на достатньому рівні орієнтуватися в підставах виникнення різних прав інтелектуальної власності. Авторські та суміжні права, незалежно від конкретного об'єкту не вимагають жодних офіційних документів для первинного суб'єкта. Потрібні лише дані, що можуть підтвердити факт створення автором твору до моменту порушення його прав. Вторинні суб'єкти авторського права, що набули майнових прав на твір не будучи його автором, мають мати всі відповідні договори з первинним суб'єктами. Кількість вторинних суб'єктів авторського права не змінює цього правила. Потрібен повний ланцюжок договорів від первинного суб'єкта – від автора до кінцевого вторинного суб'єкта авторського права – потерпілого від кримінального правопорушення, що звертається до правоохоронних органів. Свідectво про реєстрацію авторського права на твір не є правовстановлюючим документом, хоча й має братися до уваги органами досудового розслідування.

2. Права промислової власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми (компонування напівпровідникового виробу), сорт рослин, знак для товарів і послуг (торговельну марку), кваліфіковане зазначення походження товару (географічне зазначення) виникають внаслідок відповідного рішення уповноважених державних органів. Саме правовстановлюючий документ надає його власнику відповідні майнові права, у тому числі право звернення до правоохоронних органів. Важливо, що порушити можна лише існуюче право, тому необхідно пересвідчитися не лише в наявності правовстановлюючого документа, а й у поточному стані прав. Окрім офіційного підтвердження відповідного державного органу за запитом слідчого, можна отримати додаткову інформацію з публічних реєстрів. Наприклад, [Спеціальна інформаційна система УКРНОІВІ](#) дозволяє перевірити чинність прав, поточного власника, строк їх дії, дату, з якої права є чинними. Так само інформація щодо сортів рослин є публічною і доступна на сайті [Міністерства аграрної політики та продовольства України](#).

Право на комерційну таємницю впливає з факту запровадження суб'єктом господарської діяльності правового режиму комерційної таємниці, що полягає у розробці, прийнятті та затвердженні положення про комерційну таємницю, визначенні переліку відомостей, що складають комерційну таємницю, виданні внутрішнього наказу про запровадження на підприємстві відповідного правового режиму та обмежень, пов'язаних із конфіденційністю, зобов'язанні співробітників та контрагентів щодо нерозголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Фірмове найменування в більшості випадків має безпосередній зв'язок з відомостями, що містяться в реєстрах юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань у частині найменування та назви юридичної особи. Необхідно пам'ятати, що відповідно до ст. 489 ЦК України право інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки, а різні особи можуть мати однакові комерційні (фірмові) найменування, якщо це не вводить в оману споживачів щодо товарів, які вони виробляють та (або) реалізують, та послуг, які ними надаються.

Правові відносини, пов'язані з раціоналізаторською пропозицією, врегульовані Главою 41 Цивільного кодексу України. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92, втратило чинність 22 червня 2023 р. Це був єдиний документ, який передбачав, що раціоналізаторська пропозиція дістає правову охорону у формі посвідчення в установі чи організації, які визнали пропозицію раціоналізаторською, а її автору таким підприємством видавалося відповідне свідоцтво. Правоохоронним органам необхідно приділяти особливу увагу природі прав, що впливають з факту визнання підприємством пропозиції раціоналізаторською, враховуючи те, що чинне законодавство не наділяє виключним правом перешкоджати неправомірному використанню раціоналізаторської пропозиції, у тому числі забороняти таке використання, а серед прав автора цивільним законодавством передбачене лише право на добросовісне заохочення від підприємства, якому така пропозиція подана на розгляд. Також законодавство не містить строку правової охорони такого об'єкта права інтелектуальної власності.

3. Право попереднього користувача є особливим інститутом сфери інтелектуальної власності, передбаченим чинним цивільним законодавством для більшості об'єктів промислової власності. Наявність усіх ознак складу кримінального правопорушення за доведеного права попереднього користувача має бути підставою для закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України, оскільки це виключає умисел та протиправність (незаконність використання) у діях особи, яку притягають до кримінальної відповідальності.

4. Встановлення розміру завданої матеріальної шкоди має відбуватися шляхом призначення економічної експертизи у сфері інтелектуальної власності, під час якої слід отримати відповідь на питання: «Який розмір реальних збитків зазнав правовласник об'єкта інтелектуальної власності внаслідок дій особи N?». Питання: «Який розмір доходів (упущена вигода) міг би реально одержати правовласник об'єкта інтелектуальної власності за звичайних обставин, якби його право не було порушене внаслідок дій особи N?» також може розглядатися, але слід пам'ятати, що відповідь на нього обґрунтовує розмір цивільного позову і не може бути використана для кваліфікації значного, великого та особливо великого розміру шкоди. У разі

неможливості проведення експертизи необхідно віддати перевагу розрахункам на основі фактичної ціни оригінального примірника твору — для об'єктів авторського і суміжних прав. Для об'єктів промислової власності вихідними даними для розрахунку мають бути кількість виробленої (реалізованої) контрафактної продукції та реальна ринкова ціна оригінальної продукції. У разі неможливості або відсутності ціни оригінальної продукції розмір збитків необхідно обраховувати, використовуючи вартість одиниці контрафактної продукції. У разі неможливості такого розрахунку необхідно ґрунтуватися на обсязі незаконного доходу, отриманого внаслідок порушення прав інтелектуальної власності третіх осіб.

5. Доказування наявності умислу в діях особи, яку притягають до кримінальної відповідальності, як правило, має відбуватися шляхом документального підтвердження факту обізнаності порушника з фактом існування відповідних прав інтелектуальної власності та того, що він порушує їх своїми діями. У переважній більшості випадків це питання вирішується надсиланням потерпілим (або його представником) відповідного листа-попередження з повідомленням про наявність відповідних прав та вимогами щодо припинення їх порушення. Відсутність таких формальних доказів є необґрунтованим ризиком закриття кримінального провадження судом та може мати місце як виняток із цього правила лише в діяльності добре відомих на ринку компаній, умисність порушення прав яких є очевидною для правоохоронних органів та суду, виходячи з інших наявних у матеріалах досудового розслідування доказів.

6. Спеціальний суб'єкт, передбачений у ст. 232 КК, має місце лише за умови наявності в матеріалах досудового розслідування відповідного письмового зобов'язання чи договору про конфіденційність між потерпілим суб'єктом господарювання та порушником. При цьому дата такого документа має передувати даті вчинення порушення, а зміст зазначених там відомостей має бути релевантним заявленому кримінальному правопорушенню.

## Список використаних джерел

1. 18 USC § 2319B: Unauthorized recording of Motion pictures in a Motion picture exhibition facility. Crimes and criminal procedure. *The United States Code* : веб-сайт. URL: [https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=\(title:18%20section:2319B%20edition:prelim\)](https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=(title:18%20section:2319B%20edition:prelim)) (дата звернення: 15.11.2024).
2. Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship. *World Intellectual Property Organization* : веб-сайт. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2024-en-global-innovation-index-2024.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).
3. Алієва А. В. Предмет кримінального правопорушення: поняття, види та значення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2021. 20 с
4. Артюхова В. В. Поняття та структура кримінологічної характеристики злочинів. *Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук* : збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. Харків-Рига, 31 травня 2022 р. Харків, 2022. С. 41–44.
5. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 311 с.
6. Борисов В. І. Склад злочину як правова модель. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Ч. 1. С. 254–256.
7. В Україні частка сірого імпорту Apple становить до 90%, опубліковано 17 серпня 2018 р. *Дзеркало тижня* : веб-сайт. URL: [https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/v-ukrayini-chastka-sirogo-importu-apple-stanovit-do-90-285831\\_.html](https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/v-ukrayini-chastka-sirogo-importu-apple-stanovit-do-90-285831_.html) (дата звернення: 11.10.2023).
8. Вереша Р. В. Наскрізнні аспекти суб'єктивного елементу кримінального правопорушення. *The I International Scientific and Practical Conference «Current means of training young people and developing their abilities»*. 2025. January 06-08. Munich. С. 63–65.
9. Вирок Берегівського районного суду Закарпатської області від 23 липня 2010 р. у справі № 1-164/10. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/10507051> (дата звернення: 10.09.2024).
10. Вирок Вінницького районного суду Вінницької області від 19 лютого 2013 р. у справі № 203/4792/12. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29468014> (дата звернення: 10.09.2024).
11. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 09 листопада 2011 р. у справі № 1407/1-318/11. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19374436> (дата звернення: 10.09.2024).

12. Вирок Глибоцького районного суду Чернівецької області від 03 грудня 2020 р. у справі № 715/2391/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/93279782> (дата звернення: 10.09.2024).
13. Вирок Держинського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 18 червня 2019 р. у справі №210/2266/19. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82451774> (дата звернення: 10.09.2024).
14. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 18 серпня 2021 р. у справі № 442/3078/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/99078478> (дата звернення: 10.09.2024).
15. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 26 листопада 2021 р. у справі № 442/6623/15-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/101431823> (дата звернення: 10.09.2024).
16. Вирок Жидачівського районного суду Львівської області від 03 серпня 2016 р. у справі № 1-138/10. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61855791> (дата звернення: 10.09.2024).
17. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 17 липня 2023 р. у справі № 552/3003/23. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/112257127> (дата звернення: 10.09.2024).
18. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 12 травня 2014 р. у справі № 161/20739/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38642120> (дата звернення: 10.09.2024).
19. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 12 травня 2014 р. у справі № 161/20739/13-к. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38642120> (дата звернення: 10.09.2024).
20. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 11 лютого 2021 р. у справі № 522/985/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/94834410> (дата звернення: 10.09.2024).
21. Вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 06 листопада 2017 р. у справі № 570/1339/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70982029> (дата звернення: 10.09.2024).
22. Вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 6 листопада 2017 р. у справі № 570/1339/17. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70982029> (дата звернення: 10.09.2024).
23. Вирок Солом'янський районний суд м. Києва від 23 грудня 2020 р. у справі №760/16667/20. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/93943770> (дата звернення: 10.09.2024).
24. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси від 29 жовтня 2021 р. № 523/7730/21 URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/100666687> (дата звернення: 10.09.2024).
25. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 29 квітня 2021 р. у справі № 646/2381/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/96625298> (дата звернення: 10.09.2024).

26. Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 29 квітня 2021 р. у справі № 646/2381/21. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/96625298> (дата звернення: 10.09.2024).

27. Вітко О. Ю. Щодо питання об'єкта і предмета злочину в кримінальному праві України. *Сучасний стан та перспективи розвитку правової науки України в умовах сьогодення : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів та аспірантів*. 2021. Київ. 28 жовтня 2021 р. С. 234–241.

28. Волос А. Кримінальна відповідальність за кардшейрінг, камкординг та фінансування порушення авторського права та суміжних прав. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2018. № 902. С. 113–119.

29. Газдайка-Василишин І. Б. Рема як ознака складу кримінального правопорушення. *Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі: матеріали X (XXIII) Львівського форуму кримінальної юстиції*. (м. Львів, 19–20 вересня 2024 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів: ЛьвДУВС, 2024. С. 25–30.

30. Громадська організація «Українська агенція з авторських та суміжних прав». УААСП : веб-сайт. URL: <https://uacrr.org.ua/> (дата звернення 24.11.2024).

31. Демидова Л. М. Кримінально-правова відповідальність за заподіяння майнової шкоди : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків. 2014. 592 с.

32. Диплом № 5/442 на наукове відкриття «Явище стрибкоподібних переміщень доменних стінок наводнених феритоперлітних сталей під час їх квазістатичного перемагнетичення» від 22 листопада 2022 р. *Львівський національний університет ім. Івана Франка: Механіко-математичний факультет* : веб-сайт. URL: [https://new.mmf.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Meh113\\_2024-Andreykiv-Dyplom-na-naukove-vidkryttia.pdf](https://new.mmf.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Meh113_2024-Andreykiv-Dyplom-na-naukove-vidkryttia.pdf) (дата звернення: 22.03.2024).

33. Доброскок А. Ю. Кримінологічні детермінанти злочинності у сфері інтелектуальної власності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118). С. 76–81.

34. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. –944 с.

35. За півроку викрито 2 тис. злочинів у сфері прав інтелектуальної власності, опубліковано 23.07.2013. *Укрінформ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1523046-za-pivroku-mvs-vikrilo-2-tis-intelektualnih-zlochiniv-1847454.html> (дата звернення: 20.04.2023).

36. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. – Кн. 1: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ. 2007. 424 с.

37. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом за 2024 рік. *Офіс Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції* : веб-сайт. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-za-2024-rik.pdf> (дата звернення 15.05.2025).

38. Інтелектуальна власність у цифрах: Показники діяльності у сфері інтелектуальної власності за I півріччя 2024 року. Державна організація Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. Київ. 2024. 36. с. URL: <https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/08/IP-in-Figures-1H-2024-ua-web.pdf> (дата звернення: 10.09.2024).
39. Карчевський М.В. Протидія злочинності в Україні : інфорграфіка (2013-2024) : інтерактивний довідник. URL: <https://crimedatalab.shinyapps.io/platform/> (дата звернення: 10.09.2024).
40. Карчевський М. В. Big Data та ефективність кримінально-правового регулювання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3. С. 83–92.
41. Колос С. Об'єкт злочину у науці кримінального права. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 196–199. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/38.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).
42. Конституція України від 28 червня 1996 р. (станом на 1 січня 2020 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
43. Костюк В. В. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2020. 385 с.
44. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. (станом на 26 грудня 2024 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
45. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. (станом на 26 грудня 2024 р.) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
46. Лісунов С. В. Об'єктивні ознаки незаконного використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. *Митна справа*. 2013. № 4 (88). частина 2, книга 2. С. 62–68.
47. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навчальний посібник. Київ. 2006. 704 с.
48. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності»: затверджений постановою КМУ від 3 жовтня 2007 р. № 1185. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
49. Нерсисян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2008. 208 с.
50. Новіков О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2015. 187 с.
51. Огляд практики Верховного Суду у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності (окремі питання): рішення, внесені до ЄДРСР, за січень 2019 року – березень 2021 року. *Верховний Суд* : веб-сайт. URL:

[https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/intel\\_vlasnist\\_27\\_05\\_2021.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/intel_vlasnist_27_05_2021.pdf) (дата звернення: 02.03.2024).

52. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. (набуття чинності для України: 25 грудня 1991 р.). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_123#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text) (дата звернення 26.01.2025).

53. Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Міністерства економіки: затверджене постановою КМУ від 17 травня 2002 р. № 674 (станом на 24.03.2023). *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2002-%D0%BF/ed20230324#Text> (дата звернення: 20.04.2023)

54. Потоцький М. Ю. Господарсько-правова охорона інтелектуальної власності в Україні : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Київ. 2014. 535 с.

55. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. Ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

56. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

57. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України: Указ Президента України від 20 червня 2023 р. № 343/2023. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/343/2023#Text> (дата звернення: 22.03.2024).

58. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (станом на 01.01.20205). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 01.01.2025).

59. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР (станом на 16.10.2020) . *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

60. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 1 квітня 2022 р. № 2174-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text> (дата звернення: 10.09.2024).

61. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

62. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 р. № 9/98-ВР (станом на 15.11.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*.

1998. № 22. Ст. 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

63. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ (станом на 31.12.2023). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

64. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закону України від 15 грудня 1993 р. № 3689-ХІІ (станом на 29.12.2024). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text> (дата звернення: 29.12.2024).

65. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3688-ХІІ (станом на 31.12.2023). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 34. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

66. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань інтелектуальної власності від 18 червня 2002 р. № 1238. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_2?pf3516=1238&skl=5](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1238&skl=5) (дата звернення: 22.03.2025).

67. Романюк І. М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2018. 238 с.

68. Самілик Г. М. Склад злочину і його наповнення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 159–164. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/126/120> (дата звернення: 17.01.2024).

69. Тацій В. Я. Предмет злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. Вип. 2. С. 364–366.

70. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. Вип. 2(18). С. 207–210.

71. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. (саном на 06.12.2005). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981\\_018#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text) (дата звернення: 10.09.2024).

72. Филь Р. С. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти промислової власності в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 268 с.

73. Фіалка М. І. До проблеми визначення змісту терміна «кримінологічна характеристика злочинності». *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1 (9). С. 237–246.

74. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: перспективи розвитку та гармонізації з європейським законодавством : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 504 с.

75. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (станом на 10.01.2025). *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

## ПРОЄКТ

## ЗАКОН УКРАЇНИ

**Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони  
та захисту прав у сфері інтелектуальної власності  
в умовах цифрової трансформації**

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

1. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

1) у Кримінальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131):

а) частину першу статті 176 викласти в такій редакції:

“1. Незаконне відтворення, використання та розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп’ютерних програм і баз даних, інших творів, а так само незаконне відтворення, використання та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне розповсюдження на носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, *а так само прав особливого роду (sui generis) на неоригінальні об’єкти, згенеровані комп’ютерною програмою*, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, -

караються штрафом від трьохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк”;

б) у статті 177:

назву викласти в такій редакції:

“Стаття 177. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, *компонування напівпровідникового виробу, сорт рослин*”;

частину першу викласти в такій редакції:

“1. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, *компонування напівпровідникового виробу*, сорту рослин або інше умисне порушення права на ці об’єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, -

караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк”;

в) у статті 229:

назву викласти в такій редакції:

“Стаття 229. Незаконне використання *торговельної марки, комерційного найменування, географічного зазначення*”;

частину першу викласти в такій редакції:

“1. Незаконне використання *торговельної марки, комерційного найменування, географічного зазначення* або інше умисне порушення права на ці об’єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, -

караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян”;

г) статтю 231 після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

“2. Збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також незаконне використання таких відомостей в інтересах будь-яких осіб інших держав, -

караються штрафом від десяти тисяч до п’ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого”;

г) статтю 232 після частини першої доповнити новою частиною такого змісту:

“2. Розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв’язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене в інтересах будь-яких осіб інших держав, -

караються штрафом від десяти тисяч до п’ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років”;

1) у Цивільному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 40-44, ст. 356):

а) частину першу статті 1187 викласти в такій редакції:

“1. Джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, *в тому числі керованих за допомогою штучного інтелекту*, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб”.

2. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.